

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării
Specializarea Științe Politice
Anul universitar 2013 - 2014
Semestrul II

Drepturi și libertăți publice în România

I. Informații generale

Date de identificare a cursului

Date de contact ale titularului de curs:

Nume: asist.univ.dr. Curt Cynthia Carmen

Birou: Facultatea de Științe Politice și Administrative, str. Traian Mosoiu, nr. 71, sala I503

Tel: +40-264-431505

Fax: +40-264-406054

E-mail: curt @fspac.ro

Consultații: Vineri, 16-18

Date de identificare curs și contact tutori:

Numele cursului – Drepturi și libertăți publice în România

Codul cursului - ULX1436

Credite : 4

Anul, Semestrul – anul III, sem. II

Tipul cursului - Obligatoriu

Tutore – Curt Cynthia Carmen

curt @fspac.ro

1.2. Condiționări și cunoștințe prerechizite

Înscrierea la acest curs este condiționată de parcurgerea și promovarea următoarei discipline - Sistem constituțional și instituții politice. De asemenea cunoștințele dobândite prin aprofundarea disciplinei Sistem constituțional și instituții politice sporesc considerabil accesibilitatea temelor pe care vi le propunem.

Descrierea cursului

Cursul urmărește printr-o abordare atât la nivel teoretic, cât și prin verificarea practică a ipotezelor teoretice introducerea studenților în problematica actuală a drepturilor cetățeanului. Abordarea teoretică implică analiza critică a principalelor documente și mecanisme internaționale și naționale de protecție a drepturilor omului. Modalitățile concrete de garantare a drepturilor și libertăților

cetatenesti sunt exemplificate prin studiul jurisprudentei in materie atat a Curtilor internationale, cat si a instantelor nationale. In fine, cursul isi propune, de asemenea, sa dezvolte atat posibilitatea de operationalizare cu conceptele specifice, cat si abilitatea de analiza critica a modalitatilor de garantare a drepturilor omului, respectiv imaginarea noi noi mecanisme de garantare ale acestora.

1.4. Organizarea temelor în cadrul cursului

Cursul este structurat pe trei module de învățare. Dupa o prezentare din perspectiva istorica asupra Declaratiilor cu privire la Drepturile Omului, primul modul isi propune analiza punctuala a acestora, cu sublinierea accentelor specifice fiecaruia dintre ele. Modulul urmareste introducerea studentilor in contextul international de abordare a modului de consacrare si garantare drepturilor omului, in vederea insusirii conceptelor specifice cu care vor opera in continuare. Demersul stiintific imediat va avea ca obiect aprecierea eficacitatii instrumentelor de garantare a drepturilor omului-atat pe plan international, cat si national. Al doilea modul urmareste sa prezinte modul in care unele principii ale reglementarii drepturilor si libertatilor cetatenesti fundamentale au fost ridicate la nivelul unor principii constitutionale pentru a da efectivitate maxima garantarii acestora pe plan intern datorita suprematiei Constitutiei in cadrul sistemului juridic national. Analiza consecintelor consacrarii acestora ca principii constitutionale, cum ar fi faptul ca garantiile acestor drepturi si libertati nu pot fi limitate sau nu pot suporta alte exceptii decat cele prevazute expres prin textul constitutional. Cel de al treilea modul cuprinde prezentarea si analiza principalelor drepturi si libertati cetatenesti consacrate prin constitutia Romaniei. De asemenea, are ca obiectiv compararea modalitatii de concrare a acestor drepturi si libertati prin Legea fundamntala romana si alte mecanisme internationale, precum si detectarea garantiilor si mijloacelor de protectie a drepturilor si libertatilor cetatenesti prin Constitutia Romaniei.

1.5. Formatul și tipul activităților implicate de curs

Asa cum am mentionat mai sus prezentul suport de curs este structurat pe trei module. Parcurgerea acestora va presupune atât întâlniri față în față (consultatii), cât și muncă individuală. Consultatiile, pentru care prezenta este facultativa, reprezinta un sprijin direct acordat dumneavoastra din partea titularului si a tutorilor. Pe durata acestora vom recurge la prezentari contrase a informatiilor nucleare aferente fiecarui modul dar mai cu seama va vom oferi, folosind explicații, răspunsuri directe la întrebările pe care ni le veti adresa. În ceea ce privește activitatea individuala, aceasta o veti gestiona dumneavoastra si se va concretiza in parcurgera tuturor materialelor bibliografice obligatorii, rezolvarea lucrarilor de verificare si a proiectului de semestru. Reperele de timp si implicit perioadele in care veti rezolva fiecare activitate (lucrari de verificare, proiect etc) sunt monitorizate de catre noi prin intermediul calendarului disciplinei. Modalitatea de notare si, respectiv, ponderea acestor activitati obligatorii, în nota finala va sunt

precizate în secțiunea politică de evaluare și notare precum și în cadrul fiecărui modul.

1.6. Materiale bibliografice obligatorii

Emil Boc: Drepturile omului și libertățile publice. Cluj-Napoca: Accent, 2003; Deleanu Ion, Institutii și proceduri constitutionale, în dreptul român și comparat, București: C.H.Beck, 2006; Corneliu Bârsan, Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, București: CH Beck, 2010, Editia 2, Radu Chiriță, Convenția Europeană a drepturilor omului, comentarii și explicații, București: CH Beck, 2008, ediția a 2a, Vincent Berger: Jurisprudenta Curtii Europene a Drepturilor Omului. ed. a 3-a, București: Institutul Român pentru Drepturile Omului. Jacques Robert: Libertés publiques et droit de l'homme. Montchrestien, Paris, 1988. Deaconu Ștefan, Drept constituțional, București: CH Beck, 2011, vol.I, Ion Dogaru – Claudiu Dan Danisor: Drepturile omului și libertățile publice. Chisinau: Zamolxe, 1999. Victor Duculescu: Protecția juridică a drepturilor omului. București: Lumina Lex, 1994. Gheorghe Iancu: Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România. București: All Beck, 2002, Frédéric Sudre, Jean-Pierre Marguénaud, Joël Adriantsimbazovina, Adeline Gouttenoire, Michel Levinet, Marile hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului, București: Rosetti Educational și Rosetti International, 2011, Monica Macovei: Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului. culegere selectivă, vol.I-II-III, Iași: Polirom, 2001. Doina Micu: Garantarea drepturilor Omului. București: All Beck, 1998. Jean Morange: Libertățile publice. București: Rosetti, 1995. Ioan Muraru, Simina Tanasescu: Drept constituțional și institutii politice. București: All Beck, 2006. David O'Brien: Constitutional Law and Politics. Civil Rights and Civil Liberties. NY: W.W. Norton & Company, 1995. Martian Niciu: Culegere de documente de drept internațional public. București: Lumina Lex, 1996. Jean Rivero: Libertés publiques et droit de l'homme. Paris: Montchrestien, 1988. Stelian Scaunas: Dreptul internațional al drepturilor omului. București: All Beck, 2003. Gheorghe Scripcaru - Aurora Ciuca - Vasile Astatoae - Călin Scripcaru: Bioetica, științele vieții și drepturile omului. Iași: Polirom, 1998, Mihail Udriou, Drept penal. Partea generală. Partea specială, București: CH Beck, 2013, Florin Streteanu: Drept penal, partea generală. București: Rosetti, 2003. Marin Voicu: Curtea Europeană a Drepturilor Omului. București: Editura Juridică, 2001.

1.7. Materiale și instrumente necesare pentru curs

Optimizarea secvențelor de formare reclame accesul studenților la următoarele resurse:

- calculator conectat la internet (pentru a putea accesa bazele de date și resursele electronice suplimentare)
- acces la resursele bibliografice
- acces la Monitorul Oficial al României

1.8. Calendar al cursului

Pe parcursul semestrului II, în care se studiază disciplina de față, sunt programate 2 întâlniri față în față (consultații) cu toți studenții; ele sunt destinate

solutionarii, nemediate, a oricaror nelamuriri de continut sau a celor privind sarcinile individuale. Pentru prima întâlnire se recomandă lectura atentă a primelor doua module; la cea de a doua se discuta ultimul modul si se realizeaza o secventa recapitulativa pentru pregatirea examenului final. De asemenea in cadrul celor doua intalniri studenti au posibilitatea de solicita titularului sprijin pentru rezolvarea anumitor lucrari de verificare sau a proiectului de semestru, in cazul in care nu au reusit singuri. Pentru a valorifica maximal timpul alocat celor doua intalniri studenții sunt atenționați asupra necesității suplimentării lecturii din suportul de curs cu parcurgerea obligatorie a cel puțin a uneia dintre sursele bibliografice de referinta.

1.9. Politica de evaluare și notare

Evaluarea finala se va realiza pe bază unui examen scris desfasurat in sesiunea de la finele semestrului II. Nota finală se compune din: a. punctajul obtinut la acest examen în proporție de 80% (8 puncte); b. evaluarea proiectului de semestru 20% (2 puncte).

Evaluarea acestor lucrărilor de semestru se va face imediat după preluare, iar afișarea pe site a notelor acordate se va realiza la cel mult 2 săptămâni de la data depunerii/primirii lucrării. Daca studentul considera ca activitatea sa a fost subapreciata de catre evaluatori atunci poate solicita feedback suplimentar prin contactarea titularului sau a tutorilor prin email.

1.10. Elemente de deontologie academica

Se vor avea în vedere următoarele detalii de natură organizatorică:

- Orice material elaborat de catre studenti pe parcursul activităților va face dovada originalitatii. Studentii ale căror lucrări se dovedesc a fi plagiate nu vor fi acceptati la examinarea finala.
- Orice tentativă de fraudă sau fraudă depistată va fi sancționată prin acordarea notei minime sau, in anumite conditii, prin exmatriculare.
- Rezultatele finale vor fi puse la dispoziția studentilor prin afisaj electronic.
- Contestațiile pot fi adresate în maxim 24 de ore de la afișarea rezultatelor iar solutionarea lor nu va depasi 48 de ore de la momentul depunerii.

1.11. Studenți cu dizabilități:

Titularul cursului si echipa de tutori își exprima disponibilitatea, în limita constrangerilor tehnice si de timp, de a adapta conținutul și metodelor de transmitere a informațiilor precum și modalitățile de evaluare (examen oral, examen on line etc) în funcție de tipul dizabilității cursantului. Altfel spus, avem în vedere, ca o prioritate, facilitarea accesului egal al tuturor cursanților la activitățile didactice si de evaluare.

1.12. Strategii de studiu recomandate:

Date fiind caracteristicile învățământului la distanță, se recomandă studenților o planificare foarte riguroasă a secvențelor de studiu individual, coroborată cu secvențe de dialog, mediate de rețeaua net, cu tutorii și respectiv titularul de disciplină. Lectura fiecărui modul și rezolvarea la timp a lucrărilor de evaluare garantează nivele înalte de înțelegere a conținutului tematic și totodată sporesc șansele promovării cu succes a acestei discipline.

Descrierea cursului:

Modulul I : Documente și mecanisme internaționale și europene de protecție a drepturilor omului

Obiectivele modului: După o prezentare din perspectiva istorică asupra Declarațiilor cu privire la Drepturile Omului, modulul își propune analiza punctuală a acestora, cu sublinierea accentelor specifice fiecăruia dintre ele. Modulul urmărește introducerea studenților în contextul internațional de abordare a modului de consacrare și garantare a drepturilor omului, în vederea însușirii conceptelor specifice cu care vor opera în continuare. Demersul științific imediat va avea ca obiect aprecierea eficacității instrumentelor de garantare a drepturilor omului-atât pe plan internațional, cât și național.

Ghid de studiu: Urmăriți evoluția istorică a declarațiilor cu privire la drepturile Omului. Încercați să fixați principalele documente și mecanisme internaționale și europene de protecție a drepturilor omului. Comparați elemente specifice prezentate de acestea pe categorii de drepturi ale omului, urmăriți ce elemente noi aduce fiecare dintre ele și apreciați măsura în care ele reușesc să fie efective. Parcurgeți exercitiile de autoevaluare.

Unitatea 1. Perspectivă istorică asupra Declarațiilor cu privire la Drepturile Omului

Obiective: Prezentarea primelor documente juridice de garantare a drepturilor omului. Detectarea drepturilor a căror garantare se încerca prin aceste forme incipiente de protecție.

Concepte cheie: Magna Charta, Petiția drepturilor, Habeas Corpus Act, Bill of Rights, Declarația de independență, Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului.

Preocupările pentru protecția ființei umane datează încă din antichitate, dar primele documente juridice care garantează drepturi ale omului au apărut în Anglia: Magna Charta (1215), Petiția drepturilor (1628), Habeas Corpus Act (1679), Bill of Rights (1689) și Establishment Act (1701).

Magna Charta, redactată la 19 iunie 1215, reprezintă documentul prin care regele Ioan fără Țară urmărea realizarea unui compromis cu baronii englezi. În cuprinsul

documentului¹ se stabilește că „un om liber nu va putea fi obligat la o amendă pentru un mic delict, decât potrivit importanței delictului; iar pentru un delict mai grav, el va fi obligat la amendă în conformitate cu gravitatea delictului, în afară de cazul în care prejudiciul a fost acoperit”. De asemenea, se stabilește un control al asupra puterii regale prin intermediul unui colegiu de baroni. *Charta* mai fundamentează, în formă incipientă, dreptul la un proces echitabil și la siguranța persoanei: „Nici un om liber nu va fi arestat, nici întemnițat sau privat de bunurile sale, sau declarat în afara legii, ori exilat, sau lezat, indiferent de manieră, și noi nu vom merge niciodată împotriva lui, și nici nu vom trimite pe cineva împotriva lui fără o judecată loială a egalilor săi, în conformitate cu legea țării”.

Petiția drepturilor, semnată de Charles I al Angliei în 7 iunie 1628, declară, printre altele, la cererea Parlamentului, ilegalitatea arestărilor arbitrare, ilegalitatea impozitelor neconsimțite și ilegalitatea legii marțiale.

Habeas Corpus Act, adoptat în 1679, în timpul domniei lui Charles al II-lea, pornind de la garanțiile libertății individuale prevăzute de *Magna Charta*, stabilește că fiecare persoană arestată are dreptul să ceară analizarea legalității reținerii sale.

Bill of Rights, adoptat în 13 februarie 1689, consacră, în fapt, instaurarea monarhiei constituționale în Anglia. Această declarație consacră definitiv supremația Parlamentului și face referiri la dreptul cetățenilor de a-și alege proprii reprezentanți². În acest sens, Declarația consideră că „este ilegală pretinsa putere a autorității regale de a suspenda legile sau executarea legilor fără consimțământul Parlamentului, că este ilegală pretinsa putere a autorității regale de a se dispensa de legi sau de executarea legilor, așa cum s-a uzurpat și exercitat în trecut și că este un drept al supușilor să prezinte petiții Regelui și că orice întemnițare și urmărire datorată acestor petiții este ilegală”.

Aceste documente nu conțin declarații de principiu, ci doar proceduri judiciare care permit apărarea concretă a unui drept sau a unei libertăți³. Anglia a servit ca model liberalilor din secolul al XVIII-lea, și în primul rând americanilor⁴.

În SUA, **Declarația de independență**, semnată la 4 iulie 1776, realizează, pe de o parte, un adevărat „rechizitoriu” la adresa Regelui Angliei și, pe de altă parte, consacră principiile libertății și egalității oamenilor și instituie dreptul acestora de a schimba o guvernare abuzivă, contrară libertății și egalității:

„Noi considerăm ca fiind evidente prin ele însele aceste adevăruri, că toți oamenii s-au născut egali și că aceștia sunt înzestrați de către Creator cu anumite Drepturi inalienabile; că printre aceste drepturi se regăsesc dreptul la Viață, Libertatea și Căutarea Fericii;

Că pentru a asigura aceste drepturi, guvernele sunt învestite cu autoritate în fața oamenilor pentru a garanta aceste drepturi, iar legitimitatea lor are la bază consimțământul guvernanților;

Că ori de câte ori vreo Formă de Guvernământ devine contrară acestor scopuri, este Dreptul Poporului să o modifice sau să o abolească și să instituie un nou guvern, care

¹ Magna Charta, în Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu, **Crestomație de Drept Constituțional**, volumul I, Editura Lumina Lex, București, 1998, p.105 – 109, după Henri Oberdorff, **Les Constitutions de l'Europe des Douze**, editată de La Documentation Francaise, Paris, 1992.

² *ibidem*, p. 109 – 112..

³ Jean Morange, **Libertățile publice**, traducere Sebastian Vlad Mangrău, Editura Rosetti, București, 1995, p.25; Pentru detalii, vezi, V.Duculescu, **Protecția juridică a drepturilor omului**, Editura Lumina Lex, București, 1994.

⁴ Jean Morange, *op.cit.*, p. 25-30.

să-și întemeieze bazele pe asemenea principii și să-și organizeze puterile lui într-o asemenea formă încât el (poporul) să aibă sentimentul că are șanse de a-și realiza Siguranța și Fericirea⁵

În Franța, **Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului**, adoptată la 27 august 1789, consacră nu numai libertăți, ci instituie și unele principii de organizare politică (separația puterilor în stat). După ce proclamă faptul că „Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi” (art. 1) și stabilește că „Scopul oricărei asociații politice este apărarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului”(art.2), **Declarația** definește Libertatea într-o manieră ce va influența gândirea politică, filozofică și constituțională viitoare: „Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu este în detrimentul altuia; astfel exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om n-are limite decât pe acelea care asigură celorlalți membri ai societății posibilitatea exercitării aceluiași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege”(art. 4).

Caracteristicile Declarației franceze, potrivit lui Jean Morange⁶, pot fi grupate în jurul a patru idei:

- **Transcendența:** Declarația nu are pretenția de a crea drepturi noi, ci se mărginește la a recunoaște și a proclama, sub auspiciile Divinității, drepturile naturale ce au existat dintodeauna;
- **Universalismul:** Declarația are un caracter general și nu se adresează exclusiv francezilor de la 1789;
- **Individualismul:** Declarația vizează individul și nu grupurile de persoane deoarece drepturile enunțate sunt inerente naturii umane;
- **Caracterul abstract:** Declarația pune accent pe principii ce sunt recunoscute și proclamate și nu pe proceduri. Declarațiile americane au un caracter mai mult procedural.

Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului, prin drepturile și valorile promovate, a rămas un moment de referință în istoria umanității și a drepturilor omului, exercitând o influență majoră asupra gândirii politice și practicii constituționale.

Ghid de autoevaluare:

- Precizați care sunt primele documente juridice care garantează drepturi ale omului. La care dintre drepturile omului se referă fiecare din ele?
- Care sunt cele patru caracteristici ale Declarației franceze, potrivit lui Jean Morange?

Unitatea 2. Documente și mecanisme internaționale de protecție a drepturilor omului cu caracter de universalitate

Obiective: *Prezentarea documentelor internaționale cu caracter de universalitate privind drepturile omului.*

Identificarea principalelor mecanisme internaționale de protecție a drepturilor omului cu caracter de universalitate – competențele acestora, domenii de activitate, procedura în fața acestor organisme.

⁵ Victor Duculescu, *op.cit.*, p. 118 – 121.

⁶ Jean Morange, *op.cit.*, p. 27-28.

Concepte cheie: documente cu caracter de universalitate, mecanisme internaționale de protecție, drepturi-principiu, drepturi civile și politice, drepturi economice, sociale și culturale, declarații, pacte, clauze de derogare, protocol facultativ, organisme de protecție, plângere individuală.

După sfârșitul celui de-al doilea război mondial, în contextul unei noi ordini internaționale, au apărut documente și au fost instituite mecanisme cu caracter de universalitate privind protecția drepturilor omului.

2.1. Documente internaționale cu caracter de universalitate privind drepturile omului

2.1.1. Carta Organizației Națiunilor Unite (ONU)

Carta ONU a fost semnată la San Francisco, la 26 iunie 1945, și a intrat în vigoare la 24 octombrie în același an. După ce în Preambulul Cartei este subliniată necesitatea reafirmării credinței în „drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea ființei umane”, în primul capitol al Cartei⁷ sunt expuse principalele scopuri ale ONU⁸ :

- să mențină pacea și securitatea internațională și, în acest scop, să ia măsuri colective eficiente;
- să dezvolte relații prietenești între națiuni, relații întemeiate pe respectarea principiului

egalității în drepturi și al autodeterminării popoarelor și să ia oricare alte măsuri menite să consolideze pacea lumii;

- să realizeze colaborarea internațională, rezolvând problemele internaționale cu caracter

economic, social, cultural, sau umanitar, *dezvoltând și încurajând respectarea drepturilor omului și libertățile fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie;*

- să fie un centru în care să se armonizeze acțiunile națiunilor pentru atingerea acestor scopuri.

În vederea îndeplinirii scopurilor propuse, ONU își fundamentează activitatea pe următoarele principii înscrise în Cartă:

1. principiul îndeplinirii cu bună-credință a obligațiilor asumate prin Cartă;
2. principiul egalității suverane a statelor membre;
3. principiul autodeterminării popoarelor și națiunilor;
4. principiul reglementării prin mijloace pașnice a diferendelor internaționale;
5. principiul abținerii de la amenințarea cu forța sau de la folosirea forței împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat;

⁷ Carta ONU, în M.I.Niciu și colab., *Culegere de documente de drept internațional public*, vol. I, Editura Lumina Lex, București, 1976, p. 55-66.

⁸ Carta ONU a fost semnată de cele 50 de state fondatoare ale ONU. România a devenit membră a ONU în anul 1955. Consiliul de Securitate, ca organ principal al ONU, înființat prin Cartă, are 5 membri permanenți: China, Franța, Federația Rusă, Anglia și SUA. Numele organizației a fost propus de președintele american Franklin D. Roosevelt și a fost folosit pentru prima oară în Declarația Națiunilor Unite de la 1 ianuarie 1942. Ziua Națiunilor Unite este sărbătorită anual la 24 octombrie. Pentru detalii privind ONU și Carta ONU, vezi, Marțian Niciu, *Drept internațional public*, vol. I-II, Editura Fundației „Chemarea” Iași, 1993 și site-ul ONU, www.un.org.

6. principiul neintervenției în probleme care sunt esențial de competența internă a statelor.

Carta ONU nu conține o definiție sau o enumerare a drepturilor omului și libertăților

fundamentale, dar pregătește cadrul instituțional pentru adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului.

2.1.2. Carta internațională a Drepturilor Omului

Carta internațională a Drepturilor Omului reprezintă un ansamblu de 5 documente adoptate sub egida ONU și constituie nucleul sistemului Națiunilor Unite de protecție a drepturilor omului⁹. Aceste documente sunt următoarele:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului;
2. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice;
3. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale;
4. Protocolul facultativ la Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice;
5. Al doilea Protocol facultativ la Pactul internațional la drepturile civile și politice.

2.1.2.1. Declarația Universală a Drepturilor Omului;

Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată la 10 decembrie 1948 și complineste caracterul sumar și lacunar al Cartei ONU cu privire la consacrarea expresă a drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Declarația Universală a Drepturilor Omului pornește de la premisa, exprimată în *Preambul*, potrivit căreia „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, al dreptății și al păcii în lume”.

Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost votată de Adunarea Generală ONU sub forma unei rezoluții, în Palatul Chaillot din Paris, cu 48 de voturi pentru, 8 abțineri, două state absentând de la vot. Declarația Universală a Drepturilor Omului este „fructul” unui compromis între tradiția liberală și concepția marxistă. Pentru a-și justifica acest punct de vedere J.Morange¹⁰ oferă următoarele argumente:

- în conținutul declarației nu se face referire nici la dreptul la grevă și nici la libertatea comerțului sau a industrie;
- generalitatea formulării unor drepturi sau principii satisface ambele concepții (de exemplu, art. 17 menționează că orice persoană, atât individual cât și colectiv., se bucură de dreptul de proprietate;
- anumiți termeni pot avea mai multe sensuri, de exemplu „alegeri libere și corecte”.

Totuși, aceste compromisuri nu au fost în măsură să conducă la adoptarea în unanimitate a Declarației, 8 țări abținându-se de la vot (cele 6 țări din blocul est-comunist, R.S.S. Bielorusă, Cehoslovacia, Polonia, R.S.S. Ucrainiană, U.R.S.S., Iugoslavia, la care se adaugă Arabia Saudită și Uniunea Sud Africană) iar 2 țări nu au participat la vot, Honduras și Yemen.

⁹ Stelian Scăunaș, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, Editura All Beck, București, 2003, p. 26.

¹⁰ J.Morange, *op.cit.*, p. 33-34.

Din grupul de lucru pentru redactarea **Declarației** au făcut parte mai multe personalități ale vremii, printre acestea remarcându-se Eleonor Roosevelt, soția fostului președinte al Statelor Unite ale Americii, și cunoscutul jurist-profesor francez Rene Cassin, laureat în 1968 al Premiului Nobel pentru pace.

Incepând cu 10 decembrie 1950, ziua de 10 decembrie a fost declarată „ziua drepturilor omului”.

În cele 30 de articole ale sale, *Declarația* enunță atât drepturi cu valoare de principiu cât și drepturi civile și politice sau drepturi economice, sociale și culturale.

Principalele *drepturi – principiu* formulate de *Declarație* sunt următoarele:

- principiul egalității în demnitate și drepturi a tuturor ființelor umane (art.1);
- principiul egalității în drepturi a tuturor ființelor umane, fără nici deosebire, ca de exemplu de rasă, de culoare, de sex, de limbă, de religie, de opinie politică, sau de orice altă opinie, de origine națională sau socială, de avere, de naștere sau decurgând din orice altă situație (art.2).

Principalele **Drepturi civile și politice** consacrate de *Declarație* sunt următoarele:

- dreptul oricărei ființe umane la viață, libertate și securitatea sa (art.3);
- dreptul de nu fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (art.5);
- dreptul de fi ascultat, în deplină egalitate, în mod echitabil și public de un tribunal independent și imparțial, care va hotărî asupra drepturilor și obligațiilor sale ori asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală (art.10);
- dreptul oricărei persoane la prezumția de nevinovăție până când vinovăția acesteia va fi dovedită în mod legal în cursul unui proces public, în cadrul căruia i s-a asigurat toate garanțiile necesare apărării sale (art. 11);
- dreptul la oricărei persoane la protecția legii împotriva imixtiunilor sau atingerilor vieții particulare, de familie, domiciliului, corespondenței, onoarei sau reputației acesteia (art. 12);
- dreptul la libera circulație și de a alege reședința în interiorul unui stat. Orice persoană are dreptul să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa, și de a reveni în țara sa (art. 13);
- dreptul oricărei persoane la proprietate, individual sau în asocieră cu alții, și de a nu fi lipsită în mod arbitrar de proprietatea sa (art. 17);
- dreptul la libertatea de întrunire și asocieră și de a nu fi obligat să facă parte dintr-o asociație(art.20);
- dreptul de a căuta și beneficia de azil în alte țări în cazul persecuției(art. 14);
- dreptul la căsătorie și de a întemeia o familie pe baza egalității în drepturi a bărbatului și femeii (art. 16);

Principalele **Drepturi economice, sociale și culturale** consacrate de *Declarație* sunt următoarele:

- dreptul oricărei persoane la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la ocrotire împotriva șomajului; dreptul la salariu egal pentru muncă egală (art. 23);

- dreptul oricărui om care muncește la o retribuire echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure atât lui cât și familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană și care să fie completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecție socială (art. 23);
- dreptul oricărei persoane la odihnă, recreație, la o limitare rezonabilă a zilei de muncă și la concedii periodice plătite (art.24);
- dreptul oricărei persoane la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare (art. 25);
- dreptul oricărui om la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa (art.25);
- dreptul mamei și copilului la ajutor și ocrotire (art.25);
- dreptul oricărei persoane la învățătură (art.26).

Declarația rămâne un document de referință în materia drepturilor omului și care se bucură de autoritatea Cartei ONU. De altfel, chiar Constituția României face referire la Declarația universală a drepturilor omului atunci stipulează prioritatea reglementărilor internaționale în materia drepturilor omului (art. 20, Constituție).

Declarația are însă un impact juridic limitat deoarece nu dispune de un mecanism internațional de aplicare și garantare a drepturilor consacrate. După cum se arată în *Preambul*, Adunarea Generală ONU proclamă Declarația universală a drepturilor omului ca ideal comun către care trebuie să tindă popoarele și toate națiunile pentru ca toate persoanele și toate organele societății, având în vedere permanent această declarație, să se străduiască, prin învățătură și educație, să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure, prin măsuri progresive de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă, atât în cadrul statelor membre înseși cât și în teritoriile aflate sub jurisdicția lor.

Dincolo de valoarea ei politică și juridică, *Declarația* are un deosebit impact psihologic, servind ca punct de referință pentru denunțarea multiplelor încălcări ale drepturilor omului săvârșite de diverse state. Si, nu în ultimul rând, principiile și drepturile cuprinse în Declarația universală a drepturilor omului a fost și continuă să fie preluate de foarte multe Constituții ale statelor care au trecut de la Totalitarism la Democrație. Constituția României poate fi un exemplu în acest sens.

2.1.2.2. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice a fost adoptat de Adunarea

Generală ONU la 16 decembrie 1966 și a intrat în vigoare în 23 martie 1976, adică la 3 luni de la data depunerii la secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a celui de-al treizeci și cincilea instrument de ratificare sau de aderare (art.49 din Pact). Analizând catalogul drepturilor omului consacrate în Pact și în comparație cu Declarația Universală a Drepturilor Omului se pot desprinde următoarele concluzii:

A) Pactul conține un număr de drepturi care nu sunt consacrate în Declarația Universală a Drepturilor Omului:

- dreptul care interzice înțemnițarea unei persoane pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală (art.11);
- dreptul popoarelor la autodeterminare (art.1);
- dreptul oricărui copil la măsuri de ocrotire pe care le cere condiția sa de minor, dreptul copilului la nume și cetățenie (art. 24);
- dreptul persoanelor aparținând minorităților etnice, religioase sau lingvistice de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, propria lor viață culturală, de a profesa și practica propria lor religie sau de a folosi propria lor limbă (art.27).

B) Pactul reia mai multe drepturi civile și politice consacrate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și detaliază conținutul acestora. De exemplu:

- în privința dreptului de a nu fi supus torturii și unor tratamente crude, inumane sau degradante se menționează faptul că este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțământul său, unei experiențe medicale sau științifice (art.7);
- în privința dreptului la viață se menționează că în țările în care pedeapsa cu moartea nu a fost abolită, o sentință de condamnare la moarte nu va putea fi pronunțată decât pentru crimele cele mai grave, în conformitate cu legislația în vigoare în momentul în care crima a fost comisă, legislație care nu trebuie să fie în contradicție cu dispozițiile prezentului pact și nici cu cele ale Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid. Această pedeapsă nu poate fi aplicată decât în virtutea unei hotărâri definitive pronunțată de un tribunal competent. Orice condamnat la moarte are dreptul de a solicita grațierea sau comutarea pedepsei. Amnistia, grațierea sau comutarea pedepsei cu moartea poate fi acordată în toate cazurile. O sentință de condamnare la moarte nu poate fi pronunțată pentru crime comise de persoane sub vârsta de 18 ani și nu poate fi executată împotriva unor femei gravide.
- în privința dreptului la egalitate în fața justiției, Pactul introduce următoarele garanții suplimentare în favoarea persoanei acuzată de comiterea unei infracțiuni :
 - a) să fie informată în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege, și în mod detaliat, despre natura și motivele acuzației ce i se aduc;
 - b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale și să comunice cu apărătorul pe care și-l alege;
 - c) să fie judecată fără o întârziere excesivă;
 - d) să fie prezentă la proces și să se apere ea însăși sau să aibă asistenta unui apărător ales de ea; dacă nu are apărător, să fie informată despre dreptul de a-l avea și, ori de câte ori interesul justiției o cere, să i se atribuie un apărător din oficiu, fără plată, dacă ea nu are mijloace pentru a-l remunera;
 - e) să interogheze sau să facă a fi interogați martorii acuzării și să obțină înfățișarea și interogarea martorilor apărării, în aceleași condiții cu cele ale martorilor acuzării;
 - f) să beneficieze de asistenta gratuită a unui interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la ședința de judecată;
 - g) să nu fie silită să mărturisească împotriva sa însăși sau să se recunoască vinovată.

C) Pactul introduce unele clauze de derogare sau de limitare a unor drepturi, clauze inexistente în Declarația Universală a Drepturilor Omului. În acest sens, potrivit art. 4 din Pact, în cazul în care un pericol public excepțional amenința existența națiunii și este proclamat printr-un act oficial, statele părți la prezentul pact pot ca în limita strictă a cerințelor situației să ia măsuri derogatorii de la obligațiile prevăzute în prezentul pact, cu condiția ca aceste măsuri să nu fie incompatibile cu celelalte obligații pe care le au potrivit dreptului internațional și ca din ele să nu rezulte o discriminare întemeiată numai pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială.

Clauzele de derogare sau de limitare nu pot fi aplicate oricăror drepturi și, în acest sens, Pactul, potrivit art. 4 alin 2, nu permite nici o derogare la mai multe drepturi dintre care amintim:

- dreptul la viață;
- dreptul de a nu fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante;
- dreptul de a nu fi ținut în sclavie sau în servitute;
- dreptul la libertatea gândirii, conștiinței și religiei.

D) Pactul prevede înființarea unui organism propriu - Comitetul Drepturilor Omului – însărcinat cu urmărirea aplicării în practică a drepturilor consacrate de Pact.

În concluzie, după cum se poate observa, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și

politice nu se rezumă doar la enumerarea drepturilor consacrate, ci le detaliază și chiar stabilește unele măsuri de aplicare și garantare a acestora. Prin intermediul Pactului, statele părți se angajează să respecte și să garanteze drepturile recunoscute de Pact și, mai mult decât atât, Pactul obligă statele să ia măsuri de ordin legislativ sau de altă natură pentru transpunerea în viață a drepturilor recunoscute.

2.1.2.3. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale a fost adoptat la aceeași dată cu Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (16 decembrie 1966) și a intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976¹¹.

Din analiza conținutului Pactului internațional relativ la drepturile economice, sociale și culturale se desprind următoarele concluzii:

A) Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale preia din

Declarația Universală a Drepturilor Omului prevederile cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, le explicitează conținutul acestora și chiar stabilește unele măsuri ce trebuie întreprinse de către state. De exemplu, în dezvoltarea conținutului dreptului la educație, Pactul, în art. 13, stabilește că:

¹¹ România a semnat cele două Pacte la 27 iunie 1968 și le-a ratificat prin Decretul Consiliului de Stat 212/1974, publicat în Buletinul Oficial nr. 146/20.11. 1974.

”Statele părți la prezentul pact recunosc ca în vederea asigurării deplinei exercitări a acestui drept:

a) învățământul primar trebuie să fie obligatoriu și accesibil tuturor în mod gratuit;

b) învățământul secundar sub diferitele sale forme, inclusiv învățământul secundar tehnic și profesional, trebuie să fie generalizat și să devină accesibil tuturor prin toate mijloacele potrivite și în special prin instaurarea în mod progresiv a gratuității lui;

c) învățământul superior trebuie să devină accesibil tuturor în deplina egalitate, în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele potrivite și în special prin introducerea treptată a gratuității;

d) educația de bază trebuie încurajată sau intensificată cât mai mult posibil, pentru persoanele care au primit instrucție primară sau care n-au primit-o până la capăt;

e) trebuie să se urmărească activ dezvoltarea unei rețele școlare la toate nivelurile, să se stabilească un sistem adecvat de burse și să se amelioreze în mod continuu condițiile materiale ale personalului didactic.

Statele părți la prezentul pact se angajează să respecte libertatea părinților și, atunci când este cazul, a tutorilor legali, de a alege pentru copiii lor instituții de învățământ, altele decât cele ale autorităților publice, dar conforme cu normele minimale pe care le poate prescrie sau aproba statul în materie de educație și de a asigura educația religioasă și morală a copiilor lor în conformitate cu propriile lor convingeri”.

B) Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, spre deosebire de Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, nu impune statelor părți obligații imediate¹². În acest sens, angajamentele individuale și colective ale statelor sunt în scopul exercitării depline a drepturilor recunoscute, „*în mod progresiv*”, inclusiv prin adoptarea de măsuri legislative. Asemenea abordare reflectă viziunea existentă la acea vreme cu privire la cele două categorii de drepturi, civile și politic, pe de o parte, și economice, sociale și culturale, pe de altă parte. Drepturile civile și politice erau considerate deja actuale, în timp ce drepturile economice, sociale și culturale urmau să fie recunoscute progresiv, în fiecare stat, în funcție de economică și prin măsuri specifice.

C) Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale recunoaște instituirea unor limite ce pot fi aduse drepturilor consacrate, cu mențiunea că statul nu poate supune aceste drepturi decât la limitările stabilite de lege, numai în măsura compatibilă cu natura acestor drepturi și exclusiv în vederea promovării bunăstării generale într-o societate democratică.

D) Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale stabilește un sistem de raportare către Consiliul Economic și Social al ONU asupra măsurilor luate, fără a dispune înființarea unui organism propriu în vederea implementării drepturilor consacrate de Pact. Ulterior a fost înființat, sub egida ONU, Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale.

¹² Stelian Scăunaș, *op.cit.*, p. 33.

2.1.2.4. Protocolul facultativ la Pactul internațional privind drepturile civile și politice

Acest protocol a fost adoptat la aceeași dată cu Pactul internațional privind drepturile civile și politice, dar separat. Protocolul facultativ stabilește modalitatea prin care Comitetul Drepturilor Omului poate primi plângeri individuale din partea persoanelor ce sunt victime ale încălcării drepturilor enunțate de Pact. Potrivit mecanismului anterior stabilit prin Pactul internațional privind drepturile civile și politice, Comitetul Drepturilor Omului putea primi doar plângeri interstatuale, nu și ale particularilor.

2.1.2.5. Al doilea Protocol facultativ referitor la drepturile civile și politice

Acest Protocol a fost adoptat la 15 decembrie 1989 și a intrat în vigoare la 11 iulie 1991, fiind ratificat de România la 25 ianuarie 1991.

Protocolul are drept scop abolirea pedepsei cu moartea¹³. Potrivit fundamentului politic și filozofic la Protocolului, exprimat în Preambul, statele părți la acest protocol sunt convinse că abolirea pedepsei cu moartea contribuie la promovarea demnității umane și la dezvoltarea progresivă a drepturilor omului.

Potrivit art. 1 din Protocol, nici o persoană aflată sub jurisdicția unui stat parte la acest Pact nu va fi executată și fiecare asemenea stat va lua toate măsurile pentru abolirea pedepsei cu moartea pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa. În dorința de a sublinia voința fermă și neechivocă a statelor părți de abolire a pedepsei cu moartea, potrivit Protocolului (art.2), nu se va admite nici o rezerva la protocol, în afara de rezerva formulată cu ocazia ratificării sau aderării, prevăzând aplicarea pedepsei cu moartea în timp de război în urma unei condamnări pentru o crimă, cu caracter militar, de o gravitate extrema, comisă în timp de război. Statul parte care formulează o astfel de rezerva va comunica secretarului general al O.N.U., cu ocazia ratificării sau aderării, dispozițiile corespunzătoare din legislația sa internă care se aplica în timp de război.

2.2. Mecanisme internaționale de protecție a drepturilor omului cu caracter de universalitate

În materia mecanismelor internaționale de protecție a drepturilor omului există mecanisme regionale, cu arie de acoperire limitată, și mecanisme generale, cu arie de acoperire universală.

Mecanismul ONU de protecție a drepturilor omului are un caracter universal. În cadrul acestui mecanism de protecție a drepturilor omului trebuie să distingem între mecanismul de protecție a drepturilor omului creat pe baza Cartei ONU și mecanismul ONU de protecție a drepturilor omului creat prin tratate.

2.2.1. Mecanismul de protecție a drepturilor omului creat pe baza Cartei ONU se fundamentează și funcționează pe baza a două categorii de organe cu atribuții

¹³ De menționat faptul că prin Pactul internațional privitor la drepturile civile și politice se interzice pronunțarea sentințelor de condamnare la moarte împotriva persoanelor sub 18 ani și executarea unei asemenea pedepse împotriva femeilor gravide.

în protecția drepturilor omului¹⁴: organe principale și organe subsidiare ale ONU cu atribuții în protecția drepturilor omului.

2.2.1.1. Organe principale ale ONU cu atribuții în protecția drepturilor omului

Potrivit Cartei ONU, principalele organe cu atribuții în protecția drepturilor omului sunt:

- Adunarea Generală a ONU
- Consiliul Economic și Social
- Consiliul de Tutelă
- Curtea Internațională de Justiție
- Consiliul de Securitate
- Secretariatul ONU

Adunarea Generală a ONU este organul cu cele mai importante puteri în domeniul promovării și respectării drepturilor omului și este formată dintr-un număr de membri egal cu cel al membrilor Națiunilor Unite. Potrivit art. 10 din Carta, Adunarea Generală a ONU are o competență generală de a discuta orice probleme sau materii care intră în cadrul Cartei și de a face recomandări membrilor Națiunilor Unite sau Consiliului de Securitate în orice asemenea probleme sau materii.

Competența Adunării Generale ONU în domeniul drepturilor omului este sintetizată în art. 13 pct. b din Carta ONU unde se menționează că Adunarea va iniția studii și va face recomandări în scopul de a promova cooperarea internațională în domeniile economic, social, cultural, educativ și sanitar și de a sprijini înfăptuirea drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Problemele legate de drepturile omului sunt abordate fie în plenul Adunării Generale ONU, fie în Comisiile Adunării.

În baza Cartei ONU (art.22), Adunarea Generală ONU poate înființa organe subsidiare pe care le consideră necesare în vederea îndeplinirii scopurilor sale. În materia drepturilor omului, Adunarea Generală a creat mai multe organe, dintre care amintim:

- Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați
- Înalțul Comisariat pentru Drepturile Omului
- Comitetul împotriva apartheidului
- Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF).

Consiliul Economic și Social a fost înființat prin Carta ONU și este compus din 54 de membri, aleși de Adunarea Generală, pentru un mandat de 3 ani, 18 sunt aleși în fiecare an (art. 61, Cartă). Potrivit Cartei, Consiliul Economic și Social este organismul care, sub autoritatea Adunării Generale, este împuternicit să realizeze cooperarea economică și socială internațională pentru a promova respectarea universală și efectivă a drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie (art. 55, 60, Cartă). În vederea îndeplinirii atribuțiilor sale în materia drepturilor omului, în temeiul art. 62-66 din Cartă, Consiliul Economic și Social are dreptul:

- de a face recomandări în scopul de a promova respectarea efectivă a drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți;
- de a pregăti proiecte de convenții în probleme ce țin de competența sa în vederea înaintării acestora Adunării Generale;

¹⁴ Pentru detalii, vezi, Stelian Scăunaș, *op.cit.*, p.39-54.

- de a iniția sau efectua studii și rapoarte privind problemele internaționale în domeniul economic, social, cultural, al învățământului, al sănătății și în alte domenii conexe.

Consiliul Economic și Social a înființat mai multe organe specializate :

- Comisia pentru drepturile omului
- Comisia pentru condiția femeii
- Comisia pentru combaterea stupefiantelor
- Comisia pentru prevenirea crimei și justiție
- Comisia pentru dezvoltare.

Consiliul de Tutelă este unul din organele principale ale ONU, fundamentat pe *Cartă*, dar al

cărui rol s-a diminuat treptat în urma dobândirii independenței de către multe state aflate în sistemul de Tutelă. Trebuie amintit faptul că la data adoptării *Cartei* sistemul colonial era încă larg răspândit pe glob. Printre obiectivele fundamentale ale regimului internațional al tutelei, potrivit art. 76 din *Cartă*, se află și acela de a încuraja respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie, și de a dezvolta sentimentul de interdependență al popoarelor lumii.

Curtea Internațională de Justiție, cu sediul la Haga, este organul juridic principal al ONU și funcționează în conformitate cu Statutul său, care este parte integrantă a *Cartei* ONU. Curtea este compusă din 15 judecători, de naționalitate diferită, aleși de Adunarea Generală ONU și Consiliul de Securitate, urmărindu-se reprezentarea principalelor sisteme judiciare din lume. Atribuțiile principale ale Curții sunt următoarele:

- judecă toate cauzele înaintate Curții de către statele care au recunoscut jurisdicția Curții ca obligatorie. Numai statele, nu și indivizii, pot fi părți în cauzele supuse Curții. Deciziile Curții sunt obligatorii, fără posibilitate de apel. În cazul în care o parte refuză respectarea deciziei Curții, cealaltă parte poate apela la Consiliul de Securitate, care poate face recomandări sau poate stabili măsurile care să facă aplicabilă decizia Curții;

- judecă toate cauzele în care un tratat sau o convenție în vigoare face referire la Curte¹⁵;

- emite avize consultative pentru Adunarea Generală ONU și Consiliul de Securitate, sau, cu aprobarea Adunării Generale, și pentru alte organisme specializate ale ONU, asupra problemelor de natură juridică.

Consiliul de Securitate este organul principal al ONU cu atribuții în menținerea păcii și securității internaționale. Membrii permanenți ai Consiliului sunt Franța, SUA, China, Federația Rusă și Anglia. Celelalte 10 locuri din Consiliul de Securitate se ocupă prin alegerea făcută în Adunarea Generală, pentru mandate de 2 ani, după cum urmează: 5 locuri pentru statele din Africa și Asia, 2 pentru America Latină, 1 pentru Europa de Est

¹⁵ De exemplu, potrivit art. 8 din Convenția privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriilor, adoptată de Adunarea Generală ONU la 10 decembrie 1962, „orice diferend între două sau mai multe state contractante cu privire la interpretarea sau la aplicarea prezentei convenții, care nu a fost soluționat pe cale de negocieri, va fi supus, spre a decide, Curții Internaționale de Justiție, la cererea tuturor părților aflate în diferend, afară dacă numitele părți nu au convenit asupra unui alt mod de reglementare”. Prevederi similare există și în alte Convenții, dintre care, cu titlu de exemplu, amintim: Convenția referitoare la statutul refugiaților (art.38), Convenția referitoare la statutul apatrizilor (art.34), Convenția asupra drepturilor politice ale femeii (art. IX).

și 2 pentru Europa de Vest și celelalte. Deciziile în Consiliul de Securitate, cu privire la probleme procedurale, se iau cu votul a cel puțin 9 membri, iar celelalte decizii neprocedurale se iau tot cu votul a cel puțin 9 membri, în care trebuie să se includă însă și cele 5 voturi afirmative ale reprezentanților membrilor permanenți ai Consiliului. Protecția drepturilor omului intră în competența Consiliului de Securitate în cazul în care violările sistematice și flagrante ale drepturilor omului constituie o amenințare la adresa păcii și securității internaționale.

Secretariatul ONU este un organ administrativ și executiv și este compus din Secretarul General și personalul Secretariatului. Secretarul General este cel mai înalt funcționar al ONU, ales pentru un mandat de 5 ani de către Adunarea Generală, la recomandarea Consiliului de Securitate. În domeniul drepturilor omului, Secretarul General, poate folosi confidențial bunurile sale oficiale între statele membre, cu privire la probleme precum comutarea unor pedepse capitale sau eliberarea de prizonieri¹⁶.

2.2.1.2. Organe subsidiare ale ONU cu atribuții în protecția drepturilor omului.

Principalele organisme subsidiare ale ONU cu atribuții în protecția drepturilor omului sunt :

Comisia Drepturilor Omului, înființată în 1946 de către Consiliul Economic și Social, are sarcina de a prezenta C.E.S. recomandări și rapoarte¹⁷ privind protecția minorităților, prevenirea discriminărilor, să inițieze proiecte de declarații sau convenții internaționale asupra libertăților civice, condiției femeii și libertății de informare. Cu autorizarea Consiliului Economic și Social, în baza Rezoluției 9/II din 21 iunie 1946, Comisia pentru Drepturile Omului a creat două subcomisii, Subcomisia pentru libertatea de informare și a presei și Subcomisia pentru prevenirea discriminării și protecției minorităților, dintre care doar ultima s-a menținut în timp, prima fiind dizolvată după cinci ani. Scopul înființării Subcomisiei pentru prevenirea discriminării și protecției minorităților – compusă din 26 de experți numiți de statele membre ale ONU¹⁸ – era acela de a întreprinde studii, mai ales în lumina Declarației Universale a drepturilor omului, și de a adresa recomandări Comisiei Drepturilor Omului pentru prevenirea discriminării de orice natură și pentru protecția minorităților rasiale, naționale, religioase și lingvistice.

Comisia pentru condiția femeii a fost creată de Consiliul Economic și Social în 1946 și urmărește promovarea drepturilor femeii în domeniul politic, economic, educativ și face recomandări C.E.S. cu privire la problemele cu caracter de urgență ale drepturilor femeii, mai ales în ceea ce privește promovarea și realizarea efectivă a egalității în drepturi dintre bărbat și femeie. Una dintre realizările Comisiei constă în adoptarea Declarației privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (1967) și a Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (1979). Recent, cu încuviințarea Consiliului Economic și Social, Comisia a dobândit și competența de a primi și examina plângeri referitoare la violarea drepturilor femeii¹⁹.

¹⁶ Stelian Scăunaș, *op.cit.*, p.42.

¹⁷ Potrivit Rezoluției Consiliului Economic și Social nr. 5(I) din 1946.

¹⁸ Potrivit Rezoluției 1334/XLIV din 31 mai 1968 a Consiliului Economic și Social (vezi site-ul ONU, www.un.org)

¹⁹ Stelian Scăunaș, *op.cit.*, p.43.

Inaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului²⁰. Această funcție a fost creată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 141/48 din 20.2.1993. Inaltul Comisar al Drepturilor Omului, sub conducerea Secretarului General ONU, are responsabilitatea principală pentru activitățile ONU în domeniul drepturilor omului, având misiunea de a promova și proteja drepturile omului în toate țările și de a menține un dialog permanent cu acestea.

Inaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați a fost înființat de Adunarea Generală a ONU în anul 1951 cu scopul de a îmbunătăți protecția internațională a refugiaților. Inaltul Comisar este ales de Adunarea Generală ONU pentru un mandat de 5 ani, asigură asistență grupurilor particulare de refugiați și cooperează cu alte instituții specializate în vederea protecției și asistenței refugiaților.

2.2.2. Mecanismul ONU de protecție a drepturilor omului creat prin tratate.

În vederea unei eficiente supravegheri și urmăririi a aplicării tratatelor ONU în materia drepturilor omului sunt instituite, prin tratatele amintite, organisme cu atribuții în acest sens.

Comitetul Drepturilor Omului a fost înființat pe baza prevederilor Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, în scopul aplicării acestuia.

Comitetul este compus din 18 membri aleși prin vot secret dintr-o listă de candidați propusă de statele parte la protocol, fiecare stat-parte având dreptul să propună cel mult doi candidați, resortisanți ai acestuia, de o înaltă ținută morală și cu o competență recunoscută în domeniul drepturilor omului.

Atribuțiile Comitetului pentru Drepturile Omului:

- a) să examineze *rapoartele* pe care statele părți la pact se angajează să le prezinte cu privire la măsurile pe care le-au adoptat și care transpun în viață drepturile recunoscute în pact. Rapoartele vor trebui să indice, dacă este cazul, factorii și dificultățile care afectează punerea în aplicare a dispozițiilor pactului;
- b) să se pronunțe asupra măsurilor pe care statele le-au adoptat în vederea aplicării prevederilor pactului și să adreseze statelor recomandări și observații;
- c) să soluționeze plângerile care îi sunt adresate. Plângerile pot fi adresate doar de către state, nu și de către indivizi particulari; Prin Protocolul facultativ la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice s-a instituit și o procedură de soluționare a plângerilor individuale.

Particularitățile procedurii de soluționare a plângerilor inter – state (art.41-42,Pact)

Această procedură se fundamentează pe principiul recunoașterii de către statul – parte la

Pact a competenței Comitetului de a primi și examina comunicări din partea unui stat care pretinde că un alt stat nu-și îndeplinește obligațiile ce decurg din Pact. Comitetul nu va primi nici o comunicare privitoare la un stat-parte care nu a făcut o declarație prin care recunoaște competența comitetului.

²⁰ vezi, www.un.org.

Soluționarea comunicărilor – plângeri din partea statelor se bazează pe următoarea procedură:

- dacă un stat parte la pact socotește că un alt stat, de asemenea parte la pact, nu aplica dispozițiile pactului, el poate, printr-o comunicare scrisă, să atragă atenția aceluia stat asupra chestiunii. În termen de 3 luni de la primirea comunicării, statul destinat va furniza statului care a adresat comunicarea explicații sau orice alte declarații scrise în vederea lămuririi chestiunii în dispută;
- dacă în termen de 6 luni de la primirea comunicării originale de către statul destinat chestiunea nu a fost soluționată spre satisfacția celor două state părți interesate, și unul și altul vor avea dreptul de a supune comitetului, adresând câte o notificare comitetului și celuilalt stat interesat;
- comitetul nu poate lua în examinare o cauză care îi este supusă decât după ce s-a asigurat că toate căile interne de recurs disponibile au fost utilizate și epuizate, în conformitate cu principiile de drept internațional unanim recunoscute;
- comitetul își va oferi bunele oficii statelor părți interesate, spre a se ajunge la o soluție amiabilă a chestiunii, întemeiată pe respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale
- În termen de 12 luni din ziua când Comitetul a primit notificarea, acesta din urmă trebuie să prezinte un raport cu următorul conținut:
 - în cazul în care s-a ajuns la o soluționare amiabilă a chestiunii în discuție, raportul se mărginește la o scurtă expunere a faptelor și a soluției la care s-a ajuns;
 - în cazul în care nu s-a ajuns la o soluție amiabilă, raportul se rezumă la o scurtă expunere a faptelor la care se anexează observațiile și procesul-verbal al observațiilor orale prezentate de statele părți interesate;
- comitetul are posibilitatea, în cazul plângerilor nesoluționate pe cale amiabilă, să desemneze o comisie ad-hoc de conciliere care să încerce, în termen de 12 luni, soluționarea amiabilă a plângerii. Dacă se ajunge la o soluție amiabilă, se întocmește un raport în acest sens adresat președintelui Comitetului. Dacă nu se ajunge la o soluție amiabilă, raportul comisiei ad-hoc va conține concluziile sale cu privire la toate aspectele de fapt, precum și concluziile sale asupra posibilelor soluții. În termen de 3 luni de la primirea raportului, statele părți vor înștiința Comitetul dacă acceptă sau concluziile formulate de comisie;

Comitetul Drepturilor Omului supune anual Adunării Generale ONU, prin intermediul Consiliului Economic și Social, un raport asupra activității sale.

Particularitățile procedurii de soluționare a plângerilor individuale

Această procedură a fost instituită prin Protocolul facultativ la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și oferă persoanelor care pretind că sunt victime ale încălcării drepturilor cuprinse în Pact posibilitatea de a adresa Comitetului pentru drepturile omului plângeri în acest sens. Potrivit Protocolului, orice stat parte la pact care devine parte la protocol recunoaște competența comitetului de a primi și examina comunicări provenite de la persoane fizice ținând de jurisdicția sa, care pretind a fi victime ale unei violări, de către acest stat parte, a vreunui dintre drepturile enunțate în pact.

Pentru ca o plângere individuală să fie analizată de către Comitetul pentru drepturile omului trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- să fie scrisă

- să nu fie anonimă
- să nu fie incompatibilă cu prevederile Pactului sau să nu fie considerată a fi un abuz al dreptului de a prezenta plângeri
- să nu se afle în curs de examinare în fața altei instanțe internaționale
- să fie epuizate toate căile interne de atac.

Sub rezerva îndeplinirii acestor prealabile, Comitetul pentru drepturile omului va examina

plângerile primite ținând seama de toate informațiile scrise care i-au fost puse la dispoziție de către persoana fizică să-și de către statul parte interesat. Pe baza datelor care i-au fost puse la dispoziție, analizate în ședințe închise, Comitetul va formula anumite constatări pe care le va transmite statului vizat precum și persoanei care a formulat plângerea.

După cum se poate observa, mecanismul de protecție a drepturilor omului instituit prin Pact se fundamentează pe procedura de conciliere și are doar o valoare de recomandare pentru statele părți, fără a fi investit cu forța juridică necesară impunerii acestuia.

Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale

Potrivit Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, statele

părți se angajează să prezinte rapoarte cu privire la măsurile pe care le-au adoptat și la progresele obținute în asigurarea respectării acestor drepturi. Rapoartele sunt trimise Secretarului general al ONU care le va transmite în copie, spre examinare, Consiliului Economic și Social precum și altor instituții specializate. Consiliul Economic și Social poate transmite Comisiei drepturilor omului, în scop de studiu și recomandări de ordin general, sau pentru informare, dacă este cazul, rapoartele privind drepturile omului pe care le comunică statele în conformitate cu procedurile pactului. De asemenea, potrivit art.21 din Pact, Consiliul Economic și Social poate prezenta din timp în timp Adunării Generale rapoarte cuprinzând recomandări cu caracter general și un rezumat al informărilor primite de la statele părți la prezentul pact și de la instituțiile specializate în legătura cu măsurile luate și progresele realizate în vederea asigurării respectării generale a drepturilor recunoscute și consacrate de Pact.

Ulterior adoptării Pactului, în 1985, a fost înființat de către Consiliul Economic și Social, în scopul urmăririi aplicării în practică a dispozițiilor Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Comitetul drepturilor economice, sociale și culturale²¹. Comitetul este compus din 18 experți aleși pentru o perioadă de patru ani de către Consiliul Economic și Social.

În cadrul activității sale, Comitetul drepturilor economice, sociale și culturale analizează și organizează dezbateri cu privire la politicile statelor pe baza rapoartelor prezentate de către acestea cu privire la aplicarea prevederilor Pactului.

Comitetul drepturilor economice, sociale și culturale înaintează anual Consiliului Economic și Social un raport în care sunt prezentate, în sinteză, dezbaterile și concluziile din ședințele Comitetului cu privire la rapoartele prezentate de state.

Comitetul pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială

Acest comitet a fost înființat în anul 1970 în vederea supravegherii aplicării Convenției

²¹ Acest Comitet a fost înființat prin Rezoluția Consiliului Economic și Social nr. 1985/17 din 22 mai 1985.

internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată la 21 decembrie 1965. Comitetul este compus din 18 experți independenți, ce activează cu titlu individual, aleși de către statele părți dintre cetățenii lor, pentru o perioadă de patru ani.

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială obligă statele părți să prezinte, periodic, Comitetului rapoarte cu privire la măsurile luate și stabilește procedura de soluționare de către Comitet a plângerilor inter-state și individuale.

Alte convenții sau tratate ONU care instituie, după același mecanism, comitete pentru supravegherea aplicării respectivelor documente sunt:

- Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată la 1 decembrie 1984, a înființat **Comitetul contra torturii**;
- Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată în 1979, a înființat **Comitetul pentru eliminarea discriminării cu privire la femei**;
- Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989, a înființat **Comitetul drepturilor copilului**.

Ghid de autoevaluare:

- Identificati si analizati cele 5 documente care alcatuiesc Carta Internationala a Drepturilor Omului.
- Comparati Pactul international cu privire la drepturile civile si politice cu Declaratia Universala a Drepturilor Omului avand drept criterii urmatoarele elemente: drepturi nou-consacrate, relauarea si detalierea unor drepturi deja consacrate, clauze de derogare, infiintare de organisme de protectie. Aplicati acelasi algoritm celor doua Protocoale facultative.
- Comparati Pactul international cu privire la drepturile economice, sociale si culturale cu Declaratia Universala a Drepturilor Omului avand drept criterii urmatoarele elemente: drepturi nou-consacrate, relauarea si detalierea unor drepturi deja consacrate, clauze de derogare, infiintare de organisme de protectie.
- Stabiliti competentele si procedura in cadrul mecanismelor de protectie create pe baza Cartei ONU.
- Identificati atributiile si procedura de solutionare a plangerilor in cadrul mecanismelor Onu de protectie create prin tratate.

Unitatea 3. Documente si mecanisme europene de protectie a drepturilor omului. Definitia si clasificare drepturilor si libertatilor publice.

Obiective: Prezentarea continutului Conventiei pentru apararea drepturilor si libertatilor fundamentale si a Cartei sociale europene, precum si analiza competentelor si procedurii in fata organismelor de protectie a acestora – Curtea Europeana a Drepturilor Omului si Comitetul European al drepturilor Sociale.

Concepte cheie: Consiliul Europei, Convenția europeană, drepturi civile și politice, restrângerea exercitiului unor drepturi, protocoale adiționale, Curtea europeană, admisibilitatea unei cereri, Carta socială europeană, drepturi economice și sociale, Comitetul European al drepturilor Sociale, reclamații colective.

Documente și mecanisme europene de protecție a drepturilor omului

Instituirea unui sistem de protecție și garantare a drepturilor omului a constituit o preocupare a Consiliului Europei încă de la înființarea sa. Principalele documente ale Consiliului Europei prin care se materializează o asemenea preocupare sunt Convenția pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale și Carta socială europeană.

3.1. Convenția pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale.

Statele membre ale Consiliului Europei, luând în considerare Declarația Universală a Drepturilor Omului și apreciind că această declarație urmărește să asigure recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care le enunță²², au adoptat la 4 noiembrie 1950 Convenția pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale. Prin adoptarea Convenției, Consiliul Europei își „reafirmă atașamentul față de aceste libertăți fundamentale care constituie temelia înseși a justiției și a păcii în lume”. Convenția a intrat în vigoare în 1953.

Convenția amintește că scopul Consiliului Europei este acela de a realiza o uniune cât mai strânsă între membrii săi și că unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop este apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Convenția europeană, adoptată cu mult înaintea Pactelor internaționale de sub egida ONU, reprezintă prima încercare reușită de protejare și garantare efectivă a celor mai importante drepturi și libertăți consacrate de Declarația universală a drepturilor omului. În același timp, Convenția a servit drept model pentru ale sisteme internaționale de protecție a drepturilor omului, în special pentru Convenția americană a drepturilor omului.

Declarația Universală a Drepturilor Omului și Convenția Europeană au constituit, potrivit aprecierii lui Marin Voicu²³, primele mari „unde de șoc” ale cruciadei pentru protecția drepturilor omului, ca efect primordial al celui de-al doilea război mondial.

Principalele surse de inspirație ale Convenției au fost Declarația Universală și proiectul Pactului referitor la drepturile civile și politice²⁴.

Convenția europeană se referă numai la drepturile civile și politice, cele economice, sociale și culturale fiind cuprinse în Carta socială europeană. Explicația unei asemenea opțiuni este oferită chiar de Raportul Comisie Juridice a Consiliului Europei cu privire la Convenție în care P.H. Tietgen consemna că „se cuvine să începem cu începutul, și anume să fie garantată democrația politică în cadrul Uniunii Europene, apoi să fie coordonate economiile noastre înainte de a trece la generalizarea democrației sociale²⁵”.

Drepturile civile și politice consacrate de Convenție²⁶ sunt următoarele:

- dreptul la viață (art.2);
- dreptul de a nu fi supus torturii și nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (art. 3);
- dreptul de a nu fi ținut în sclavie și interzicerea muncii forțate (art. 4);
- dreptul la libertate și siguranță (art. 5);

²² **Convenția pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale**, preambul, Editată de Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei la București,

²³ Marin Voicu, **Curtea Europeană a Drepturilor Omului**, Editura Juridică, București, 2001, p. 13.

²⁴ G.Cohen-Jonathan, **La Convention Européenne des Droits de l'Homme**, Editura Economica, Marseille, 1989, p. 10, citat de M.Voicu, **op.cit.**, p. 14.

²⁵ M.Voicu, **op.cit.**, p. 16.

²⁶ Pentru a vedea conținutul fiecărui drept **vezi** anexa la prezenta lucrare.

- dreptul la un proces echitabil (art. 6);
- dreptul de a nu fi condamnat pentru o acțiune sau omisiune care, în momentul comiterii, nu constituia o infracțiune și de a nu se aplica o pedeapsă mai severă decât cea aplicabilă în acel moment – principiul neretroactivității legii penale și *mittior lex* - (art.7);
- dreptul la respectarea vieții private, de familie, a domiciliului și a corespondenței (art.8);
- dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie (art. 9);
- dreptul la libertatea de expresie (art.10);
- dreptul la libertatea de reuniune pașnică și la libertatea de asociere (art.11);
- dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie (art.12);
- dreptul la un recurs efectiv (art. 13).

Statele părți la Convenție se obligă să asigure exercitarea drepturilor și libertăților consacrate fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice stat parte poate lua măsuri ce derogă de la prevederile Convenției cu respectarea următoarelor condiții:

- măsurile să fie strict necesare și să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional;
- să informeze Secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și motivele care le-au determinat;
- măsurile derogatorii să nu vizeze anumite drepturi și libertăți în legătură cu care Convenția nu admite nici o derogare (dreptul la viață, cu excepția cazului de deces rezultat din acte licite de război; dreptul de a nu fi supus torturii și nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante; dreptul de a nu fi ținut în sclavie și dreptul la aplicarea principiilor neretroactivității și *mittior lex* cu privire la legea penală).

De asemenea, Convenția are o serie de prevederi prin care dă posibilitate statelor să restrângă exercițiul unora dintre drepturile prevăzute (dreptul la respectarea vieții private și de familie, dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie, dreptul la libertatea de expresie și dreptul la libertatea de reuniune pașnică și la libertatea de asociere) în situațiile în care restrângerea este cerută de păstrarea securității naționale, a siguranței publice, a ordinii publice, a bunăstării economice a țării sau de apărarea ordinii și prevenirii infracțiunilor, de protejarea sănătății sau a moralei sau de protejarea drepturilor sau libertăților altora.

Alte drepturi și libertăți fundamentale au fost garantate prin Protocoalele adiționale la Convenție care, pe lângă drepturi, completează mecanismele procedurale cu privire la aplicarea Convenției.

Primul Protocol, adoptat la Paris în 1952, a intrat în vigoare în 1954 și reglementează următoarele drepturi:

- dreptul la proprietate
- dreptul la educație
- dreptul părinților de a asigura educația și învățătura copiilor lor conform convingerilor lor religioase și filozofice;
- dreptul la alegeri libere în sensul că statele părți se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile în care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Protocolul nr. 2, adoptat în 1963 și intrat în vigoare la 21 septembrie 1970, completează competențele Curții Europene a Drepturilor Omului cu dreptul acestuia de a da avize consultative asupra unor chestiuni juridice privind interpretarea Convenției și a protocoalelor ei.

Protocolul nr. 3, adoptat în anul 1963 și intrat în vigoare la 21 septembrie 1970, viza modificarea unor articole cu privire la competențele Comisiei drepturilor omului. În prezent protocolul a rămas fără obiect ca urmare a desființării Comisiei.

Protocolul nr. 4, adoptat în anul 1963, a intrat în vigoare la 2 mai 1968 și consacră următoarele drepturi și libertăți:

- dreptul oricărei persoane de a nu fi privată de libertate pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală;

- dreptul la liberă circulație;
- dreptul de a nu fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă de pe teritoriul statului al cărui cetățean este;
- dreptul de a intra pe teritoriul statului al cărui resortisant este;
- interzicerea expulzării colective a străinilor.

Protocolul nr. 5, adoptat în 1966 și intrat în vigoare la 20 decembrie 1971, a vizat modificarea unor articole cu privire la componența Comisiei drepturilor omului și a Curții Europene a Drepturilor Omului. În prezent protocolul a rămas fără obiect ca urmare a modificării prin Protocolul nr. 11 a mecanismului de control instituit de Convenție ;

Protocolul nr. 6, adoptat în 1983, a intrat în vigoare în 1985 și a vizat abolirea pedepsei cu moartea, cu menținerea posibilității ca statele părți să prevadă în legislația lor pedeapsa cu moartea pentru actele comise în timp de război sau de pericol iminent de război;

Protocolul nr. 7, adoptat în 1984, a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1988 și consacră următoarele drepturi:

- dreptul la garanții procedurale pentru străinii care urmează a fi expulzați. Din acest punct de vedere, un străin care își are reședința în mod legal pe teritoriul unui stat nu poate fi expulzat decât în temeiul unei hotărâri luate conform legii și cu respectarea următoarelor drepturi ale străinului:

- să prezinte motivele care pledează împotriva expulzării sale;
- să ceară examinarea cazului său;
- să ceară să fie reprezentat în acest scop în fața autorităților competente sau a uneia ori mai multor persoane desemnate de către această autoritate;

În cazul în care expulzarea este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională, străinul poate fi expulzat și înainte de exercitarea drepturilor menționate mai sus.

- dreptul la două grade de jurisdicție: orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un

tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Totuși, acest drept nu poate face obiectul unor excepții în cazul infracțiunilor minore sau când cel interesat a fost judecat de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale;

- dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară;
- dreptul de a nu fi urmărit sau pedepsit pentru o infracțiune pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o judecată definitivă (principiul non bis in idem);
- egalitatea între soți.

Protocolul nr. 8, adoptat în anul 1985 și intrat în vigoare la 1 ianuarie 1990, a vizat modificarea unor articole cu privire la procedura Comisiei drepturilor omului. În prezent protocolul a rămas fără obiect ca urmare a modificării prin Protocolul nr. 11 a mecanismului de control instituit de Convenție;

Protocolul nr. 9, adoptat în 1990 și intrat în vigoare la 1 octombrie 1994, a vizat modificarea unor articole cu privire la procedurile Comisiei și ale Curții Europene a Drepturilor Omului. În prezent protocolul a rămas fără obiect ca urmare a modificării prin Protocolul nr. 11 a mecanismului de control instituit de Convenție;

Protocolul nr. 10, adoptat în 1992, a vizat modificarea unor articole cu privire la procedura prin care Comitetul Miniștrilor putea constata dacă a existat sau nu o violare a Convenției. În prezent protocolul a rămas fără obiect ca urmare a modificării prin Protocolul nr. 11 a mecanismului de control instituit de Convenție;

Protocolul nr. 11, adoptat în 1994, a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1998 și realizează o reală reformă a mecanismului de control instituit de Convenție: Comisia și Curtea au fost înlocuite cu o Curte Unică permanentă, s-a instituit dreptul individual de petiționare exercitat direct la Curte și s-a instituit jurisdicția obligatorie a Curții.

Protocolul nr. 12, adoptat în anul 2000, vizează interdicția generală a discriminării. Potrivit protocolului, beneficiul unui drept prevăzut de lege va fi asigurat fără discriminare pe nici un criteriu ca sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau de altă natură, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau alt statut. De asemenea, nimeni nu va fi discriminat de către nici o autoritate publică pe nici un criteriu din cele menționate mai sus.

Protocolul nr. 13, adoptat în 2002, consacră abolirea pedepsei cu moartea în orice circumstanță.

România a devenit membră a Consiliului Europei în octombrie 1994 și a ratificat Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, amendată prin Protocoalele nr. 3, 5 și 8 și

completata prin Protocolul nr.2, prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul oficial nr. 130/94. Prin Legea nr. 79/1995, publicată în Monitorul Oficial nr. 174/1995, a fost ratificat Protocolul nr. 11, iar prin Legea nr. 7/2003, publicată în Monitorul Oficial nr. 27/2003, a fost ratificat Protocolul nr. 13 la Convenție. Protocolul nr. 12 adoptat la Roma în anul 2000 nu a fost încă ratificat.

În raport cu statele membre ale Consiliului Europei, prevederile convenției și ale protocoalelor adiționale trebuie privite ca standarde minimale în materia drepturilor și libertăților cetățenești întrucât, potrivit art. 53 din Convenție, nici o dispoziție nu va fi interpretată ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale care ar putea fi recunoscute conform legilor oricărei părți contractante sau oricărei alte Convenții la care aceasta este parte. Preluând litera și spiritul Convenției, Constituția revizuită a României menționează expres : „Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile”(art.20 alin.2).

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale face parte din dreptul intern, potrivit art. 11 alin.2 din Constituție²⁷ și, mai mult decât atât, dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenești vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu prevederile Convenției, iar în cazul unei neconcordanțe între Convenție și legea internă, are prioritate Convenția, cu excepția cazului în care legea internă conține dispoziții mai favorabile. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului are un important rol director²⁸ în interpretarea și aplicarea prevederilor Convenției.

3.1.1. Mecanismul de protecție a drepturilor omului instituit prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Convenția europeană este primul document internațional cu privire la drepturile omului care a prevăzut mecanisme (instituții și proceduri) concrete pentru urmări modul în care statele părți își îndeplinesc obligațiile asumate. Mecanismul inițial al Convenției s-a bazat pe Comisia Europeană a Drepturilor Omului și Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Odată cu intrarea în vigoare a Protocolului nr. 11 la Convenția Europeană, Comisia și Curtea au fost înlocuite cu o Curte unică permanentă, iar dreptul individual de petiționare se poate exercita direct la Curte. Restructurarea mecanismului de control a fost necesară pentru a menține și întări eficacitatea apărării drepturilor omului și a libertăților fundamentale prevăzute de convenție, în condițiile creșterii numărului de cereri și de state membre ale Consiliului Europei²⁹.

Organizarea și funcționarea Curții Europene a Drepturilor Omului³⁰

Sediul Curții Europene este fixat la Strasbourg, care este și sediul Consiliului Europei.

Judecătorii. Curtea se compune dintr-un număr de judecători egal cu cel al statelor membre ale

Consiliului Europei. Mandatul judecătorului la Curte este de 6 ani³¹, cu posibilitatea realegerii, dar încetează la împlinirea vârstei de 70 de ani. Judecătorii sunt aleși de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, cu majoritatea voturilor exprimate, de pe o listă de trei candidați prezentați de statul membru. Judecătorii activează cu titlu individual și nu ca reprezentanți ai statelor. În cursul mandatului lor, judecătorii nu pot exercita nici o activitate politică sau administrativă, nici vreo activitate profesională incompatibilă cu îndatorirea lor de independență și de imparțialitate sau cu disponibilitate de timp care li se cere pentru activitatea pe care ei o exercită cu caracter permanent (art. 21, Protocolul 11 și art. 4 din Regulamentul Curții Europene a Drepturilor Omului).

În vederea îndeplinirii atribuțiilor sale, Curtea își desfășoară activitatea în plen, secții, în comitete, camere și Marea Cameră.

Adunarea Plenară a Curții alege, pentru o durată de 3 ani, Președintele și vicepreședinții Curții, constituie camere și alege președinții camerelor Curții.

²⁷ „(1) Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună – credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.

(2) Tratatul ratificat de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern”(art. 11 Constituție).

²⁸ Marin Voicu, op.cit., p. 22.

²⁹ Dacă în 1998 erau 21 de state în Consiliul Europei, în anul 1998 numărul lor a ajuns la 41 iar în 2003 la 45 .

³⁰ În prezentarea acestui subiect au fost avute în vedere următoarele documente: Convenția Europeană, Protocolul nr. 11 la Convenția Europeană și Regulamentul l Curții Europene a Drepturilor Omului.

³¹ Înainte de reforma Curții, durata mandatului individual al judecătorului era de 9 ani.

Secțiile Curții. Potrivit Protocolului și Regulamentului Curții Europene, Curtea se împarte în patru secții, a căror compunere trebuie să fie echilibrată geografic, pe sexe și în raport de diversitatea sistemelor de jurisdicție naționale.

Comitetele de 3 judecători aparținând aceleiași secții se constituie pe o perioadă de 12 luni, prin rotația membrilor secției, alții decât președințele. În prezent există 8 asemenea comitete. Un comitet poate, prin vot unanim, să declare inadmisibilă sau să scoată de pe rol o cerere introdusă potrivit procedurii.

Camerele de 7 judecători se constituie în fiecare secție, iar președintele secției și judecătorul național sunt membri de drept. Aceste Camere se pronunță asupra admisibilității și a fondului cererilor individuale, în cazul în care un Comitet nu le-a declarat inadmisibile sau nu le-a scos de pe rolul Curții.

Marea Cameră este formată din 17 judecători și este constituită pentru o perioadă de 3 ani. Președintele Curții, vicepreședinții și vicepreședinții de secții sunt membri de drept în Marea Cameră, iar ceilalți membri sunt desemnați prin rotație din două grupuri de judecători, cu respectarea echilibrului geografic și a diversității sistemelor juridice. Marea Cameră ajunge să se pronunțe asupra cererilor introduse de persoane particulare sau de state în situația în care o cauză i-a fost deferită de o Cameră ca urmare a desesizării acesteia sau în caz de remitere de către orice parte, în termen de 3 luni de la hotărârea Camerei.

Procedura privind admisibilitatea unei cereri

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere printr-o cerere de către orice stat contractant sau de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către un stat parte a drepturilor recunoscute de Convenție și protocoalele sale. Cererile pot fi formulate într-una din limbile oficiale ale statelor membre ale Consiliului Europei, dar din momentul în care cererea a fost declarată admisibilă, trebuie folosită una din limbile oficiale ale Curții, respectiv franceza și engleza.

Pentru a fi admisibilă, cerere trebuie să îndeplinească următoarele condiții (art.35 Convenție și art.52 – 54 Regulament):

- să nu fie anonimă;
- să fi epuizat căile de recurs interne;
- să nu fi trecut mai mult de 6 luni de la rămânerea definitivă a deciziei interne;
- să nu fie în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte;
- să nu fie supusă deja unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare;
- să nu fie incompatibilă cu dispozițiile Convenției sau ale protocoalelor;
- să nu fie în mod vădit nefondată sau abuzivă

Procedura în fața Curții Europene a Drepturilor Omului este publică și contradictorie.

Fiecare cerere individuală este examinată de un Comitet, pe baza raportului întocmit de judecătorul raport. Comitetul poate declara cererea neadmisibilă, o poate radia de pe rolul Curții sau poate transmite cererea către Camera de 7 judecători. Pe baza raportului prezentat de judecătorul raportor, Camera poate decide admiterea, respingerea sau radierea cererii de pe rolul Curții. În cazul în care cererea este declarată admisă, Camera invită părțile să aducă probe suplimentare și să prezinte concluzii scrise. Camerele se pot desesiza oricând în favoarea Marii Camere atunci când un caz aflat pe rolul lor ridică probleme importante de interpretare a Convenției sau soluția unei chestiuni poate veni în contradicție cu o hotărâre pronunțată anterior de către Curte.

După pronunțarea unei hotărâri de către Camera de 7 judecători, oricare dintre părți poate să ceară, în termen de 3 luni, retrimiteră la Marea Cameră pentru o problemă gravă cu privire la interpretarea sau la aplicarea Convenției și a protocoalelor sale ori pentru o problemă gravă de ordin general. Un colegiu din 5 judecători ai Marii Camere examinează admisibilitatea cererii. Dacă colegiul primește cererea, Marea Cameră hotărăște asupra cauzei cu votul majorității judecătorilor.

Hotărârea Marii Camere este definitivă, iar cea a Camerei devine definitivă la expirarea termenului de 3 luni de la pronunțarea hotărârii sau în situația în care colegiul de 5 judecători a respins cererea de trimitere. De asemenea, o hotărâre a Camerei rămâne definitivă și în situația în care părțile declară că nu intenționează să ceară trimiterea cererii la Marea Cameră.

Hotărârile definitive ale Curții sunt obligatorii pentru statele pârâte, iar Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei este responsabil cu supravegherea executării hotărârilor.

3.2. Carta socială europeană revizuită

Carta socială europeană a fost adoptată în anul 1961, iar Carta socială europeană revizuită a intrat în

vigoare în anul 1999. România a semnat Carta socială europeană revizuită la data de 14 mai 1997 și a ratificat-o prin Legea 74/1999.

Carta socială europeană revizuită consacră următoarele drepturi economice și sociale³²:

- dreptul la muncă (art.1);
- dreptul la condiții echitabile de muncă (art.2);
- dreptul la securitate și la igiena muncii (art.3);
- dreptul la salarizare echitabilă (art.4)
- dreptul sindical (art.5);
- dreptul la negociere colectivă (art.6);
- dreptul copiilor și al tinerilor la protecție (art.7);
- dreptul lucrătorilor la protecția maternității (art.8);
- dreptul la orientare profesională (art.9);
- dreptul la formare profesională (art.10);
- dreptul la protecția sănătății (art.11);
- dreptul la securitate socială (art.12);
- dreptul la asistență socială și medicală (art.13);
- dreptul de a beneficia de servicii sociale (art.14);
- dreptul persoanelor handicapate la autonomie, la integrare socială și la participare la viața comunității (art.15);
- dreptul familiei la protecție socială, juridică și economică (art.16);
- dreptul copiilor și adolescenților la protecție socială, juridică și economică (art.17);
- dreptul la exercitarea unei activități lucrative pe teritoriul celorlalte părți contractante (art.18);
- dreptul lucrătorilor imigranți și al familiilor lor la protecție și asistență (art.19);
- dreptul la egalitate de șanse și de tratament în materie de angajare și profesie, fără discriminare în funcție de sex (art.20);
- dreptul la informare și consultare (art.21);
- dreptul de a lua parte la determinarea și ameliorarea condițiilor de muncă și a mediului de muncă (art.22);
- dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială (art.23);
- dreptul la protecție în caz de concediere (art.24);
- dreptul lucrătorilor la protecția propriilor creanțe în caz de insovabilitate a patronului acestora (art.25);
- dreptul la demnitate în muncă (art.26);
- dreptul lucrătorilor cu responsabilități familiale la egalitate de șanse și de tratament (art.27);
- dreptul reprezentanților lucrătorilor la protecție în întreprindere și facilitățile acordate acestora (art.28);
- dreptul la informare și consultare în procedurile de concediere colectivă (art.29);
- dreptul la protecție împotriva sărăciei și excluderii sociale (art.30);
- dreptul la locuință (art.31);

Prin ratificarea Cartei sociale sociale revizuite, România nu s-a angajat deocamdată să fie legată de prevederile art. 10 (dreptul la formare profesională), art.14 (dreptul de a beneficia de servicii sociale), art.22 (dreptul de a lua parte la determinarea și ameliorarea condițiilor de muncă și a mediului de muncă), art.23 (dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială), art.26 (dreptul la demnitate în muncă), art.30 (dreptul la protecție împotriva sărăciei și excluderii sociale) și art.31 (dreptul la locuință). În același timp, România se consideră legată prin prevederile art.1 (dreptul la muncă), 4 (dreptul la salarizare echitabilă), 5 (dreptul sindical), 6 (dreptul la negociere colectivă), 7 (dreptul copiilor și al tinerilor la protecție), 8 (dreptul lucrătorilor la protecția maternității), 9 (dreptul la orientare profesională), 11 (dreptul la protecția sănătății), 12 (dreptul la securitate socială), 16 (dreptul familiei la protecție socială, juridică și economică), 17 (dreptul copiilor și adolescenților la protecție socială, juridică și economică), 20 (dreptul la egalitate de șanse și de tratament în materie de angajare și profesie, fără discriminare în funcție de sex), 21 (dreptul la informare și consultare), 24 (dreptul la protecție în caz de concediere), 25 (dreptul lucrătorilor la protecția propriilor creanțe în caz de insovabilitate a patronului acestora), 28 (dreptul reprezentanților lucrătorilor la protecție în întreprindere și facilitățile acordate acestora) și 29 (dreptul la informare și consultare în procedurile de

³² Pentru conținutul drepturilor consacrate, vezi, anexa la prezenta lucrare.

concediere colectivă), precum și, suplimentar, de prevederile art.2 paragrafele 1, 2, 4-7, art.3 paragrafele 1-3, art.13 paragrafele 1-3, art.15 paragrafele 1 și 2, art.18 paragrafele 3 și 4, art.19 paragrafele 7 și 8 și art. 27 paragraful 2.

3.2.1.Mecanismul de control al angajamentelor asumate de către state în temeiul Cartei are la bază Comitetul European al Drepturilor Sociale înființat în baza Protocolului de amendare a Cartei din anul 1991.

Membrii (12) Comitetului European al Drepturilor Sociale sunt aleși de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei pentru un mandat de 6 ani.

Mecanismul de control prin intermediul Comitetului European al Drepturilor Sociale are o componentă obligatorie și o componentă facultativă, respectiv procedura controlului bazat pe rapoarte și procedura reclamațiilor colective.

Procedura controlului bazat pe rapoarte are ca fundament obligația statelor părți de a prezenta anual un raport cu privire la dispozițiile acceptate din Cartă. Rapoartele sunt examinate de către Comitetul European al Drepturilor Sociale care prezintă Comitetului de Miniștri concluziile sale cu privire stadiul respectării drepturilor. Comitetul de Miniștri va solicita statului, printr-o recomandare, modificarea în drept și în fapt a situației reclamate.

Procedura reclamațiilor colective permite organizațiilor patronale, sindicale și organizațiilor neguvernamentale care au un statut colectiv pe lângă Consiliul Europei să sesizeze Comitetul European al Drepturilor Sociale cu reclamații colective privind încălcările drepturilor prevăzute în Cartă. Reclamația este examinată de către Comitet, care poate solicita informații și date suplimentare de la părți, după care transmite Comitetului de Miniștri decizia sa. Comitetul de Miniștri poate recomanda statului în cauză să facă demersurile necesare pentru remedierea situației în conformitate cu Carta.

Ghid de autoevaluare:

- Analizați contextul internațional al adoptării Convenției Europene și impactul pe care l-a avut asupra garantării drepturilor civile și politice, inclusiv prin prisma protocoalelor internaționale.
- Fixați cadrul de organizare și funcționare a Curții Europene a Drepturilor Omului și identificați condițiile admisibilității unei cereri, precum și procedura de soluționare definitivă a acesteia.
- Analizați conținutul Cartei Sociale Europene revizuite și funcționarea Comitetului European al Drepturilor Sociale. Cum a ratificat România Carta Socială Europeană?
- Care sunt criteriile de clasificare a drepturilor și libertăților publice regasite în literatura de specialitate și documentele internaționale?

Bibliografie obligatorie:

- J. Morange, Libertățile publice, București: Rosetti, 1995.
- M. Voicu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, București: Editura Juridica, 2001
- E. Boc, Drepturile Omului și Libertățile publice, Cluj-Napoca: Accent, 2003.

Bibliografie recomandată:

- V. Duculescu, Protecția juridică a drepturilor omului, București: Lumina Lex, 1994
- S. Scaunas, Dreptul internațional al drepturilor omului, București: All Beck, 2003;
- Ghe. Iancu, Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România, București: All Beck, 2002
- Deleanu I., Instituții și proceduri constituționale, Arad: Servo-Sat, 2004.

Modulul II : Principiile constitutionale ale reglementarii drepturilor omului si libertatilor publice

Obiectivele modulului: Modulul urmareste sa prezinte modul in care unele principii ale reglementarii drepturilor si libertatilor cetatenesti fundamentale au fost ridicate la nivelul unor principii constitutionale pentru a da efectivitate maxima garantarii acestora pe plan intern datorita suprematiei Constitutiei in cadrul sistemului juridic national. Analiza consecintelor consacrarii acestora ca principii constitutionale, cum ar fi faptul ca garantiile acestor drepturi si libertati nu pot fi limitate sau nu pot suporta alte exceptii decat cele prevazute expres prin textul constitutional.

Ghid de studiu: Identificati principiile reglementarii drepturilor si libertatilor cetatenesti care au fost ridicate la rangul de principii constitutionale; urmariti in continuare cum s-a realizat instituirea garantiilor juridice ale acestora si comparati-le cu modalitatile de garantare existente pe plan european si international.

Unitatea 1. Principiile neretroactivitatii legii, prioritatii reglementarilor internationale in materia drepturilor omului si ocuparii functiilor si demnitatilor publice in Romania.

Obiective: Explicarea continutului legislativ al fiecarui principiu, importanta pe care o constituie in cadrul sistemului juridic national, motivele care au determinat ridicarea acestora la nivel de principii constitutionale.

Concepte cheie: neretroactivitatea legii, lege penala mai favorabila, legi interpretative, ratificarea tratatelor, constitutionalitatea tratatelor, functie si demnitate publica.

1. Principiul neretroactivității legii

„Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile” (art. 15 alin.2 din Constituție)

Potrivit acestui principiu orice lege nouă se aplică doar pentru viitor. Nimeni nu poate fi sancționat pentru o conduită ce nu era incriminată la data săvârșirii acesteia.

Principiul neretroactivității legii mai este formulat în codul civil și în codul penal:

„ Legea dispune numai pentru viitor, ea nu are putere retroactivă ” (art. 1 din Codul civil);

„ Legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni ” (art. 11 din Codul penal).

După cum se poate observa, principiul neretroactivității legii s-a transformat dintr-un principiu legal într-un principiu constituțional. In consecință, principiul neretroactivității legii devine obligatoriu pentru toate ramurile dreptului și nu doar pentru dreptul penal sau civil.

De la principiul potrivit căruia legea dispune doar pentru viitor există două excepții:

- legea penală mai favorabilă și
- legea contravențională mai favorabilă.

Ca o consecință a transformării principiului neretroactivității legii dintr-un principiu legal într-unul constituțional, nici o altă excepție - în afara celor precizate în textul Constituției - nu poate aduce limitări acestui principiu constituțional.

În literatura juridică s-a apreciat că legile interpretative ar constitui o altă excepție de la principiul neretroactivității legii. În fapt, legile interpretative nu constituie o excepție de la principiul neretroactivității legii întrucât acestea doar lămuresc înțelesul normei interpretate și îl clarifică în funcție de multitudinea situațiilor pe care norma interpretată le reglementează³³.

Din perspectivă constituțională, principiul neretroactivității legii reprezintă o garanție a libertăților publice și orice atenuare a acestuia are semnificația unei suprimări sau limitări a drepturilor și libertăților cetățenești³⁴.

2. Prioritatea reglementărilor internaționale în materia drepturilor omului

„ (1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și tratatele la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile ”. (art. 20 din Constituția României).

Din analiza textului constituțional rezultă două reguli fundamentale:

a) Drepturile și libertățile cetățenești consacrate de Constituție trebuie să fie interpretate și aplicate în concordanță cu prevederile tratatelor internaționale în materia drepturilor omului ratificate de România. Cu titlu exemplificativ, Constituția nominalizează Declarația Universală a Drepturilor Omului (adoptată la 10 decembrie 1948), Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și Pactul cu privire la drepturile civile și politice (pacte adoptate în 1966, ratificate de România în 1974 și intrate în vigoare în 1976). Fără a fi nominalizată explicit, mai trebuie amintită Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (adoptată în 1951, intrată în vigoare în 1953 și ratificată de către România în 1994).

b) În cazul existenței unor neconcordanțe între legile interne și pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile. Excepția menționată, introdusă prin legea de revizuire a Constituției din 2003, urmărește să sublinieze faptul că prioritatea reglementărilor internaționale în materia drepturilor omului nu se aplică dacă soluția din Constituție sau din legea internă este

³³ I. Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 186

³⁴ *ibidem*, p. 187

mai favorabilă decât cea din reglementarea internațională. Altfel spus, reglementările internaționale reprezintă standardele minimale în materia drepturilor omului și, în consecință, legile naționale pot conține și impune standarde superioare în materia drepturilor omului.

Din analiza textului constituțional rezultă că în situația unei neconcordanțe între reglementarea internațională în materia drepturilor omului ratificată de România și legea internă (inclusiv acte inferioare legii, hotărâri de guvern, ordine, circulare etc) au prioritate reglementările internaționale, inclusiv față de actele inferioare legii. Legea internă contrară reglementării internaționale nu este abrogată actul internațional (pact, tratat, convenție etc.), ci ea devine inaplicabilă. În cazul încetării aplicării tratatului internațional, legea internă redevine activă³⁵.

Ce se întâmplă însă în cazul în care o reglementare internațională în materia drepturilor omului contravine Constituției? Se poate ajunge pe calea ratificării necondiționate a unui tratat la revizuirea implicită a Constituției? Răspunsul la ultima întrebare nu poate fi decât negativ. În temeiul principiului supremației Constituției (art. 1 alin 5 din Constituție), ratificarea unui pact sau tratat internațional în materia drepturilor și libertăților cetățenești nu poate fi realizată decât fie după revizuirea Constituției, fie după utilizarea procedurii rezervelor și declarațiilor³⁶. Este de subliniat faptul că prin legea de revizuire a Constituției din 2003 s-a introdus, la art. 11, un nou alineat (3) prin care se rezolvă, după modelul altor constituții europene, acest conflict între norma internă și cea externă: *„În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției”*. Curtea Constituțională se pronunță asupra constituționalității tratatelor sau altor acorduri internaționale, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori (art. 146 lit.b din Constituție).

Ce obligații rezultă din aplicarea art. 20 din Constituție? Potrivit doctrinei³⁷, suntem în prezența a două obligații majore:

- a) Obligația Legiuitorului de a verifica dacă proiectele de legi sau propunerile legislative din domeniul drepturilor și libertăților cetățenești pe care le dezbate și adoptă sunt în concordanță cu pactele și tratatele internaționale la care România este parte;
- b) Obligația pentru autoritățile române cu competențe în domeniul negocierii, încheierii și ratificării tratatelor internaționale în materia drepturilor omului de a acorda o atenție sporită verificării corelației dintre actul internațional și dreptul

³⁵ Elena Simina Tănăsescu, Ștefan Deaconu, *Drept constituțional și instituții politice. Caiet de seminarii*, Editura ALL BECK, București, 2002, p. 49.

³⁶ A se vedea, în același sens, I. Deleanu, *op.cit.*, p. 229, I. Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 196, Gh. Iancu, *op.cit.*, p. 98 – 99. O asemenea soluție există și în alte constituții europene: „Încheierea unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia” (art. 95 din Constituția Spaniei), „Dacă Consiliul Constituțional, sesizat de către Președintele Republicii, de către Primul-ministru sau de către Președintele uneia sau alteia dintre adunări a declarat că un angajament internațional cuprinde o clauză contrară Constituției, autorizația de ratificare sau de aprobare nu poate interveni decât după revizuirea Constituției” (art. 54 din Constituția Franței).

³⁷ I. Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 196 – 197; Ion Deleanu, *op.cit.*, p. 228, Gheorghe Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România*, Editura All Beck, București, 2003, p. 98 – 99.

românesc, iar în situații mai dificile fie să recurgă la declanșarea procedurii de revizuire a Constituției, fie să folosească procedeul rezervelor sau declarațiilor, potrivit dreptului internațional.

3. Funcțiile și demnitățile publice pot fi ocupate de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară

Pentru ca o persoană să poată ocupa o funcție sau o demnitate publică, civilă sau militară, trebuie să îndeplinească, pe lângă condițiile generale legate de vârstă, capacitate etc., două cerințe menționate expres în textul Constituției:

- a) să posede cetățenia română
- b) să aibă domiciliul în țară.

Este de menționat faptul că până la revizuirea Constituției din 2003 funcțiile și demnitățile publice, civile și militare, puteau fi ocupate de persoanele care aveau numai cetățenia română și domiciliul în țară. După revizuirea Constituției, în condițiile menținerii posibilității dublei cetățenii, o persoană cetățean român, chiar dacă mai are și o altă cetățenie, va putea candida și ocupa funcții și demnități publice, civile și militare, în România, sub condiția stabilirii domiciliului pe teritoriul României. Ocuparea funcțiilor private în România nu este supusă dublei condiționări cerute de art. 16 alin 3 din Constituție .

Prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003 s-a introdus un principiu de largă respirație democratică și europeană, consacrat în art. 16 alin. 3 din Constituție, care vizează garantarea egalității de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice. Este vorba despre un principiu al discriminării pozitive, consacrat la nivel constituțional și în Franța, în favoarea femeilor pentru a încuraja participarea acestora în viața publică a țării. Principiul constituțional al egalității de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice trebuie să fie concretizat la nivel legislativ prin prevederi concrete care să susțină acest principiu generos.

În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, ca „un corolar al dreptului la liberă circulație și de sejur³⁸”, cetățenii Uniunii care îndeplinesc cerințele legii organice au dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile în autoritățile administrației publice locale. Potrivit exigențelor legislației Uniunii Europene³⁹, în principiu, cetățenii Uniunii rezidenți într-un stat membru, căruia nu îi aparțin ca cetățeni, au drept de vot și de a fi aleși în autoritățile administrației locale în statul membru în care ei își au reședința, în aceleași condiții ca și cele prevăzute pentru cetățenii acestui stat. Legislația Uniunii permite statelor anumite dispoziții derogatorii dacă specificul unui stat membru le-ar justifica. De exemplu, cetățenii aparținând altor state din Uniunea Europeană care locuiesc în Franța au dreptul de vot și de eligibilitate în alegerile municipale, dar nu pot

³⁸ P.Magnette, *L egalite de traitement en matier de droits politiques et ses limites*, Bruylant, Bruxelles, 1999, citat de Gh. Iancu, *op.cit.*, p. 80.

³⁹ Potrivit art. 40 din Carta Drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, „orice cetățean sau cetățeană a Uniunii are dreptul de a vota și de a fi ales în alegerile municipale în statul membru în care el sau ea își are reședința, în aceleași condiții ca și resortisanții acestui stat”.

exercita funcții de primar sau de vice-primar și nici nu pot participa la desemnarea electorilor senatoriali și la alegerea senatorilor⁴⁰. După integrarea României în Uniunea Europeană, legea organică va preciza condițiile în care cetățenii Uniunii, rezidenți în România, vor putea candida și ocupa funcții în autoritățile administrației publice locale din România.

Ghid de autoevaluare:

- Explicați înțelesul sintagmei “neretroactivitatea legii” și care sunt consecințele acestui principiu?
- Cum funcționează principiul priorității reglementărilor internaționale în materia drepturilor omului?
- Care sunt condițiile în care pot fi ocupate funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare în România?

Unitatea 2. Protecția juridică a cetățenilor români în străinătate și a cetățenilor străini sau apatrizi pe teritoriul României.

Obiective: Se dorește configurarea cadrului legal care asigură protecția juridică atât a cetățenilor români în străinătate, cât și a cetățenilor străini sau apatrizi în România. Sunt conturate statutele juridice ale acestor categorii de cetățeni, prin identificarea drepturilor și obligațiilor acestora; sunt definite și analizate procedurile extradării și expulzării. Se urmărește înțelegerea necesității armonizării normelor interne față de cele europene în vederea punerii în practică a instrumentelor europene incidente.

Concepte cheie: protecția statului, drepturile străinilor, obligațiile străinilor, drept de azil, refugiat, persecuție, protecție umanitară, expulzare, extradare, mandat de arestare european.

1. Principiul protecției cetățenilor români în străinătate și obligațiile lor

„Cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român și trebuie să-și îndeplinească obligațiile, cu excepția acelor care nu sunt compatibile cu absența lor din țară” (art. 17 din Constituție).

Din analiza textului constituțional rezultă următoarele drepturi și obligații:

- a) dreptul cetățenilor români care se află în străinătate de a solicita protecția autorităților

române și obligația acestora de a le-o acorda. Acest drept este consecința legăturii politice și juridice dintre cetățean și statul român.

- b) obligația cetățeanului român care se află în afara granițelor țării de a-și îndeplini sarcinile

(obligațiile) ce-i revin potrivit Constituției și legilor României, în afară de acelea care sunt incompatibile cu absența sa din țară (sarcina de a participa la activități și lucrări impuse de necesitate înlăturării efectelor unei calamități). De menționat faptul că absența din țară a cetățeanului nu-l exonerează de îndeplinirea unor obligații normale și firești, compatibile

⁴⁰ Gh. Iancu, *op.cit.*, p. 83.

cu absența din țară, precum obligația de achitare a impozitului pentru imobilul avut în proprietate sau obligația de a plăti pensia de întreținere stabilită de instanța de judecată⁴¹.

2. Protecția juridică a cetățenilor străini și a apatrizilor în România

„(1) Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi.

(2) Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte” (art. 18 din Constituție).

Cetățenii străini și apatrizii beneficiază, potrivit Constituției, de dreptul de azil și de toate drepturile și libertățile consacrate de Constituție, cu excepția acelor pentru care Constituția sau legile în vigoare impun calitatea de cetățean român (dreptul de a fi ales în unele funcții și demnități publice, funcția de magistrat etc.) Evident, străinii și apatrizii au și obligații, în special cele rezultate din respectarea Constituției și a legilor în vigoare.

În prelungirea textului constituțional, prin lege⁴² au fost detaliate și explicitate drepturile și obligațiile străinilor :

a) Drepturile străinilor⁴³

- străinii care locuiesc legal în România se bucură de protecția generală a persoanelor și averilor, garantată de Constituție și de alte legi, precum și de drepturile prevăzute în tratatele internaționale la care România este parte.

- străinii aflați legal în România se pot deplasa liber și își pot stabili reședința sau, după caz, domiciliul oriunde pe teritoriul României.

Stabilirea domiciliului în România se aprobă de către șeful Autorității pentru străini sub rezerva îndeplinirii cumulative de către străini a următoarelor condiții:

a) au o ședere temporară legală și continuă de cel puțin:

(i) 3 ani în cazul celor căsătoriți cu cetățeni români;

(ii) 6 ani în cazul celorlalte categorii;

b) fac dovada faptului că dețin mijloace de întreținere după cum urmează:

(i) cel puțin la nivelul salariului mediu lunar pe economia națională în cazul străinilor căsătoriți cu cetățeni români;

(ii) din activitățile legal desfășurate pe teritoriul României, în cuantumul prevăzut de prezenta ordonanță de urgență, corespunzător dreptului de ședere acordat până la formularea cererii, în celelalte situații;

c) fac dovada deținerii legale a spațiului de locuit ;

⁴¹ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 190 – 191.

⁴² Legea nr. 357 din 11 iulie 2003 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 537 din 25 iulie 2003.

⁴³ Art. 3 din Legea nr. 357 din 11 iulie 2003 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 537 din 25 iulie 2003.

- d) vorbesc limba română la un nivel satisfăcător;
- e) sunt îndeplinite în continuare condițiile cu privire la intrarea în România,
- f) nu a intervenit, pe perioada șederii în România, vreunul dintre motivele de nepermitere a intrării pe teritoriul României

Străinilor de origine română, străinilor care au împlinit vârsta de 60 de ani, precum și celor a căror ședere este în interesul statului român li se poate aproba stabilirea domiciliului, fără îndeplinirea condițiilor menționate mai sus..

- străinii care locuiesc legal în România și părăsesc temporar teritoriul statului român au dreptul de a re intra pe toată durata valabilității permisului de ședere.

- străinii cu reședința sau domiciliul în România pot beneficia de măsuri de protecție socială din partea statului, în aceleași condiții ca și cetățenii români,

- străinii cărora li s-a eliberat un document de către Autoritatea pentru străini au dreptul de a verifica datele personale înscrise în acesta și, când este cazul, să solicite corectarea sau eliminarea unor date care nu corespund realității.

- străinii cuprinși în învățământul de toate gradele au acces, fără restricții, la activitățile școlare și de instruire în societate. De menționat faptul că străinii minori care locuiesc în România au acces la învățământul școlar obligatoriu în aceleași condiții ca și minorii cetățeni români.

b) Obligațiile străinilor⁴⁴

- Pe timpul șederii în România străinii sunt obligați să respecte legislația română.

- Străinii nu pot organiza pe teritoriul României partide politice ori alte organizații sau grupări similare acestora și nici nu pot face parte din acestea, nu pot ocupa funcții și demnități publice și nu pot iniția, organiza sau participa la manifestații ori întruniri care aduc atingere ordinii publice sau siguranței naționale.

- Străinii nu pot finanța partide, organizații, grupări sau manifestații ori întruniri dintre cele prevăzute mai sus.

- Străinii aflați pe teritoriul României sunt obligați să respecte scopul pentru care li s-a acordat dreptul de a intra și, după caz, de a rămâne pe teritoriul României, să nu rămână pe teritoriul României peste perioada pentru care li s-a aprobat șederea, precum și să depună toate diligențele necesare pentru a ieși din România până la expirarea acestei perioade.

- Străinii care intră pe teritoriul statului român sau care ies de pe acesta au obligația de a se supune controlului pentru trecerea frontierei de stat, potrivit legii.

- Străinii aflați pe teritoriul României au obligația de a se supune, în condițiile legii, controlului organelor de poliție și al celorlalte autorități publice competente în acest sens.

Legislația internă privind regimul străinilor a fost modificată de multiple ori în vederea compatibilizării acesteia cu Acquis-ul comunitar, cu prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului și cu alte documente internaționale privind protecția persoanei și familiei, ratificate de România. În acest sens, prin Legea 357/2003, în conformitate cu cerințele Acquis-lui comunitar, au fost reglementate aspecte referitoare la admiterea și șederea străinilor pe teritoriul României, reunificarea familială, angajarea în muncă, desfășurarea de activități economice,

⁴⁴ Art 4 din Legea nr. 357 din 11 iulie 2003 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 537 din 25 iulie 2003.

profesionale și comerciale, combaterea căsătoriei de conveniență⁴⁵, proceduri de îndepărtare de pe teritoriul României a străinilor care au încălcat dispozițiile legale, precum și de reîntoarcere voluntară a acestora în țările de origine.

Dreptul de azil⁴⁶ este un drept ce poate fi acordat doar cetățenilor străini și apatrizilor. Potrivit art. 14 alin. 1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, „ **în caz de persecuție, orice persoană are dreptul de a căuta azil și de a beneficia de azil în altă țară** ”. Dreptul de azil vizează găzduirea și protecția apatrizilor și a cetățenilor străini de către statul român întrucât în statul lor de origine aceștia sunt urmăriți sau persecutați pentru activități desfășurate în favoarea umanității, progresului și păcii⁴⁷. Dreptul de azil se acordă persoanelor persecutate sau urmărite pentru motive politice. Cuvântul „ azil ” nu este definit în dreptul internațional, însă a devenit un termen general pentru totalitatea formelor de protecție asigurate de o țară pentru refugiații de pe teritoriul său⁴⁸. Azilul înseamnă cel puțin protecția de bază acordată temporar refugiatului în sensul de a nu fi returnat forțat în statul sau teritoriile unde viața și libertatea refugiatului sunt puse în pericol. Nu se acordă dreptul de azil pentru fapte de drept comun. Solicitanții dreptului de azil care obțin acest drept se bucură de toate drepturile și obligațiile cetățenești cu excepția celor care aparțin în exclusivitate cetățenilor români sau pentru care Constituția sau legea impun calitatea de cetățean român.

Dreptul de azil nu trebuie să fie confundat cu statutul refugiaților⁴⁹. „ **Solicitant de azil** ” este un termen general care desemnează o persoană care nu a beneficiat încă de o decizie privind cererea sa de determinare a statutului de refugiat⁵⁰. Dreptul de a căuta azil și de a beneficia de azil este recunoscut în dreptul internațional al drepturilor omului și are o importanță esențială pentru protecția refugiaților. Azilul servește două scopuri: asigură un cadru pentru protecție și garantează că se vor căuta soluții la situația refugiaților⁵¹. Instituția azilului, potrivit Comitetului Executiv al Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, se numără printre mecanismele fundamentale ale protecției internaționale a refugiaților (Concluzia nr. 28 (c)/ 1992 a Comitetului Executiv al Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați).

⁴⁵ Art. 64 din Legea 357/2003 :Elementele pe baza cărora se poate stabili faptul că o căsătorie este de conveniență pot fi următoarele:

- a) coabitarea matrimonială nu există;
- b) soții nu s-au întâlnit niciodată înaintea căsătoriei;
- c) lipsa unei contribuții efective la îndeplinirea obligațiilor născute din căsătorie;
- d) soții nu vorbesc o limbă înțeleasă de amândoi;
- e) unul dintre soți a mai încheiat căsătorii de conveniență;
- f) soții sunt inconsecvenți în declararea datelor cu caracter personal, precum și a circumstanțelor în care s-au cunoscut;
- g) încheierea căsătoriei a fost condiționată de plata unei sume de bani între soți, cu excepția sumelor primite cu titlu de dotă.

⁴⁶ În plan internațional, cel mai important document cu privire la dreptul de azil este Declarația privind azilul teritorial adoptată de către Adunarea Generală a ONU în 1967. Potrivit *Declarației*, acordarea azilului este un act pașnic și umanitar care nu poate fi considerat ca un act inamic îndreptat împotriva altui stat.

⁴⁷ Ioan Muraru, *Simina Tănăsescu, op.cit.*, p. 192.

⁴⁸ Kate Jastram, Marilzn Achiron, *Protecția refugiaților. Ghid cu privire la dreptul internațional al refugiaților*, lucrare editată de Inaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați și Uniunea Interparlamentară, 2001, p. 15.

⁴⁹ Gh. Iancu, *op.cit.*, p. 87

⁵⁰ Kate Jastram, Marilzn Achiron, *op.cit.*, p. 48.

⁵¹ *Ibidem*, p. 44.

Potrivit legislației interne⁵², străinilor li se poate acorda una dintre următoarele forme de protecție: statutul de refugiat, protecție umanitară condiționată și protecție umanitară temporară.

Statutul de refugiat⁵³, potrivit Convenției privind statutul refugiaților⁵⁴ (1951), se poate acorda la cerere străinului care dovedește că, datorită unei temeri bine întemeiate de a fi persecutat pe considerente de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică, se află în afara țării sale de origine și care nu poate primi sau, datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări. Prin **persecuție**, potrivit art. 2 din Normele Metodologice de aplicare a Ordonanței Guvernului nr. 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România, se înțelege o acțiune care trebuie să îndeplinească, cumulativ, următoarele condiții:

- a) este suficient de gravă prin ea însăși ori prin repetarea faptelor pentru a expune solicitantul unor pericole de natură să îi aducă atingere vieții, integrității corporale ori libertății sale ori pentru a-l împiedica în mod evident să trăiască în țara sa de origine;
- b) are la bază unul sau mai multe dintre următoarele motive: rasă, naționalitate, religie, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică, indiferent dacă motivele sunt reale sau au fost atribuite persoanei în cauză de agentul care exercită persecuția.

Statutul de refugiat nu poate fi acordat străinului care:

- a) a comis o infracțiune contra păcii și omenirii ori o infracțiune la care se referă convențiile internaționale la care România este parte;
- b) a comis o infracțiune gravă de drept comun în afara României înainte de a fi admis pe teritoriul acesteia ca refugiat;
- c) a comis fapte care sunt contrare scopurilor și principiilor enunțate în Carta Organizației Națiunilor Unite sau tratatelor și convențiilor internaționale privitoare la refugiați, la care România este parte.

Protecția umanitară condiționată se poate acorda străinului care nu îndeplinește condițiile pentru a dobândi statutul de refugiat, dar dovedește că în țara sa de origine:

- a) a săvârșit fapte pentru care riscă o condamnare la pedeapsa cu moartea, cu condiția ca legea țării sale să prevadă pedeapsa cu moartea pentru acele fapte și pedeapsa să îi fie aplicabilă;
- b) riscă să fie supus la tortură sau tratamente inumane ori degradante
- c) din cauza apartenenței sale la o categorie defavorizată de persoane poate fi expus unor pericole de natură să îi aducă atingere vieții, integrității corporale ori libertății sale.

Protecția umanitară temporară se acordă persoanelor care provin din zone de conflict în cazul unor conflicte armate în care România nu este angajată. Protecția umanitară temporară se acordă pe o perioadă determinată care nu poate depăși 2 ani. După încetarea protecției umanitare

⁵² Legea nr. 323 din 27 iunie 2001 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România.

⁵³ Începând din 2001, potrivit Rezoluției Adunării Generale ONU adoptată la data de 4 decembrie 2000, data de 20 iunie este „Ziua Mondială a Refugiaților”. Uneori refugiații au fost identificați cu migranții economici. Intre refugiați și migranți există următoarele deosebiri fundamentale: refugiații nu aleg să-și părăsească țara, ci sunt constrânși să o facă, migranții economici își părăsesc țara de origine exclusiv din motive economice; refugiații nu se bucură de protecția țării lor de origine în timp ce migranții economici se bucură de protecția țării lor de origine și în consecință nu îndeplinesc criteriile pentru a obține statutul de refugiați.

⁵⁴ Convenția din 1951 privind statutul refugiaților și Protocolul din 1967 privind statutul refugiaților sunt cele mai importante documente internaționale în materia protecției refugiaților.

temporare persoanele care au beneficiat de această formă de protecție pot solicita în mod individual acordarea statutului de refugiat.

Dobândirea statutului de refugiat este strâns legată de conceptual de persecuție politică în timp ce protecția umanitară condiționată vizează solidaritatea cu anumite valori protejate de Constituție : dreptul la viață, interzicerea pedepsei cu moartea și interzicerea torturii, a tratamentelor inumane și degradante. Protecția umanitară temporară este consecința conflictelor armate ce conduc la afluxuri spontane de persoane care au nevoie de protecție.

Cererea pentru acordarea statutului de refugiat este individuală și se înaintează Oficiului Național pentru Refugiați, organelor teritoriale ale acestuia sau organelor teritoriale ale Ministerului de Interne. Cerere mai poate fi depusă și la punctele de control pentru trecerea frontierei sau la Direcția pentru străini și probleme de migrări din cadrul Direcției Generale de Evidență Informatizată a Persoanei.

Competența acordării statutului de refugiat aparține Oficiului Național pentru Refugiați din cadrul Ministerului de Interne. Hotărârea de respingere a statutului de refugiat emisă de Oficiului Național pentru Refugiați poate fi atacată în Justiție. După rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii instanței de respingere a cererii de acordare a statutului de refugiat, străinul este obligat să părăsească România în termen de 15 zile de la comunicarea sentinței. O nouă cerere în vederea dobândirii statutului de refugiat poate fi depusă doar dacă au apărut elemente noi cu privire la persoana solicitantului în perioada soluționării cererii anterioare sau au survenit transformări de ordin politic, social, militar sau legislativ în țara de origine, de natură a avea consecințe grave pentru solicitant (art. 7 – 16 din Legea 323/2001).

Străinul care a dobândit statutul de refugiat sau de persoană aflată sub protecție umanitară condiționată sau temporară are mai multe drepturi și obligații⁵⁵.

Drepturi :

- a) să rămână pe teritoriul României și să obțină documentele corespunzătoare pentru dovedirea identității și pentru trecerea frontierei de stat. Au dreptul la document pentru trecerea frontierei de stat numai refugiații și persoanele cărora li s-a acordat protecția umanitară condiționată;
- b) să își aleagă locul de reședință și să circule liber, în condițiile stabilite de lege pentru străini;
- c) să fie angajat de persoane fizice sau juridice, să exercite activități nesalarizate, să exercite profesii libere, să efectueze acte și fapte de comerț, precum și alte acte juridice, în condițiile legii;
- d) să își transfere bunurile pe care le-a introdus în România pe teritoriul unei alte țări, în vederea reinstalării;
- e) să beneficieze de tratamentul cel mai favorabil stabilit de lege pentru cetățenii străini, în ceea ce privește dobândirea proprietăților mobiliare și imobiliare;
- f) să beneficieze de protecția proprietății intelectuale în condițiile stabilite de lege;
- g) să beneficieze de asigurări sociale, ajutor social și asigurări sociale de sănătate, în condițiile legii;
- h) să urmeze învățământul primar și gimnazial, în condițiile stabilite de lege pentru cetățenii români, și celelalte forme de învățământ, în aceleași condiții stabilite pentru cetățenii străini;

⁵⁵ Art. 22 – 25 din Legea nr. 323 din 27 iunie 2001 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România.

- i) să beneficieze de un tratament egal cu cel acordat cetățenilor români în ceea ce privește libertatea de a practica propria religie și de instruire religioasă a copiilor săi;
- j) să beneficieze de dreptul la protecția datelor personale și a oricăror alte detalii în legătură cu cazul său;
- k) să beneficieze de dreptul la asociere în ceea ce privește asociațiile cu scop apolitic și nelucrative și sindicatele profesionale, în condițiile prevăzute de lege pentru străini;
- l) să aibă acces liber la instanțele de judecată și la asistența administrativă;
- m) să nu fie expulzat sau returnat, cu excepția cazurilor impuse de rațiuni de siguranță națională sau de ordine publică, iar atunci când se dispun aceste măsuri, cel în cauză să nu poată fi trimis în teritorii unde viața sau libertatea i-ar fi amenințată, pe motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinii politice.

Drepturi exclusive pentru străinul care a dobândit statutul de refugiat:

- a) să primească, la cerere, în limitele disponibilităților financiare ale statului, un ajutor rambursabil stabilit la nivelul unui salariu minim brut pe țară, pentru o perioadă de maximum 6 luni, dacă, din motive obiective, este lipsit de mijloacele de existență necesare. Pentru motive bine întemeiate acest ajutor poate fi prelungit pentru încă o perioadă de cel mult 3 luni;
- b) să beneficieze de cazare, în cazul în care are nevoi speciale, în limita spațiului disponibil, în centre de cazare a solicitanților statutului de refugiat, cu perceperea unei chirii la nivelul celei stabilite pentru spațiile de locuit, proprietatea statului; minorii neînsoțiți vor putea fi cazați fără perceperea vreunei chirii.

Aceste drepturi îi sunt conferite străinului care a dobândit statutul de refugiat pe lângă celelalte drepturi generale de care beneficiază orice străin aflat sub incidența unei forme de protecție prevăzute de lege (statut de refugiat, protecție umanitară condiționată și protecție umanitară temporară).

Obligații :

- a) să respecte Constituția României, legile și celelalte acte normative emise de autoritățile române;
- b) să aibă o conduită corectă și civilizată, să respecte măsurile stabilite de organele române competente în materie de refugiați și să răspundă la solicitările acestora;
- c) să evite provocarea oricăror stări conflictuale sau incidente cu populația ori comiterea unor fapte ce pot intra sub incidența legii penale;
- d) să se supună regulilor privind regimul juridic al străinilor, în măsura în care legea nu dispune altfel.

În concluzie, dreptul de azil este expresia unui drept suveran al statului de a acorda protecție pe teritoriul său persoanelor provenind dintr-un alt stat pe considerente de persecuție sau alte motive grave. Azilul presupune, ca elemente minimale, nereturnarea, autorizația de a rămâne pe teritoriul țării de azil și norme de tratament umanitar. Refugiații sunt persoane cărora li se acordă azil.

3. Cetățenii români nu pot fi extrădați sau expulzați din România

„ (1) Cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România

(2) Prin derogare de la prevederile alineatului (1), cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.

(3) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.

(4) Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție (art. 19 din Constituția României).

Extrădarea sau expulzarea sunt măsuri foarte grave care afectează libertatea individuală și, în consecință, sunt reglementate, la nivel de principiu, în textul Constituției.

Extrădarea este un act juridic bilateral prin care un stat, numit *stat solicitat* acceptă să remită unui alt stat, numit *stat solicitant*, o persoană aflată pe teritoriul său, în vederea judecării acesteia ori supunerii ei la executarea unei pedepse în statul solicitant⁵⁶.

Considerații cu privire la persoanele ce pot face obiectul extrădării.

De la principiul potrivit căruia sunt extrădate persoanele a căror predare este solicitată de către un alt stat în care sunt urmărite penal sau trimise în judecată pentru săvârșirea unor infracțiuni ori sunt căutate în vederea executării unei pedepse, există mai multe excepții. Potrivit legii⁵⁷, nu pot fi extrădate următoarele categorii de persoane:

1) cetățenii români

Potrivit Constituției, cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România. Prin Legea de revizuire a Constituției 429/2003 s-a impus o derogare de la principiul neextrădării cetățeanului român în sensul că cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate. Această derogare este motivată de necesitatea compatibilizării instituției extrădării cu reglementările Uniunii Europene. Consolidarea unui spațiu de securitate și justiție în cadrul Uniunii Europene presupune o luptă eficientă împotriva criminalității organizate, terorismului, traficului de droguri, corupției și fraudei. Principiul neextrădării propriilor cetățeni pune piedici serioase în cale creării acestui spațiu de securitate și justiție. Teoretic, extrădarea cetățeanului român ar putea fi realizată în raport cu orice stat, în condițiile legii și sub rezerva reciprocității. În fapt, a fost avută în vedere de către Legiuitor extrădarea cetățeanului român, după integrarea României în Uniunea Europeană, către statele membre ale Uniunii Europene în vederea eficientizării luptei împotriva criminalității organizate.

La nivelul Uniunii Europene și principiul derogator al extrădării propriilor cetățeni a devenit inefficient în lupta împotriva infracționalității și criminalității organizate. În cadrul actualului sistem, decizia de a extrăda o persoană presupune proceduri complicate și care durează mult. Uniunea Europeană se pregătește să înlocuiască procedurile de extrădare cu un mod nou și eficient de aducere înapoi a persoanelor care au comis infracțiuni și care au părăsit țara, respectiv a persoanelor condamnate care au fugit din țara în care au comis diverse infracțiuni.

⁵⁶ Florin Streteanu, *Drept penal. Partea generală*, Editura Rosetti, București, 2003, p. 163.

⁵⁷ Legea 296/7 iunie 2001 privind extrădarea, publicată în Monitorul Oficial nr. 326 din 18 iunie 2001.

Mandatul de arestare european va înlocui procedurile curente de extrădare pentru diverse infracțiuni și va fi un instrument valid în cadrul tuturor țărilor membre ale Uniunii Europene.

În 2001, statele membre ale Uniunii Europene s-au pus de acord, în principiu, să înlocuiască actuala procedură de extrădare din Uniunea Europeană cu mandatul european de arestare. În iunie 2002, Consiliul Uniunii Europene a adoptat o decizie cadru pentru introducerea mandatului european de arestare pe teritoriul Uniunii Europene și a solicitat țărilor membre să adopte legislația necesară în vederea aplicării mandatului de arestare european. Începând cu ianuarie 2004 mandatul de arestare european urmează să fie efectiv pus în practică.

Mandatul de arestare european funcționează în baza principiului recunoașterii mutuale a deciziilor judecătorești. Un mandat de arestare european poate fi emis de către o instanță națională (dintre țările Uniunii Europene) dacă persoana vizată este acuzată că a comis o infracțiune pentru care pedeapsa este de cel puțin un an închisoare sau dacă a fost condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de cel puțin 4 luni.

Mandatul de arestare european introduce următoarele elemente noi în raport cu procedurile tradiționale de extrădare:

a) **Procedurile sunt mai rapide.** Statul pe teritoriul căruia o persoană este arestată trebuie să retrimită acea persoană în statul care a emis mandatul de arestare într-un interval de trei luni sau 90 de la arest;

b) **Procedurile sunt mai simple.** Principiul de la care se pornește este acela că infractorii nu trebuie să scape de extrădare în țara în care sunt căutați datorită diferențelor naționale cu privire la definirea infracțiunilor. În acest sens, atât țara care solicită extrădarea cât și țara care trebuie să extrădeze un infractor acceptă și recunosc, în manieră unitară, faptele pentru care se solicită extrădarea (aceste fapte sunt, în principiu, următoarele: terorism, trafic de ființe umane, pornografie, exploatare sexuală a copiilor, corupție, fraudă, spălare de bani, trafic de arme și fals de monedă). Mandatul de arestare european emis în legătură cu o infracțiune recunoscută și acceptată trebuie să fie aplicat de statul pe teritoriul căruia urmează să fie arestată persoana chiar dacă definiția infracțiunii nu este aceeași în ambele state, sub rezerva că infracțiunea este suficient de gravă și este sancționată cu cel puțin trei ani de închisoare în statul Uniunii care a emis mandatul;

c) **Procedurile sunt depolitizate.** În prezent, procedura extrădării presupune decizia finală a unui organism politic, Guvernul sau un membru al Guvernului. Noua procedură se bazează pe supervizarea punerii în aplicare a mandatului de arestare european de către autoritățile judecătorești ale statelor din Uniunea Europeană.

d) **Statele membre ale Uniunii Europene nu pot refuza predarea propriilor cetățeni în vederea aplicării mandatului de arestare european.** Nici un stat al Uniunii Europene nu poate refuza predarea unui cetățean care a comis o infracțiune într-un alt stat membru al Uniunii pe motiv că vizează propriul său cetățean. Pe de altă parte, este posibil ca un stat membru al Uniunii, în timp ce își predă propriul cetățean, să solicite returnarea acestuia pe teritoriul său în vederea executării pedepsei și a viitoarei reintegrări sociale a acestuia.

2) persoanele cărora li s-a acordat dreptul de azil în România.

Dreptul de azil, ca o expresie a protecției acord. **Principiul protecției cetățenilor români în străinătate și obligațiile lor**

„Cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român și trebuie să-și îndeplinească obligațiile, cu excepția acelor ce nu sunt compatibile cu absența lor din țară” (art. 17 din Constituție).

Din analiza textului constituțional rezultă următoarele drepturi și obligații:

- c) dreptul cetățenilor români care se află în străinătate de a solicita protecția autorităților

române și obligația acestora de a le-o acorda. Acest drept este consecința legăturii politice și juridice dintre cetățean și statul român.

- d) obligația cetățeanului român care se află în afara granițelor țării de a-și îndeplini sarcinile

(obligațiile) ce-i revin potrivit Constituției și legilor României, în afară de acelea care sunt incompatibile cu absența sa din țară (sarcina de a participa la activități și lucrări impuse de necesitate înlăturării efectelor unei calamități). De menționat faptul că absența din țară a cetățeanului nu-l exonerează de îndeplinirea unor obligații normale și firești, compatibile cu absența din țară, precum obligația de achitare a impozitului pentru imobilul avut în proprietate sau obligația de a plăti pensia de întreținere stabilită de instanța de judecată⁵⁸.

5. Protecția juridică a cetățenilor străini și a apatrizilor în România

„(1) Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi.

(2) Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte” (art. 18 din Constituție).

Cetățenii străini și apatrizii beneficiază, potrivit Constituției, de dreptul de azil și de toate drepturile și libertățile consacrate de Constituție, cu excepția acelor pentru care Constituția sau legile în vigoare impun calitatea de cetățean român (dreptul de a fi ales în unele funcții și demnități publice, funcția de magistrat etc.) Evident, străinii și apatrizii au și obligații, în special cele rezultate din respectarea Constituției și a legilor în vigoare.

În prelungirea textului constituțional, prin lege⁵⁹ au fost detaliate și explicitate drepturile și obligațiile străinilor :

b) Drepturile străinilor⁶⁰

⁵⁸ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 190 – 191.

⁵⁹ Legea nr. 357 din 11 iulie 2003 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 537 din 25 iulie 2003.

⁶⁰ Art. 3 din Legea nr. 357 din 11 iulie 2003 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 537 din 25 iulie 2003.

- străinii care locuiesc legal în România se bucură de protecția generală a persoanelor și averilor, garantată de Constituție și de alte legi, precum și de drepturile prevăzute în tratatele internaționale la care România este parte.

- străinii aflați legal în România se pot deplasa liber și își pot stabili reședința sau, după caz, domiciliul oriunde pe teritoriul României.

Stabilirea domiciliului în România se aprobă de către șeful Autorității pentru străini sub rezerva îndeplinirii cumulative de către străini a următoarelor condiții:

a) au o ședere temporară legală și continuă de cel puțin:

(i) 3 ani în cazul celor căsătoriți cu cetățeni români;

(ii) 6 ani în cazul celorlalte categorii;

b) fac dovada faptului că dețin mijloace de întreținere după cum urmează:

(i) cel puțin la nivelul salariului mediu lunar pe economia națională în cazul străinilor căsătoriți cu cetățeni români;

(ii) din activitățile legal desfășurate pe teritoriul României, în cuantumul prevăzut de prezenta ordonanță de urgență, corespunzător dreptului de ședere acordat până la formularea cererii, în celelalte situații;

c) fac dovada deținerii legale a spațiului de locuit ;

d) vorbesc limba română la un nivel satisfăcător;

e) sunt îndeplinite în continuare condițiile cu privire la intrarea în România,

f) nu a intervenit, pe perioada șederii în România, vreunul dintre motivele de nepermitere a intrării pe teritoriul României

Străinilor de origine română, străinilor care au împlinit vârsta de 60 de ani, precum și celor a căror ședere este în interesul statului român li se poate aproba stabilirea domiciliului, fără îndeplinirea condițiilor menționate mai sus..

- străinii care locuiesc legal în România și părăsesc temporar teritoriul statului român au dreptul de a reîntra pe toată durata valabilității permisului de ședere.

- străinii cu reședința sau domiciliul în România pot beneficia de măsuri de protecție socială din partea statului, în aceleași condiții ca și cetățenii români,

- străinii cărora li s-a eliberat un document de către Autoritatea pentru străini au dreptul de a verifica datele personale înscrise în acesta și, când este cazul, să solicite corectarea sau eliminarea unor date care nu corespund realității.

- străinii cuprinși în învățământul de toate gradele au acces, fără restricții, la activitățile școlare și de instruire în societate. De menționat faptul că străinii minori care locuiesc în România au acces la învățământul școlar obligatoriu în aceleași condiții ca și minorii cetățeni români.

b) Obligațiile străinilor⁶¹

- Pe timpul șederii în România străinii sunt obligați să respecte legislația română.

- Străinii nu pot organiza pe teritoriul României partide politice ori alte organizații sau grupări similare acestora și nici nu pot face parte din acestea, nu pot ocupa funcții și demnități publice și nu pot iniția, organiza sau participa la manifestații ori întruniri care aduc atingere ordinii publice sau siguranței naționale.

⁶¹ Art 4 din Legea nr. 357 din 11 iulie 2003 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 537 din 25 iulie 2003.

- Străinii nu pot finanța partide, organizații, grupări sau manifestații ori întruniri dintre cele prevăzute mai sus.

- Străinii aflați pe teritoriul României sunt obligați să respecte scopul pentru care li s-a acordat dreptul de a intra și, după caz, de a rămâne pe teritoriul României, să nu rămână pe teritoriul României peste perioada pentru care li s-a aprobat șederea, precum și să depună toate diligențele necesare pentru a ieși din România până la expirarea acestei perioade.

- Străinii care intră pe teritoriul statului român sau care ies de pe acesta au obligația de a se supune controlului pentru trecerea frontierei de stat, potrivit legii.

- Străinii aflați pe teritoriul României au obligația de a se supune, în condițiile legii, controlului organelor de poliție și al celorlalte autorități publice competente în acest sens.

Legislația internă privind regimul străinilor a fost modificată de multiple ori în vederea compatibilizării acesteia cu Acquis-ul comunitar, cu prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului și cu alte documente internaționale privind protecția persoanei și familiei, ratificate de România. În acest sens, prin Legea 357/2003, în conformitate cu cerințele Acquis-lui comunitar, au fost reglementate aspecte referitoare la admisia și șederea străinilor pe teritoriul României, reunificarea familială, angajarea în muncă, desfășurarea de activități economice, profesionale și comerciale, combaterea căsătoriei de conveniență⁶², proceduri de îndepărtare de pe teritoriul României a străinilor care au încălcat dispozițiile legale, precum și de reîntoarcere voluntară a acestora în țările de origine.

Dreptul de azil⁶³ este un drept ce poate fi acordat doar cetățenilor străini și apatrizilor. Potrivit art. 14 alin. 1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, „ **în caz de persecuție, orice persoană are dreptul de a căuta azil și de a beneficia de azil în altă țară** ”. Dreptul de azil vizează găzduirea și protecția apatrizilor și a cetățenilor străini de către statul român întrucât în statul lor de origine aceștia sunt urmăriți sau persecutați pentru activități desfășurate în favoarea umanității, progresului și păcii⁶⁴. Dreptul de azil se acordă persoanelor persecutate sau urmărite pentru motive politice. Cuvântul „ azil ” nu este definit în dreptul internațional, însă a devenit un termen general pentru totalitatea formelor de protecție asigurate de o țară pentru refugiații de pe teritoriul său⁶⁵. Azilul înseamnă cel puțin protecția de bază acordată temporar refugiatului în sensul de a nu fi returnat forțat în statul sau teritoriile unde viața și libertatea refugiatului sunt puse în pericol. Nu se acordă dreptul de azil pentru fapte de drept comun. Solicitanții dreptului

⁶² Art. 64 din Legea 357/2003 :Elementele pe baza cărora se poate stabili faptul că o căsătorie este de conveniență pot fi următoarele:

a) coabitarea matrimonială nu există;
b) soții nu s-au întâlnit niciodată înaintea căsătoriei;
c) lipsa unei contribuții efective la îndeplinirea obligațiilor născute din căsătorie;
d) soții nu vorbesc o limbă înțeleasă de amândoi;
e) unul dintre soți a mai încheiat căsătorii de conveniență;
f) soții sunt inconsecvenți în declararea datelor cu caracter personal, precum și a circumstanțelor în care s-au cunoscut;
g) încheierea căsătoriei a fost condiționată de plata unei sume de bani între soți, cu excepția sumelor primite cu titlu de dotă.

⁶³ În plan internațional, cel mai important document cu privire la dreptul de azil este Declarația privind azilul teritorial adoptată de către Adunarea Generală a ONU în 1967. Potrivit *Declarației*, acordarea azilului este un act pașnic și umanitar care nu poate fi considerat ca un act inamic îndreptat împotriva altui stat.

⁶⁴ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 192.

⁶⁵ Kate Jastram, Marilzn Achiron, *Protecția refugiaților. Ghid cu privire la dreptul internațional al refugiaților*, lucrare editată de Inaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați și Uniunea Interparlamentară, 2001, p. 15.

de azil care obțin acest drept se bucură de toate drepturile și obligațiile cetățenești cu excepția celor care aparțin în exclusivitate cetățenilor români sau pentru care Constituția sau legea impun calitatea de cetățean român.

Dreptul de azil nu trebuie să fie confundat cu statutul refugiaților⁶⁶. „**Solicitant de azil**” este un termen general care desemnează o persoană care nu a beneficiat încă de o decizie privind cererea sa de determinare a statutului de refugiat⁶⁷. Dreptul de a căuta azil și de a beneficia de azil este recunoscut în dreptul internațional al drepturilor omului și are o importanță esențială pentru protecția refugiaților. Azilul servește două scopuri: asigură un cadru pentru protecție și garantează că se vor căuta soluții la situația refugiaților⁶⁸. Instituția azilului, potrivit Comitetului Executiv al Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, se numără printre mecanismele fundamentale ale protecției internaționale a refugiaților (Concluzia nr. 28 (c)/ 1992 a Comitetului Executiv al Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați).

Potrivit legislației interne⁶⁹, străinilor li se poate acorda una dintre următoarele forme de protecție: statutul de refugiat, protecție umanitară condiționată și protecție umanitară temporară.

Statutul de refugiat⁷⁰, potrivit Convenției privind statutul refugiaților⁷¹ (1951), se poate acorda la cerere străinului care dovedește că, datorită unei temeri bine întemeiate de a fi persecutat pe considerente de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică, se află în afara țării sale de origine și care nu poate primi sau, datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări. Prin **persecuție**, potrivit art. 2 din Normele Metodologice de aplicare a Ordonanței Guvernului nr. 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România, se înțelege o acțiune care trebuie să îndeplinească, cumulativ, următoarele condiții:

- c) este suficient de gravă prin ea însăși ori prin repetarea faptelor pentru a expune solicitantul unor pericole de natură să îi aducă atingere vieții, integrității corporale ori libertății sale ori pentru a-l împiedica în mod evident să trăiască în țara sa de origine;
- d) are la bază unul sau mai multe dintre următoarele motive: rasă, naționalitate, religie, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică, indiferent dacă motivele sunt reale sau au fost atribuite persoanei în cauză de agentul care exercită persecuția.

Statutul de refugiat nu poate fi acordat străinului care:

- d) a comis o infracțiune contra păcii și omenirii ori o infracțiune la care se referă convențiile internaționale la care România este parte;

⁶⁶ Gh. Iancu, *op.cit.*, p. 87

⁶⁷ Kate Jastram, Marilzn Achiron, *op.cit.*, p. 48.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 44.

⁶⁹ Legea nr. 323 din 27 iunie 2001 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România.

⁷⁰ Începând din 2001, potrivit Rezoluției Adunării Generale ONU adoptată la data de 4 decembrie 2000, data de 20 iunie este „Ziua Mondială a Refugiaților”. Uneori refugiații au fost identificați cu migranții economici. Intre refugiați și migranți există următoarele deosebiri fundamentale: refugiații nu aleg să-și părăsească țara, ci sunt constrânși să o facă, migranții economici își părăsesc țara de origine exclusiv din motive economice; refugiații nu se bucură de protecția țării lor de origine în timp ce migranții economici se bucură de protecția țării lor de origine și în consecință nu îndeplinesc criteriile pentru a obține statutul de refugiați.

⁷¹ Convenția din 1951 privind statutul refugiaților și Protocolul din 1967 privind statutul refugiaților sunt cele mai importante documente internaționale în materia protecției refugiaților.

- e) a comis o infracțiune gravă de drept comun în afara României înainte de a fi admis pe teritoriul acesteia ca refugiat;
- f) a comis fapte care sunt contrare scopurilor și principiilor enunțate în Carta Organizației Națiunilor Unite sau tratatelor și convențiilor internaționale privitoare la refugiați, la care România este parte.

Protecția umanitară condiționată se poate acorda străinului care nu îndeplinește condițiile pentru a dobândi statutul de refugiat, dar dovedește că în țara sa de origine:

- a) a săvârșit fapte pentru care riscă o condamnare la pedeapsa cu moartea, cu condiția ca legea țării sale să prevadă pedeapsa cu moartea pentru acele fapte și pedeapsa să îi fie aplicabilă;
- b) riscă să fie supus la tortură sau tratamente inumane ori degradante
- c) din cauza apartenenței sale la o categorie defavorizată de persoane poate fi expus unor pericole de natură să îi aducă atingere vieții, integrității corporale ori libertății sale.

Protecția umanitară temporară se acordă persoanelor care provin din zone de conflict în cazul unor conflicte armate în care România nu este angajată. Protecția umanitară temporară se acordă pe o perioadă determinată care nu poate depăși 2 ani. După încetarea protecției umanitare temporare persoanele care au beneficiat de această formă de protecție pot solicita în mod individual acordarea statutului de refugiat.

Dobândirea statutului de refugiat este strâns legată de conceptual de persecuție politică în timp ce protecția umanitară condiționată vizează solidaritatea cu anumite valori protejate de Constituție : dreptul la viață, interzicerea pedepsei cu moartea și interzicerea torturii, a tratamentelor inumane și degradante. Protecția umanitară temporară este consecința conflictelor armate ce conduc la afluxuri spontane de persoane care au nevoie de protecție.

Cererea pentru acordarea statutului de refugiat este individuală și se înaintează Oficiului Național pentru Refugiați, organelor teritoriale ale acestuia sau organelor teritoriale ale Ministerului de Interne. Cerere mai poate fi depusă și la punctele de control pentru trecerea frontierei sau la Direcția pentru străini și probleme de migrări din cadrul Direcției Generale de Evidență Informatizată a Persoanei.

Competența acordării statutului de refugiat aparține Oficiului Național pentru Refugiați din cadrul Ministerului de Interne. Hotărârea de respingere a statutului de refugiat emisă de Oficiul Național pentru Refugiați poate fi atacată în Justiție. După rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii instanței de respingere a cererii de acordare a statutului de refugiat, străinul este obligat să părăsească România în termen de 15 zile de la comunicarea sentinței. O nouă cerere în vederea dobândirii statutului de refugiat poate fi depusă doar dacă au apărut elemente noi cu privire la persoana solicitantului în perioada soluționării cererii anterioare sau au survenit transformări de ordin politic, social, militar sau legislativ în țara de origine, de natură a avea consecințe grave pentru solicitant (art. 7 – 16 din Legea 323/2001).

Străinul care a dobândit statutul de refugiat sau de persoană aflată sub protecție umanitară condiționată sau temporară are mai multe drepturi și obligații⁷².

Drepturi :

- n) să rămână pe teritoriul României și să obțină documentele corespunzătoare pentru dovedirea identității și pentru trecerea frontierei de stat. Au dreptul la document pentru trecerea frontierei de stat numai refugiații și persoanele cărora li s-a acordat protecția umanitară condiționată;

⁷² Art. 22 – 25 din Legea nr. 323 din 27 iunie 2001 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România.

- o) să își aleagă locul de reședință și să circule liber, în condițiile stabilite de lege pentru străini;
- p) să fie angajat de persoane fizice sau juridice, să exercite activități nesalarizate, să exercite profesii libere, să efectueze acte și fapte de comerț, precum și alte acte juridice, în condițiile legii;
- q) să își transfere bunurile pe care le-a introdus în România pe teritoriul unei alte țări, în vederea reinstalării;
- r) să beneficieze de tratamentul cel mai favorabil stabilit de lege pentru cetățenii străini, în ceea ce privește dobândirea proprietăților mobiliare și imobiliare;
- s) să beneficieze de protecția proprietății intelectuale în condițiile stabilite de lege;
- t) să beneficieze de asigurări sociale, ajutor social și asigurări sociale de sănătate, în condițiile legii;
- u) să urmeze învățământul primar și gimnazial, în condițiile stabilite de lege pentru cetățenii români, și celelalte forme de învățământ, în aceleași condiții stabilite pentru cetățenii străini;
- v) să beneficieze de un tratament egal cu cel acordat cetățenilor români în ceea ce privește libertatea de a practica propria religie și de instruire religioasă a copiilor săi;
- w) să beneficieze de dreptul la protecția datelor personale și a oricăror alte detalii în legătură cu cazul său;
- x) să beneficieze de dreptul la asociere în ceea ce privește asociațiile cu scop apolitic și nelucrative și sindicatele profesionale, în condițiile prevăzute de lege pentru străini;
- y) să aibă acces liber la instanțele de judecată și la asistența administrativă;
- z) să nu fie expulzat sau returnat, cu excepția cazurilor impuse de rațiuni de siguranță națională sau de ordine publică, iar atunci când se dispun aceste măsuri, cel în cauză să nu poată fi trimis în teritorii unde viața sau libertatea i-ar fi amenințată, pe motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinii politice.

Drepturi exclusive pentru străinul care a dobândit statutul de refugiat:

- a) să primească, la cerere, în limitele disponibilităților financiare ale statului, un ajutor rambursabil stabilit la nivelul unui salariu minim brut pe țară, pentru o perioadă de maximum 6 luni, dacă, din motive obiective, este lipsit de mijloacele de existență necesare. Pentru motive bine întemeiate acest ajutor poate fi prelungit pentru încă o perioadă de cel mult 3 luni;
- b) să beneficieze de cazare, în cazul în care are nevoi speciale, în limita spațiului disponibil, în centre de cazare a solicitanților statutului de refugiat, cu perceperea unei chirii la nivelul celei stabilite pentru spațiile de locuit, proprietatea statului; minorii neînsoțiți vor putea fi cazați fără perceperea vreunei chirii.

Aceste drepturi îi sunt conferite străinului care a dobândit statutul de refugiat pe lângă celelalte drepturi generale de care beneficiază orice străin aflat sub incidența unei forme de protecție prevăzute de lege (statut de refugiat, protecție umanitară condiționată și protecție umanitară temporară).

Obligații :

- a) să respecte Constituția României, legile și celelalte acte normative emise de autoritățile române;
- b) să aibă o conduită corectă și civilizată, să respecte măsurile stabilite de organele române competente în materie de refugiați și să răspundă la solicitările acestora;
- c) să evite provocarea oricăror stări conflictuale sau incidente cu populația ori comiterea unor fapte ce pot intra sub incidența legii penale;
- d) să se supună regulilor privind regimul juridic al străinilor, în măsura în care legea nu dispune altfel.

În concluzie, dreptul de azil este expresia unui drept suveran al statului de a acorda protecție pe teritoriul său persoanelor provenind dintr-un alt stat pe considerente de persecuție sau alte motive grave. Azilul presupune, ca elemente minimale, nereturnarea, autorizația de a rămâne pe teritoriul țării de azil și norme de tratament umanitar. Refugiații sunt persoane cărora li se acordă azil.

4. Cetățenii români nu pot fi extrădați sau expulzați din România

„ (1) Cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România

(2) Prin derogare de la prevederile alineatului (1), cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.

(3) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.

(4) Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție (art. 19 din Constituția României).

Extrădarea sau expulzarea sunt măsuri foarte grave care afectează libertatea individuală și, în consecință, sunt reglementate, la nivel de principiu, în textul Constituției.

Extrădarea este un act juridic bilateral prin care un stat, numit *stat solicitat* acceptă să remită unui alt stat, numit *stat solicitant*, o persoană aflată pe teritoriul său, în vederea judecării acesteia ori supunerii ei la executarea unei pedepse în statul solicitant⁷³.

Considerații cu privire la persoanele ce pot face obiectul extrădării.

De la principiul potrivit căruia sunt extrădate persoanele a căror predare este solicitată de către un alt stat în care sunt urmărite penal sau trimise în judecată pentru săvârșirea unor infracțiuni ori sunt căutate în vederea executării unei pedepse, există mai multe excepții. Potrivit legii⁷⁴, nu pot fi extrădate următoarele categorii de persoane:

1) cetățenii români

Potrivit Constituției, cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România. Prin Legea de revizuire a Constituției 429/2003 s-a impus o derogare de la principiul neextrădării cetățeanului român în sensul că cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate. Această derogare este motivată de necesitatea compatibilizării instituției

⁷³ Florin Streteanu, *Drept penal. Partea generală*, Editura Rosetti, București, 2003, p. 163.

⁷⁴ Legea 296/7 iunie 2001 privind extrădarea, publicată în Monitorul Oficial nr. 326 din 18 iunie 2001.

extrădării cu reglementările Uniunii Europene. Consolidarea unui spațiu de securitate și justiție în cadrul Uniunii Europene presupune o luptă eficientă împotriva criminalității organizate, terorismului, traficului de droguri, corupției și fraudei. Principiul neextrădării propriilor cetățeni pune piedici serioase în cale creării acestui spațiu de securitate și justiție. Teoretic, extrădarea cetățeanului român ar putea fi realizată în raport cu orice stat, în condițiile legii și sub rezerva reciprocității. În fapt, a fost avută în vedere de către Legiuitor extrădarea cetățeanului român, după integrarea României în Uniunea Europeană, către statele membre ale Uniunii Europene în vederea eficientizării luptei împotriva criminalității organizate.

La nivelul Uniunii Europene și principiul derogator al extrădării propriilor cetățeni a devenit inefficient în lupta împotriva infracționalității și criminalității organizate. În cadrul actualului sistem, decizia de a extrăda o persoană presupune proceduri complicate și care durează mult. Uniunea Europeană se pregătește să înlocuiască procedurile de extrădare cu un mod nou și eficient de aducere înapoi a persoanelor care au comis infracțiuni și care au părăsit țara, respectiv a persoanelor condamnate care au fugit din țara în care au comis diverse infracțiuni.

Mandatul de arestare european va înlocui procedurile curente de extrădare pentru diverse infracțiuni și va fi un instrument valid în cadrul tuturor țărilor membre ale Uniunii Europene.

În 2001, statele membre ale Uniunii Europene s-au pus de acord, în principiu, să înlocuiască actuala procedură de extrădare din Uniunea Europeană cu mandatul european de arestare. În iunie 2002, Consiliul Uniunii Europene a adoptat o decizie cadru pentru introducerea mandatului european de arestare pe teritoriul Uniunii Europene și a solicitat țărilor membre să adopte legislația necesară în vederea aplicării mandatului de arestare european. Începând cu ianuarie 2004 mandatul de arestare european urmează să fie efectiv pus în practică.

Mandatul de arestare european funcționează în baza principiului recunoașterii mutuale a deciziilor judecătorești. Un mandat de arestare european poate fi emis de către o instanță națională (dintre țările Uniunii Europene) dacă persoana vizată este acuzată că a comis o infracțiune pentru care pedeapsa este de cel puțin un an închisoare sau dacă a fost condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de cel puțin 4 luni.

Mandatul de arestare european introduce următoarele elemente noi în raport cu procedurile tradiționale de extrădare:

a) **Procedurile sunt mai rapide.** Statul pe teritoriul căruia o persoană este arestată trebuie să retrimită acea persoană în statul care a emis mandatul de arestare într-un interval de trei luni sau 90 de la arest;

b) **Procedurile sunt mai simple.** Principiul de la care se pornește este acela că infractorii nu trebuie să scape de extrădare în țara în care sunt căutați datorită diferențelor naționale cu privire la definirea infracțiunilor. În acest sens, atât țara care solicită extrădarea cât și țara care trebuie să extrădeze un infractor acceptă și recunosc, în manieră unitară, faptele pentru care se solicită extrădarea (aceste fapte sunt, în principiu, următoarele: terorism, trafic de ființe umane, pornografie, exploatare sexuală a copiilor, corupție, fraudă, spălare de bani, trafic de arme și fals de monedă). Mandatul de arestare european emis în legătură cu o infracțiune recunoscută și acceptată trebuie să fie aplicat

de statul pe teritoriul căruia urmează să fie arestată persoana chiar dacă definiția infracțiunii nu este aceeași în ambele state, sub rezerva că infracțiunea este suficient de gravă și este sancționată cu cel puțin trei ani de închisoare în statul Uniunii care a emis mandatul;

c) **Procedurile sunt depolitizate.** În prezent, procedura extrădării presupune decizia finală a unui organism politic, Guvernul sau un membru al Guvernului. Noua procedură se bazează pe supervizarea punerii în aplicare a mandatului de arestare european de către autoritățile judecătorești ale statelor din Uniunea Europeană.

d) **Statele membre ale Uniunii Europene nu pot refuza predarea propriilor cetățeni în vederea aplicării mandatului de arestare european.** Nici un stat al Uniunii Europene nu poate refuza predarea unui cetățean care a comis o infracțiune într-un alt stat membru al Uniunii pe motiv că vizează propriul său cetățean. Pe de altă parte, este posibil ca un stat membru al Uniunii, în timp ce își predă propriul cetățean, să solicite returnarea acestuia pe teritoriul său în vederea executării pedepsei și a viitoarei reintegrări sociale a acestuia.

2) persoanele cărora li s-a acordat dreptul de azil în România.

Dreptul de azil, ca o expresie a protecției acordate unei persoane refugiate datorită persecuțiilor la care a supusă într-un alt stat, presupune și refuzul extrădării persoanei căreia i s-a acordat dreptul de azil.

3. persoanele străine care se bucură în România de imunitate de jurisdicție, în condițiile și în limitele conferite prin convenții sau prin alte înțelegeri internaționale;

Pe lângă faptul că nu pot fi extrădate, persoanele străine care se bucură de imunitate de jurisdicție în România nu pot fi urmărite și judecate potrivit legii române. Imunitatea nu poate fi opusă statului care a acreditat respectiva persoană și care i-o poate retrage în orice moment⁷⁵.

Astfel, Tribunalul Federal elvețian a statuat în cazul Marcos că, din moment ce autoritățile filipineze au renunțat la orice imunitate acordată fostului șef de stat și familiei acestuia, nimic nu se opune acceptării unei cereri de cooperare internațională în materie penală formulate de autoritățile americane cu privire la infracțiuni comise de clanul Marcos⁷⁶.

4. persoanele străine citate din străinătate în vederea audierii ca părți, martori sau experți în fața unei autorități judiciare române solicitante, în limitele imunităților conferite prin convenție internațională.

În cazul în care se refuză extrădarea propriului cetățean ori a refugiatului politic statul român este obligat ca la cererea statului solicitant să supună cauza autorităților sale judiciare competente, astfel încât să se poată exercita urmărirea penală și judecata, dacă este cazul. În acest scop statul solicitant ar urma să transmită gratuit Ministerului Justiției din România dosarele, informațiile și obiectele privind infracțiunea. Statul solicitant va fi informat despre rezultatul cererii sale.

⁷⁵ Florin Streteanu, *op.cit.*, p. 167

⁷⁶ R.Zimmermann, *La coopération judiciaire internationale en matiere penale*, Staempfli Editions, 1999, p. 354, citat de Florin Streteanu, *op.cit.*, p. 167.

Extrădarea presupune și îndeplinirea unor condiții cu privire la fapta pentru care se solicită extrădarea. Condiții:

- a) **dubla incriminare**, adică fapta pentru care se solicită extrădarea să fie prevăzută ca infracțiune atât de legea statului solicitant, cât și de legea statului solicitat;
- b) **fapta să nu fie considerată infracțiune politică**, adică în statul solicitat fapta pentru care se solicită extrădarea să nu fie considerată infracțiune politică⁷⁷.
- c) **să nu fie vorba de o infracțiune militară**;
- d) **fapta comisă să prezinte o anumită gravitate**. Potrivit legii⁷⁸, extrădarea este cerută și, respectiv, acordată de România, în vederea urmăririi sau judecării, numai pentru fapte a căror săvârșire atrage, potrivit legislației statului solicitant și celei a statului solicitat, o pedeapsă privativă de libertate mai mare de 2 ani, iar în vederea executării unei sancțiuni penale, numai dacă aceasta este mai mare de un an.

Dacă fapta pentru care se cere extrădarea este pedepsită cu moartea de către legea statului solicitant, extrădarea nu va putea fi acordată decât cu condiția ca statul respectiv să dea asigurări considerate ca îndeplătore de către statul român că pedeapsa capitală nu se va executa, urmând să fie comutată (potrivit Constituției României, pedeapsa cu moartea este interzisă).

În concluzie:

- cetățeanul român, în principiu, nu poate fi extrădat din România. Prin derogare de la acest principiu, cetățeanul român poate fi extrădat în baza convențiilor internaționale la România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate;
- cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza convențiilor internaționale sau în condiții de reciprocitate;

Expulzarea este o instituție juridică ce permite autorităților publice dintr-un stat să oblige o persoană să părăsească țara, punând astfel capăt, în mod silit, șederii acestei persoane pe teritoriul său⁷⁹.

Documentele internaționale în materia drepturilor omului impun următoarele principii și reguli cu privire la expulzarea de pe teritoriul unui stat a străinilor și apatrizilor:

⁷⁷ Potrivit legii, nu constituie infracțiune politică:

- atentatul la viața unui șef de stat sau a unui membru al familiei sale;
- crimele împotriva umanității prevăzute de Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată la 9 decembrie 1948 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite;
- infracțiunile prevăzute la art. 50 din Convenția de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie, la art. 51 din Convenția de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor și naufragiaților forțelor armate maritime, la art. 130 din Convenția de la Geneva din 1949 cu privire la tratamentul prizonierilor de război și la art. 147 din Convenția de la Geneva din 1949 cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război;
- orice violări similare ale legilor războiului, aplicabile la data intrării în vigoare a Protocolului adițional la Convenția europeană de extrădare, și ale cutumelor războiului existente în acel moment, care nu sunt prevăzute de dispozițiile din convențiile de la Geneva menționate mai sus.

⁷⁸ Legea 296/7 iunie 2001 privind extrădarea, publicată în Monitorul Oficial nr. 326 din 18 iunie 2001.

⁷⁹ I. Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 194.

a) principiul neexpulzării propriului cetățean. Potrivit art. 3 din Protocolul nr. 4 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, „Nimeni nu poate fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este”;

b) principiul interdicției expulzărilor colective de străini. Potrivit art. 4 din Protocolul nr. 4 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale „Expulzările colective de străini sunt interzise”;

c) măsura expulzării nu trebuie să fie vexatorie și se ia, de regulă, pentru ocrotirea ordinii de drept. În acest sens, potrivit art. 1 din Protocolul nr. 7 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, un străin poate fi expulzat când expulzarea sa este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională. Pentru a preveni expulzarea vexatorie a unui străin care se află în mod legal pe teritoriul altui stat, Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 13) precizează că un străin care se afla în mod legal pe teritoriul unui stat parte la pact nu poate fi expulzat decât în executarea unei decizii luate în conformitate cu legea și, dacă rațiuni imperioase de securitate națională nu se opun, el trebuie să aibă posibilitatea de a prezenta considerentele care pledează împotriva expulzării sale, și de a obține examinarea cazului său de către autoritatea competentă ori de către una sau mai multe persoane special desemnate de această autoritate, fiind reprezentat în acest scop⁸⁰.

În legislația noastră, expulzarea este reglementată, în codul penal, ca măsură de siguranță. Potrivit codului penal, măsura expulzării poate fi luată doar față de străinii care săvârșesc infracțiuni în România. În baza codului de procedură penală, când prin hotărârea de condamnare la pedeapsa închisorii s-a luat măsura de siguranță a expulzării, se face mențiune în mandatul de executare a pedepsei închisorii că la data liberării, condamnatul să fie predat organului de poliție, care va proceda la efectuarea expulzării. Dacă măsura expulzării nu însoțește pedeapsa închisorii, comunicarea în vederea expulzării se face organului de poliție, imediat de hotărârea a rămas definitivă.

Potrivit legii⁸¹, un străin nu poate fi expulzat într-un stat în care există temeri justificate că viața îi este pusă în pericol ori că va fi supus la torturi, tratamente inumane sau degradante. De asemenea, măsura expulzării nu se dispune, iar în cazul în care a fost dispusă, nu poate fi executată, dacă străinul este învinuit sau inculpat într-o cauză penală și magistratul dispune instituirea măsurii interdicției de părăsire a localității sau a țării sau a fost condamnat prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă și are de executat o pedeapsă privativă de libertate. Totuși, străinul care se află în una din situațiile

⁸⁰ Exigențele din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice sunt preluate în art. 1 din Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale:

(1) Un străin care își are reședința în mod legal pe teritoriul unui stat nu poate fi expulzat decât în temeiul executării unei hotărâri luate conform legii și el trebuie să poată:

a) să prezinte motivele care pledează împotriva expulzării sale;

b) să ceară examinarea cazului său; și

c) să ceară să fie reprezentat în acest scop în fața autorităților competente sau a uneia ori a mai multor persoane desemnate de către aceasta autoritate.

2. Un străin poate fi expulzat înainte de exercitarea drepturilor enumerate în paragraful 1 a), b) și

c) al acestui articol, atunci când expulzarea este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională.

⁸¹ Art. 92 din Legea nr. 357 din 11 iulie 2003 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, publicată în Monitorul Oficial nr. 537/25 iul. 2003.

menționate mai sus poate fi expulzat pentru motive de siguranță națională sau ordine publică. Într-un asemenea caz este avut în vedere primatul interesului public, general. Soluția este, de altfel, compatibilă cu exigențele Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (art. 1 alin. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale).

Un străin care a desfășurat, desfășoară ori există indicii temeinice că intenționează să desfășoare activități de natură să pună în pericol siguranța națională sau ordinea publică poate fi declarat **indezirabil** pentru o perioadă de la 5 la 15 ani, cu posibilitatea prelungirii termenului pentru o nouă perioadă cuprinsă între aceste limite, în cazul în care se constată că nu au încetat motivele care au determinat luarea acestei măsuri. Măsura se dispune de către procurorul anume desemnat de la Parchetul de pe lângă Curtea de Apel București, la propunerea Autorității pentru străini sau a altor instituții cu competențe în domeniul ordinii publice și siguranței naționale. Ordonanța de declarare ca indezirabil poate fi atacată de străinul împotriva căruia a fost dispusă, în termen de 5 zile lucrătoare de la data comunicării, la Curtea de Apel București, cu obligația instanței de a pronunța în termen de 3 zile de la data primirii cererii. Hotărârea este definitivă și irevocabilă (art.83 – 85 din Legea nr.357 din 11 iulie 2003).

Ceea ce este important de reținut este faptul că extrădarea sau expulzarea poate fi hotărâtă, în România, doar de către justiție. O asemenea precizare constituțională are rolul de a preveni eventualele abuzuri care s-ar putea produce în cazul în care expulzarea ar fi dispusă de către alte autorități publice, în special de către cele executive⁸².

ate unei persoane refugiate datorită persecuțiilor la care a supusă într-un alt stat, presupune și refuzul extrădării persoanei căreia i s-a acordat dreptul de azil.

3. persoanele străine care se bucură în România de imunitate de jurisdicție, în condițiile și în limitele conferite prin convenții sau prin alte înțelegeri internaționale;

Pe lângă faptul că nu pot fi extrădate, persoanele străine care se bucură de imunitate de jurisdicție în România nu pot fi urmărite și judecate potrivit legii române. Imunitatea nu poate fi opusă statului care a acreditat respectiva persoană și care i-o poate retrage în orice moment⁸³.

Astfel, Tribunalul Federal elvețian a statuat în cazul Marcos că, din moment ce autoritățile filipineze au renunțat la orice imunitate acordată fostului șef de stat și familiei acestuia, nimic nu se opune acceptării unei cereri de cooperare internațională în materie penală formulate de autoritățile americane cu privire la infracțiuni comise de clanul Marcos⁸⁴.

4. persoanele străine citate din străinătate în vederea audierii ca părți, martori sau experți în fața unei autorități judiciare române solicitante, în limitele imunităților conferite prin convenție internațională.

În cazul în care se refuză extrădarea propriului cetățean ori a refugiatului politic statul român este obligat ca la cererea statului solicitant să supună cauza autorităților sale

⁸² Gheorghe Iancu, *op.cit.*, p.94.

⁸³ Florin Streteanu, *op.cit.*, p. 167

⁸⁴ R.Zimmermann, *La coopération judiciaire internationale en matiere penale*, Staempfli Editions, 1999, p. 354, citat de Florin Streteanu, *op.cit.*, p. 167.

judiciare competente, astfel încât să se poată exercita urmărirea penală și judecata, dacă este cazul. În acest scop statul solicitant ar urma să transmită gratuit Ministerului Justiției din România dosarele, informațiile și obiectele privind infracțiunea. Statul solicitant va fi informat despre rezultatul cererii sale.

Extrădarea presupune și îndeplinirea unor condiții cu privire la fapta pentru care se solicită extrădarea. Condiții:

- e) ***dubla incriminare***, adică fapta pentru care se solicită extrădarea să fie prevăzută ca infracțiune atât de legea statului solicitant, cât și de legea statului solicitat;
- f) ***fapta să nu fie considerată infracțiune politică***, adică în statul solicitat fapta pentru care se solicită extrădarea să nu fie considerată infracțiune politică⁸⁵.
- g) ***să nu fie vorba de o infracțiune militară***;
- h) ***fapta comisă să prezinte o anumită gravitate***. Potrivit legii⁸⁶, extrădarea este cerută și, respectiv, acordată de România, în vederea urmăririi sau judecării, numai pentru fapte a căror săvârșire atrage, potrivit legislației statului solicitant și celei a statului solicitat, o pedeapsă privativă de libertate mai mare de 2 ani, iar în vederea executării unei sancțiuni penale, numai dacă aceasta este mai mare de un an.

Dacă fapta pentru care se cere extrădarea este pedepsită cu moartea de către legea statului solicitant, extrădarea nu va putea fi acordată decât cu condiția ca statul respectiv să dea asigurări considerate ca îndeplătore de către statul român că pedeapsa capitală nu se va executa, urmând să fie comutată (potrivit Constituției României, pedeapsa cu moartea este interzisă).

În concluzie:

- cetățeanul român, în principiu, nu poate fi extrădat din România. Prin derogare de la acest principiu, cetățeanul român poate fi extrădat în baza convențiilor internaționale la România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate;
- cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza convențiilor internaționale sau în condiții de reciprocitate;

⁸⁵ Potrivit legii, nu constituie infracțiune politică:

- atentatul la viața unui șef de stat sau a unui membru al familiei sale;
- crimele împotriva umanității prevăzute de Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată la 9 decembrie 1948 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite;
- infracțiunile prevăzute la art. 50 din Convenția de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie, la art. 51 din Convenția de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor și naufragiaților forțelor armate maritime, la art. 130 din Convenția de la Geneva din 1949 cu privire la tratamentul prizonierilor de război și la art. 147 din Convenția de la Geneva din 1949 cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război;
- orice violări similare ale legilor războiului, aplicabile la data intrării în vigoare a Protocolului adițional la Convenția europeană de extrădare, și ale cutumelor războiului existente în acel moment, care nu sunt prevăzute de dispozițiile din convențiile de la Geneva menționate mai sus.

⁸⁶ Legea 296/7 iunie 2001 privind extrădarea, publicată în Monitorul Oficial nr. 326 din 18 iunie 2001.

Expulzarea este o instituție juridică ce permite autorităților publice dintr-un stat să oblige o persoană să părăsească țara, punând astfel capăt, în mod silit, șederii acestei persoane pe teritoriul său⁸⁷.

Documentele internaționale în materia drepturilor omului impun următoarele principii și reguli cu privire la expulzarea de pe teritoriul unui stat a străinilor și apatrizilor:

a) principiul neexpulzării propriului cetățean. Potrivit art. 3 din Protocolul nr. 4 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, „Nimeni nu poate fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este”;

b) principiul interdicției expulzărilor colective de străini. Potrivit art. 4 din Protocolul nr. 4 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale „Expulzările colective de străini sunt interzise”;

c) măsura expulzării nu trebuie să fie vexatorie și se ia, de regulă, pentru ocrotirea ordinii de drept. În acest sens, potrivit art. 1 din Protocolul nr. 7 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, un străin poate fi expulzat când expulzarea sa este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională. Pentru a preveni expulzarea vexatorie a unui străin care se află în mod legal pe teritoriul altui stat, Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 13) precizează că un străin care se afla în mod legal pe teritoriul unui stat parte la pact nu poate fi expulzat decât în executarea unei decizii luate în conformitate cu legea și, dacă rațiuni imperioase de securitate națională nu se opun, el trebuie să aibă posibilitatea de a prezenta considerentele care pledează împotriva expulzării sale, și de a obține examinarea cazului său de către autoritatea competentă ori de către una sau mai multe persoane special desemnate de această autoritate, fiind reprezentat în acest scop⁸⁸.

În legislația noastră, expulzarea este reglementată, în codul penal, ca măsură de siguranță. Potrivit codului penal, măsura expulzării poate fi luată doar față de străinii care săvârșesc infracțiuni în România. În baza codului de procedură penală, când prin hotărârea de condamnare la pedeapsa închisorii s-a luat măsura de siguranță a expulzării, se face mențiune în mandatul de executare a pedepsei închisorii că la data liberării, condamnatul să fie predat organului de poliție, care va proceda la efectuarea expulzării. Dacă măsura expulzării nu însoțește pedeapsa închisorii, comunicarea în vederea expulzării se face organului de poliție, imediat de hotărârea a rămas definitivă.

⁸⁷ I. Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 194.

⁸⁸ Exigențele din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice sunt preluate în art. 1 din Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale:

(1) Un străin care își are reședința în mod legal pe teritoriul unui stat nu poate fi expulzat decât în temeiul executării unei hotărâri luate conform legii și el trebuie să poată:

a) să prezinte motivele care pledează împotriva expulzării sale;

b) să ceară examinarea cazului său; și

c) să ceară să fie reprezentat în acest scop în fața autorităților competente sau a uneia ori a mai multor persoane desemnate de către aceasta autoritate.

2. Un străin poate fi expulzat înainte de exercitarea drepturilor enumerate în paragraful 1 a), b) și

c) al acestui articol, atunci când expulzarea este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională.

Potrivit legii⁸⁹, un străin nu poate fi expulzat într-un stat în care există temeri justificate că viața îi este pusă în pericol ori că va fi supus la torturi, tratamente inumane sau degradante. De asemenea, măsura expulzării nu se dispune, iar în cazul în care a fost dispusă, nu poate fi executată, dacă străinul este învinuit sau inculpat într-o cauză penală și magistratul dispune instituirea măsurii interdicției de părăsire a localității sau a țării sau a fost condamnat prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă și are de executat o pedeapsă privativă de libertate. Totuși, străinul care se află în una din situațiile menționate mai sus poate fi expulzat pentru motive de siguranță națională sau ordine publică. Într-un asemenea caz este avut în vedere primatul interesului public, general. Soluția este, de altfel, compatibilă cu exigențele Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (art. 1 alin. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale).

Un străin care a desfășurat, desfășoară ori există indicii temeinice că intenționează să desfășoare activități de natură să pună în pericol siguranța națională sau ordinea publică poate fi declarat **indezirabil** pentru o perioadă de la 5 la 15 ani, cu posibilitatea prelungirii termenului pentru o nouă perioadă cuprinsă între aceste limite, în cazul în care se constată că nu au încetat motivele care au determinat luarea acestei măsuri. Măsura se dispune de către procurorul anume desemnat de la Parchetul de pe lângă Curtea de Apel București, la propunerea Autorității pentru străini sau a altor instituții cu competențe în domeniul ordinii publice și siguranței naționale. Ordonanța de declarare ca indezirabil poate fi atacată de străinul împotriva căruia a fost dispusă, în termen de 5 zile lucrătoare de la data comunicării, la Curtea de Apel București, cu obligația instanței de a pronunța în termen de 3 zile de la data primirii cererii. Hotărârea este definitivă și irevocabilă (art.83 – 85 din Legea nr.357 din 11 iulie 2003).

Ceea ce este important de reținut este faptul că extradarea sau expulzarea poate fi hotărâtă, în România, doar de către justiție. O asemenea precizare constituțională are rolul de a preveni eventualele abuzuri care s-ar putea produce în cazul în care expulzarea ar fi dispusă de către alte autorități publice, în special de către cele executive⁹⁰.

Ghid de autoevaluare:

- Precizați care sunt drepturile și obligațiile cetățenilor străini pe teritoriul romaniei. Explicitați conținutul statutului de refugiat și arătați care sunt condițiile acordării protecției umanitare conditionate/temporare.
- Definiți extradarea și expulzarea. În ce condiții pot fi extradați cetățenii români de pe teritoriul României? Care sunt principiile care guvernează procedura expulzării?
- Ce este mandatul de arestare european? Precizați ce elemente noi introduce acesta procedura față de procedurile tradiționale de extradare.

Bibliografie obligatorie:

- I. Muraru, S. Tanasescu, Drept constituțional și instituții politice, București: Lumina Lex, 2001 (2004)

⁸⁹ Art. 92 din Legea nr.357 din 11 iulie 2003 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, publicată în Monitorul Oficial nr. 537/25 iul. 2003.

⁹⁰ Gheorghe Iancu, *op.cit.*, p.94.

- Gh. Iancu, Drepturile, libertatile si indatoririle fundamentale in Romania, Bucuresti: All Beck, 2002
- E. Boc, Drepturile Omului si Libertatile Publice, Cluj-Napoca: Accent, 2003

Bibliografie recomandata:

- K. Jastram, M. Achiron, *Protectia refugiatilor. Ghid cu privire la dreptul international al refugiatilor*, Inaltul Comisariat al Natiunilor Unite pentru Refugiati si Uniunea Interparlamentara, 2001
- F. Streteanu, *Drept penal. Parte generala*, Bucuresti: Rosetti, 2003

Modulul III : Drepturi si libertati publice consacrate in Constitutia Romaniei

Obiectivele modului:

- *Prezentarea si analiza principalelor drepturi si libertati cetatenesti consacrate prin constitutia Romaniei*
- *Compararea modalitatii de concrare a acestor drepturi si libertati prin Legea fundamnentala romana si alte mecanisme internationale*
- *Detectarea garantiilor si mijloacelor de protectie a drepturilor si libertatilor cetatenesti prin Constitutia Romaniei*
- *Concluzionari asupra eficientiei garantiilor prezentate de legislatia romana fata de scopurile enuntate si garantate de legislatia internationala.*

Ghid de studiu:

Fixati mai intai cadrul legislativ din Romania si detectati garantiile oferite de legislatia noastra fiecarui drept studiat. Comparati mai apoi reglementarile interne cu cele internationale in domeniu. Incercati sa concluzionati asupra modului in care garantiile oferite de legislatia noastra sunt efective si apoi, imaginati modalitatile prin care acestea ar putea fi imbunatatite. Parcurgeti apoi exercitiile de autoevaluare.

Unitatea 1. Dreptul la viata si integritate fizica si psihica. (art.22 Constitutia Romaniei)

Obiective: *Identificarea si definirea celor trei drepturi: dreptul la viata, dreptul de integritate fizica si dreptul la integritate psihica. Justificarea interzicerii pedepsei cu moartea si analiza instrumentelor legale internationale si interne prin care este garantat dreptul la viata si integritate fizica si psihica. Aprecierea incadrarii legale a unor concepte controversate: reproducerea medicala asistata, euthanasia, avortul, prelevarea si transplantul de tesuturi si organe umane.*

Concepte cheie: drept la viața, drept la integritate fizică, drept la integritate psihică, pedeapsa cu moartea, reproducerea medicală asistată, euthanasia, avortul, prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane.

„ (1) Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

(3) Pedeapsa cu moartea este interzisă” (art. 22 din Constituția României).

În art. 22 Constituția consacră, în manieră expresă, trei drepturi fundamentale care, fără a se identifica, se presupun reciproc: dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și dreptul la integritate psihică.

Dreptul la viață este un drept natural și constituie cel mai important drept al ființei umane. El este înscris în cele mai importante instrumente juridice internaționale în materia drepturilor omului⁹¹ precum și în numeroase constituții. În accepțiune restrânsă, dreptul la viață privește viața persoanei numai în sensul ei fizic, iar în accepțiunea largă, viața persoanei este privită ca un univers de fenomene, fapte, cerințe care se adaugă, permit și îmbogățesc existența fizică⁹². Constituția României are în vedere, în principiu, accepțiunea restrânsă a dreptului la viață, dar face referire și la dreptul la viață privată sau la un nivel de trai decent.

Dreptul la viață nu este garantat în manieră absolută și necondiționată. Garanția fundamentală vizează protecția vieții împotriva suprimării abuzive și arbitrare a vieții de către stat sau persoane fizice. Din acest punct de vedere, există următoarele limitări legale ale dreptului la viață și la integritate fizică și psihică:

- **pedeapsa cu moartea.** Deși această pedeapsă mai este menținută de unele state (de exemplu, Statele Unite ale Americii), tendința generală este de interdicere a pedepsei cu moartea. Pedeapsa cu moartea nu este numai o încălcare a drepturilor naturale ale omului, ci, prin natura sa, o cruzime care, foarte rar, s-a dovedit dreaptă, și aproape niciodată eficientă⁹³. Potrivit art. 2 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale (denumită, în continuare, Convenție), moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege. Ulterior adoptării

⁹¹ „*Orice om are dreptul la viață, libertate și inviolabilitatea persoanei*” (art. 3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului); „*Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar*” (art. 6 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice); „*Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege*” (art. 2 alin. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale).

⁹² Gheorghe Iancu, *op.cit.*, p. 110.

⁹³ A se vedea, în acest sens, D. Cosma, *De la Dante la Zola, pe urmele unor procese celebre*, Editura Sport – Turism, București, 1978, D. Cosma, *Socrate, Bruno, Galilei în fața justiției*, Editura Sport – Turism, București, 1982, Yolanda Eminescu, *Mari procese din istoria justiției*, Editura Științifică, București, 1970, citați de Gh. Iancu, *op.cit.*, p. 111.

Convenției, prin Protocolul adițional nr. 6 la Convenție⁹⁴, pedeapsa cu moartea este abolită și, în consecință, nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat. Un stat, potrivit Protocolului, poate să prevadă în legislația sa pedeapsa cu moartea pentru acte săvârșite în timp de război sau de pericol iminent de război. Protocolul adițional nr. 13 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale⁹⁵, pornind de la dorința statelor membre ale Consiliului Europei de a consolida apărarea dreptului la viață garantat de către Convenția și apreciind că Protocolul nr. 6 la Convenția privind abolirea pedepsei cu moartea, semnat la Strasbourg la 28 aprilie 1983, nu exclude pedeapsa cu moartea referitoare la actele comise în timp de război sau de pericol iminent de război, abolește pedeapsa cu moartea, excluzând și posibilitatea aplicării acesteia în timp de război sau de pericol iminent de război. Nici o derogare și nici o rezervă la dispozițiile Protocolului nu este admisă. Prin acest ultim Protocol se subliniază încă o dată faptul că dreptul la viață reprezintă o valoare fundamentală într-o societate democratică și că abolirea pedepsei cu moartea este esențială pentru apărarea acestui drept și pentru deplina recunoaștere a demnității înnăscute a tuturor ființelor umane. România a ratificat Protocolul nr. 13 la Convenție prin Legea nr. 7 /2003 publicată în Monitorul Oficial nr. 27 din 20 ianuarie 2003.

- ***recurgerea absolut necesară la forță***. Potrivit art. 2 alin. 2 din Convenție, moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea dreptului la viață în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță pentru:

- pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale.

In acest

sens, potrivit codului penal român, este în stare de legitimă apărare acela care săvârșește fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat și injust, îndreptat împotriva sa, a altuia sau împotriva unui interes obștesc și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul obștesc. De asemenea, potrivit art. 44 alin. 2 ȳ Cod penal (introdus prin Legea 169/2002), se prezumă în legitimă apărare și acela care săvârșește fapta pentru a respinge pătrunderea fără drept a unei persoane prin violență, violenție, efracție sau prin alte asemenea mijloace, într-o locuință, încăpere, dependență sau loc împrejmuit ținând de acestea.

- pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
- pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

O sentință de condamnare la moarte nu poate fi pronunțată pentru crime comise de

persoane sub vârstă de 18 ani și nu poate fi executată împotriva unor femei gravide (art. 6 alin.5 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice).

În legislația internă, ca o consecință a aderării României la Consiliul Europei și a

⁹⁴ Protocolul nr. 6 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale privind abolirea pedepsei cu moartea a fost încheiat la Strasbourg în 28 aprilie 1983 și a intrat în vigoare la 1 martie 1985. România a ratificat Protocolul prin Legea nr. 30 din 18 mai 1994, publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 31 mai 1994.

⁹⁵ Protocolul adițional nr. 13 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale privind abolirea pedepsei cu moartea a fost încheiat la Vilnius în 3 mai 2002.

ratificării Convenției și Protocoalelor adiționale, pedeapsa cu moartea este interzisă⁹⁶. De asemenea, legea penală, ca o expresie a obligației statului de a lua măsurile necesare pentru a preveni actele de violență care pot aduce atingere dreptului la viață, sancționează orice încălcare a dreptului la viață și la integritate fizică și psihică, instituind o obligație generală de a nu aduce atingere vieții persoanei, sub sancțiunea penală a privării de libertate. Din acest punct de vedere sunt relevante următoarele infracțiuni prevăzute în codul penal:

1. Art. 174. Omorul

Uciderea unei persoane se pedepsește cu închisoare de la 10 la 20 de ani și interzicerea unor drepturi. Tentativa se pedepsește.

2. Art. 175. Omorul calificat

Omorul săvârșit în vreuna din următoarele împrejurări:

- a) cu premeditare;
- b) din interes material;
- c) asupra soțului sau unei rude apropiate;
- d) profitând de starea de neputință a victimei de a se apăra;
- e) prin mijloace ce pun în pericol viața mai multor persoane;
- f) în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu sau publice ale victimei;
- g) pentru a se sustrage ori pentru a sustrage pe altul de la urmărire sau arestare, ori de la executarea unei pedepse;
- h) pentru a înlesni sau a ascunde săvârșirea altei infracțiuni;
- i) în public, se pedepsește cu închisoare de la 15 la 25 de ani și interzicerea unor drepturi.

Tentativa se pedepsește.

3. Art. 176. Omorul deosebit de grav.

Omorul săvârșit în vreuna din următoarele împrejurări:

- a) prin cruzimi;
- b) asupra a două sau mai multor persoane;
- c) de către o persoană care a mai săvârșit un omor;
- d) pentru a săvârși sau a ascunde săvârșirea unei tâlhării sau piraterii;
- e) asupra unei femei gravide;
- f) asupra unui magistrat, polițist, jandarm ori asupra unui militar, în timpul sau în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu sau publice ale acestora, se pedepsește cu detențiune pe viață sau cu închisoare de la 15 la 25 de ani și interzicerea unor drepturi.

Tentativa se pedepsește.

4. Art. 177. Pruncuciderea

Uciderea copilului nou-născut, săvârșită imediat după naștere de către mama aflată într-o stare de tulburare pricinuită de naștere, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

⁹⁶ Trebuie menționat faptul că, imediat după Revoluția din 1989, pedeapsa cu moartea a fost înlăturată din legislația internă prin Decretul Lege nr. 6/1990 pentru abolirea pedepsei cu moartea, pentru modificarea și abrogarea unor prevederi din Codul penal și alte acte normative (M.Of. 4/8.01.1990). România a aderat la Consiliul Europei în 1993. De asemenea, prin Legea nr. 7/1991 a fost ratificat cel de-al doilea Protocol facultativ la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, vizând abolirea pedepsei cu moartea, publicat în Monitorul Oficial nr. 18/26 ianuarie 1991.

5.Art. 178. – Uciderea din culpă

Uciderea din culpă a unei persoane se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani.

Uciderea din culpă ca urmare a nerespectării dispozițiilor legale ori a măsurilor de prevedere pentru exercițiul unei profesii sau meserii, ori pentru efectuarea unei anume activități, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

Când uciderea din culpă a unei persoane este săvârșită de un conducător de vehicul cu tracțiune mecanică, având în sânge o îmbibație alcoolică ce depășește limita legală sau care se află în stare de ebrietate, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani.

Cu aceeași pedeapsă se sancționează fapta săvârșită din culpă, de orice altă persoană în exercițiul profesiei sau meseriei și care se află în stare de ebrietate.

Dacă prin fapta săvârșită s-a cauzat moartea a două sau mai multor persoane, la maximum pedepselor prevăzute în alineatele precedente se poate adăuga un spor până la 3 ani.

6.Art. 179. – Determinarea sau înlesnirea sinuciderii

Fapta de a determina sau de a înlesni sinuciderea unei persoane, dacă sinuciderea sau încercarea de sinucidere a avut loc, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

Când fapta prevăzută în alineatul precedent s-a săvârșit față de un minor sau față de o persoană care nu era în stare să-și dea seama de fapta sa, ori nu putea fi stăpână pe actele sale, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani.

7.Art. 180. – Lovirea sau alte violențe

Lovirea sau orice acte de violență cauzatoare de suferințe fizice se pedepsesc cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă.

Lovirea sau actele de violență care au pricinuit o vătămare ce necesită pentru vindecare îngrijiri medicale de cel mult 20 de zile se pedepsesc cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

8.Art. 181. – Vătămarea corporală

Fapta prin care s-a pricinuit integrității corporale sau sănătății o vătămare care necesită pentru vindecare îngrijiri medicale de cel mult 60 de zile se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

9.Art. 182. – Vătămarea corporală gravă

Fapta prin care s-a pricinuit integrității corporale sau sănătății o vătămare care necesită pentru vindecare îngrijiri medicale mai mult de 60 de zile, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

Dacă fapta a produs vreuna din următoarele consecințe: pierderea unui simț sau organ, încetarea funcționării acestora, o infirmitate permanentă fizică ori psihică, slujirea, avortul, ori punerea în primejdie a vieții persoanei, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 10 ani.

Când fapta a fost săvârșită în scopul producerii consecințelor prevăzute la alin. 1 și 2, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 12 ani. Tentativa faptei prevăzute în alin. 3 se pedepsește

10.Art. 183. – Lovirile sau vătămrile cauzatoare de moarte

Dacă vreuna dintre faptele prevăzute în art. 180-182 a avut ca urmare moartea victimei, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani.

11. Art. 184. – Vătămarea corporală din culpă

Fapta prevăzută la art. 180 alin. 2 și 21, care a pricinuit o vătămare ce necesită pentru vindecare îngrijiri medicale mai mari de 10 zile, precum și cea prevăzută la art. 181, săvârșite din culpă, se pedepsesc cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă

Dacă fapta a avut vreuna din urmările prevăzute la art. 182 alin. 1 sau 2, pedeapsa este închisoarea de la 3 luni la 2 ani sau amenda.

Când săvârșirea faptei prevăzute în alin. 1 este urmarea nerespectării dispozițiilor legale sau a măsurilor de prevedere pentru exercițiul unei profesii sau meserii, ori pentru îndeplinirea unei anume activități, pedeapsa este închisoarea de la 3 luni la 2 ani sau amenda.

Fapta prevăzută în alin. 2 dacă este urmarea nerespectării dispozițiilor legale sau a măsurilor de prevedere arătate în alineatul precedent se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.

Dacă faptele prevăzute la alin. 3 și 4 sunt săvârșite de către o persoană care se află în stare de ebrietate, pedeapsa este închisoarea de la unu la 3 ani, în cazul alin. 3, și închisoarea de la unu la 5 ani, în cazul alin. 4.

Pentru faptele prevăzute în alin. 1 și 3, acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

12. Art. 193. – Amenințarea

Fapta de a amenința o persoană cu săvârșirea unei infracțiuni sau a unei fapte păgubitoare îndreptate împotriva ei, a soțului ori a unei rude apropiate, dacă este de natură să o alarmeze, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă, fără ca pedeapsa aplicată să poată depăși sancțiunea prevăzută de lege pentru infracțiunea care a format obiectul amenințării.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

13. Art. 194. – Șantajul

Constrângerea unei persoane, prin violență sau amenințare, să dea, să facă, să nu facă sau să sufere ceva, dacă fapta este comisă spre a dobândi în mod injust un folos, pentru sine sau pentru altul, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.

Când constrângerea constă în amenințarea cu darea în vileag a unei fapte reale sau imaginare, compromițătoare pentru persoana amenințată, pentru soțul acesteia sau pentru o rudă apropiată, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani.

14. Art. 197. Violul

Actul sexual, de orice natură, cu o persoană de sex diferit sau de același sex, prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-și exprima voința, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani și interzicerea unor drepturi.

Pedeapsa este închisoarea de la 5 la 18 ani și interzicerea unor drepturi, dacă:

- a) fapta a fost săvârșită de două sau mai multe persoane împreună;
- b) victima se află în îngrijirea, ocrotirea, educarea, paza sau în tratamentul făptuitorului; b1) victima este membru al familiei;
- c) s-a cauzat victimei o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății.

Pedeapsa este închisoarea de la 10 la 25 de ani și interzicerea unor drepturi, dacă victima nu a împlinit vârsta de 15 ani, iar dacă fapta a avut ca urmare moartea sau sinuciderea victimei, pedeapsa este închisoarea de la 15 la 25 de ani și interzicerea unor drepturi.

Acțiunea penală pentru fapta prevăzută în alin. 1 se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Nu constituie limitări ilegale ale dreptului la viață și la integritate fizică și psihică practicile legate de protecția societății și a sănătății publice precum: supunerea persoanelor la testele de alcoolemie, obligația de a efectua examenul prenuptial (în cazul căsătoriei) sau vizita medicală în vederea angajării în muncă, impunerea efectuării vizitelor medicale obligatorii și a vaccinărilor periodice.

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică implică, în mod necesar, interzicerea torturii, a pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante. Reprimând în manieră expresă aceste practici primitive și contrare demnității umane, Constituția României nu a făcut altceva decât să se racordeze la documentele internaționale în materie.

„Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante” (art. 5 din Declarația Universală a Drepturilor Omului);

„Nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante” (art. 7 din Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice);

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante” (art. 3 din Convenția Europeană).

România a ratificat Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante⁹⁷, Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, protocoalele 1 și 2 la această Convenție⁹⁸ și a incriminat distinct tortura în codul penal:

Art. 267' Tortura

„Fapta prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice, îndeosebi cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o formă de discriminare oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau astfel de suferințe sunt aplicate de către un agent al autorității publice sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu

⁹⁷ Legea 19/1990 pentru aderarea României la Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, publicată în Monitorul Oficial nr. 112 din 10 octombrie 1990. Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante a fost adoptată la New York la 10 decembrie 1984

⁹⁸ Legea 80/1994 privind ratificarea Convenției europene pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, precum și a protocoalelor nr.1 și 2 la convenție, publicată în Monitorul Oficial 285 din 7 octombrie 1994. Convenția pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante a fost adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987. Protocoalele nr.1 și 2 la Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante au fost adoptate la Strasbourg la 4 noiembrie 1993

consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

Dacă fapta prevăzută la alin. 1 a avut vreuna din urmările arătate în art. 181 sau 182, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani.

Tortura care a avut ca urmare moartea victimei se pedepsește cu detențiune pe viață sau cu închisoare de la 15 la 25 ani.

Tentativa se pedepsește.

Nici o împrejurare excepțională, oricare ar fi ea, fie că este vorba de stare de război sau de amenințări cu războiul, de instabilitate politică internă sau de orice altă stare de excepție, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura; de asemenea, nu poate fi invocat nici ordinul superiorului sau al unei autorități publice.

Faptele prevăzute în alin. 1 nu constituie infracțiunea de tortură dacă durerea sau suferințele rezultă exclusiv din sancțiuni legale și sunt inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele”.

Definiția torturii din codul penal este, în fapt, preluată din Convenția contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a ONU în 10 decembrie 1994. Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, „orice tortură nu poate fi decât un tratament inuman și degradant și orice tratament inuman nu poate fi decât degradant⁹⁹”. Distincția dintre „tortură”, „pedepse sau tratamente inumane” și „pedepse sau tratamente degradante” este mai mult de „grad” decât de „natură”, tortura fiind cea mai gravă¹⁰⁰. „Tratamentul degradant” reprezintă acel tratament prin care se creează victimei sentimente de teamă, angoasă și inferioritate care să aibă ca efect umilința și posibilitatea de distrugere a rezistenței fizice și psihice a acesteia¹⁰¹, „tratamentul inuman” este acela care provoacă deliberat grave suferințe mintale sau fizice și care, la caz, nu se poate justifica¹⁰², iar „tortura” vizează orice tratament aplicat deliberat unei persoane pentru a cauza suferințe acute, fizice sau psihice.

Potrivit jurisprudenței Comisiei și Curții Europene a Drepturilor Omului, practici instituționalizate precum: biciuirea delincvenților, lovirea unei persoane în prezența altelei cu scopul de a o umili, aplicarea de pedepse corporale în școală care induc umilirea sau înjosirea, practicile administrative care agravează suferința fizică sau mentală, interogarea prin dezorientare senzorială, izolarea celulară, extrădarea sau expulzarea în cazul în care persoana riscă tortura sau tratamentele inumane ori degradante etc., constituie încălcări ale art. 3 din Convenție¹⁰³.

Dreptul la viață, la integritate și fizică și psihică are multiple ramificații și atrage complicate soluții legislative cu privire reproducerea medicală asistată, euthanasie, avort și transplantul de țesuturi și organe umane. Progresele rapide ale medicinei și biologiei deschid noi provocări în abordarea drepturilor și libertăților ființei umane.

Dreptul la viață este un drept fundamental al omului și privește atât propria viață, cât și posibilitatea de a procrea.

⁹⁹ I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale*, tratat, Editura Servo-Sat, Arad, 2003, p. 421.

¹⁰⁰ *idem*

¹⁰¹ Speța Abdulaziz, Cabalesa și Balkandali versus United Kingdom, 1985, citată de Gh. Iancu, *op.cit.*, p. 115.

¹⁰² I. Deleanu, *op.cit.*, p. 421

¹⁰³ Doina Micu, *Garantarea drepturilor omului*, Editura AllBeck, București, 1998, p. 38-39.

Reproducerea medicală asistată. Progresele realizate de știința medicală fac posibilă procrearea artificială în cazul sterilității unuia dintre membrii cuplului. Asistența medicală pentru a procrea vizează două situații¹⁰⁴:

- a) asistența medicală fără intervenția unui terț donator, și
- b) asistența medicală cu intervenția unui terț donator.

Asistența medicală fără intervenția unui terț donator nu ridică, în principiu, probleme de natură juridică întrucât presupune doar fertilizarea unei femei prin inseminarea cu spermă provenind de la soțul său, depusă într-o bancă de spermă¹⁰⁵. O asemenea metodă vine în sprijinul cuplurilor cu probleme în demersul lor de a avea un copil.

Problemele juridice se complică în cazul în care inseminarea se realizează după moartea soțului, cu sperma acestuia păstrată într-o bancă. În literatura de specialitate¹⁰⁶ au fost formulate două categorii de probleme - obiecții cu privire la această situație:

- putem admite nașterea unor copii condamnați să fie orfani ? Nu este afectat dreptul copilului de a avea o familie normală?
- poate un asemenea copil să vină la succesiunea tatălui său?

Prima problemă este de natură morală, iar a doua de natură juridică.

Evident, fiecare copil are dreptul la o familie normală. Realitatea ne oferă însă situații în care creșterea copilului este afectată de relația tensionată din cadrul cuplului, relație ce conduce, de cele mai multe ori, la divorț. Din acest punct de vedere este de preferat creșterea și educarea copilului de către un singur părinte decât traumatizarea acestuia într-o familie cu relații de cuplu tensionate sau violente.

Din punct de vedere juridic, potrivit legislației noastre, un copil născut în urma inseminării unei femei cu spermă provenind de la soțul decedat nu poate veni la succesiunea tatălui său întrucât copilul nu era conceput la data morții tatălui său. Potrivit legii, un copil conceput la data morții tatălui său vine la succesiunea acestuia dacă se naște viu.

Potrivit unei interpretări din doctrină¹⁰⁷, un asemenea copil ar putea, totuși, veni la succesiunea tatălui său pornindu-se de la premisa potrivit căreia concepția a fost făcută în momentul în care tatăl a donat sperma pentru ca soția sa să fie înseminată artificial. Interpretarea nu poate fi acceptată, dar poate fi avută în vedere ca o soluție de **lege ferenda**.

Asistența medicală cu intervenția unui terț donator. Acest tip de asistență medicală impune măsuri speciale de protecție pentru cuplu și copilul rezultat întrucât presupune intervenția unei persoane din afara cuplului. Asistența medicală în acest caz poate îmbrăca forma donației de gameți și a donației de embrioni. Această metodă de reproducere este guvernată de principiile anonimatului și gratuității¹⁰⁸:

- donatorul nu poate cunoaște identitatea primitorului și nici invers;

¹⁰⁴ Gheorghe Scripcaru, Aurora Ciucă, Vasile Astăstoae, Călin Scripcaru, *Bioetica, științele vieții și drepturile omului*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 119.

¹⁰⁵ *Idem*. Primul copil „în eprubetă” a fost conceput în anul 1978 în Marea Britanie cu ajutorul medicilor Edwards și Steptoe.

¹⁰⁶ Jacques Robert, *Libertes publiques et droit de l'homme*, Montchrestien, Paris, 1988, R. Cabrillac, *Droits et libertes fondamentaux*, Ed. Dalloz, 1995

¹⁰⁷ Ion Dogaru, Dan Claudiu Dănișor, *Drepturile omului și libertățile publice*, Editura Zamolxe, Chișinău, 1998, p. 96.

¹⁰⁸ Gheorghe Scripcaru ș.a., *op.cit.*, p. 120 - 121

- medicul, în caz de necesitate terapeutică, poate avea acces la informațiile cu privire la identitatea donatorului ;

În practica internațională s-a ridicat problema drepturilor cuplurilor de lesbiene de a recurge la o asemenea metodă de reproducere, având în vedere recente solicitări ale acestor cupluri de a se căsători și crește copii. Rezoluțiile Consiliului Europei și ale Parlamentului European nu admit reproducerea medicală asistată decât la cuplurile heterosexuale, căsătorite de cel puțin 2 ani. De asemenea, principiul anonimatului, interpretat în manieră absolută, ar putea conduce la accidente genetice sau chiar la incest (în cazul în care o femeie primește sperma tatălui sau fratelui său).

Problema cea mai complexă rămâne legată de situația mamelor purtătoare sau „surogat”. O mamă purtătoare sau „surogat” este acea femeie care acceptă să poarte o sarcină în locul altei femei și să aibă un copil pentru aceasta¹⁰⁹. Situația mamelor purtătoare poate fi diferită.

Intr-o primă situație, după fecundarea în vitro a ovulului femeii de către soț, embrionul urmează a fi implantat în corpul unei alte femei (mamă purtătoare). La naștere mama purtătoare cedează copilul mamei genetice și, în consecință, patrimoniul genetic al copilului este cel al părinților sociali. Procedul a fost considerat licit de către unele instanțe americane. Dacă mama purtătoare „închiriează” corpul său contra unei remunerații, cauza actului este ilicită întrucât încalcă principiul indisponibilității corpului uman¹¹⁰.

Într-o altă situație, mama purtătoare „închiriează” corpul dar oferă și ovulul care este fecundat de soțul femeii sterile. După naștere, copilul urmează a fi adoptat, dar legislația unor state dă dreptul mamelor purtătoare să refuze adopția și să păstreze copilul, fixându-se un termen de gândire ce variază de la câteva zile la câteva luni după naștere.

Legislația noastră nu conține nici un fel de reglementare cu privire la mamele purtătoare, singura instituție reglementată și acceptată fiind adopția.

Potrivit Rezoluțiilor Consiliului Europei și ale Parlamentului European precum și în baza legislației existente în diferite țări, reproducerea medicală asistată trebuie să fie guvernată de următoarele reguli și principii¹¹¹:

- reproducerea medicală asistată se face numai ca act terapeutic, cu indicație medicală pentru infertilitate (după cel puțin un an de coabitare) și în condițiile epuizării altor terapii ale infertilității;
- statutul juridic al viitorului copil se stabilește înainte de aplicarea metodei de reproducere asistată medical pe baza aplicării prezumției de paternitate. Prezumția de paternitate operează și în cazul în care copilul rezultă din sperma donată, cu consimțământul soțului;
- consimțământul ambilor soți cu privire la reproducerea medicală asistată trebuie să fie informat și expres, dat de regulă în fața unei comisii formate dintr-un medic, un psiholog și un avocat;
- consimțământul donatorului trebuie să fie informat și expres. Donatorul rămâne, în principiu, necunoscut. Un donator căsătorit nu va dona spermă fără consimțământul soției. Femeia nu are dreptul de a alege donatorul;

¹⁰⁹ *ibidem*, p. 122.

¹¹⁰ Ion Dogaru, Dan Claudiu Dănișor, *op.cit.*, p. 98.

¹¹¹ Gheorghe Scripcaru ș.a., *op.cit.*, p. 125

- donarea va fi anonimă, benevolă, nepecuniară și se face pentru maxim 4 copii. Donatorul trebuie să fie sănătos (teste ale spermei pentru SIDA);
- dreptul copilului de a fi informat asupra identității sale genetice, când, inevitabil, donatorul devine cunoscut;
- utilizarea tehnicilor de procreație asistată medical nu este admisă pentru alegerea sexului viitorului copil decât în scopul evitării unei boli ereditare grave legate de sex¹¹².

Aceste principii pot fi avute în vedere de legiuitorul român în reglementarea juridică a reproducerii medicale asistate¹¹³.

După cum se poate observa, progresele bio-medicinei în materia reproducerii medicale asistate ridică serioase provocări juridice și morale. Progresele medicinei și biologiei trebuie canalizate spre interesul și binele ființei umane. Din acest punct de vedere, pornind de la premisa că utilizarea improprie a biologiei și medicinei poate afecta demnitatea ființei umane, clonarea ființelor umane este interzisă. Potrivit Protocolului Adițional la Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei referitor la interzicerea clonării ființelor umane (ratificat de România prin Legea nr. 17/2001), este interzisă orice intervenție având drept scop crearea unei ființe umane genetic identice¹¹⁴ unei alte ființe umane vii sau moarte.

Euthanasia¹¹⁵. Termenul de *euthanasie* provine din limba greacă și înseamnă „moarte dulce, fără suferințe” (*thanatos* = moarte; *eu* = bine, bun). Potrivit unei definiții¹¹⁶, euthanasia vizează uciderea săvârșită sub impulsul unui sentiment de milă, pentru a curma durerile fizice ale unei persoane care suferă de o boală incurabilă și a cărei moarte este, din această cauză, inevitabilă. Euthanasia poate fi activă sau pasivă, voluntară sau involuntară.

În cazul euthanasiei active atitudinea voluntară a medicului este direct intențională cu referire la acțiunea întreprinsă, iar în cazul euthanasiei pasive este vorba despre o inacțiune, despre faptul de a nu face ceva, de a suspenda ceva fără de care viața

¹¹² Art. 14 din Legea nr. 17/2001 privind ratificarea Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, Convenția privind drepturile omului și biomedicina, semnată la Ovideo la 4 aprilie 1997, și a Protocolului adițional la Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, referitor la interzicerea clonării ființelor umane, semnat la Paris la 12 ianuarie 1998, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 103/28 februarie 2001.

¹¹³ Anual, în lume, se nasc 300.000 de copii (3%) prin una din metodele reproducerii medicale asistate (cf. Gh.Scripcaru, *op. cit.*, p. 213).

¹¹⁴ Prin expresia ființă umană genetic identică unei alte ființe umane se înțelege o ființă umană care are în comun cu o altă ființă umană ansamblul genelor nucleare (art. 1 alin.2 din Protocolul Adițional la Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei).

¹¹⁵ Euthanasia nu este doar apanajul societății moderne. Eschimoșii din Canada își abandonau bătrânii pe gheață, iar în Japonia aceștia erau duși pe o așa- numită „colină” a morții. În Sparta antică, copii nou-născuți cu malformații grave sau care se considera că nu pot supraviețui erau exterminați. Pentru detalii, vezi, ¹¹⁵ *Euthanasia și suicidul medical asistat*, Studiu documentar elaborat de Direcția pentru Informare Parlamentară, Camera Deputaților, Februarie 2002; Jean Louis Baudouin, Danielle Blondeau, *Ethique de la mort et droit a la mort*, Presses Universitaires de France, 1993; Lorand Hecser, Euthanasia. Reflecții medicale și socio-juridice, în Revista „*Dreptul*”, nr. 11/2001, Radu Chiriță, Dreptul constituțional la viață și dreptul penal, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Iurisprudentia*, Cluj-Napoca, nr. 2/2001.

¹¹⁶ G.Antoniou, C.Bulai, Gh. Chivulescu, *Dicționar juridic penal*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 24.

nu este posibilă¹¹⁷. Euthanasia voluntară se face la solicitarea expresă a bolnavului în timp ce în cazul euthanasiei involuntare decizia de suprimare a vieții este luată de o terță persoană întrucât bolavul nu este capabil să ia o decizie. Euthanasia este diferită de suicidul asistat: în cazul euthanasiei medicul este acela care administrează medicamentația letală, în timp ce în cazul suicidului asistat pacientul își administrează singur medicamentația prescrisă de medic.

Singura țară din lume în care euthanasia și suicidul medical sunt practicate în mod legal este Olanda (în 28 noiembrie 2000, Parlamentul olandez a votat „Legea euthanasiei”). Cererea pacientului trebuie să fie voluntară, explicită și repetată iar decizia medicului trebuie să fie avizată de un consiliu de specialitate.

Cum se explică faptul că Olanda a legiferat pentru prima dată euthanasia? Explicația are, în principal, un fundament istoric. Este de notorietate faptul că în timpul celui de-al doilea război mondial medicii olandezi au preferat să fie trimiși în lagăre de concentrare decât să divulge identitatea pacienților evrei pe care îi aveau în evidență și tratament. Acest climat de încredere dintre medic și pacient a alimentat decizia politică a legiferării euthanasiei, pornindu-se de la premisa potrivit căreia nici un medic nu va abuza de dreptul practicării euthanasiei voluntare.

În SUA, euthanasia și suicidul asistat sunt ilegale în toate statele, cu excepția statului Oregon în care suicidul medical asistat a fost legalizat în 1997 prin Legea cu privire la moartea în demnitate. Dreptul de a refuza un tratament este recunoscut de către jurisprudența americană, iar statele federației americane au adoptat acte normative care permit pacientului să-și facă cunoscute dinainte deciziile medicale pe care le dorește în cazul în care ar deveni incapabil (testamentul biologic sau desemnarea unui mandatar al sănătății).

Legea din Oregon cu privire la moartea cu demnitate permite unei persoane care, potrivit aprecierii medicului terapeut împreună cu alt medic consultant, suferă de o boală terminală sau al cărei deces este prevăzut în maximum 6 luni, să formuleze o cerere pentru obținerea unei medicații înainte de sfârșitul vieții, pentru a muri într-o manieră umană și demnă¹¹⁸. Un al treilea medic specialist stabilește, acolo unde este cazul, dacă pacientul suferă sau nu de o depresie provocată de boala sa. Bolnavul își exprimă acordul în mod verbal, repetat, într-un interval de 15 zile, iar apoi printr-o cerere scrisă. Prescripția medicală nu se poate face decât după scurgerea unui interval de cel puțin 15 zile de la prima cerere verbală și 48 de ore de la cererea scrisă. Legea prevede că, astfel, medicul beneficiază de imunitate și se prevalează de un caz de conștiință¹¹⁹.

Legalizarea sau incriminarea euthanasiei rămâne încă o problemă controversată în societățile democratice. Partizanii legalizării văd în euthanasie forma supremă a libertății individuale. Într-o societate democratică, susțin partizanii euthanasiei, cetățeanul este liber să dispună de el însuși, inclusiv de dreptul de a decide cum să rămână în amintirea familiei și a acelor care l-au cunoscut, cu alte cuvinte, fiecare cetățean are dreptul absolut de a muri în mod demn. Adversarii euthanasiei susțin că legalizarea acesteia ar putea conduce la abuzuri, în sensul că un medic ar putea recurge la euthanasie și pentru alte motive decât acelea care vizează compasiunea și mila. Pe de altă parte, legalizarea

¹¹⁷ *Euthanasia și suicidul medical asistat*, Studiu documentar elaborat de Direcția pentru Informare Parlamentară, Camera Deputaților, Februarie 2002, p. 4.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 31

¹¹⁹ *ibidem*, p.32.

euthanasiei s-ar putea transforma într-un instrument de presiune asupra bătrânilor, persoanelor handicapate sau bolnavilor incurabili pentru a-și pune capăt zilelor.

În România atât eutanasia cât și suicidul medical asistat sunt considerate infracțiuni¹²⁰, fiind asimilate infracțiunii de omor respectiv infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii¹²¹. Evident, pot fi reținute circumstanțe atenuante judiciare având în vedere starea de sănătate a victimei. În afara preocupărilor din cercul medical, eutanasia și problemele conexe acesteia nu au constituit încă obiect de dezbatere sau dispută în societatea românească.

Tangențial, prin Legea 46/2003 privind drepturile pacientului¹²² a fost instituit dreptul pacientului la îngrijiri terminale¹²³ pentru a putea muri în demnitate (art. 31) și a fost reglementat dreptul pacientului de refuza sau opri o intervenție medicală¹²⁴. Potrivit legii, pacientul are dreptul să refuze sau să oprească o intervenție medicală asumându-și, în scris, răspunderea pentru decizia sa. Personalul medical are obligația de a explica pacientului consecințele refuzului sau ale opririi actelor medicale.

În cazul în care este necesară o intervenție medicală de urgență, iar pacientul nu își poate exprima voința, personalul medical are dreptul să deducă acordul pacientului dintr-o exprimare anterioară a voinței acestuia. Dacă furnizorul de servicii medicale apreciază că o intervenție medicală este în interesul pacientului, dar reprezentantul legal să își dea consimțământul, decizia este declinată unei comisii de arbitraj de specialitate. Comisia de arbitraj este constituită din 3 medici pentru pacienții internați în spitale și din 2 medici pentru pacienții din ambulator.

Aceste prevederi legale nu acoperă și posibilitatea pacientului de a lăsa instrucțiuni cu privire la deciziile medicale care ar trebui luate, inclusiv oprirea a tot ce-l ține în viață în mod artificial, dacă ar deveni incapabil. În acest sens, de lege ferenda, ar trebui reglementată juridic situația „instrucțiunilor anticipate” precum *testamentul biologic* sau *desemnarea unui mandatar al sănătății*, după modelul legislației țărilor din Uniunea Europeană și a legislației statelor federației americane.

Avortul. Dreptul de a întrerupe voluntar sarcina a constituit și constituie una dintre cele mai controversate probleme ale tuturor comunităților umane. Prohibirea sau

¹²⁰ Din acest punct de vedere considerăm nerealistă susținerea din doctrină potrivit căreia, în stadiul actual al legislației noastre, există suficiente argumente pentru acceptarea licității euthanasiei, justificată prin acoperirea oferită de art. 8 din Convenția europeană pentru persoana în cauză și de art. 45 cod penal (starea de necesitate) pentru medicul care o practică (pentru detalii, vezi, Radu Chiriță, *op.cit.*, p. 126). Singura soluție pentru acceptarea licității euthanasiei este elaborarea unei legi a euthanasiei, după model olandez, care să prescrie în detaliu procedura ce trebuie urmată de către pacient și personalul medical. Societatea românească nu este încă pregătită pentru o dezbatere și legiferare cu privire la euthanasie.

¹²¹ **Art. 179.Cod penal – Determinarea sau înlesnirea sinuciderii**

Fapta de a determina sau de a înlesni sinuciderea unei persoane, dacă sinuciderea sau încercarea de sinucidere a avut loc, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

Când fapta prevăzută în alineatul precedent s-a săvârșit față de un minor sau față de o persoană care nu era în stare să-și dea seama de fapta sa, ori nu putea fi stăpână pe actele sale, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani.

¹²² Publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 51 din 29 ianuarie 2003.

¹²³ Prin îngrijiri terminale, în sensul legii, se înțelege îngrijirile acordate unui pacient cu mijloacele de tratament disponibile, atunci când nu mai este posibilă îmbunătățirea prognozei fatale a stării de boală, precum și îngrijirile acordate în apropierea decesului.

¹²⁴ Prin intervenție medicală, în sensul legii, se înțelege orice examinare, tratament sau alt act medical în scop de diagnostic preventiv, terapeutic ori de reabilitare.

legalizarea dreptului de a întrerupe voluntar sarcina a depins de climatul politic, social și, nu în ultimul rând, religios în care a fost luată decizia.

Dreptul de a întrerupe voluntar sarcina se află la intersecția altor două drepturi: dreptul la viață al fătului și dreptul la viață privată a femeii însărcinate. Soluțiile legislative au fost creionate în funcție de prioritatea acordată unuia sau altuia dintre cele două drepturi.

La nivelul organelor Convenției europene s-a evitat un răspuns tranșant în favoarea unuia sau altuia dintre cele două drepturi. La nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, semnificativă pentru poziția de echilibru este abordarea Curții Constituționale a Germaniei. Aceasta a decis că dreptul penal trebuie să protejeze viața umană în devenire, cel puțin în măsura în care această protecție nu implică atingeri excesive ale sănătății fizice și psihice a mamei, statul trebuind să stabilească un echilibru fragil între drepturile fundamentale ale mamei și cele ale ființei ce se va naște. Astfel, avortul a fost limitat la momentul în care fătul are 12 săptămâni¹²⁵.

În legislația penală actuală din România, întreruperea voluntară a sarcinii nu este prohibită. Dreptul femeii de a hotărî dacă să aibă sau nu copii este garantat, iar dreptul femeii la viață prevalează în cazul în care sarcina reprezintă un factor de risc major și imediat pentru viața mamei (art. 26 și 28 din Legea 46/2003 privind drepturile pacientului). Dreptul femeii de a întrerupe voluntar sarcina nu este absolut. Potrivit codului penal, provocarea avortului dacă vârsta sarcinii a depășit 14 săptămâni se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.

Nu se pedepsește întreruperea cursului sarcinii efectuată de medic dacă întreruperea cursului sarcinii era necesară pentru a salva viața, sănătatea sau integritatea corporală a femeii însărcinate de la un pericol grav și iminent și care nu putea fi înlăturat altfel sau se impunea din motive terapeutice, potrivit dispozițiilor legale (art.185, cod penal).

Există un drept al tatălui de a fi consultat în legătură cu întreruperea sarcinii? Comisia Europeană a Drepturilor Omului a apreciat că „pretenția acestuia de a fi consultat – în temeiul dreptului la viață intimă și de familie, prevăzut de art. 8 C.E.D.O. – nu este justificată, deoarece acest drept nu poate fi interpretat atât de extensiv încât să includă și dreptul procedural de a fi consultat cu privire la avortul pe care intenționează să-l facă mama”¹²⁶,

Prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane.

Practica prelevării și transplantului de țesuturi și organe umane este guvernată de următoarele principii și reguli¹²⁷:

¹²⁵ B.Mathieu, *La vie en droit constitutionnel compare.Elements de reflections sur un droit incertain*, în RIDC 1998, p. 1037, citat de Radu Chiriță în *op.cit.*, p. 129.

¹²⁶ Doina Micu, *op.cit.*, p. 35.

¹²⁷ În plan legislativ, prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane sunt guvernate de următoarele acte normative: Legea nr. 17/2001 privind ratificarea Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, Convenția privind drepturile omului și biomedicina, semnată la Ovideo la 4 aprilie 1997, și a Protocolului adițional la Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, referitor la interzicerea clonării ființelor umane, semnat la Paris la 12 ianuarie 1998, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 103/28 februarie 2001; Legea nr. 2 din 8 ianuarie 1998 privind prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 8 din 13 ianuarie 1998; Legea privind manipularea cadavrelor umane și prelevarea organelor și țesuturilor de la cadavre în vederea transplantului.

- prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane se fac în scop terapeutic. În cazul cadavrelor este posibilă folosirea acestora în scop didactic și științific, cu respectarea procedurilor legale;

- prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane nu pot face obiectul vreunei tranzacții, finalitatea acestora fiind profund umanitară;

- prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane nu pot fi rezultatul unei constrângeri fizice sau morale asupra unei persoane fizice;

- donatorul viu nu poate ceda organe unice sau vitale. Prelevarea de organe unice se poate face numai de la cadavre;

- publicitatea în favoarea donării de țesuturi și organe în folosul unei persoane sau al unei

instituții spitalicești determinate este interzisă;

- este interzisă prelevarea de organe și țesuturi umane de la potențiale donatori minori

precum și de la persoanele lipsite de discernământ, aflate în viață. Este admisă doar prelevarea de măduvă osoasă de la un minor în favoarea fratelui sau al surorii sale. Refuzul minorului împiedică orice prelevare. Pentru a fi în concordanță cu prevederile Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, *de lege ferenda*, ar mai trebui adăugate două condiții: nu există donator disponibil care să aibă capacitatea de a-și da consimțământul și donarea trebuie să fie de natură să salveze viața primitorului;

- prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane de la persoane majore în viață, cu

capacitate deplină, se poate face numai dacă sunt respectate următoarele condiții:

- există un consimțământ scris, liber, prealabil și expres al donatorului după ce, în

prealabil, acesta a fost informat de medic asupra eventualelor riscuri și consecințe pe plan fizic, psihic, familial și profesional, rezultate din faptul prelevării;

- există un control prealabil, clinic și de laborator, al donatorului;

- donatorul nu a revenit înainte de prelevare asupra consimțământului dat.

- prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane de la persoanele decedate se poate

face numai dacă sunt respectate următoarele condiții:

- moartea cerebrală a fost confirmată medical;

- existența unui consimțământ valabil în una din următoarele forme:

- consimțământul scris al membrilor majori ai familiei sau al rudelor, în următoarea ordine : soț, părinte, copil, frate ori soră. În absența acestora, consimțământul va fi luat de la persoana autorizată în mod legal să îl reprezinte pe defunct;

- consimțământul exprimat în scris, în timpul vieții, de către persoana decedată, prin intermediul cărții de donator. Cărțile de donator se eliberează, la cerere, de către Centrele regionale de transplant autorizate de către Ministerul Sănătății;

Potrivit legii, nu se solicită un consimțământ pentru prelevarea de țesuturi și organe de la persoane decedate, identificate și nerevendicate legal de nici un aparținător

de gradul I sau de soț/soție, care nu au întocmit în timpul vieții declarație notarială de împotrivire. În acest caz se pune întrebarea : cine ar putea invoca declarația notarială de împotrivire în condițiile în care persoana decedată nu este revendicată de nici un aparținător de gradul I sau de soț/soție ?

- prelevarea de cadavre în scop didactic și științific (art. 20 din Legea privind manipularea

cadavrelor umane și prelevarea organelor și țesuturilor de la cadavre în vederea transplantului).

Catedrele de anatomie, de anatomie patologică și serviciile de prosecturi și anatomie patologică pot prelua cadavre în scop didactic și științific în următoarele situații:

- a) în situația în care există o înțelegere expresă prealabilă, acordată în scris, a pacientului sau a familiei;
- b) persoanele în viață își pot pune la dispoziția instituției de învățământ superior medical uman corpul, după deces, în baza unor norme comune elaborate de către serviciile de prosectură ale spitalelor și conducerea instituțiilor de învățământ superior medical uman;
- c) cadavrele nerevendicate într-o perioadă mai mare de 10 zile după deces sau cele fără aparținători sunt preluate de către serviciile pentru exploatarea cadavrelor ale catedrelor de anatomie, în baza unor norme comune stabilite de către spitale și senatul instituțiilor de învățământ superior medical uman.

Instituțiile de învățământ superior medical uman care preiau cadavre în scop didactic sau științific asigură serviciile funerare. Aceeași prevedere se aplică și pentru cadavrele folosite în scopul donării de organe și/sau țesuturi, în vederea efectuării procedurilor de transplant.

Locul și rolul dreptului la viață și la integritate fizică și psihică în sistemul libertăților publice este subliniat și de cel mai recent document în materia drepturilor și libertăților cetățenești, și anume Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la Nisa, în 7 decembrie 2000. Primele patru articole ale Cartei sunt consacrate dreptului la viață și implicațiilor acestuia, sintetizând, practic, toate direcțiile de evoluție și provocările bio-medicinei în sfera demnității umane.

Articolul 1. Demnitatea umană

Demnitatea umană este inviolabilă. Ea trebuie respectată și protejată

Articolul 2. Dreptul la viață

- (1) Orice persoană are dreptul la viață
- (2) Nimeni nu poate fi condamnat la pedeapsa cu moartea, nici executat.

Articolul 3. Dreptul persoanei la integritate

- (1) Orice persoană are dreptul la propria integritate fizică și mentală.
- (2) În cadrul medicinei și al biologiei trebuie să fie respectate mai ales:
 - consimțământul liber și în cunoștință de cauză al persoanei, în modalitățile definite prin lege;
 - interzicerea practicilor eugenice, în special a acelor care au drept scop selecția persoanelor;
 - interdicția de a face din corpul uman și din părțile sale, ca atare, o sursă de profit;

- interzicerea clonării reproductive a ființelor umane.

Articolul 4. Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Chestionar de autoevaluare:

- Care sunt cazurile care permit recurgerea absolut necesară la forță.
- Identificați infracțiunile reglementate în legislația română care au ca obiect garantarea dreptului la viață, integritate fizică și psihică.
- Ce probleme ridică reproducerea medicală asistată, eutanasia și avortul?

Teme de referat:

- Prezentați evoluția reglementărilor legale referitoare la pedeapsa cu moartea.
- Eutanasia și suicidul asistat- legalizare sau incriminare?

Unitatea 2. Libertatea individuală și siguranța persoanei (art. 23 Constituția României)

Obiective:

Prezentarea importantei conceptului în cadrul drepturilor și libertăților fundamentale, cu accente distincte asupra mijloacelor de garantare a libertății individuale și siguranței persoanei.

Urmărește fixarea cadrului legislativ intern al garanțiilor acestei libertăți și concluzionari asupra armonizării acestuia cu legislația internațională.

Concepte cheie: libertate individuală, siguranța a persoanei, percheziție, arestare, reținere, prezumție de nevinovăție.

Democrația presupune libertate, iar libertatea poate exista numai în Democrație. Experiența regimului totalitar din România ne-a demonstrat că libertatea individuală, în

cadrul acestui regim, a fost o libertate-ficțiune, aflată la dispoziția arbitrară a puterii totalitare. Încercând să surmonteze și, în același timp, să prevină orice alt abuz în materia exercitării libertății individuale, noua Constituție a României din 1991 a reglementat în detaliu exercițiul libertății individuale și al siguranței persoanei. Din acest punct de vedere, este sugestiv faptul că articolul constituțional cu privire la libertatea individuală și siguranța persoanei este cel mai complex, analitic și exhaustiv articol din Constituție. De asemenea, în cadrul procesului de revizuire a Constituției, art. 23 a fost cel mai dezbătut și amendat articol, existând cel puțin 6 variante ale acestuia înainte de definitivarea formei finale. S-a obiectat că o reglementare în detaliu a libertății individuale și siguranței persoanei nu este de nivelul Constituției, ci al codului de procedură penală. La nivel de principiu o asemenea observație este corectă. În Constituție se înserează principii, reguli generale și nu chestiuni de detaliu. Totuși, având în vedere memoria vie a trecutului

recent, este benefică o reglementare, în detaliu, la nivel constituțional a libertății individuale și siguranței persoanei ca o garanție a protecției libertăților publice împotriva abuzurilor exercitate de către Putere.

Libertatea individuală vizează libertatea fizică a persoanei, dreptul sau de a se putea comporta și mișca liber, de a nu fi ținută în sclavie sau în orice altă servitudine, de a nu fi reținută, arestată sau deținută decât în cazurile și după formele expres prevăzute de constituție și legi¹²⁸.

Libertatea individuală nu poate și nu trebuie să fie absolută.

Noțiunea de siguranță a persoanei (conceptul englez de Habeas corpus) exprimă ansamblul garanțiilor care protejează individul împotriva actelor ilegale care pot fi luate de către autoritățile publice împotriva sa.

Habeas Corpus Act datează din 1679 și, potrivit acestuia, orice persoană care se considera privată de libertate în mod ilegal putea solicita instanței judecătorești ca aceasta să ordone celui care a procedat la privarea de libertate să explice motivele și să prezinte probele care au stat la baza reținerii. Refuzul era aspru sancționat, iar Curtea putea ordona eliberarea imediată a celui reținut¹²⁹. Elemente ale procedurii de Habeas corpus au existat chiar din perioada primului act constituțional britanic, Magna Charta Libertatum : Nici un om liber nu va fi arestat sau închis, sau deposedat de bunurile sale, ori declarat în afara legii, ori lăsat în orice mod și noi nu vom acționa contra lui și nimeni nu se va îndrepta contra lui, fără o judecată loială de judecătorii săi, conform legii (art. 39)¹³⁰

Principiile care susțin conceptul de siguranță a persoanei consacrat de Constituția României din 1991 sunt următoarele:

- a) Principiul legalității incriminărilor și a pedepselor
- b) Principiul neretroactivității legii
- c) Principiul garantării dreptului la apărare
- d) Principiul independenței justiției
- e) Interdicția înființării de instanțe extraordinare
- f) Prezumția de nevinovăție
- g) Dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil
- h) Principiul reglementării detaliate în textul Constituției a procedurii reținerii și arestării și a procedurii percheziției domiciliare și personale.

Constituția României a reglementat, în detaliu, componentele dreptului la libertate individuală și siguranța persoanei, după cum urmează:

- 1. Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege;**
- 2. Reținerea nu poate depăși 24 de ore.** Reținerea este o măsură privativă de libertate ce

¹²⁸ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 203

¹²⁹ Jean Morange, *Libertățile publice*, traducere Sebastian Vlad Mangrău, Editura Rosetti, București, 1995, p.55.

¹³⁰ M.Duverger, *Constitutions et documents politiques*, Presses Universitaires de France, Paris, 1971, p. 463, citat de Gh. Iancu, *op. cit.*, p. 119.

poate fi dispusa de către organul de cercetare penala pe o durata de cel mult 24 de ore.

Măsura reținerii poate fi dispusa și de către procuror, în virtutea principiului “ *a majori ad minus* ” (“cine poate mai mult poate și mai puțin”).

Pentru a lua măsura reținerii trebuie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- a) sa existe probe sau indicii temeinice ca învinuitul a comis o fapta prevăzuta de legea penala;
- b) pentru fapta comisa legea penala sa prevadă o pedeapsa cu închisoare, oricare ar fi limitele ei, singura sau alternativa cu amenda;
- c) sa existe vreunul din cazurile prevăzute de art. 148 cod procedură penală.

Măsura reținerii poate dura cel mult 24 de ore și implica obligația autorităților publice de a aduce

învinuitului de îndată la cunoștința în limba pe care o înțelege, motivele reținerii. Din durata măsurii reținerii se deduce timpul cât persoana a fost privată de libertate ca urmare a măsurii administrative a conducerii la sediul poliției, prevăzută în art. 31 alin. 1 lit. b) din Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române¹³¹. Apreciem că în cazul în care reținerea – ca măsură administrativă – ar dura 24 de ore nu ar mai putea fi dispusă măsura reținerii, în temeiul codului de procedură penală, întrucât s-ar încălca textul constituțional care precizează expres faptul că măsura reținerii nu poate depăși 24 de ore.

Organul de cercetare penală va aduce la cunoștință învinuitului că are dreptul să-și angajeze

apărător. De asemenea, i se aduce la cunoștință că are dreptul de a nu face nici o declarație, atrăgându-i-se atenția că ceea ce declară poate fi folosit și împotriva sa.

Durata reținerii trebuie interpretată în sensul ca ea nu poate depăși 24 de ore și nu ca în fiecare caz concret ea trebuie să fie de 24 de ore.

Ora la care începe reținerea și ora la care încetează intra în calculul duratei acestei măsuri.

3. Arestarea se dispune de judecător¹³² și numai în cursul procesului penal.

Arestarea este o măsură preventivă care atinge grav libertatea individuală și are consecințe nebănuite asupra reputației persoanei, a vieții sale intime, familiale și

¹³¹ Potrivit art. 31 alin. 1 lit. b) din Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române, polițistul, investit cu exercițiul autorității publice, are dreptul să conducă la sediul poliției pe cei care, prin acțiunile lor, periclitează viața persoanelor, ordinea publică sau alte valori sociale, precum și persoanele suspecte de săvârșirea unor fapte ilegale, a căror identitate nu a putut fi stabilită în condițiile legii; în cazurile nerespectării dispozițiilor date de polițist, acesta este îndreptățit să folosească forța; verificarea situației acestor categorii de persoane și luarea măsurilor legale, după caz, se realizează în cel mult 24 de ore, ca măsură administrativă. Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 305 din 9 mai 2002.

¹³² Prin Legea de revizuire a Constituției s-a stabilit definitiv faptul că măsura arestării poate fi dispusă doar de un judecător. Potrivit vechiului text constituțional, măsura arestării putea fi dispusă de un magistrat, adică de un judecător sau procuror. Posibilitatea dispunerii măsurii arestării de către procuror a fost extrem de criticată și a condus chiar la pierderea de către România a unui proces la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (vezi cazul Pantea versus România), alte cauze aflându-se pe rolul Curții Europene. Procurorul român nu corespunde exigențelor de independență față de Executiv și imparțialitate față de părți – exigențe impuse de art. 5 paragraful 3 din Convenția Europeană – pentru a putea dispune măsura arestării. Este de menționat faptul că până la revizuirea Constituției, ca soluție intermediară, prin Legea nr. 281/2003, publicată în Monitorul Oficial nr. 468 din 1 iulie 2003 privind modificarea și completarea Codului de procedură penală și a unor legi speciale, dreptul procurorului de a dispune măsura arestării a fost redus la 3 zile.

private¹³³. Tocmai datorită impactului deosebit pe care această măsură o are asupra libertății și reputației unei persoane, textul art. 23 din Constituției detaliază în mai multe alineate particularitățile procedurale ale măsurii arestării:

- în cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și

se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile. În cadrul dezbaterilor cu privire la revizuire a Constituției, durata maximă propusă pentru măsura arestării în faza de urmărire penală a variat între 60 și 180 de zile. Legiuitorul a optat pentru termenul maxim de 180 de zile, apreciind că în unele cauze complexe ce presupun expertize nu se poate întocmi rechizitoriul într-un timp mai scurt. Pentru a nu se înțelege că în orice cauză durata arestării preventive în faza de urmărire penală poate fi de 180 zile, legiuitorul a introdus conceptul de termen rezonabil, semnificând faptul că durata arestării preventive în faza de urmărire penală trebuie să fie cât mai scurtă, în funcție de circumstanțele cauzei, dar nu mai mult de 180 de zile;

- în faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai

târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate. Această abordare a arestării în funcție de faza de urmărire penală sau judecată a fost realizată prin legea de revizuire a Constituției. Vechiul text constituțional nu făcea distincție între faza de urmărire penală și faza de judecată, iar Curtea Constituțională a stabilit obligativitatea verificării legalității măsurii arestării din 30 în 30 de zile, indiferent dacă măsura arestării a fost luată în faza de urmărire penală sau judecată. Prin noua reglementare, Legiuitorul a apreciat că în faza de judecată inculpatul poate solicita oricând punerea în libertate, iar instanța este obligată să verifice periodic, dar nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive¹³⁴. Pe de altă parte, punerea în libertate a celui arestat este obligatorie dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum și în alte situații prevăzute de lege (de exemplu, punerea în libertate este obligatorie în cazul în care durata arestării preventive a depășit jumătate din maximul pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită;

- încheierile instanței privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute

de lege;

- celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege,

motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu;

- persoanele arestate preventiv care îndeplinesc condițiile legale pot cere punerea în libertate

provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune;

¹³³ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 205.

¹³⁴ Noua procedură a arestării preventive, fundamentată pe noul text constituțional, a fost reglementată prin Ordonanța de urgență nr. 109 din 24 octombrie 2003 privind modificarea codului de procedură penală, publicată în Monitorul Oficial nr. 748 din 26 octombrie 2003.

Liberarea provizorie sub control judiciar se poate acorda:

- in cazul infracțiunilor săvârșite din culpa
- in cazul infracțiunilor intenționate pentru care legea prevede pedeapsa închisorii care nu depășește 12 ani.

Liberarea provizorie nu se acorda in cazul in care :

- inculpatul este recidivist
- exista date care justifica temerea ca inculpatul va săvârși o alta infracțiune
- exista date ca inculpatul va încerca sa zădărnicească aflarea adevărului prin influențarea unor martori sau experți.

Liberarea provizorie pe cauțiune se acorda cu respectarea aceluiași condiții menționate mai sus la care se mai adăuga încă una:

- s-a depus cauțiunea stabilita de organul competent. Cuantumul cauțiunii este de cel puțin 2.000.000 lei.

Liberarea provizorie nu se confunda cu punerea in libertate din oficiu.

In cazul liberării provizorii organul judiciar apreciază ca desfășurarea urmăririi penale sau a judecății se poate exercita si fără menținerea arestării.

Punerea in libertate din oficiu are loc când încetează cauzele care motivează măsura ori menținerea acesteia nu mai este permisa de lege.

4. Presumția de nevinovăție¹³⁵. Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată. Acest text de largă respirație juridică și politică menține vie „flacăra” prezumției de nevinovăție până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare ce intervine fie în urma exercitării căilor de atac, fie în urma neexercitării acestora. În cadrul procesului de revizuire a Constituției s-a propus restrângerea prezumției de nevinovăție până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești de condamnare, înainte ca aceasta să rămână definitivă¹³⁶. Soluția nu a fost acceptată întrucât ar fi reprezentat un regres în raport cu prevederea în vigoare și, pe de altă parte, intra în contradicție cu limitele revizuirii Constituției stabilite în art. 152 alin.2.

In condițiile instituirii prezumției de nevinovăție, sarcina de a dovedi culpabilitatea revine întodeauna acuzării și orice dubiu profită acuzatului (principiul *in dubio pro reo*). Potrivit codului de procedură penală, învinuitul sau inculpatul beneficiază de prezumția de nevinovăție și nu este obligat să-și dovedească nevinovăția. In cazul când există probe de vinovăție, învinuitul sau inculpatul are dreptul să probeze lipsa lor de temeinicie (art.66).

In legătură cu prezumția de nevinovăție, Curtea Constituțională¹³⁷ a stabilit că ținuta vestimentară a celui arestat preventiv trebuie să evite orice fel de confuzie între acesta și persoana condamnată, altminteri prezumția de nevinovăție ce operează în favoarea primului este afectată de imaginea creată de vestimentația specifică celui condamnat. Presumția de nevinovăție implică, printre altele, a ținuta vestimentară a

¹³⁵ Presumția de nevinovăție privește numai răspunderea penală, nu și alte forme de răspundere juridică în cadrul căroră legea poate institui prezumții legale relative de culpă (a se vedea, pentru detalii, I. Deleanu, op.cit., p. 434).

¹³⁶ Pentru detalii, vezi, Ion Deleanu, op.cit., p. 432.

¹³⁷ Decizia Curții Constituționale nr. 99/1994, în *Curtea Constituțională. Culegere de decizii și hotărâri 1994*, Editura Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1995, p. 312 – 314.

deținuților aflați în curs de urmărire penală sau de judecată să fie cea personală. Totuși, pentru motive temeinice, potrivit art. 40 din Legea 23/1969, acești deținuți vor trebui să poarte costumul locului de deținere. Pentru a preveni unele abuzuri legate de faptul că motivele temeinice rămân exclusiv la aprecierea conducerii locului de deținere, Curtea Constituțională a statuat expres că, prin „motive temeinice” se înțelege că îmbrăcămintea personală a deținutului aflat în curs de urmărire penală sau de judecată nu este curată sau utilizabilă, iar uniforma locului de deținere este diferită de aceea a condamnaților.

5. Sancțiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală. Prin acest nou text constituțional (art. 23 alin. 13) se consacră faptul că în sistemul nostru de drept sancțiunea privativă de libertate poate fi doar de natură penală, nu și contravențională. În consecință, închisoarea contravențională este desființată.

Prin Ordonanța de urgență nr. 108 din 24 octombrie 2003¹³⁸ închisoarea contravențională a fost desființată și înlocuită cu prestarea unei activități în folosul comunității. Dacă amenda contravențională și avertismentul pot fi aplicate oricărui contravenient persoană fizică sau juridică, prestarea unei activități în folosul comunității poate fi aplicată numai contravenienților persoane fizice. Sancțiunea prestării unei activități în folosul comunității poate fi prevăzută numai în legi sau în ordonanțe ale Guvernului, prin care se stabilesc și se sancționează anumite fapte ce constituie contravenții. Această sancțiune contravențională se stabilește întotdeauna alternativ cu amenda și poate fi aplicată numai de instanța de judecată. Sancțiunea prestării unei activități în folosul comunității poate fi aplicată pentru o durată până la 300 de ore. În cazul în care contravenientul, cu reavointa, nu se prezintă la primar pentru luarea în evidență și executarea sancțiunii, se sustrage de la executarea sancțiunii după începerea activității sau nu își îndeplinește îndatoririle ce îi revin la locul de muncă, judecătoria, la sesizarea primarului, a unității de poliție sau a conducerii unității la care contravenientul avea obligația să se prezinte și să presteze activitatea în folosul comunității, poate înlocui aceasta sancțiune cu sancțiunea amenzii."

6. Sancționarea penală a atingerilor aduse libertății individuale și siguranței persoanei și dreptul la despăgubiri pentru persoana care a fost victimă unei rețineri sau arestări nelegale. Acest principiu își are fundamentul în art. 5 paragraful 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Orice persoană care este victimă unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații”) și în art. 52 alin.3 din Constituție („Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență”). De asemenea, potrivit codului de procedură penală, orice persoană care a fost, în cursul procesului penal, privată de libertate sau căreia i s-a restrâns libertatea, ilegal sau pe nedrept, are dreptul la repararea pagubei suferite, în condițiile prevăzute de lege (art.5). Codul penal sancționează atingerile aduse libertății individuale și siguranței persoanei

¹³⁸ Publicată în Monitorul Oficial nr. 747 din 26 oct. 2003.

prin cel puțin următoarele patru infracțiuni: arestarea nelegală și cercetarea abuzivă¹³⁹, supunerea la rele tratamente¹⁴⁰ și represiunea nedreaptă¹⁴¹ și lipsirea de libertate în mod ilegal¹⁴². Potrivit Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția unor cazuri expres și limitativ prevăzute în art. 5 paragraful 1 din Convenție:

- a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;
- b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
- c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când exista motive verosimile de a bănuși ca a săvârșit o infracțiune sau când exista motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;
- d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;
- e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;
- f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se afla în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

De asemenea, art. 1 din Protocolul nr. 4 la Convenția Europeană menționează că nimeni nu poate fi privat de libertatea sa pentru singurul motiv că nu este în măsură să

¹³⁹ **Art. 266.C.pen.** - Reținerea sau arestarea nelegală, ori supunerea unei persoane la executarea unei pedepse, măsuri de siguranță sau educative, în alt mod decât cel prevăzut prin dispozițiile legale, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.

Întrebuițarea de promisiuni, amenințări sau violențe împotriva unei persoane aflate în curs de cercetare, anchetă penală ori de judecată, pentru obținerea de declarații, se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani. Cu aceeași pedeapsă se sancționează și întrebuițarea de promisiuni, amenințări sau violențe față de un martor, expert sau interpret.

¹⁴⁰ **Art. 267.C.pen.** - Supunerea la rele tratamente a unei persoane aflate în stare de reținere, dețineră ori în executarea unei măsuri de siguranță sau educative, se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani.

¹⁴¹ **Art. 268.C.pen.** - Fapta de a pune în mișcare acțiunea penală, de a dispune arestarea, de a trimite în judecată sau de a condamna pe o persoană, știind că este nevinovată, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

¹⁴² **Art. 189.C.pen.** - Lipsirea de libertate a unei persoane în mod ilegal se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani.

În cazul în care fapta este săvârșită prin simularea de calități oficiale, prin răpire, de o persoană înarmată, de două sau mai multe persoane împreună sau dacă în schimbul eliberării se cere un folos material sau orice alt avantaj, precum și în cazul în care victima este minoră sau este supusă unor suferințe ori sănătatea sau viața îi este pusă în pericol, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 12 ani.

Dacă pentru eliberarea persoanei se cere, în orice mod, ca statul, o persoană juridică, o organizație internațională interguvernamentală sau un grup de persoane să îndeplinească sau să nu îndeplinească un anumit act, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani.

Dacă fapta a avut ca urmare moartea sau sinuciderea victimei, pedeapsa este închisoarea de la 15 la 25 de ani.

execute o obligație contractuală. După cum susținea prof. I.Deleanu¹⁴³, acest articol se aplică tuturor obligațiilor contractuale, indiferent de natura lor, nu însă obligațiilor de drept public (de, exemplu celor militare) sau obligațiilor civile rezultând din lege sau dintr-o hotărâre a instanței judecătorești (de exemplu, obligația la plata pensiei de întreținere).

Chestionar de autoevaluare:

- prezentați distincția între conceptele: libertate individuală și siguranța a persoanei.
- Ce este Habeas Corpus Act?
- Care sunt condițiile în care pot fi dispuse măsurile percheziției, reținerii și arestării?
- Cum explicați faptul că sancțiunea privativă de libertate poate fi doar de natură penală?
- Care sunt drepturile unei persoane care a fost victimă unei arestări nelegale?
- Ce reglementări internaționale sunt incidente în domeniul libertății individuale și a siguranței persoanei?

Teme de referat:

Modificarea măsurilor privative de libertate în urma revizuirii Constituției României.
Considerații asupra constatărilor încălcării art.5 din Convenția Europeană în cauzele împotriva României la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Unitatea 3. Dreptul la apărare (art. 24 Constituția României). Inviolabilitatea domiciliului (art. 27 din Constituție). Dreptul la respectarea vieții intime, familiale, private și secretul corespondenței.

Obiective: Evidențierea legăturii și interconditionării dintre libertatea individuală și siguranța persoanei cu drepturile-garanții la apărare și la inviolabilitatea domiciliului.

Evidențierea garanțiilor juridice care decurg din dreptul la apărare și identificarea constatării încălcării acestui drept în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Explicarea noțiunii de domiciliu și prezentarea condițiilor legale în care se desfășoară percheziția domiciliară

Înțelegerea componentelor dreptului la respectarea vieții intime, familiale și private prin raportarea legislației naționale la actele juridice internaționale care consacră și ocrotesc acest drept. Identificarea garanțiilor juridice prevăzute de legislația internă.

Cuvinte cheie: avocat, drepturi procesuale, învinuire, probe-martori, interpret, domiciliu, percheziție, infracțiune flagrantă, “în timpul nopții”; viața intimă, viața

¹⁴³ I.Deleanu, *op.cit.*, p. 435.

familiala, viata privata, interceptarea sau inregistrarea convorbirilor sau comunicarii.

Dreptul la apărare, ca drept fundamental al individului, se află în strânsă legătură cu libertatea individuală și siguranța persoanei, cele două drepturi fiind, în fapt, corelative.

În accepțiunea sa largă¹⁴⁴, dreptul la apărare cuprinde totalitatea drepturilor și regulilor procedurale care oferă persoanei posibilitatea de a se apăra împotriva acuzațiilor ce i se aduc.

În accepțiunea sa restrânsă¹⁴⁵, dreptul la apărare cuprinde doar posibilitatea folosirii unui avocat.

Dispozițiile art. 24 din Constituție garantează dreptul la apărare, părțile având dreptul, în tot cursul procesului, să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

Dreptul la apărare își găsește aplicarea în toate situațiile în care unei persoane i se fac imputații, și nu doar în fața instanțelor judecătorești¹⁴⁶.

În temeiul art. 6 § 3 al Convenției Europene, orice acuzat are, în special, următoarele drepturi:

a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod

amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;

Sub acest aspect, textul Constituției României răspunde exigențelor Convenției: *“Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu”* (art.23 alin.5 din Constituție).

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a apreciat, în *Cazul Brozicek contra Italiei*, că judecarea în lipsă a unui străin trăind în țara sa și care nu a primit notificarea acuzației într-o limbă pe care o înțelegea constituie o încălcare a prevederilor art. 6 § 3a din Convenție¹⁴⁷.

Georg Brozicek, cetățean german, este condamnat la 1 iulie 1981 de către Tribunalul din Savona (Italia) la cinci luni de închisoare cu amânarea executării pedepsei pentru delict savârșite în 1975 (rezistență opusă forțelor de ordine și vătămări corporale). În 1976 el a primit în Germania notificarea Parchetului, redactată în limba italiană, cu privire la deschiderea unei urmăriri, dar a trimis-o autorităților italiene cerându-le – fără să primească răspuns din partea acestora – să-i scrie într-o limbă pe care o înțelege. O a doua notificare, adresată în 1978 și conținând invitația de a-și alege un domiciliu în Italia pentru nevoile notificării, se întoarece la expeditor. În lipsa

¹⁴⁴ Ioan Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Actami, București, 1997, p. 215

¹⁴⁵ *ibidem*

¹⁴⁶ Ion Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale*, Editura Servo – Sat, Arad, 2001, p. 244

¹⁴⁷ Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Ediția a treia, Institutul Român Pentru Drepturile Omului, București, 2001, p. 297.

răspunsului, parchetul și apoi președintele instanței apreciază că inculpatul nu a vrut să-și aleagă domiciliul în Italia și procesul a avut loc în lipsa celui în cauză.

Dl. Brozicek ia cunoștință de condamnarea sa la 5 mai 1984 printr-o scrisoare a autorităților germane care îi anunță înscrierea în cazierul lor judiciar. Petiționarul a sesizat Comisia la 7 mai 1984 susținând încălcarea art. 6 §§ 1 și 3a din Convenție.

Curtea a apreciat că notificarea judiciară trimisă în 1976 constituie o acuzație în sensul art. 6. Autoritățile judiciare italiene ar fi trebuit să dea curs cererii petiționarului de a primi comunicarea în limba maternă sau în una din limbile oficiale ale Națiunilor Unite, exceptând situația în care ajungeau să stabilească faptul că, în realitate, petiționarul știa destul de bine italiana pentru a sesiza sensul acuzațiilor care îi erau aduse. Or o asemenea probă nu rezultă nici din piesele dosarului nici din depozițiile martorilor pe care Curtea Europeană i-a audiat la 23 aprilie 1989 la cererea guvernului și a petiționarului.

În unanimitate, Curtea a decis că s-au încălcat prevederile art. 6 § 3a din Convenție (a se vedea: Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Ediția a treia, Institutul Român Pentru Drepturile Omului, București, 2001, p. 297 și urm.).

b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de

mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;

Textul Convenției, garantând dreptul la apărare, consacră persoanei acuzate, în principiu, două posibilități: să se apere singură sau să fie asistată de un avocat ales. Prin excepție de la regula menționată, dacă cel în cauză nu poate dispune de mijloacele necesare pentru a-și angaja un avocat, poate fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer. Legile menționează în mod expres situațiile în care autoritatea competentă are obligația să asigure prezenta unui avocat din oficiu, dacă cel în cauză nu-și angajează un apărător.

În prelungirea textului Constituției care garantează dreptul la apărare, codul de procedură penală, în art. 6, precizează: “Organele judiciare au obligația să încunoștințeze pe învinuit sau inculpat, înainte de a i se lua prima declarație, despre dreptul de a fi asistat de un apărător, consemnându-se aceasta în procesul - verbal de ascultare. În condițiile și în cazurile prevăzute de lege, organele judiciare sunt obligate să ia măsuri pentru asigurarea asistenței juridice a învinuitului sau inculpatului, dacă acesta nu are apărător ales.” Potrivit legii penale române, prezența avocatului din oficiu, dacă învinuitul sau inculpatul nu și-a ales un apărător, este obligatorie când învinuitul sau inculpatul este minor, militar în termen, militar cu termen redus, rezervist, concentrat, elev al unei unități militare de învățământ, internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical-educativ ori când este arestat, chiar în altă cauză. În cursul judecății asistența juridică este obligatorie și în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani sau când instanța apreciază că inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea (art. 171, Cod de procedură penală). Persoanei reținute sau arestate, potrivit codului de procedură penală, i se aduc, de îndată, la cunoștință, motivele reținerii sau ale arestării. Învinuirea se aduce la cunoștința celui arestat, în cel mai scurt termen, în

prezența unui avocat. Când se dispune arestarea preventivă a învinuitului sau inculpatului, procurorul sau instanța de judecată încunoștiințează despre aceasta, în termen de 24 de ore, un membru al familiei acestuia ori o altă persoană pe care o desemnează învinuitul sau inculpatul, consemnându-se aceasta într-un proces verbal (art. 137¹, cod de procedură penală).

Sub raport comparativ, este de notat faptul că, potrivit jurisprudenței Curții Supreme de Justiție a Statelor Unite, Poliția este obligată de a informa persoana reținută sau arestată asupra dreptului acesteia de a nu face nici o declarație, de faptul că orice declarație pe acesta ar face-o, va putea fi folosită împotriva ei precum și cu privire la dreptul de a solicita un avocat, iar dacă nu-și poate permite un avocat, să-i fie desemnat unul din oficiu¹⁴⁸. Potrivit legii române, ofițerul care efectuează reținerea sau arestarea nu are obligația de informa persoana în cauză cu privire la dreptul acesteia de a nu face nici o declarație și cu privire la faptul că orice declarație pe care acesta ar face-o, va putea fi folosită împotriva ei în instanța judecătorească. Prin modificarea recentă a codului de procedură penală¹⁴⁹ s-a stabilit că învinuitului sau inculpatului i se aduc la cunoștință fapta care formează obiectul cauzei, dreptul de a avea un apărător, precum și dreptul de a nu face nici o declarație, atrăgându-i-se totodată atenția că ceea ce declară poate fi folosit și împotriva sa. O asemenea precizare este binevenită, dar ea ar trebui extinsă, după modelul american, înaintea oricărei rețineri sau arestări și, evident înaintea oricărei declarații. Chiar dacă o asemenea obligație ar complica activitatea organelor de cercetare penală, apreciem că legea română ar putea fi completată cu o asemenea obligație în vederea unei reale protecții a libertății individului. De asemenea, neîndeplinirea unei asemenea obligații de către organul judiciar ar trebui să conducă la nulitatea absolută a procedurii în cauză.

d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

Acest cerință vizează principiu egalității de mijloace între acuzare și apărare. În acest sens, Curtea Europeană s-a pronunțat întodeauna în sensul că art.6 par.3d este încălcat atunci când condamnările se întemeiază pe declarațiile unor martori anonimi pe care apărarea nu fusese în măsură să-i asculte. La nivel de principiu, Curtea stabilește că „elementele de probă trebuie să fie produse în fața acuzatului în audiență publică, în vederea unei dezbateri în contradictoriu. Dispozițiile provenite din faza de instrucție pregătitoare pot totuși să fie utilizate ca probe, sub rezerva respectării drepturilor apărării; ca regulă generală, aceste drepturi impun să se acorde acuzatului, la unul sau altul din stadiile procedurii, o ocazie adevărată și suficientă de a contesta o mărturie în acuzare și să interogheze autorul¹⁵⁰”.

¹⁴⁸ A se vedea, în special, Cazul *Miranda vs. Arizona*, 384 U.S. 436, 86 S.Ct. 1602 (1966). În practica americană, obligația amintită este cunoscută de *Miranda Ruling*, iar încălcarea ei atrage nulitatea absolută a hotărârii de condamnare și eliberarea persoanei în cauză. Pentru detalii, vezi, David M. O'Brien, Constitutional Law and Politics, vol.II, Civil Rights and Civil Liberties, W:W:Norton & Companz, New York, 1995, p. 959 și urm.

¹⁴⁹ Art. 70 lin.2 din Legea nr. 281 din 24 iunie 2003 privind modificarea și completarea codului de procedură penală și a unor legi speciale, publicată în Monitorul Oficial nr. 468 din 1 iulie 2003.

¹⁵⁰ Cazul Kostovski contra Olandei – Condamnare bazată într-o măsură determinată pe declarațiile unor martori anonimi, în Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Ediția a 3-a în limba română, Ed. Institutului Român Pentru Drepturile Omului, București, 2001, p.314-315

e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, garanția prevăzută de art. 6 par. 3e nu se limitează doar la interpretarea din timpul audierii, ci se extinde și la traducerea sau interpretarea tuturor actelor procedurii angajate contra acuzatului pe care acesta trebuie să le înțeleagă pentru a beneficia de un proces echitabil¹⁵¹

În legislația noastră internă, potrivit codului de procedură penală (art. 8), părților care nu vorbesc sau nu înțeleg limba română ori nu se pot exprima li se asigură, în mod gratuit, posibilitatea de a lua cunoștință de piesele dosarului, dreptul de a vorbi, precum și dreptul de a pune concluzii în instanță, prin interpret. De asemenea, potrivit art. 128 cpp, când una dintre părți sau o altă persoană care urmează să fie ascultată nu cunoaște limba română ori nu se poate exprima, organul de urmărire penală sau instanța de judecată îi asigură în mod gratuit folosirea unui interpret. Interpretul poate fi desemnat sau ales de părți; în acest din urmă caz, el trebuie să fie un interpret autorizat, potrivit legii.

Dreptul la respectarea vieții intime, familiale, private și a corespondenței.

(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalca drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri (art.26 din Constituție).

După cum se poate observa, dispozițiile constituționale impun autorităților publice obligația de a respecta viața intimă, familială și privată împotriva oricărui ingerință exercitate de către stat sau persoane fizice¹⁵². Singurele derogări de la acest principiu pot fi admise doar în temeiul legii, potrivit art.8 al.2 din Convenția Europeană:

“ Nu este admis amestecul unei autorități publice decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă acesta constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară securității naționale, siguranței publice, bunăstării economice a țării, apărării ordinii și prevenirii faptelor penale, protecției sănătății sau a moralei, ori protecției drepturilor și libertăților altuia”.

Constituția nu precizează conținutul noțiunii de “viața intimă”, “viața familială” și “viața privată”. Din analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului și a legislației existente pot fi amintite următoarele repere:

- “Dreptul la respectarea “vieții private” este dreptul de a trăi atât cât vrei la adăpost de privirile celor străini...Acesta cuprinde, de asemenea, într-o anumită măsură, dreptul de a

¹⁵¹ Cazul Luedicke, Belkacem și Koc contra Germaniei – Obligarea străinilor condamnați la plata cheltuielilor de interpret în cadrul unei proceduri penale, în Vincent Berger, *op.cit.*, p. 320 – 321.

¹⁵² În acest sens, vezi Decizia Curții Constituționale nr. 136 din 7 decembrie 1994 unde se menționează: “Fata de prevederile art. 26 alin.1 din Constituție, care instituie obligația autorităților publice de a respecta viața intimă, familială și privată, evident că dispozițiile sale au în vedere protecția împotriva violării acestui drept de către oricine, inclusiv de către persoanele fizice”.

stabili si a intretine relatii cu alte fiinte umane, cu deosebire in domeniul afectiv, pentru dezvoltarea si realizarea propriei personalitati” (Cauza Van Oosterwijk vs. Belgia)¹⁵³;

- “Pretentia de a I se respecta viata privata este in mod automat redusa in masura in care individul insusi pune viata sa privata in contact cu cea publica sau o situeaza intr-un stans raport cu alte interese protegute” (cauza Bruggemann si Scheuten vs. Germania)¹⁵⁴;

- interzicerea de catre stat a actelor homosexuale practicate si consimtite de catre adulti constituie un amestec nejustificat in dreptul la respectarea vietii private (Cauzele Norris vs. Irlanda, Dudgeon vs. Regatul Unit);

- constituie fapte de incalcare a dreptului la viata privata fotografierea si reproducerea fotografiilor facute unei persoane in locurile ei private, ca si publicarea unor astfel de imagini fara consimtamantul expres al persoanei¹⁵⁵;

- dreptul la viata privata include dreptul la identitate si la confidentialitatea datelor privind sanatatea si viata sentimentala. In acest sens, potrivit legii pacientului¹⁵⁶, sunt institutionalizate urmatoarele drepturi in favoarea oricarui pacient:

- pacientul nu poate fi fotografiat sau filmat intr-o unitate medicala fara consimtamantul sau, cu exceptia situatiilor in care imaginile sunt necesare diagnosticului sau tratamentului si evitarii suspectarii unei culpe medicale (art.20);
- toate informatiile privind starea pacientului, rezultatele investigatiilor, diagnosticul, prognosticul, tratamentul, datele personale sunt confidentiale chiar si dupa decesul acestuia. Informatiile cu caracter confidential pot fi furnizate numai in cazul in care pacientul isi da consimtamantul explicit sau daca legea o cere in mod expres. Acordarea consimtamentului nu este obligatorie in cazul in care informatiile sunt necesare altor furnizori de servicii medicale acreditati, implicati in tratamentul pacientului (art.21-23);
- pacientul are acces la datele medicale personale (art.24);
- orice amestec in viata privata, familiala a pacientului este interzis, cu exceptia cazurilor in care aceasta imixtiune influenteaza pozitiv diagnosticul, tratamentul ori ingrijirile acordate si numai cu consimtamantul pacientului. Sunt considerate exceptii cazurile in care pacientul reprezinta pericol pentru sine sau pentru sanatatea publica (art.25).

In diverse tari, legiuitorul a facut demersuri suplimentare in protectia vietii private. Astfel, in Franta exista o lege pentru protectia vietii private, iar in Statele Unite, pe linie jurisprudentiala, s-a ajuns la concluzia ca incalcare secretului vietii private nu

¹⁵³ Vezi Doina Micu, **op. cit.**, p. 62

¹⁵⁴ **ibidem**, p. 63

¹⁵⁵ I on Deleanu, **op. cit.**, p. 423

¹⁵⁶ Legea nr. 46/2003 privind drepturile pacientului, publicata in Monitorul Oficial nr. 51 din 29 ianuarie 2003.

reprezinta o singura infractiune, ci patru¹⁵⁷. Cele patru moduri de incalcare a vietii private includ:

- incalcare a intimitatii sau izolarii fizice/psihice a reclamantului;
- dezvaluirea publica a actelor private;
- publicitatea care il plaseaza pe reclamant intr-o lumina falsa in fata publicului;
- apropierea, in beneficiul sau avantajul inculpatului, a numelui sau chipului reclamantului.

In Romania, in prezent, se afla in dezbaterea Parlamentului o propunere legislativa privind protectia vietii private. De asemenea, protectia vietii private este avuta in vedere prin Legea 677/2001 pentru protectia persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal si libera circulatie a acestor date¹⁵⁸ si Legea 676/2001 privind prelucrarea datelor cu caracter personal si protectia vietii private in sectorul telecomunicatiilor¹⁵⁹.

Tot ca expresie a secretului vietii private, Codul penal instituie o procedura detaliata, sub control judiciar, a interceptarii si inregistrarii convorbirilor sau comunicariilor:

- interceptarile si inregistrarile pe banda magnetica sau pe orice alt tip de suport ale unor convorbiri sau comunicari se vor efectua cu **autorizarea motivata a instantei**, la cererea procurorului, in cazurile si in conditiile prevazute de lege, daca sunt date sau indicii temeinice privind pregatirea sau savarsirea unei infractiuni pentru care urmarirea penala se efectueaza din oficiu, iar interceptarea si inregistrarea se impun pentru aflarea adevarului. Autorizatia se da de catre presedintele instantei careia I-ar reveni competenta sa judece cauza in prima instanta, in camera de consiliu. Interceptarea si inregistrarea convorbirilor se impun pentru aflarea adevarului, atunci cand stabilirea situatiei de fapt sau identificarea faptuitorului nu poate fi realizata pe baza altor probe. Interceptarea si inregistrarea convorbirilor sau comunicariilor pot fi autorizate in cazul infractiunilor contra sigurantei nationale prevazute de Codul penal si alte legi speciale, precum si in cazul infractiunilor de trafic de stupefiante, trafic de arme, trafic de persoane, acte de terorism, spalare a banilor, falsificare de monede sau alte valori, in cazul infractiunilor prevazute de Legea nr.78/2000 pentru prevenirea, descoperirea si sanctionarea faptelor de coruptie ori ale unor alte infractiuni grave care nu pot fi descoperite sau ai caror faptuitori nu pot fi identificati prin alte mijloace ori in cazul infractiunilor care se savarsesc prin mijloace de comunicare telefonica sau prin alte mijloace de telecomunicatii. Autorizatia se da pentru durata necesara inregistrarii, pana la cel mult 30 de zile. Autorizarea poate fi prelungita in aceleasi conditii, pentru motive temeinic justificate, fiecare prelungire neputand depasi 30 de zile. Durata maxima a inregistrarilor autorizate este de 4 luni (art.91'. Codul de procedura penala).

¹⁵⁷ A se vedea, Ralph L. Holsinger, Jon Paul Dilts, **Media Law**, McGraw-Hill, INC., New York, 1994, p. 106-146.

¹⁵⁸ Publicata in Monitorul oficial nr. 790 din 12 decembrie 2001.

¹⁵⁹ Publicata in Monitorul oficial nr. 800 din 14 decembrie 2001.

Chestionar de autoevaluare:

- prezentați prevederile Convenției Europene relative la drepturile celui acuzat și comparațiile cu reglementările interne.
- Care dintre garanțiile ce decurg din dreptul la apărare a fost încălcată în Cazul Brožicek vs. Italia? De ce Curtea a considerat că a existat o încălcare a art.6 al.3 din Convenția Europeană?
- Care este distincția între notiunea de apărător ales și apărător din oficiu? Care sunt situațiile în care cel acuzat trebuie să fie asistat de un avocat? În ce situații cel acuzat poate fi asistat de un interpret?
- Definiți notiunea de domiciliu. Care sunt condițiile legale ale efectuării unei percheziții?
- Enumerați situațiile în care pot exista derogări admise de lege de la principiul inviolabilității domiciliului.
- Comparați dispozițiile constituționale referitoare la respectarea vieții intime, familiale și private cu reglementările internaționale în materie.
- În ce condiții poate fi dispusă interceptarea sau înregistrarea unei convorbiri sau comunicări conform dispozițiilor legale în România?

Unitatea 4. Dreptul la liberă circulație

Obiective: Explicarea distincției între liberă circulație pe teritoriul României și liberă circulație în afara teritoriului țării și identificare situațiilor în care poate fi limitat acest drept.

Concepte cheie: liberă circulație, domiciliu, reședință, emigrare.

„(1) Dreptul la liberă circulație, în țară și străinătate, este garantat. Legea stabilește condițiile exercitării acestui drept.

(2) Fiecărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară” (art. 25 Constituția României)

Dreptul la liberă circulație, ca o expresie a libertății de mișcare a cetățeanului, are două componente fundamentale: liberă circulație pe teritoriul României și liberă circulație în afara teritoriului țării.

Exercițiul dreptului la liberă circulație nu este absolut. Potrivit Convenției Europene¹⁶⁰, exercițiul acestui drept nu poate face obiectul altor constrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

¹⁶⁰ Protocolul nr. 4 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților, publicat în Monitorul Oficial nr. 135 din 31 mai. 1994.

Libera circulație pe teritoriul pe teritoriul României presupune dreptul neîngrădit al oricărui cetățean de a circula pe teritoriul statului nostru și de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate. Precizarea constituțională „în orice localitate” a fost necesară, așa cum s-a susținut¹⁶¹, pentru a evita riscul unor interpretări abuzive sau speculative, potrivit cărora textul constituțional ar permite stabilirea domiciliului pe un pisc de munte singuratic s-au într-un punct geografic pe care persoana și l-ar putea imagina și alege în mod discreționar. Domiciliul unei persoane este acolo unde ea își are locuința statornică sau principală.

Libera circulație a cetățenilor români în străinătate asigură și garantează permisiunea emigrării și a revenirii oricând în țară¹⁶². Reglementările legale privind pașapoartele și celelalte documente privind trecerea frontierei nu pot fi catalogate ca restricții la libera circulație a persoanelor atâta vreme cât acestea oferă un cadru coerent și eficient exercitării acestui drept.

Totuși, nu orice reglementare legală are ca finalitate instituirea unui cadru eficient pentru libera circulație a persoanelor¹⁶³.

În vederea exercitării în bune condiții a dreptului cetățeanului român la liberă circulație în străinătate, în plan intern, au fost adoptate mai multe acte normative. În esență, aceste acte normative oferă un cadru civilizat exercitării acestui drept și previn unele abuzuri în domeniu.

Cetățenii români au garantat dreptul la libera circulație și, în mod corespunzător, au dreptul la eliberarea, deținerea și folosirea unui pașaport în condițiile legii¹⁶⁴. Dreptul la circulație al cetățeanului român nu este absolut și, în concordanță cu exigențele art. 2 al Protocolului nr. 4 la Convenția europeană și ale art. 52 din Constituție, cetățeanului român i se poate refuza, temporar, eliberarea pașaportului, iar dacă i-a fost eliberat îi poate fi retras ori i se poate suspenda dreptul de folosire a acestuia, atunci când¹⁶⁵:

a) există date temeinice ca a săvârșit o infracțiune pentru care pedeapsa prevăzută de lege este mai mare de 2 ani închisoare și ca intenționează să folosească pașaportul pentru a se sustrage urmăririi penale. Măsura se ia la cererea organelor de poliție pentru o perioadă de cel mult 7 zile;

¹⁶¹ Mihai Constantinescu, Ion Deleanu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Florin Vasilescu, Ioan Vida, *Constituția României comentată și adnotată*, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1992, p. 63; Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *op.cit.*, p. 209-210.

¹⁶² Gh.Iancu, *op.cit.*, p. 140 – 141.

¹⁶³ Din acest punct de vedere, impunerea unei taxe de trecere a frontierei poate constitui un atentat la libera circulație a cetățenilor.(a se vedea, Decizia Curții Constituționale nr. 71 din 15 decembrie 1993, publicată în *Culegerea de Decizii și Hotărâri ale Curții Constituționale 1992 – 1993*, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1994, p. 92.

¹⁶⁴ Ordonanța Guvernului nr. 65/1997 privind regimul pașapoartelor în România (M. Of. nr. 226/30.08.1997), aprobată cu modificări prin Legea nr. 216/1998 (M. Of. nr. 446/23.11.1998).

¹⁶⁵ Ordonanța Guvernului nr. 65/1997 privind regimul pașapoartelor în România (M. Of. nr. 226/30.08.1997), aprobată cu modificări prin Legea nr. 216/1998 (M. Of. nr. 446/23.11.1998); Ordonanța nr.84 din 28 august 2003 pentru modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr. 65/1997 privind regimul pașapoartelor în România publicată în Monitorul Oficial nr. 622/30 aug. 2003.

b) este învinuit sau inculpat într-o cauza penală și magistratul dispune instituirea măsurii interdicției părăsirii localității sau țării, în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului penal, indiferent de faza în care acesta se afla;

c) a fost condamnat și are de executat o pedeapsă privativă de libertate;

d) este urmărit pentru creanțe exigibile mai mari de 25 milioane lei, datorate unor persoane fizice, persoane juridice sau statului, iar executarea acestora nu este garantată; în acest caz, măsura se ia la cererea celor interesați, dacă plata creanțelor a fost dispusă prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă și irevocabilă;

e) a săvârșit în străinătate fapte de natură să aducă atingere siguranței naționale, menținerii ordinii publice, protecției sănătății sau moralei ori drepturilor și libertăților fundamentale ale altei persoane, care sunt stabilite prin hotărâri judecătorești sau fac obiectul urmăririi penale; dovada faptelor săvârșite în străinătate se face cu acte judiciare recunoscute potrivit legii române; în astfel de cazuri măsura se dispune de către Direcția Generală de Evidență Informatizată a Persoanei sau de către formațiunile teritoriale de evidență informatizată a persoanei, după caz, pentru o durată cuprinsă între 1 an și 5 ani, stabilită proporțional cu gravitatea faptei comise și cu consecințele ei. Aceeași măsură poate fi luată și împotriva persoanei care a săvârșit în străinătate fapta de cerșetorie, constatată potrivit legii, precum și împotriva persoanelor returnate în baza acordurilor de readmisie încheiate de România cu alte state și a cetățenilor români care au fost returnați din state cu care România nu a încheiat acorduri de readmisie, indiferent de motive, ori care au depășit termenele de ședere în statele în care au călătorit, stabilite prin acordurile sau convențiile încheiate cu acestea.

Autoritățile române nu pot suprima dreptul de circulație al cetățeanului, ci pot doar refuza, temporar, eliberarea pașaportului, iar dacă fost eliberat poate fi retras ori se poate suspenda dreptul de folosire a acestuia pe o durată determinată sau până la înlăturarea impedimentului. Pentru a preveni eventualele abuzuri ale autorităților, persoana nemulțumită poate face contestație la organul ierarhic superior celui care a dispus măsura și, în ultimă instanță, se poate adresa instanței de contencios administrativ.

Cetățenii români care călătoresc în scopuri particulare în statele membre ale Uniunii Europene sau în alte state pentru care nu este necesară viza de intrare trebuie să prezinte la ieșirea din țară următoarele documente¹⁶⁶:

a) asigurare medicală. De menționat faptul că nu este necesară asigurarea medicală pentru țările cu care România a încheiat acorduri, înțelegeri, convenții sau protocoale pentru acordarea asistenței medicale pe bază de reciprocitate în domeniul sănătății și, în consecință, cetățenii români care călătoresc în străinătate vor beneficia de asistență medicală pe bază de reciprocitate, în limita acordurilor, înțelegerilor, convențiilor sau protocoalelor încheiate între România cu celelalte state¹⁶⁷. Anterior plecării în străinătate cetățenii

¹⁶⁶ Ordonanța de urgență nr. 144 din 25 octombrie 2001 privind îndeplinirea de către cetățenii români, la ieșirea din țară, a condițiilor de intrare în statele membre ale Uniunii Europene și în alte state, publicată în Monitorul Oficial nr. 725 din 14 noiembrie 2001, aprobată prin Legea nr. 177/2002.

¹⁶⁷ Lista statelor cu care România a încheiat acorduri, înțelegeri, convenții sau protocoale pentru acordarea asistenței medicale pe bază de reciprocitate în domeniul sănătății a fost stabilită prin Ordinul 248 / 311 din

români au obligația de a consulta situația la zi a acestor acorduri, înțelegeri, convenții sau protocoale.

- b) bilet de călătorie dus-întors sau cartea verde a autoturismului;**
- c) o sumă minimă în valută liber convertibilă, pentru fiecare persoană, într-un cuantum corespunzător și proporțional cu durata sejurului, dar nu mai puțin de 5 zile;**

Potrivit Ordinului¹⁶⁸ nr. 177 din 22 noiembrie 2001 al ministrului de interne, cetățenii români care călătoresc în scopuri particulare în statele membre ale Uniunii Europene sau în alte state, pentru care nu este necesară viza de intrare, trebuie să prezinte la controlul de ieșire din țară o sumă minimă în valută liber convertibilă, la vedere, sau cărți de credit pentru conturi în valută. Cuantumul sumei minime în valută liber convertibilă, de persoană, pentru fiecare zi de ședere declarată, dar nu mai puțin de 5 zile se stabilește astfel:

- a) 50 euro sau echivalent pentru Turcia și fostele state socialiste, pentru care nu este necesară viza de intrare;
- b) 100 euro sau echivalent pentru statele din Uniunea Europeană și alte state, pentru care nu este necesară viza de intrare.

Sunt exceptate de la această obligație următoarele categorii de persoane:

- a) cetățenii români care pleacă în străinătate pentru a urma tratament medical, a participa la simpozioane, conferințe, studii, manifestări cultural-sportive ori în situația îmbolnăvirii sau decesului unei rude stabilite în străinătate ori în alte cazuri temeinic justificate. În această situație se vor prezenta documente doveditoare din care să rezulte scopul călătoriei și asigurarea financiară a acesteia;
- b) minorul sub vârsta de 14 ani, înscris în pașaportul părinților;
- c) minorul sub vârsta de 18 ani, care se deplasează la părintele sau la părinții care lucrează ori sunt stabiliți în statul de destinație sau la rude;
- d) cetățenii români care se deplasează în străinătate ca urmare a unui angajament de muncă, pe baza unui permis de muncă valabil pentru țara de destinație, indiferent de durata deplasării;
- e) cetățenii români care călătoresc în statele vecine în baza permisului de mic trafic sau trecere simplificată, eliberat de autoritățile de frontieră.

Chestionar de autoevaluare:

- Definiti cele doua componente ale dreptului la libera circulatie.
- Analizati reglementarile legale interne aferente liberei circulatii in strainatate si apreciati care dintre acestea au ca finalitate crearea unui cadru eficient pentru libera circulatie a persoanelor si care pot fi apreciate ca abuzive.
- Care sunt situatiile in care pasaportul poate fi retras sau suspendat?

2002 al ministrului de interne și al ministrului sănătății și familiei, publicat în Monitorul Oficial nr. 307/9 mai. 2002 (vezi anexa la curs).

¹⁶⁸ Publicat în Monitorul Oficial nr. 759 din 28 noiembrie 2001. A se vedea și Legea nr. 580 din 23 octombrie 2002 pentru completarea Ordonanța de urgență nr. 144 din 25 octombrie 2001 privind îndeplinirea de către cetățenii români, la ieșirea din țară, a condițiilor de intrare în statele membre ale Uniunii Europene și în alte state

Unitatea 5. Dreptul de asociere

Obiectivele modului: *Urmareste prezentarea reglementarii dreptului la asociere prin legea fundamentala din Romania, comparativ cu instrumentele internationale, inclusiv jurisprudenta Curtii de la Strasbourg. Se doreste identificarea modului de garantare a dreptului la asociere prin analiza legilsatiei interne care reglementeaza asocierea in partide politice, asociatii si fundatii.*

Concepte cheie: *liberatate de asociere, partide politice, syndicate, asociatii, fundatii, libertate de intrunire*

Constituția României

Art.37 Dreptul de asociere

- (1) Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în syndicate și în alte forme de asociere.
- (2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.
- (3) Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiști și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.
- (4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.

Art. 8 Pluralismul politic și partidele politice

- (1) Pluralismul în societatea românească este o condiție și o garanție a democrației constituționale.
- (2) Partidele politice se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii. Ele contribuie la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației.

Art.9 Syndicatele

Syndicatele se constituie și își desfășoară activitatea potrivit cu statutele lor, în condițiile legii. Ele contribuie la apărarea drepturilor și promovarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților.

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Art. 11 Libertatea de întrunire și de asociere

1. Orice persoana are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții syndicate și de a se afilia la syndicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea

care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângerile legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului¹⁶⁹

1.Cazul Young, James și Webster versus Regatul Unit.

Subiect: Licențierea unor muncitori feroviari în virtutea unui acord care impune apartenența la un anume sindicat drept condiție a angajării.

Problemă: Articolul 11 din Convenție protejează și dreptul de a nu te asocia?

Starea de fapt: British Rail (Societatea de Căi Ferate Britanică) încheie, în 1975, cu trei sindicate un acord de *closed shop*¹⁷⁰ care condiționa angajarea salariaților de afilierea la unul din aceste sindicate. Domnii Ian McLean Young, Noel Henry James și Roland Roger Webster, angajați la British Rail, sunt concediați în 1976 întrucât nu îndeplineau condiția afilierii la unul din cele trei sindicate. Feroviarilor apreciau că individul trebuie să aibă libertatea de alegere în ce privește libertatea sindicală. Mai mult decât atât, dnii Young și Webster aveau obiecții împotriva practicilor și activităților sindicale, iar Young era și împotriva orientărilor politice ale sindicatelor în cauză.

Legea britanică privind sindicatele și relațiile de muncă prevedea că o concediere a unui salariat, pentru refuzul de a se afilia la un sindicat într-o situație de *closed shop*, nu era considerată abuzivă, cu excepția situației când cel interesat refuza, de bună-credință, din cauza convingerilor sale religioase, să adere la orice sindicat.

Domnii Young și James au sesizat Comisia la 26 iulie 1976, iar dl. Webster la 18 februarie 1977, susținând că aplicarea legii care permitea concedierea lor, în ciuda caracterului rațional al motivelor lor de a refuza aderarea la un sindicat, a adus atingere libertății lor de asociere (art.11 din Convenție) precum și libertății de gândire (art.9) și de exprimare (art.10).

Poziția Guvernului britanic: acesta susține că art.11 nu protejează dreptul de a nu fi forțat să devii membru al unei asociații, drept ce ar fi fost în mod deliberat înlăturat din Convenție în timpul lucrărilor pregătitoare.

Poziția Curții Europene a Drepturilor Omului: Curtea arată că deși Convenția nu conține o regulă generală împotriva apartenenței obligatorii la un sindicat, de aici nu rezultă că a constrânge o persoană să se înscrie într-un sindicat determinat cadrează tot timpul cu spiritul art. 11. O amenințare cu concedierea, care implică pierderea mijloacelor de existență, constituie o formă foarte gravă de constrângere. În acest caz

¹⁶⁹ Pentru detalii, vezi, Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Ediția a 3 – a, Institutul Român Pentru Drepturile Omului, București, 2001; Monica Macovei, *Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului*, Culegere selectivă, volumul II, Editura Polirom, Iași, 2001.

¹⁷⁰ Un *closed shop* este o întreprindere sau un atelier în care, în urma unui acord sau aranjament între unul sau mai multe sindicate și unul sau mai mulți angajatori sau asociații de angajatori, salariații unei categorii determinate sunt, în principiu, obligați să aparțină sau să adere la un sindicat anume. Pentru detalii, vezi, V.Berger, *op.cit.*, p. 540 – 543.

concret Curtea pune concluzia violării art.11 din Convenția Europeană (18 voturi pentru, 3 împotriva).

Alte cauze relevante:

1. Cazul Sindicatul Național al Poliției Belgiene contra Belgiei.
Neconsultarea de către

Ministerul de Interne a unui sindicat de polițiști, socotit ca insuficient de reprezentativ. Hotărârea Plenului Curții din 27 octombrie 1975: lipsa violării art.11 din Convenție (unanimitate).

2. Cazul Sidiropoulos și Alții contra Greciei. Refuzul jurisdicțiilor de a înregistra o asociație bănuită că ar aduce atingere integrității teritoriale a țării. Hotărârea Curții din 10 iulie 1998: a avut loc o violare a art. 11 din Convenție (unanimitate).

3. Cazul Partidului Comunist Unificat din Turcia și Alții contra Turciei. Dizolvarea unui partid politic de către Curtea Constituțională. Hotărârea Marii Camere din 30 ianuarie 1998: a avut loc o încălcare a art. 11 din Convenție (unanimitate).

4. Cazul Partidul Socialist și Alții contra Turciei. Dizolvarea unui partid politic de către Curtea Constituțională. Hotărârea Curții din 25 mai 1998: a avut loc o încălcare a art. 11 din Convenție (unanimitate).

Dreptul de asociere exprimă posibilitatea cetățenilor români de a se asocia liber în partide

politice, în sindicate și în alte forme de asociere. Textul constituțional are o formulare largă, indicând doar cele mai importante forme de asociere, partidele politice și sindicatele, lăsând cetățenilor posibilitatea de a opta și pentru alte forme de asociere precum fundații, asociații, ligi, uniuni etc.

Sfera de aplicare a dispozițiilor art. 37 din Constituție. Aceste dispoziții constituționale constituie temeiul dreptului de asociere al cetățenilor în organizații care nu au scop lucrativ și nu urmăresc producerea și împărțirea profitului realizat. Asociațiile constituite în temeiul art. 37 din Constituție sunt de drept public, temeiul lor fiind libertatea de asociere și nu contractul care este temeiul asociațiilor și societăților de drept privat¹⁷¹. Constituirea și înregistrarea asociațiilor de drept public și privat sunt supuse unor legi diferite, ca o consecință a temeiului juridic diferit al fondării acestora.

Asociațiile de drept public constituite în temeiul art. 37 din Constituție se diferențiază de alte forme de asociere prin cel puțin următoarele elemente:

a) caracterul public al asocierii și interzicerea asociațiilor cu caracter secret. Printr-o asemenea dimensiune a asociațiilor de drept public se urmărește conservarea, într-un cadru instituțional transparent, a valorilor și principiilor democratice;

b) asociația este o instituție ce are la origine un acord de voințe provenind de la o pluralitate de participanți ce transformă libertatea de asociere într-o libertate colectivă¹⁷²;

¹⁷¹ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p.

¹⁷² Jean Rivero, *Les libertés publiques*, vol.2, Presses Universitaires de France, Paris, 1977, p. 395.

c) libertatea de asociere nu se confundă cu libertatea de întrunire. Atributul permanenței diferențiază cele două libertăți. Asociațiile sunt structuri juridice cu caracter permanent constituite în vederea realizării scopului lor, spre deosebire de întruniri, care sunt adunări de persoane cu caracter ocazional între care nu se creează legături juridice cu caracter permanent. Atributul permanenței nu este absolut, unele asociații putând fi constituite pe o durată limitată;

d) asociațiile de drept public au un scop non-profit și nu urmăresc producerea și distribuirea de beneficii;

e) partidele, organizațiile și orice asociații care militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale. Constatarea și declararea neconstituționalității unor asemenea structuri aparține Curții Constituționale.

Particularitățile dreptului de asociere a cetățenilor în partide politice

1. Cadrul legislativ. După Revoluția din 1989, primul act normativ cu privire la partidele politice a fost Decretul – Lege nr. 8 din 31 decembrie 1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și organizațiilor obștești în România. Ulterior, a fost adoptată Legea partidelor politice nr.27/1996, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 87 din 29 aprilie 1996, abrogată, cu excepția Capitolului VI – Finanțarea partidelor politice, prin noua Lege a partidelor politice din 2002.

2. Definiția, scopurile și înregistrarea partidelor politice. Partidele politice, în calitate de persoane juridice de drept public, sunt asociații cu caracter politic ale cetățenilor români cu drept de vot, care participă în mod liber la formarea și exercitarea voinței lor politice, îndeplinind o misiune publică garantată de Constituție (art.1 din Legea partidelor politice). Dacă cetățenii străini se pot asocia în societăți de drept privat, ei nu se pot asocia în partide politice. Cetățenii români cu dublă cetățenie se pot asocia în partide politice, dar nu pot ocupa funcții și demnități publice, civile și militare.

Partidele politice promovează valorile și interesele naționale, pluralismul politic, contribuie la formarea opiniei publice, participă cu candidați în alegeri și la constituirea unor autorități publice și stimulează participarea cetățenilor la scrutinuri, potrivit legii (art.2).

Sunt interzise partidele politice care, prin statutul, propaganda de idei ori prin alte activități pe care le organizează:

- militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României; (art. 37 alin.2 din Constituție);
- urmăresc defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri (art. 30 alin.7 din Constituție);

De asemenea, partidele politice nu pot avea un caracter secret, nu pot organiza activități

militare sau paramilitare, nu pot organiza structuri după criteriul locului de muncă, nu pot desfășura activități politice la nivelul agenților economici sau al instituțiilor publice – cu excepția campaniilor electorale și pe baza acordului acestora - și nu se pot afilia la organizații din străinătate dacă prin afiliere se încalcă respectarea suveranității naționale, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale, a ordinii de drept și a principiilor democrației constituționale (art.3 alin.3 și 4, art. 4 din Lege). Dacă pentru majoritatea *interdicțiilor* menționate există o sancțiune – declararea neconstituționalității partidului politic respectiv – pentru organizarea de structuri de partid după criteriul locului de muncă și pentru desfășurarea de activități politice la nivelul agenților economici sau al instituțiilor publice, în afara campaniilor electorale, nu există nici o sancțiune expresă. Totuși, o posibilă sancțiune ar fi declanșarea procedurii de dizolvare pe cale judecătorească a partidului politic respectiv întrucât realizarea scopului partidului este urmărită prin mijloace ilicite (vezi dizolvarea partidelor politice).

Fiecare partid politic trebuie să aibă denumire integrală, denumire prescurtată și semn permanent proprii. Acestea nu pot reproduce sau combina simbolurile naționale ale statului român, ale altor state, ale organismelor internaționale ori ale cultelor religioase. Singurele excepții vizează partidele politice care sunt membre ale unor organizații politice internaționale, acestea putând utiliza însemnul organizației respective ca atare sau într-o combinație specifică (art.5). De asemenea, fiecare partid politic trebuie să aibă statut și program politic proprii (art.9).

Toți cetățenii care au, potrivit Constituției, drept de vot, se pot asocia în partide politice cu excepția judecătorilor Curții Constituționale, avocații poporului, magistraților, membrilor activi ai armatei, polițiștilor și a altor categorii de funcționari publici stabiliți prin lege organică, ce nu pot face parte din partide politice (art.37.3 din Constituție). Se poate observa că excepțiile îi vizează, în sens larg, pe funcționarii publici a caror activitate trebuie să fie echidistantă din punct de vedere politic în vederea asigurării neutralității serviciilor publice. Enumerarea constituțională a excepțiilor nu are un caracter exhaustiv, iar legiuitorul poate pe calea legii organice să stabilească și alte excepții.

Un cetățean român nu poate face parte în același timp din două sau mai multe partide politice. Această cerință este completată cu alte măsuri subsidiare: obligativitatea declarării pe proprie răspundere de către orice persoană care se înscrie într-un partid politic dacă are sau nu calitatea de membru al unui alt partid politic și considerarea înscrierii unei persoane într-un alt partid politic drept demisie din partidul al cărui membru a fost anterior. De asemenea, la înscrierea într-un partid politic, persoana în cauză trebuie să menționeze, alături de adresă, felul și numărul actului de identitate, și codul numeric personal. Prevederile legale menționate urmăresc să asigure o reflectare reală a diversităților de opinie politică din societatea românească prin împiedicarea unei persoane să facă parte, în același timp, din două sau mai multe partide politice (art.8 și 19). De lege ferenda, ar trebui introdusă în lege o sancțiune precisă în cazul nedeclarării de către persoana care se înscrie într-un partid politic a faptului dacă mai face sau nu parte dintr-un alt partid politic.

Instrumentul legal de evidență a partidelor politice este Registrul partidelor politice de la Tribunalul București, iar datele din acest registru sunt considerate informații de interes public și pot fi consultate în condițiile Legii 544/2001 cu privire la liberul acces la informațiile de interes public.

În vederea înregistrării, un partid politic trebuie să dispună, pe lângă program, statut, sediu și patrimoniu, de cel puțin 25.000 de membri, domiciliați în cel puțin 18 din județele țării și municipiul București, dar nu mai puțin de 700 de persoane pentru fiecare din aceste județe și municipiul București¹⁷³.

În fiecare an preelectoral, până la 31 decembrie a acelui an, partidele politice sunt obligate să-și actualizeze listele cu cei cel puțin 25.000 de membri. Ca o mențiune specială, în termen de 6 luni de la intrarea în vigoare a actualei legi, partidelor politice existente, sub sancțiunea radierii din Registrul partidelor politice, vor trebui să se reînregistreze la Tribunalul București potrivit noilor exigențe prevazute în legea partidelor politice.

Încetarea activității partidelor politice

Actuala lege are meritul de a fi reglementat într-o manieră mult mai precisă modalitățile și

condițiile exprese în care un partid politic își poate înceta activitatea. Potrivit legii, un partid politic își încetează activitatea prin:

- A) dizolvare
- B) autodizolvare
- C) reorganizare

A. Dizolvarea partidelor politice. Dizolvarea unui partid politic poate interveni fie ca

urmare a hotărârii pronunțate de Curtea Constituțională fie ca urmare a hotărârii pronunțate de Tribunalul București (pe cale judecătorească)

Dizolvarea unui partid politic ca urmare a hotărârii pronunțate de Curtea Constituțională. În acest caz, Curtea Constituțională, la sesizarea Guvernului sau a unuia dintre președinții celor două Camere ale Parlamentului, hotărăște asupra neconstituționalității unui partid politic dacă acesta a încălcat prevederile art. 37 alin.(2) și (4) precum și ale art. 30 alin. (7) din Constituția României.

Dizolvarea unui partid politic pe cale judecătorească poate interveni în următoarele situații:

- când se constată încălcarea prevederilor art.30 alin.7 și art. 37 alin. (2) și (4) din

Constituție, de către Curtea Constituțională, precum și cele ale art. 3 alin.(3) și (4) din legea partidelor politice¹⁷⁴;

- când scopul sau activitatea partidului politic au devenit ilicite ori contrare ordinii

publice;

¹⁷³Legea 27/1996 cu privire la partidele politice solicita cel puțin 10.000 de membri în vederea înființării unui partid politic. În forma inițială a propunerii legislative cu privire la noua lege a partidelor politice se menționa cifra de 30.000 de membri, dar a fost în Parlament amendată de Guvern în sensul ridicării numărului minim de membri la 50.000. În urma cererii Președintelui României de reexaminare a legii, Parlamentul a stabilit că pentru înființarea unui partid politic sunt necesari cel puțin de 25.000 de membri.

¹⁷⁴ Aliniatele (3) și (4) ale art. 3 din Legea partidelor politice au următorul conținut:

(3) Este interzisă afilierea partidelor politice la organizații din străinătate, dacă această afiliere încalcă valorile prevăzute la alin. (1). (alin.1: Pot funcționa ca partide politice numai asociațiile cu caracter politic, constituite potrivit legii, și care militează pentru respectarea suveranității naționale, a independenței și unității statului, a integrității teritoriale, a ordinii de drept și a principiilor democrației constituționale);

(4) Partidele politice nu pot organiza activități militare sau paramilitare și nici alte activități interzise de lege

- când realizarea scopului partidului politic este urmărită prin mijloace ilicite sau contrare

ordinii publice. De exemplu, în cazul în care partidele politice ar organiza structuri după criteriul locului de muncă sau ar desfășura activități politice la nivelul agenților economici sau al instituțiilor publice, în afara campaniei electorale, activități interzise în mod expres de legea partidelor politice.

- când partidul politic urmărește alt scop decât cel care rezultă din statutul și programul politic ale acestuia;

• ca urmarea a inactivității. Inactivitatea unui partid politic se poate constata în următoarele situații:

- a) nu a ținut nici o adunare generală timp de 5 ani

Potrivit legii, adunarea generală a membrilor partidului sau a delegaților acestora, la nivel național, trebuie să se desfășoare cel puțin o dată la 4 ani (art.14). Legiuitorul a acordat un an de „grație” partidului politic care nu a ținut nici o adunare generală timp de 4 ani, înainte de a se trece la constatarea pe cale judecătorească a inactivității acestuia.

- b) nu a desemnat candidați, singur sau în alianță, în două campanii electorale

parlamentare succesive, în cel puțin 21 de circumscripții electorale.

Teoretic, de la data intrării în vigoare a prezentei legi a partidelor politice, inactivitatea unui partid politic nu va putea fi constatată mai devreme de cel puțin 8 ani în ipoteza b și 5 ani în ipoteza a.

Inactivitatea și încetarea existenței partidului politic se constată de către Tribunalul București la cererea Ministerului Public. Împotriva hotărârii Tribunalului București partea interesată poate face contestație la Curtea de Apel București, în termen de 5 zile de la data comunicării hotărârii. Curtea de Apel București se pronunță în termen de 15 zile de la înregistrarea contestației, iar hotărârea sa este definitivă și irevocabilă.

- ca urmare a neîndeplinirii obiectivelor generale ale partidelor politice stabilite prin art.

1 și 2 din legea partidelor politice¹⁷⁵. Legiuitorul a apreciat că neîndeplinirea obiectivelor stabilite pentru un partid politic se poate constata atunci când partidul politic în cauză nu a obținut la două alegeri generale succesive un număr de cel puțin 25.000 de voturi, la nivel național, pentru candidaturile depuse în oricare dintre următoarele scrutinuri: consilii județene, consilii locale, Camera Deputaților și Senat. După cum se poate observa, voturile obținute la candidaturile depuse pentru funcțiile de primar nu sunt incluse în cele 25.000 de voturi. Explicația rezidă, probabil, în faptul că alegerile pentru funcțiile de primar sunt desfășurate pe baza scrutinului uninominal, și nu pe baza scrutinului de lista al reprezentării proporționale. Dimpotrivă, tocmai datorită relevanței uninominale a candidaturilor pentru funcțiile de primar, voturile obținute ar trebui să fie incluse în numărul minim de voturi stabilit de lege.

¹⁷⁵ Art. 1 : Partidele politice sunt asociații cu caracter politic ale cetățenilor români cu drept de vot, care participă în mod liber la formarea și exercitarea voinței lor politice, îndeplinind o misiune publică garantată de Constituție. Ele sunt persoane juridice de drept public.

Art.2 : Prin activitatea lor, partidele politice promovează valorile și interesele naționale, pluralismul politic, contribuie la formarea opiniei publice, participă cu candidați în alegeri și la constituirea unor autorități publice și stimulează participarea cetățenilor la scrutinuri, potrivit legii.

- în cazul în care modificările la statut nu sunt comunicate Tribunalului București în

termen de 30 de zile de la data adoptării sau instanța a respins cererea de încuviințare a modificării statutului, iar partidul politic în cauză acționează în baza statutului modificat. În acest caz, Tribunalul București, la cererea Ministerului Public, va hotărî încetarea activității partidului politic și radierea acestuia din Registrul partidelor politice. Împotriva hotărârii Tribunalului București partea interesată poate face contestație la Curtea de Apel București, în termen de 5 zile de la data comunicării hotărârii. Curtea de Apel București se pronunță în termen de 15 zile de la înregistrarea contestației, iar hotărârea sa este definitivă și irevocabilă.

În toate cazurile de dizolvare pe cale judecătorească a partidelor politice, cererea de dizolvare este adresată Tribunalului București de către Ministerul Public, hotărârea Tribunalului putând fi atacată la Curtea de Apel, unde rămâne definitivă și irevocabilă. Pe baza hotărârii definitive, Tribunalul București va proceda la radierea partidelor în cauză din Registrul partidelor politice.

B. Autodizolvarea. Autodizolvarea unui partid politic poate fi hotărâtă de către organele competente prevăzute în statut, iar documentele justificative în acest sens se depun, în termen de 10 zile, la Tribunalul București în vederea radierii din Registrul partidelor politice.

C. Reorganizarea. Încetarea activității unui partid politic prin această formă poate interveni atunci când reorganizarea îmbracă forma comasării prin absorbție, comasării prin fuziune și a divizării totale a patrimoniului.

În cazul *comasării prin absorbție* unul dintre partidele politice își păstrează personalitatea juridică, iar celelalte partide absorbite își încetează activitatea. De menționat faptul că partidul care își păstrează personalitatea juridică se subrogă în drepturile și obligațiile partidelor absorbite care își încetează activitatea, inclusiv prin cumularea subvențiilor acestora.

În cazul *comasării prin fuziune* a unor partide politice rezultă un partid politic nou, care se subrogă în drepturile și obligațiile partidelor politice care au fuzionat, va fi înscris în Registrul partidelor politice, iar partidele care au procedat la comasare vor fi radiate.

În cazul *divizării totale* a patrimoniului unui partid politic către două sau mai multe partide existente sau care iau naștere astfel, partidul divizat va fi radiat din Registrul partidelor politice.

Tribunalul București, după primirea documentelor justificative cu privire la autodizolvare sau la reorganizare, în formele menționate mai sus, va proceda la radierea partidelor în cauză din Registrul partidelor politice.

Particularitățile dreptului de asociere în asociații și fundații

Cadrul legal. Până în luna mai 2000 a fost în vigoare Legea 21/1924 pentru persoane juridice (asociații și fundații), publicată în M.O. al României, Partea I, nr.27 din 6 februarie 1924, cu modificările ulterioare. În ianuarie 2000 a fost adoptată Ordonanța Guvernului nr. 26 /2000 cu privire la asociații și fundații, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, n.39 din 31 ianuarie 2000, și intrată în vigoare la 1 mai 2000. Această Ordonanță a fost modificată prin Ordonanța nr. 37 din 30 ianuarie 2003 pentru

modificarea si completarea Ordonantei Guvernului nr.26 /2000 cu privire la asociatii si fundatii, publicata in Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr. 62 din 1 februarie 2003.

Scopul si infiintarea asociatiilor si fundatiilor. Asociatiile si fundatiile constituite in baza Ordonantei Guvernului nr. 26/2000 sunt persoane juridice de drept privat fara scop patrimonial.

Dreptul de asociere in asociatii si fundatii este deschis oricarei persoane fizice si juridice, spre deosebire de asocierea in partidelor politice care este rezervata numai cetatenilor romani.

Numarul minim de persoane in vederea constituirii unei asociatii este de cel putin trei, in timp ce o fundatie poate fi constituita si de catre o singura persoana.

Scopul asocierii este unul nonprofit. In acest sens, asocierea vizeaza promovarea unor activitati de interes general sau in interesul unor colectivitati locale, precum si sustinerea unor valori civice, ale democratiei si statului de drept.

Asociatiile si fundatiile dobandesc personalitate juridica prin inscrierea in Registrul asociatiilor si fundatiilor aflat la grefa judecatoriei in a caror raza teritoriala isi au sediul. In vederea dobandirii personalitatii juridice, asociatii trebuie sa incheie, in forma autentica, actul constitutiv si statutul asociatiei sau fundatiei. Disponibilitatea denumirii asociatiei sau fundatiei trebuie sa fie avizata de Ministerul Justitiei. Prin Ordonanta 37/2003 a fost introdusa o noua conditie in vederea infiintarii unei asociatii sau fundatii, si anume este vorba despre avizul ministerului sau organului de specialitate al administratiei publice centrale in a carui sfera de competenta isi desfasoara activitatea asociatia sau fundatia. In opinia noastra, aceasta prevedere este neconstitutionala intrucat, pe de o parte, ingradeste dreptul de asociere al cetatenilor, si, pe de alta parte, afecteaza dreptul societatii civile de a se organiza si structura independent de vointa si acordul autoritatii publice. Societatea civila reprezinta “puterea celor fara de putere” si, in consecinta, o conditionare a infiintarii unei asociatii sau fundatii de un aviz al “societatii politice” afecteaza grav mecanismul democratic specific statului de drept.

Evidenta centralizata a asociatiilor si fundatiilor se tine de Ministerul Justitiei prin intermediul Registrului national al persoanelor juridice fara scop patrimonial.

Patrimoniul initial al asociatiei trebuie sa fie in valoare de cel putin dublul salariului minim brut pe economie, iar al fundatiei in valoare de cel putin 100 de ori salariul minim brut pe economie¹⁷⁶. Asociatiile si fundatiile pot infiinta societati comerciale,dar, in mod obligatoriu, dividendele obtinute din activitatile acestor societati comerciale se folosesc pentru realizarea scopului asociatiei sau fundatiei.

Recunosterea utilitatii publice a asociatiilor si fundatiilor.

Guvernul Romaniei poate recunoste, prin hotarare, utilitatea publica a unei asociatii sau fundatii, daca aceasta indeplineste cumulativ urmatoarele conditii:

- activitatea acesteia se desfasoara in interes general sau comunitar;
- functioneaza de cel putin 3 ani si a realizat majoritatea obiectivelor stabilite;

¹⁷⁶ In cazul fundatiilor al caror scop exclusiv este efectuarea operatiunilor de colectare de fonduri care sa fie puse la dispozitia altor asociatii sau fundatii, in vederea realizarii de programe de catre acestea din urma, activul patrimonial initial poate avea o valoare totala de cel putin 20 de ori salariul minim brut pe economie.

- prezinta un raport din care sa rezulte desfasurarea unei activitati anterioare semnificative, prin derularea unor programe sau proiecte specifice scopului sau, insotit de bilanturile si bugetele de venituri si cheltuieli pe ultimii 3 ani;
- valoarea activului patrimonial pe fiecare an in parte este cel putin egala cu valoarea patrimoniului initial.

Recunosterea utilitatii publice se face pe durata nedeterminata, dar Guvernul, in cazul in care asociatia sau fundatia nu mai indeplineste cel putin una din conditiile care au stat la baza recunosterii utilitatii publice, va retrage actul de recunoastere.

Recunoasterea caracterului de utilitate publica a unei asociatii sau fundatii ii confera acesteia, in plus, urmatoarele drepturi si obligatii:

- dreptul de a i se concesiona servicii publice fara caracter comercial, in conditiile legii;
- dreptul preferential la resurse provenite din bugetul de stat si bugetele locale;
- dreptul de a mentiona in toate documentele pe care le intocmeste ca asociatia sau fundatia este recunoscuta ca fiind de utilitate publica;
- obligatia de a mentine cel putin nivelul activitatii si performantele care au determinat recunosterea;
- obligatia de a comunica autoritatii administrative competente orice modificari ale actului constitutiv si ale statutului, precum si rapoartele de activitate si bilanturile anuale;
- obligatia de a comunica, in extras, rapoartele de activitate si bilanturile anuale in Monitorul Oficial al Romaniei, Partea a IV-a, precum si in Registrul national al persoanelor juridice fara scop patrimonial.

Ghid de autoevaluare:

- Comparati modul de consacrare si garantare a dreptului la asociere prin intermediul Constitutia Romaniei si a mecanismelor internationale;
- Prin ce se diferentiaza asociatiile de drept public de alte forme de asociere?
- Care sunt conditiile inregistrarii partidelor politice? Faceti o comparatie cu conditiile de infiintare a asociatiilor si fundatiilor? Este respectat art.11 din Conventia Europeana?
- Care sunt situatiile de incetare a activitatii partidelor politice?
- In ce conditii se poate recunoste utilitatea publica a asociatiilor si fundatiilor?

Tema de referat:

- Analizati modalitatea de garantare a art. 11 din Conventia Europeana a Drepturilor Omului prin jurisprudenta Curtii de la Strasbourg

Bibliografie obligatorie:

- V. Berger, *Jurisprudenta Curtii Europene a Drepturilor Omului*, ed. a 3-a, Bucuresti: Institutul Roman pentru Drepturile Omului;
- I. Deleanu, *Instituti si proceduri constitutionale*, Arad: Servo-Sat, 2004;

- G. Iancu, Drepturile, libertatile si indatoririle fundamentale in Romania, Bucuresti: All Beck, 2002;
- M. Macovei, Hotarari ale Curtii Europene a Drepturilor Omului, culegere selectiva, vol.I-II, Iasi: Polirom, 2001;

Bibliografie recomandata:

- I. Muraru, S. Tanasescu, Drept constitutional si institutii politice, Bucuresti: Lumina Lex, 2004;
- D. Micu, Garantarea drepturilor Omului, Bucuresti: All Beck, 1998;
- G. Scripcaru, A. Ciuca, V. Astatoae, C. Scripcaru, Bioetica, stiintele vietii si drepturile omului, Iasi: Polirom, 1998;
- I. Dogaru, C.D. Danisor, Drepturile omului si libertatile publice, Chisinau: Zamolxe, 1999;
- J. Morange, Libertatile publice, trad. Sebastian Vlad Mangrau, Bucuresti: Rosetti, 1995;
- J. Rivero, Les libertes publiques, vol.2, Paris: Presses Universitaires de France, 1977
- R. L. Holsinger, J. P. Dilts, Media Law, NY: McGraw-Hill, INC., 1994

ANEXE

Constituția României (extras)

TITLUL II

Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale

CAP. I

Dispoziții comune

ART. 15

Universalitatea

(1) Cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.

(2) Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.

ART. 16

Egalitatea în drepturi

(1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.

(2) Nimeni nu este mai presus de lege.

(3) Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară. Statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități.

(4) În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii Uniunii care îndeplinesc cerințele legii organice au dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile administrației publice locale.

ART. 17

Cetățenii români în străinătate

Cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român și trebuie să-și îndeplinească obligațiile, cu excepția acelor care nu sunt compatibile cu absența lor din țară.

ART. 18

Cetățenii străini și apatrizii

(1) Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi.

(2) Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte.

ART. 19

Extrădarea și expulzarea

(1) Cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România.

(2) Prin derogare de la prevederile alineatului (1), cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.

(3) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.

(4) Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție.

ART. 20

Tratatele internaționale privind drepturile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

ART. 21

Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept.

(3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.

(4) Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite.

CAP. II

Drepturile și libertățile fundamentale

ART. 22

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

(1) Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

(3) Pedeapsa cu moartea este interzisă.

ART. 23

Libertatea individuală

(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.

(2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.

(3) Reținerea nu poate depăși 24 de ore.

(4) Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal.

(5) În cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile.

(6) În faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate.

(7) Încheierile instanței privind măsura arestării preventive sunt supuse cailor de atac prevăzute de lege.

(8) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(9) Punerea în libertate a celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum și în alte situații prevăzute de lege.

(10) Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauciune.

(11) Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

(12) Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii.

(13) Sancțiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.

ART. 24

Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

ART. 25

Libera circulație

(1) Dreptul la libera circulație, în țară și în străinătate, este garantat. Legea stabilește condițiile exercitării acestui drept.

(2) Fiecărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară.

ART. 26

Viața intimă, familială și privată

(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

ART. 27

Inviolabilitatea domiciliului

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege pentru următoarele situații:

- a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;
- b) înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
- c) apărarea securității naționale sau a ordinii publice;
- d) prevenirea răspândirii unei epidemii.

(3) Percheziția se dispune de judecător și se efectuează în condițiile și în formele prevăzute de lege.

(4) Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, în afară de cazul infracțiunilor flagrante.

ART. 28

Secretul corespondenței

Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil.

ART. 29

Libertatea conștiinței

(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.

(2) Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(3) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(4) În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.

(5) Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfeline.

(6) Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

ART. 30

Libertatea de exprimare

(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.

- (2) Cenzura de orice fel este interzisă.
- (3) Libertatea presei implică și libertatea de a înființa publicații.
- (4) Nici o publicație nu poate fi suprimată.
- (5) Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării.
- (6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictelor de presă se stabilesc prin lege.

ART. 31

Dreptul la informație

- (1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.
- (2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.
- (3) Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională.
- (4) Mijloacele de informare în masă, publice și private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.
- (5) Serviciile publice de radio și de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii și controlul parlamentar asupra activității lor se reglementează prin lege organică.

ART. 32

Dreptul la învățătura

- (1) Dreptul la învățătura este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare.
- (2) Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.
- (3) Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.
- (4) Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizati, în condițiile legii.
- (5) Învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii.
- (6) Autonomia universitară este garantată.
- (7) Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.

ART. 33

Accesul la cultură

- (1) Accesul la cultură este garantat, în condițiile legii.
- (2) Libertatea persoanei de a-și dezvolta spiritualitatea și de a accede la valorile culturii naționale și universale nu poate fi îngrădită.
- (3) Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume.

ART. 34

Dreptul la ocrotirea sănătății

- (1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.
- (2) Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice.
- (3) Organizarea asistenței medicale și a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii.

ART. 35

Dreptul la mediu sănătos

- (1) Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.
- (2) Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept.
- (3) Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător.

ART. 36

Dreptul de vot

- (1) Cetățenii au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv.
- (2) Nu au drept de vot debilizii sau alienații mintal, puși sub interdicție, și nici persoanele condamnate, prin hotărâre judecătorească definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

ART. 37

Dreptul de a fi ales

- (1) Au dreptul de a fi aleși cetățenii cu drept de vot care îndeplinesc condițiile prevăzute în articolul 16 alineatul (3), dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit articolului 40 alineatul (3).
- (2) Candidații trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani pentru a fi aleși în Camera Deputaților sau în organele administrației publice locale, vârsta de cel puțin 33 de ani pentru a fi aleși în Senat și vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși în funcția de Președinte al României.

ART. 38

Dreptul de a fi ales în Parlamentul European

În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii români au dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European.

ART. 39

Libertatea întrunirilor

Mitingurile, demonstrațiile, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.

ART. 40

Dreptul de asociere

- (1) Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate, în patronate și în alte forme de asociere.
- (2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.
- (3) Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.

- (4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.

ART. 41

Munca și protecția socială a muncii

- (1) Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă este liberă.
- (2) Salariații au dreptul la măsuri de protecție socială. Acestea privesc securitatea și sănătatea salariaților, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim brut pe țară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții deosebite sau speciale, formarea profesională, precum și alte situații specifice, stabilite prin lege.
- (3) Durata normală a zilei de lucru este, în medie, de cel mult 8 ore.
- (4) La muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații.
- (5) Dreptul la negocieri colective în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.

ART. 42

Interzicerea muncii forțate

- (1) Munca forțată este interzisă.
- (2) Nu constituie muncă forțată:
 - a) activitățile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum și cele desfășurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conștiință;
 - b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

ART. 43

Dreptul la grevă

(1) Salariații au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale.

(2) Legea stabilește condițiile și limitele exercitării acestui drept, precum și garanțiile necesare asigurării serviciilor esențiale pentru societate.

ART. 44

Dreptul de proprietate privată

(1) Dreptul de proprietate, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Conținutul și limitele acestor drepturi sunt stabilite de lege.

(2) Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală.

(3) Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire.

(4) Sunt interzise naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.

(5) Pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității.

(6) Despăgubirile prevăzute în alineatele (3) și (5) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.

(7) Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.

(8) Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(9) Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

ART. 45

Libertatea economică

Accesul liber al persoanei la o activitate economică, libera inițiativă și exercitarea acestora în condițiile legii sunt garantate.

ART. 46

Dreptul la moștenire

Dreptul la moștenire este garantat.

ART. 47

Nivelul de trai

(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.

(2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asigurări sociale publice sau private, prevăzute de lege. Cetățenii au dreptul și la măsuri de asistență socială, potrivit legii.

ART. 48

Familia

(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie.

ART. 49

Protecția copiilor și a tinerilor

(1) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor.

(2) Statul acordă alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.

(3) Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dauna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

(4) Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați.

(5) Autoritățile publice au obligația să contribuie la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării.

ART. 50

Protecția persoanelor cu handicap

Persoanele cu handicap se bucura de protecție specială. Statul asigură realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament ale handicapului, în vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor.

ART. 51

Dreptul de petiționare

(1) Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.

(2) Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

(3) Exercitarea dreptului de petiționare este scutită de taxă.

(4) Autoritățile publice au obligația să răspundă la petiții în termenele și în condițiile stabilite potrivit legii.

ART. 52

Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

(1) Persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei.

(2) Condițiile și limitele exercitării acestui drept se stabilesc prin lege organică.

(3) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență.

ART. 53

Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

(1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.

CAP. III

Îndatoririle fundamentale

ART. 54

Fidelitatea față de țară

(1) Fidelitatea față de țară este sacră.

(2) Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, raspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege.

ART. 55

Apărarea țării

(1) Cetățenii au dreptul și obligația să apere România.

(2) Condițiile privind îndeplinirea îndatoririlor militare se stabilesc prin lege organică.

(3) Cetățenii pot fi încorporați de la vârsta de 20 de ani și până la vârsta de 35 de ani, cu excepția voluntarilor, în condițiile legii organice.

ART. 56

Contribuții financiare

(1) Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.

- (2) Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure asezarea justă a sarcinilor fiscale.
- (3) Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege, în situații excepționale.

ART. 57

Exercitarea drepturilor și a libertăților

Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți.

CAP. IV

Avocatul Poporului

ART. 58

Numirea și rolul

- (1) Avocatul Poporului este numit pe o durată de 5 ani pentru apărarea drepturilor și libertăților persoanelor fizice. Adjuncții Avocatului Poporului sunt specializați pe domenii de activitate.
- (2) Avocatul Poporului și adjuncții săi nu pot îndeplini nici o altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.
- (3) Organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului se stabilesc prin lege organică.

ART. 59

Exercitarea atribuțiilor

- (1) Avocatul Poporului își exercită atribuțiile din oficiu sau la cererea persoanelor lezate în drepturile și în libertățile lor, în limitele stabilite de lege.
- (2) Autoritățile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuțiilor sale.

ART. 60

Raportul în fața Parlamentului

Avocatul Poporului prezintă celor două Camere ale Parlamentului rapoarte, anual sau la cererea acestora. Rapoartele pot conține recomandări privind legislația sau măsuri de altă natură, pentru ocrotirea drepturilor și a libertăților cetățenilor.

Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen

26 août 1789

Les représentants du peuple français, constitués en Assemblée nationale, considérant que l'ignorance, l'oubli ou le mépris des droits de l'homme sont les seules causes des malheurs publics et de la corruption des gouvernements, ont résolu d'exposer, dans une déclaration solennelle, les droits naturels, inaliénables et sacrés de l'homme, afin que cette déclaration, constamment présente à tous les membres du corps social, leur rappelle sans cesse leurs droits et leurs devoirs ; afin que les actes du pouvoir législatif et ceux du pouvoir exécutif, pouvant être à chaque instant comparés avec le but de toute institution politique, en soient plus respectés ; afin que les réclamations des citoyens, fondées désormais sur des principes simples et incontestables, tournent toujours au maintien de la Constitution et au bonheur de tous. En conséquence, l'Assemblée nationale reconnaît et déclare, en présence et sous les auspices de l'Être Suprême, les droits suivants de l'homme et du citoyen. **Article premier** - Les hommes naissent et demeurent libres et égaux en droits. Les distinctions sociales ne peuvent être fondées que sur l'utilité commune.

Article 2 - Le but de toute association politique est la conservation des droits naturels et imprescriptibles de l'homme. Ces droits sont la liberté, la propriété, la

sûreté et la résistance à l'oppression.

Article 3 - Le principe de toute souveraineté réside essentiellement dans la Nation. Nul corps, nul individu ne peut exercer d'autorité qui n'en émane expressément.

Article 4 - La liberté consiste à pouvoir faire tout ce qui ne nuit pas à autrui : ainsi, l'exercice des droits naturels de chaque homme n'a de bornes que celles qui assurent aux autres membres de la société la jouissance de ces mêmes droits. Ces bornes ne peuvent être déterminées que par la loi.

Article 5 - La loi n'a le droit de défendre que les actions nuisibles à la société. Tout ce qui n'est pas défendu par la loi ne peut être empêché, et nul ne peut être contraint à faire ce qu'elle n'ordonne pas.

Article 6 - La loi est l'expression de la volonté générale. Tous les citoyens ont droit de concourir personnellement ou par leurs représentants à sa formation. Elle doit être la même pour tous, soit qu'elle protège, soit qu'elle punisse. Tous les citoyens, étant égaux à ces yeux, sont également admissibles à toutes dignités, places et emplois publics, selon leur capacité et sans autre distinction que celle de leurs vertus et de leurs talents.

Article 7 - Nul homme ne peut être accusé, arrêté ou détenu que dans les cas déterminés par la loi et selon les formes qu'elle a prescrites. Ceux qui sollicitent, expédient, exécutent ou font exécuter des ordres arbitraires doivent être punis ; mais tout citoyen appelé ou saisi en vertu de la loi doit obéir à l'instant ; il se rend coupable par la résistance.

Article 8 - La loi ne doit établir que des peines strictement et évidemment nécessaires, et nul ne peut être puni qu'en vertu d'une loi établie et promulguée antérieurement au délit, et légalement appliquée.

Article 9 - Tout homme étant présumé innocent jusqu'à ce qu'il ait été déclaré coupable, s'il est jugé indispensable de l'arrêter, toute rigueur qui ne serait pas nécessaire pour s'assurer de sa personne doit être sévèrement réprimée par la loi.

Article 10 - Nul ne doit être inquiété pour ses opinions, mêmes religieuses, pourvu que leur manifestation ne trouble pas l'ordre public établi par la loi.

Article 11 - La libre communication des pensées et des opinions est un des droits les plus précieux de l'homme ; tout citoyen peut donc parler, écrire, imprimer librement, sauf à répondre de l'abus de cette liberté dans les cas déterminés par la loi.

Article 12 - La garantie des droits de l'homme et du citoyen nécessite une force

publique ; cette force est donc instituée pour l'avantage de tous, et non pour l'utilité particulière de ceux à qui elle est confiée.

Article 13 - Pour l'entretien de la force publique, et pour les dépenses d'administration, une contribution commune est indispensable ; elle doit être également répartie entre les citoyens, en raison de leurs facultés.

Article 14 - Les citoyens ont le droit de constater, par eux-mêmes ou par leurs représentants, la nécessité de la contribution publique, de la consentir librement, d'en suivre l'emploi, et d'en déterminer la quotité, l'assiette, le recouvrement et la durée.

Article 15 - La société a le droit de demander compte à tout agent public de son administration.

Article 16 - Toute société dans laquelle la garantie des droits n'est pas assurée ni la séparation des pouvoirs déterminée, n'a point de Constitution.

Article 17 - La propriété étant un droit inviolable et sacré, nul ne peut en être privé, si ce n'est lorsque la nécessité publique, légalement constatée, l'exige évidemment, et sous la condition d'une juste et préalable indemnité.

Primul Protocol Adicional

la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiat la Paris la 20 martie 1952

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului European,
hotărâte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor și libertăților, altele decât cele care sunt deja înscrise în titlul I al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare convenția),
au convenit asupra celor ce urmează:

Art. 1. - Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.

Art. 2. - Nimănui nu i se poate refuza dreptul de instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va

respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.

Art. 3. - Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Art. 4. - Orice înaltă parte contractantă poate, în momentul semnării ori al ratificării prezentului protocol sau în orice alt moment ulterior, să comunice secretarului general al Consiliului Europei o declarație precizând măsura în care aceasta se angajează ca dispozițiile prezentului protocol să se aplice anumitor teritorii care sunt desemnate în declarația respectivă și ale căror relații internaționale aceasta le asigură.

Orice înaltă parte contractantă care a comunicat o declarație în virtutea paragrafului precedent poate, după un anumit interval de timp, să comunice o nouă declarație care să modifice termenii oricărei declarații anterioare sau care să pună capăt aplicării dispozițiilor prezentului protocol cu privire la un anumit teritoriu.

O declarație făcută potrivit prezentului articol va fi considerată ca fiind în conformitate cu paragraful 1 din art. 63 al convenției.

Art. 5. - Înaltele părți contractante vor considera art. 1, 2, 3 și 4 din acest protocol ca articole adiționale la convenție și toate dispozițiile convenției se vor aplica în consecință.

Art. 6. - Prezentul protocol este deschis spre semnare membrilor Consiliului Europei, semnatori ai convenției; el va fi ratificat o dată cu convenția sau după ratificarea acesteia. El va intra în vigoare după depunerea a zece instrumente de ratificare. Pentru oricare semnatar care îl va ratifica ulterior, protocolul va intra în vigoare o dată cu depunerea instrumentului de ratificare.

Instrumentele de ratificare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei, care va notifica tuturor membrilor numele celor care au ratificat protocolul.

Încheiat la Paris la 20 martie 1952, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general va transmite copie certificată fiecăruia dintre statele semnatare.

**Convenție pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale,
amendată prin Protocoalele nr.3, 5 și 8 și completată prin Protocolul nr.2,
încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950
(extras)**

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, luând în considerare Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948,

considerând că această declarație urmărește să asigure recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care ea le enunță,

considerând că scopul Consiliului Europei este acela de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi și că unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop este apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale,

reafirmând atașamentul lor profund față de aceste libertăți fundamentale care constituie temelia însăși a justiției și a păcii în lume și a căror menținere se bazează în mod esențial, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic, iar pe de altă parte, pe o concepție comună și un respect comun al drepturilor omului din care acestea decurg, hotărâte,

în calitatea lor de guverne ale statelor europene animate de același spirit și având un patrimoniu comun de idealuri și de tradiții politice, de respect al libertății și de preeminență a dreptului, să ia primele măsuri menite să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi enunțate în Declarația Universală, au convenit asupra celor ce urmează:

Art. 1. - Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în titlul I al prezentei convenții.

Titlul I

Art. 2. - 1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.

2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
- c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Art. 3. - Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Art. 4. - 1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.

2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră muncă forțată sau obligatorie în sensul prezentului articol:

- a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se afla în libertate condiționată;
- b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuza să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;
- c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
- d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civile normale.

Art. 5. - 1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;
- b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
- c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune

sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fuga după savârșirea acesteia;

d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;

e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.

5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.

Art. 6. - 1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședințe poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vina va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;

b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;

d) să întrebe dacă să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Art. 7. - 1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost savârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național și internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul savârșirii infracțiunii.

2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul savârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

Art. 8. - 1. Orice persoana are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Art. 9. - 1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Art. 10. - 1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Art. 11. - 1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Art. 12. - Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept.

Art. 13. - Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

Art. 14. - Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Art. 15. - 1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nici o derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, art. 4 paragraful 1 și art. 7.

3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile convenției devin din nou deplin aplicabile.

Art. 16. - Nici o dispoziție a art. 10, 11 și 14 nu poate fi considerată ca interzicând înaltelor părți contractante să impună restrângeri activității politice a străinilor.

Art. 17. - Nici o dispoziție din prezenta convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un stat, un grup sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de această convenție.

Art. 18. - Restrângerile care, în termenii prezentei convenții, sunt aduse respectivelor drepturi și libertăți nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute.

Protocolul numărul 2

la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului protocol, având în vedere dispozițiile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare convenția), în special art. 19 care instituie, între alte organe, o Curte Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare Curtea), considerând că este oportun să atribuie Curții competența de a da, în anumite condiții, avize consultative, au convenit asupra celor ce urmează:

Art. 1. - 1. Curtea poate, la cererea Comitetului Miniștrilor, să dea avize consultative asupra problemelor juridice privind interpretarea convenției și a protocoalelor sale.

2. Aceste avize nu se pot referi la probleme legate de conținutul sau de întinderea drepturilor și libertăților definite în titlul I al convenției și în protocoalele sale, nici asupra altor probleme de

care Comisia, Curtea sau Comitetul Miniștrilor ar putea să ia cunoștință ca urmare a introducerii unui recurs prevăzut de convenție.

3. Decizia Comitetului Miniștrilor de a cere un aviz Curții este luată prin vot, cu majoritatea de două treimi din reprezentanții care au dreptul de a face parte din Comitet.

Art. 2. - Curtea decide dacă cererea de aviz prezentată de Comitetul Miniștrilor ține de competența sa consultativă, așa cum aceasta este definită în art. 1 al prezentului protocol.

Art. 3. - 1. Pentru examinarea cererilor de avize consultative, Curtea se întrunește în ședința plenară.

2. Avizul Curții trebuie motivat.

3. Dacă avizul nu exprimă, în tot sau în parte, opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să alăture acestuia expunerea opiniei sale individuale.

4. Avizul Curții este transmis Comitetului Miniștrilor.

Art. 4. - Prin extinderea puterii pe care i-o atribuie art. 55 al convenției și în scopurile prezentului protocol, Curtea poate, dacă consideră necesar, să-și stabilească regulamentul și să-și fixeze procedura.

Art. 5. - 1. Prezentul protocol este deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei semnatare ale convenției, care pot deveni părți prin:

a) semnare fără rezerva ratificării sau a acceptării;

b) semnare sub rezerva ratificării sau a acceptării, urmată de ratificare sau de acceptare.

Instrumentele de ratificare sau de acceptare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei.

2. Prezentul protocol va intra în vigoare de îndată ce toate statele părți la convenție vor fi devenit părți la protocol, în conformitate cu dispozițiile paragrafului 1 al acestui articol.

3. Începând cu data intrării în vigoare a prezentului protocol, art. 1 - 4 vor fi considerate ca făcând parte integrantă din convenție.

4. Secretarul general al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale Consiliului:

a) orice semnare fără rezerva ratificării sau a acceptării;

b) orice semnare sub rezerva ratificării sau a acceptării;

c) depunerea oricărui instrument de ratificare sau de acceptare;

d) data intrării în vigoare a prezentului protocol, conform paragrafului 2 al acestui articol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest scop, au semnat prezentul protocol.

Încheiat la Strasbourg la 6 mai 1963, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general va transmite copie certificată fiecăruia dintre statele semnatare.

Protocolul numărul 4 la Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei,

hotărâte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor și libertăților, altele decât cele care sunt deja înscrise în titlul I al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare convenția), și în art. 1 - 3 din primul Protocol adițional la convenție, semnat la Paris la 20 martie 1952,

au convenit asupra celor ce urmează:

Art. 1. - Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa pentru singurul motiv ca nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

Art. 2. - 1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.
3. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor constrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

4. Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică.

Art. 3. - 1. Nimeni nu poate fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este.

2. Nimeni nu poate fi privat de dreptul de a intra pe teritoriul statului al cărui cetățean este.

Art. 4. - Expulzările colective de străini sunt interzise.

Art. 5. - 1. Orice înaltă parte contractantă poate, în momentul semnării ori al ratificării prezentului protocol sau în orice moment ulterior, să comunice secretarului general al Consiliului Europei o declarație precizând măsura în care ea se angajează ca dispozițiile prezentului protocol să se aplice anumitor teritorii care sunt desemnate în declarația respectivă și ale căror relații internaționale ea le asigură.

2. Orice înaltă parte contractantă care a comunicat o declarație în virtutea paragrafului precedent poate, periodic, să comunice o nouă declarație prin care să modifice termenii oricărei declarații anterioare sau prin care să pună capăt aplicării dispozițiilor prezentului protocol cu privire la un anumit teritoriu.

3. O declarație făcută potrivit prezentului articol va fi considerată ca fiind făcută în conformitate cu paragraful 1 din art. 63 al convenției.

4. Teritoriul oricărui stat la care se aplică prezentul protocol, în virtutea ratificării sau a acceptării sale de către respectivul stat, și fiecare dintre teritoriile cu privire la care protocolul se aplică, în virtutea unei declarații semnate de respectivul stat conform prezentului articol, vor fi considerate ca teritorii distincte în sensul referirilor la teritoriul unui stat, făcute de art. 2 și 3.

Art. 6. - 1. Înaltele parti contractante vor considera art. 1 - 5 ale acestui protocol ca articole adiționale la convenție și toate dispozițiile convenției se vor aplica în consecință.

2. Totuși, dreptul la recursul individual recunoscut printr-o declarație făcută în virtutea art. 25 al convenției sau recunoașterea jurisdicției obligatorii a Curții făcută printr-o declarație în virtutea art. 46 al convenției nu se va exercita, în ceea ce privește prezentul protocol, decât în măsura în care înalta parte contractantă interesată va fi declarat că recunoaște respectivul drept sau că acceptă respectiva jurisdicție pentru art. 1 - 4 ale protocolului sau pentru unele din aceste articole.

Art. 7. - 1. Prezentul protocol este deschis spre semnare membrilor Consiliului Europei, semnatori ai convenției; el va fi ratificat o dată cu convenția sau după ratificarea acesteia. El va intra în vigoare după depunerea a cinci instrumente de ratificare. Pentru oricare semnatar care îl va ratifica ulterior, protocolul va intra în vigoare o dată cu depunerea instrumentului de ratificare.

2. Instrumentele de ratificare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei care va notifica tuturor membrilor numele celor care au ratificat protocolul.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest sens, au semnat prezentul protocol.

Încheiat la Strasbourg la 16 septembrie 1963, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general va transmite copie certificată fiecăruia dintre statele semnatare.

Protocolul numărul 6 Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale privind abolirea pedepsei cu moartea, încheiat la Strasbourg la 28 aprilie 1983

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului protocol la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare convenția),

considerând că progresele intervenite în mai multe state membre ale Consiliului Europei exprimă o tendință generală în favoarea abolirii pedepsei cu moartea,

au convenit asupra celor ce urmează:

Art. 1. - Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.

Art. 2. - Un stat poate să prevadă în legislația sa pedeapsa cu moartea pentru acte săvârșite în timp de război sau de pericol iminent de război; o asemenea pedeapsă nu va fi aplicată decât în cazurile prevăzute de aceasta legislație și conform dispozițiilor sale.

Statul respectiv va comunica secretarului general al Consiliului Europei dispozițiile aferente ale legislației în cauză.

Art. 3. - Nici o derogare de la dispozițiile prezentului protocol pe temeiul art. 15 din convenție nu este îngăduită.

Art. 4. - Nici o rezervă la dispozițiile prezentului protocol pe temeiul art. 64 din convenție nu este admisă.

Art. 5. - 1. Orice stat poate, în momentul semnării sau în momentul depunerii instrumentului sau de ratificare, de acceptare sau de aprobare, să desemneze teritoriul sau teritoriile cu privire la care se va aplica prezentul protocol.

2. Orice stat poate, în orice moment ulterior, printr-o declarație adresată secretarului general al Consiliului Europei să extindă aplicarea prezentului protocol la oricare alt teritoriu desemnat în declarație. Protocolul va intra în vigoare cu privire la acest teritoriu, în prima zi a lunii care urmează datei primirii declarației de către secretarul general.

3. Orice declarație făcută în virtutea celor două paragrafe precedente va putea fi retrasă, în ceea ce privește orice teritoriu desemnat în aceasta declarație, prin notificare adresată secretarului general. Retragerea va produce efecte din prima zi a lunii care urmează datei primirii notificării de către secretarul general.

Art. 6. - Statele părți consideră art. 1 - 5 ale prezentului protocol ca articole adiționale la convenție și toate dispozițiile convenției se aplică în consecință.

Art. 7. - Prezentul protocol este deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei, semnate ale convenției. El va fi supus ratificării, acceptării sau aprobării. Un stat membru al Consiliului Europei nu va putea să ratifice, să accepte sau să aprobe prezentul protocol fără ca, simultan sau anterior, să fi ratificat convenția. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei.

Art. 8. - 1. Prezentul protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează datei la care cinci state membre ale Consiliului Europei își vor exprima consimțământul de a fi legate prin protocol, conform dispozițiilor art. 7.

2. Pentru orice stat membru care își va exprima ulterior consimțământul de a fi legat prin protocol, acesta va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează datei depunerii instrumentului de ratificare, de acceptare sau de aprobare.

Art. 9. - Secretarul general al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale consiliului:

- a) orice semnare;
- b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare;
- c) orice dată de intrare în vigoare a prezentului protocol, conform art.5 și 8;
- d) orice alt act, notificare sau comunicare având o legătură cu prezentul protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest scop, au semnat prezentul protocol

Încheiat la Strasbourg la 28 aprilie 1983, în limbile franceza și engleza, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar, care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va transmite copie certificata fiecăruia dintre statele membre ale Consiliului Europei.

Protocolul nr.7

**la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale,
încheiat la Strasbourg la 22 noiembrie 1984**

Statele membre ale Consiliului Europei, semnate ale prezentului protocol,

hotărâte să ia noi masuri de natură să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi și libertăți prin Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare convenția), au convenit asupra celor le urmează:

Art. 1. - 1. Un străin care își are reședința în mod legal pe teritoriul unui stat nu poate fi expulzat decât în temeiul executării unei hotărâri luate conform legii și el trebuie să poată:

a) să prezinte motivele care pledează împotriva expulzării sale;
b) să ceară examinarea cazului sau; și
c) să ceară să fie reprezentat în acest scop în fața autorităților competente sau a uneia ori a mai multor persoane desemnate de către această autoritate.

2. Un străin poate fi expulzat înainte de exercitarea drepturilor enumerate în paragraful 1 a), b) și c) al acestui articol, atunci când expulzarea este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională.

Art. 2. - 1. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege.

2. Acest drept poate face obiectul unor excepții în cazul infracțiunilor minore, așa cum acestea sunt definite de lege, sau când cel interesat a fost judecat în prima instanță de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale.

Art. 3. - Atunci când o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau când este acordată grațierea, pentru că un fapt nou sau recent descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă din cauza acestei condamnări este despăgubită conform legii ori practicii în vigoare în statul respectiv, cu excepția cazului în care se dovedește că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă în tot sau în parte.

Art. 4. - 1. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat.

2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a statului respectiv, dacă fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

3. Nici o derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art. 15 din convenție.

Art. 5. - Soții se bucură de egalitate în drepturi și în responsabilități cu caracter civil, între ei și în relațiile cu copiii lor în ceea ce privește căsătoria, pe durata căsătoriei și cu prilejul desfacerii acesteia. Prezentul articol nu împiedică statele să ia măsurile necesare în interesul copiilor.

Art. 6. - 1. Orice stat poate, în momentul semnării sau în momentul depunerii instrumentului sau de ratificare, de acceptare sau de aprobare, să desemneze teritoriul sau teritoriile cu privire la care se va aplica prezentul protocol, precizând măsura în care el se angajează ca dispozițiile prezentului protocol să se aplice acestui sau acestor teritorii.

2. Orice stat poate, în orice moment ulterior, printr-o declarație adresată secretarului general al Consiliului Europei, să extindă aplicarea prezentului protocol la oricare alt teritoriu desemnat în declarație. Protocolul va intra în vigoare pentru acest teritoriu în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 2 luni de la data primirii declarației de către secretarul general.

3. Orice declarație făcută în virtutea celor două paragrafe precedente va putea fi retrasă sau modificată, în ceea ce privește orice teritoriu desemnat în aceasta declarație, prin notificare adresată secretarului general.

Retragerea sau modificarea va produce efecte în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 2 luni de la data primirii notificării de către secretarul general.

4. O declarație potrivit prezentului articol va fi considerată ca fiind în conformitate cu paragraful 1 din art. 63 al convenției.

5. Teritoriul oricărui stat cu privire la care prezentul protocol se aplică în virtutea ratificării, a acceptării sau a aprobării sale de către statul respectiv și fiecare dintre teritoriile cu privire la care protocolul se aplică în baza unei declarații făcute de respectivul stat, conform prezentului articol, pot fi considerate ca teritorii distincte în sensul referirii la teritoriul unui stat făcute la art. 1.

Art. 7. - 1. Statele părți consideră art. 1 - 6 ale prezentului protocol ca articolele adiționale la convenție și toate dispozițiile convenției se aplică în consecință.

2. Totuși, dreptul la recursul individual, recunoscut printr-o declarație făcută în virtutea art. 25 al convenției, sau recunoașterea jurisdicției obligatorii a Curții, făcută printr-o declarație în virtutea art. 46 din convenție, nu se va exercita în ceea ce privește prezentul protocol decât în măsura în care statul interesat va fi declarat că recunoaște respectivul drept sau ca acceptă respectiva jurisdicție pentru art. 1 - 5 din protocol.

Art. 8. - Prezentul protocol este deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei care au semnat convenția. El va fi supus ratificării, acceptării sau aprobării. Un stat membru al Consiliului Europei nu poate ratifica, accepta sau aproba prezentul protocol fără să fi ratificat simultan sau anterior convenția. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei.

Art. 9. - 1. Prezentul protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 2 luni de la data la care șapte state membre ale Consiliului Europei își vor fi exprimat consimțământul de a fi legate prin protocol conform dispozițiilor art. 8.

2. Pentru orice stat membru care își va exprima ulterior consimțământul de a fi legat prin protocol, acesta va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 2 luni de la data depunerii instrumentului de ratificare de acceptare sau de aprobare.

Art. 10. - Secretarul general al Consiliului Europei va notifica tuturor statelor membre ale Consiliului Europei:

- a) orice semnare;
- b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau aprobare;
- c) orice dată de intrare în vigoare a prezentului protocol conform art. 6 și 9;
- d) orice alt act, notificare sau declarație având legătura cu prezentul protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest scop, au semnat prezentul protocol.

Încheiat la Strasbourg la 22 noiembrie 1984, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar, care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va transmite copie certificată fiecăruia dintre statele membre ale Consiliului Europei.

Protocolul numărul 10

la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului protocol la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare convenția),

considerând ca este recomandabil să amendeze art. 32 al convenției în vederea reducerii majorității de două treimi care este prevăzută, au convenit asupra celor ce urmează:

Art. 1. - Cuvintele "de două treimi" sunt suprimate din paragraful 1 al art. 32 al convenției.

Art. 2. - Prezentul protocol este deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei, semnatare ale convenției, care își pot exprima consimțământul lor de a fi legate prin:

- a) semnare fără rezerva ratificării, a acceptării sau a aprobării; sau
- b) semnare sub rezerva ratificării, a acceptării sau a aprobării, urmată de ratificare, de acceptare sau de aprobare.

2. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei.

Art. 3. - Prezentul protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care va urma expirării unei perioade de 3 luni de la data la care toate părțile la convenție își vor fi exprimat consimțământul lor de a fi legate prin protocol conform dispozițiilor art. 2.

Art. 4. - Secretarul general al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale Consiliului Europei:

- a) orice semnare;
- b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare;
- c) data intrării în vigoare a prezentului protocol conform art. 3;
- d) orice alt act, notificare sau comunicare în legătură cu prezentul protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest scop, au semnat prezentul protocol.

Încheiat la Strasbourg la 25 martie 1992, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va comunica copie certificată fiecăruia dintre statele membre ale Consiliului Europei.

**Protocolului nr. 11 la Convenția
pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților
fundamentale referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin convenție,
încheiat la Strasbourg la 11 mai 1994**

Strasbourg, 11 mai 1994

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului Protocol la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare convenția),

considerând că este necesar și urgent să restructureze mecanismul de control stabilit de convenție pentru a menține și a întări eficacitatea apărării drepturilor omului și a libertăților fundamentale prevăzute de convenție, având în vedere, în principal, creșterea numărului de cereri și de state membre ale Consiliului Europei,

considerând că se impune, prin urmare, amendarea anumitor dispoziții ale convenției în sensul înlocuirii, în special, a Comisiei și a Curții Europene a Drepturilor Omului existente printr-o nouă Curte permanentă, având în vedere Rezoluția nr. 1 adoptată la Conferința Ministerială Europeană asupra Drepturilor Omului, ținută la Viena la 20 martie 1985,

având în vedere Recomandarea nr. 1194 (1992), adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei la 6 octombrie 1992,

având în vedere decizia luată asupra reformei mecanismului de control al convenției de către șefii de stat și de guvern ai statelor membre ale Consiliului Europei în Declarația de la Viena din 9 octombrie 1993, au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1

Textele titlurilor III-V din convenție (articolele 19-56) și Protocolul nr. 2 atribuind Curții Europene a Drepturilor Omului competența de a da avize consultative sunt înlocuite cu următorul titlu II din convenție (articolele 19-51):

“TITLUL II

Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Art. 19 Înființarea Curții

Pentru a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru înaltele părți contractante din prezenta convenție și din protocoalele sale, se înființează o Curte Europeană a Drepturilor Omului, numită în continuare Curtea. Aceasta va funcționa permanent.

Art. 20 Numărul judecătorilor

Curtea se compune dintr-un număr de judecători egal cu cel al înaltelor părți contractante.

Art. 21 Condiții de exercitare a funcțiilor

1. Judecătorii trebuie să se bucure de cea mai înaltă reputație morală și să întrunească condițiile cerute pentru exercitarea unor înalte funcțiuni judiciare sau să fie juriști având o competență recunoscută.
2. Judecătorii își exercită mandatul cu titlu individual.
3. În cursul mandatului lor, judecătorii nu pot exercita nici o activitate incompatibilă cu cerințele de independență, de imparțialitate sau de disponibilitate impuse de o activitate cu caracter permanent; orice problemă ridicată în aplicarea acestui paragraf este rezolvată de către Curte.

Art. 22 Alegerea judecătorilor

1. Judecătorii sunt aleși de Adunarea Parlamentară în numele fiecărei înalte părți contractante, cu majoritatea voturilor exprimate, de pe o listă de trei candidați prezentați de înalta parte contractantă.
2. Aceeași procedură este urmată pentru a completa Curtea în cazul aderării de noi înalte părți contractante și pentru a se ocupa locurile devenite vacante.

Art. 23 Durata mandatului

1. Judecătorii sunt aleși pentru o durată de 6 ani. Ei pot fi realeși. Totuși, mandatele unei jumătăți din numărul judecătorilor desemnați la prima alegere se vor încheia la împlinirea a 3 ani.
2. Judecătorii al căror mandat se va încheia la împlinirea perioadei inițiale de 3 ani sunt desemnați prin tragere la sorți, efectuată de către secretarul general al Consiliului Europei, imediat după alegerea lor.
3. Pentru a asigura, în măsura posibilului, reînnoirea mandatelor unei jumătăți din numărul judecătorilor la fiecare 3 ani, Adunarea Parlamentară poate, înainte de a proceda la orice alegere ulterioară, să decidă ca unul sau mai multe mandate ale judecătorilor ce urmează să fie aleși să aibă o altă durată decât cea de 6 ani, fără ca totuși ea să poată depăși 9 ani sau să fie mai mică de 3 ani.
4. În cazul în care trebuie atribuite mai multe mandate și Adunarea Parlamentară aplică paragraful precedent, repartizarea mandatelor se face prin tragere la sorți, efectuată de către secretarul general al Consiliului Europei, imediat după alegere.
5. Judecătorul ales în locul unui judecător al cărui mandat nu a expirat va duce la sfârșit mandatul predecesorului său.
6. Mandatul judecătorilor se încheie atunci când ei împlinesc vârsta de 70 de ani.
7. Judecătorii rămân în funcție până la înlocuirea lor. Ei continuă totuși să se ocupe de cauzele cu care au fost deja sesizați.

Art. 24 Revocare

Un judecător nu poate fi revocat din funcțiile sale decât dacă ceilalți judecători decid, cu majoritate de două treimi, că el a încetat să corespundă condițiilor necesare.

Art. 25 Grefă și secretari juridici

Curtea dispune de o grefă ale cărei sarcini și organizare sunt stabilite prin regulamentul Curții. Ea este asistată de secretari juridici.

Art. 26 Adunarea plenară a Curții

Curtea reunită în Adunarea plenară:

- a) alege, pentru o durată de 3 ani, pe președintele său și pe unul sau doi vicepreședinți; ei pot fi realeși;
- b) constituie Camere pentru o perioadă determinată;
- c) alege președinții camerelor Curții, care pot fi realeși;
- d) adoptă regulamentul Curții; și
- e) alege grefierul și unul sau mai mulți grefieri adjuncți.

Art. 27 Comitete, Camere și Marea Cameră

1. Pentru examinarea cauzelor aduse înaintea sa, Curtea își desfășoară activitatea în comitete de trei judecători, în Camere de șapte judecători și într-o Mare Cameră de șaptesprezece judecători. Camerele Curții constituie comitete pentru o perioadă determinată.
2. Judecătorul ales în numele unui stat-parte la litigiu este membru de drept al Camerei și al Marii Camere; în cazul absenței acestui judecător sau atunci când el nu-și poate desfășura activitatea, acest stat-parte desemnează o persoană care să activeze în calitate de judecător.
3. Fac, de asemenea, parte din Marea Cameră președintele Curții, vicepreședinții, președinții Camerelor și alți judecători desemnați conform regulamentului Curții. Când cauza este deferită Marii Camere în virtutea art. 43, nici un judecător al Camerei care a emis hotărârea nu poate face parte din aceasta, cu excepția președintelui Camerei și a judecătorului ales în numele statului-parte interesat.

Art. 28 Declarații ale comitetelor privind inadmisibilitatea

Un comitet poate, prin vot unanim, să declare inadmisibilă sau să scoată de pe rol o cerere individuală, introdusă în virtutea art. 34, atunci când o astfel de decizie poate fi luată fără o examinare complementară. Decizia este definitivă.

Art. 29 Decizii ale Camerelor asupra admisibilității și fondului

1. Dacă nici o decizie nu a fost luată în virtutea art. 28, o Cameră se poate pronunța asupra admisibilității și a fondului cererilor individuale introduse în virtutea art. 34.
2. O Cameră se pronunță asupra admisibilității și a fondului cererilor introduse de state în virtutea art. 33.
3. În afara unei decizii contrare a Curții în cazuri excepționale, decizia asupra admisibilității este luată în mod separat.

Art. 30 Desesizarea în favoarea Marii Camere

În cazul în care cauza adusă înaintea unei Camere ridică o problemă gravă privitoare la interpretarea convenției sau a protocoalelor sale, sau dacă soluționarea unei probleme poate conduce la o contradicție cu o hotărâre pronunțată anterior de Curte, Camera poate, atât timp cât nu a pronunțat hotărârea sa, să se desesizeze în favoarea Marii Camere, în afara cazului în care una dintre părți se opune la aceasta.

Art. 31 Atribuții ale Marii Camere

Marea Cameră:

1. se pronunță asupra cererilor introduse în virtutea art. 33 sau a art. 34, atunci când cauza i-a fost deferită de Cameră în virtutea art. 30 sau când cauza i-a fost deferită în virtutea art. 43; și
2. examinează cererile de aviz consultativ introduse în virtutea art. 47.

Art. 32 Competența Curții

1. Competența Curții acoperă toate problemele privind interpretarea și aplicarea convenției și a protocoalelor sale, care îi sunt supuse în condițiile prevăzute în art. 33, 34 și 47.
2. În caz de contestare a competenței sale, Curtea hotărăște.

Art. 33 Cauze interstatuale

Orice înaltă parte contractantă poate sesiza Curtea asupra oricărei preținse încălcări a prevederilor convenției și ale protocoalelor sale de către o altă înaltă parte contractantă.

Art. 34 Cereri individuale

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în convenție sau în protocoalele sale. Înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept.

Art. 35 Condiții de admisibilitate

1. Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive.
2. Curtea nu reține nici o cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, dacă:
 - a) ea este anonimă; sau
 - b) ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă ea nu conține fapte noi.
3. Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, atunci când ea consideră cererea incompatibilă cu dispozițiile convenției sau ale protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă.
4. Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.

Art. 36 Intervenția terților

1. În orice cauză aflată în fața unei Camere sau a Marii Camere, o înaltă parte contractantă, al cărei cetățean este reclamantul, are dreptul de a prezenta observații scrise și de a lua parte la audieri.
2. În interesul bunei administrări a justiției, președintele Curții poate invita orice înaltă parte contractantă care nu este parte în cauză sau orice persoană interesată, alta decât reclamantul, să prezinte observații scrise sau să ia parte la audiere.

Art. 37 Scoaterea de pe rol

1. În orice stadiu al procedurii, Curtea poate hotărî scoaterea de pe rol a unei cereri atunci când circumstanțele permit să se tragă concluzia că:
 - a) solicitantul nu dorește să o mai mențină; sau
 - b) litigiul a fost rezolvat; sau
 - c) pentru orice alt motiv, constatat de Curte, continuarea examinării cererii nu se mai justifică.

Totuși Curtea continuă examinarea cererii dacă respectarea drepturilor omului garantate prin convenție și prin protocoalele sale o cere.

2. Curtea poate hotărî repunerea pe rol a unei cereri atunci când ea consideră că împrejurările o justifică.

Art. 38 Examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate și procedura de rezolvare pe cale amiabilă

1. În cazul în care Curtea declară o cerere admisibilă, ea:
 - a) procedează la examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate, împreună cu reprezentanții părților, și, dacă este cazul, la o anchetă, pentru a cărei desfășurare eficientă statele interesate vor furniza toate facilitățile necesare;

- b) se pune la dispoziția celor interesați, în scopul de a se ajunge la rezolvarea cauzei pe cale amiabilă, pe baza respectării drepturilor omului, astfel cum acestea sunt recunoscute în convenție și în protocoalele sale.
2. Procedura descrisă la paragraful 1 b) este confidențială.

Art. 39 Rezolvarea pe cale amiabilă

În cazul rezolvării pe cale amiabilă, Curtea scoate cauza de pe rol printr-o decizie care se limitează la o scurtă expunere a faptelor și a soluției adoptate.

Art. 40 Audiere publică și acces la documente

1. Audierea este publică, în afara cazului în care Curtea nu decide altfel, motivat de circumstanțe excepționale.
2. Documentele depuse la grefă sunt accesibile publicului, în afara cazului în care președintele Curții nu decide altfel.

Art. 41 Reparație echitabilă

Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.

Art. 42 Hotărârile Camerelor

Hotărârile Camerelor devin definitive conform dispozițiilor art. 44 paragraful 2.

Art. 43 Retrimiteră în fața Marii Camere

1. Într-un termen de 3 luni de la data hotărârii unei Camere, orice parte în cauză poate, în cazuri excepționale, să ceară retrimiteră cauzei în fața Marii Camere.
2. Un colegiu de cinci judecători ai Marii Camere acceptă cererea în cazul în care cauza ridică o problemă gravă referitoare la interpretarea sau la aplicarea convenției sau a protocoalelor sale, sau o altă problemă gravă cu caracter general.
3. În cazul în care colegiul acceptă cererea, Marea Cameră se pronunță asupra cauzei printr-o hotărâre.

Art. 44 Hotărâri definitive

1. Hotărârea Marii Camere este definitivă.
2. Hotărârea unei Camere devine definitivă:
- a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere; sau
- b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau
- c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit art. 43.
3. Hotărârea definitivă se publică.

Art. 45 Motivarea hotărârilor și deciziilor

1. Hotărârile, precum și deciziile care declară cererile admisibile sau inadmisibile sunt motivate.
2. Dacă hotărârea nu exprimă în totalitate sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să adauge acesteia expunerea opiniei sale separate.

Art. 46 Forța obligatorie și executarea hotărârilor

1. Înaltele părți contractante se angajează să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții în litigiile în care ele sunt părți.
2. Hotărârea definitivă a Curții este transmisă Comitetului Miniștrilor, care supraveghează executarea ei.

Art. 47 Avize consultative

1. Curtea poate, la cererea Comitetului Miniștrilor, să dea avize consultative asupra problemelor juridice privind interpretarea convenției și a protocoalelor sale.
2. Aceste avize nu se pot referi la probleme legate de conținutul sau de întinderea drepturilor și a libertăților definite în titlul I al convenției și în protocoalele sale, nici asupra altor probleme de care Curtea sau Comitetul Miniștrilor ar putea să ia cunoștință ca urmare a introducerii unui recurs prevăzut în convenție.
3. Decizia Comitetului Miniștrilor de a cere un aviz Curții este luată prin votul majorității reprezentanților care au dreptul de a face parte din acesta.

Art. 48 Competența consultativă a Curții

Curtea decide dacă cererea de aviz consultativ prezentată de Comitetul Miniștrilor este de competența sa, așa cum aceasta este definită de art. 47.

Art. 49 Motivarea avizelor consultative

1. Avizul Curții trebuie motivat.
2. Dacă avizul nu exprimă în tot sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să alăture acestuia expunerea opiniei sale separate.
3. Avizul Curții este transmis Comitetului Miniștrilor.

Art. 50 Cheltuieli de funcționare a Curții

Cheltuielile de funcționare a Curții sunt în sarcina Consiliului Europei.

Art. 51 Privilegii și imunități ale judecătorilor

Judecătorii se bucură, pe timpul exercitării funcțiilor lor, de privilegiile și imunitățile prevăzute la art. 40 din Statutul Consiliului Europei și de acordurile încheiate în virtutea acestui articol.”

Articolul 2

1. Titlul V din convenție devine titlul III din convenție; articolul 57 din convenție devine articolul 52 din convenție; articolele 8 și 59 din convenție sunt suprimate, iar articolele 60 - 66 din convenție devin articolele 53 - 59 din convenție.

2. Titlul I din convenție se intitulează „Drepturi și libertăți, iar noul titlu III, „Dispoziții diverse. Articolele 1 - 18, precum și noile articole 52 - 59 din convenție au titlurile menționate în anexa la prezentul protocol.

3. În noul articol 56, la paragraful 1, se inserează cuvintele “sub rezerva paragrafului 4 al prezentului articol”, după cuvintele “se va aplica”; la paragraful 4, cuvintele “comisiei” și “conform art. 25 din prezenta convenție” sunt înlocuite cu cuvintele “Curții” și “conform art. 34 din convenție”. În noul articol 58 paragraful 4, cuvintele “art. 63” sunt înlocuite cu cuvintele “art. 56”.

4. Protocolul adițional la convenție se modifică după cum urmează:

- a) articolele sunt prezentate cu titlurile enumerate în anexa la prezentul protocol; și
- b) la articolul 4, ultima frază, cuvintele “din art. 63” sunt înlocuite cu cuvintele “din art. 56”.

5. Protocolul nr. 4 se modifică după cum urmează:

- a) articolele sunt prezentate cu titlurile enumerate în anexa la prezentul protocol;
- b) la articolul 5 paragraful 3, cuvintele “din art. 63” sunt înlocuite cu cuvintele “din art. 56”; se adaugă un nou paragraf 5, care are următorul conținut:

“5. Orice stat care a făcut o declarație potrivit paragrafului 1 sau 2 al prezentului articol poate ulterior, în orice moment, să declare, referitor la unul sau la mai multe teritorii vizate în această declarație, că acceptă competența Curții de a primi cererile persoanelor fizice, ale organizațiilor neguvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din convenție privitor la art. 14 din prezentul protocol sau la unele dintre acestea”, și

- c) paragraful 2 al articolului 6 se suprimă.

6. Protocolul nr. 6 se modifică după cum urmează:

- a) articolele sunt prezentate cu titlurile enumerate în anexa la prezentul protocol; și
- b) la articolul 4, cuvintele “pe temeiul art. 64”, sunt înlocuite prin cuvintele “pe temeiul art. 57”.

7. Protocolul nr. 7 se modifică după cum urmează:

- a) articolele sunt prezentate cu titlurile enumerate în anexa la prezentul protocol;
- b) la articolul 6 paragraful 4, cuvintele “din art. 63” sunt înlocuite cu cuvintele “din art. 56”; se adaugă un nou paragraf 6, care are următorul conținut:

“6. Orice stat care a făcut o declarație potrivit paragrafului 1 sau 2 al prezentului articol poate ulterior, în orice moment, să declare, referitor la unul sau la mai multe teritorii vizate în această declarație, că acceptă competența Curții de a primi cererile persoanelor fizice, ale organizațiilor neguvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din convenție privitor la art. 15 din prezentul protocol” și

- c) paragraful 2 al articolului 7 se suprimă.

8. Protocolul nr. 9 se abrogă.

Articolul 3

1. Prezentul protocol este deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei, semnare ale convenției, care își pot exprima consimțământul de a fi legate prin:

- a) semnare fără rezerva ratificării, a acceptării sau a aprobării, sau
- b) semnare sub rezerva ratificării, a acceptării sau a aprobării, urmată de ratificare, acceptare sau aprobare.

2. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei.

Articolul 4

Prezentul protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de un an de la data la care toate părțile la convenție își vor fi exprimat consimțământul de a fi legate prin protocol conform dispozițiilor art. 3. Alegerea noilor judecători va putea fi realizată și toate celelalte măsuri necesare stabilirii noii Curți vor putea fi luate, conform dispozițiilor prezentului protocol, începând cu data la care toate părțile la convenție își vor fi exprimat consimțământul lor de a fi legate prin protocol.

1. Fără a se aduce atingere dispozițiilor paragrafelor 3 și 4 de mai jos, mandatul judecătorilor, membrilor Comisiei, grefierului și grefierului adjunct încetează la data intrării în vigoare a prezentului protocol.
2. Cererile aflate pe rolul Comisiei care nu au fost încă declarate admisibile la data intrării în vigoare a prezentului protocol se examinează de către Curte conform dispozițiilor prezentului protocol.
3. Cererile declarate admisibile la data intrării în vigoare a prezentului protocol continuă să fie examinate în anul care urmează de către membrii Comisiei. Toate cauzele a căror examinare nu s-a încheiat în timpul acestei perioade se transmit Curții, care le va examina, considerându-le cereri admisibile, conform dispozițiilor prezentului protocol.
4. În cazul cererilor pentru care Comisia, după intrarea în vigoare a prezentului protocol, a adoptat un raport conform fostului articol 31 din convenție, raportul se transmite părților, care nu au dreptul să-l publice. Potrivit dispozițiilor aplicabile înaintea intrării în vigoare a prezentului protocol, o cauză poate fi deferită Curții. Colegiul Marii Camere stabilește dacă una dintre Camere sau Marea Cameră trebuie să se pronunțe asupra cauzei. Dacă o Cameră se pronunță asupra cauzei, decizia sa este definitivă. Cauzele care nu au fost deferite Curții se examinează de către Comitetul Miniștrilor, care procedează conform dispozițiilor fostului articol 32 din convenție.
5. Cauzele aflate pe rolul Curții, a căror examinare nu a fost încheiată la data intrării în vigoare a prezentului protocol, se transmit Marii Camere a Curții, care se pronunță asupra cauzei conform dispozițiilor acestui protocol.
6. Cauzele aflate pe rolul Comitetului Miniștrilor, a căror examinare potrivit fostului articol 32 nu s-a încheiat la data intrării în vigoare a prezentului protocol, se rezolvă de către Comitetul Miniștrilor, care procedează conform respectivului articol.

Articolul 6

În cazul în care o înaltă parte contractantă a recunoscut competența Comisiei sau jurisdicția Curții numai pentru cauzele posterioare sau bazate pe fapte survenite posterior declarației prevăzute de fostul articol 25 sau de fostul articol 46 din convenție, respectiva restricție se aplică în continuare jurisdicției Curții în termenii prezentului protocol.

Articolul 7

Secretarul general al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale Consiliului Europei:

- a) orice semnare;
- b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare;
- c) data intrării în vigoare a prezentului protocol sau a anumitor dispoziții conform art. 4; și
- d) orice alt act, notificare sau comunicare în legătură cu prezentul protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest scop, au semnat prezentul protocol.

Încheiat la Strasbourg, la 11 mai 1994, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va transmite câte o copie certificată fiecărui stat membru al Consiliului Europei.

ANEXĂ

Titlurile de articole care se inserează în textul Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și al protocoalelor sale:

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale:

- Art. 1 Obligația de a respecta drepturile omului
- Art. 2 Dreptul la viață
- Art. 3 Interzicerea torturii
- Art. 4 Interzicerea sclaviei și a muncii forțate
- Art. 5 Dreptul la libertate și la siguranță
- Art. 6 Dreptul la un proces echitabil
- Art. 7 Nici o pedeapsă fără lege
- Art. 8 Dreptul la respectarea vieții private și de familie
- Art. 9 Libertatea de gândire, de conștiință și de religie
- Art. 10 Libertatea de exprimare
- Art. 11 Libertatea de întrunire și de asociere
- Art. 12 Dreptul la căsătorie
- Art. 13 Dreptul la un recurs efectiv

Art. 14 Interzicerea discriminării
Art. 15 Derogare în caz de stare de urgență
Art. 16 Restricții ale activității politice a străinilor
Art. 17 Interzicerea abuzului de drept
Art. 18 Limitarea folosirii restrângerii drepturilor)
Art. 52 Anchetele secretarului general
Art. 53 Apărarea drepturilor omului recunoscute
Art. 54 Competențele Comitetului Miniștrilor
Art. 55 Renunțarea la alte mijloace de reglementare a diferendelor
Art. 56 Aplicare teritorială
Art. 57 Rezerve
Art. 58 Denunțare
Art. 59 Semnare și ratificare

Protocolul adițional

Art. 1 Protecția proprietății
Art. 2 Dreptul la instruire
Art. 3 Dreptul la alegeri libere
Art. 4 Aplicare teritorială
Art. 5 Raportare la convenție
Art. 6 Semnare și ratificare

Titlurile noilor articole 19 - 51 din convenție figurează deja în prezentul protocol.

Protocolul nr. 4

Art. 1 Interzicerea privării de libertate pentru datorii
Art. 2 Libertatea de circulație
Art. 3 Interzicerea expulzării propriilor cetățeni
Art. 4 Interzicerea expulzărilor colective de străini
Art. 5 Aplicare teritorială
Art. 6 Raportare la convenție
Art. 7 Semnare și ratificare

Protocolul nr. 6

Art. 1 Abolirea pedepsei cu moartea
Art. 2 Pedepsa cu moartea în timp de război
Art. 3 Interzicerea derogărilor
Art. 4 Interzicerea rezervelor
Art. 5 Aplicare teritorială
Art. 6 Raportare la convenție
Art. 7 Semnare și ratificare
Art. 8 Intrare în vigoare
Art. 9 Funcțiile depozitarului

Protocolul nr. 7

Art. 1 Garanții procedurale în cazul expulzărilor de străini
Art. 2 Dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală
Art. 3 Dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară
Art. 4 Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori
Art. 5 Egalitatea între soți
Art. 6 Aplicare teritorială
Art. 7 Raportare la convenție
Art. 8 Semnare și ratificare
Art. 9 Intrare în vigoare
Art. 10 Funcțiile depozitarului.

Protocolul nr.13
la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale privind
abolirea pedepsei cu moartea

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului protocol, convinse că dreptul fiecăruia la viață reprezintă o valoare fundamentală într-o societate democratică și că abolirea pedepsei cu moartea este esențială pentru apărarea acestui drept și pentru deplina recunoaștere a demnității înăscute a tuturor ființelor umane, dorind să consolideze apărarea dreptului la viață garantat de către Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare Convenția), considerând că Protocolul nr. 6 la Convenția privind abolirea pedepsei cu moartea, semnat la Strasbourg la 28 aprilie 1983, nu exclude pedeapsa cu moartea referitoare la actele comise în timp de război sau de pericol iminent de război, fiind hotărâte să acționeze în cele din urmă pentru abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele, au convenit asupra celor ce urmează:

Art. 1. Abolirea pedepsei cu moartea

Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.

Art. 2. Interzicerea derogărilor

Nici o derogare de la dispozițiile prezentului protocol în temeiul art. 15 din Convenție nu este îngăduită.

Art. 3. Interzicerea rezervelor

Nici o rezervă la dispozițiile prezentului protocol în temeiul art. 57 din Convenție nu este admisă.

Art. 4. Aplicare teritorială

1. Orice stat poate, în momentul semnării sau în momentul depunerii instrumentului său de ratificare, de acceptare ori de aprobare, să desemneze teritoriul sau teritoriile cu privire la care se va aplica prezentul protocol.

2. Orice stat poate, în orice moment ulterior, printr-o declarație adresată secretarului general al Consiliului Europei, să extindă aplicarea prezentului protocol la oricare alt teritoriu desemnat în declarație. Protocolul va intra în vigoare cu privire la acest teritoriu în prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data primirii declarației de către secretarul general.

3. Orice declarație făcută în virtutea celor două paragrafe precedente va putea fi retrasă sau modificată, în ceea ce privește orice teritoriu desemnat în această declarație, prin notificare adresată secretarului general al Consiliului Europei. Retragerea sau modificarea va produce efecte din prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data primirii notificării de către secretarul general.

Art. 5. Raportare la Convenție

Statele părți consideră art. 1-4 din prezentul protocol ca articole adiționale la Convenție și toate dispozițiile Convenției se aplică în consecință.

Art. 6. Semnare și ratificare

Prezentul protocol este deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei, semnatare ale Convenției. El va fi supus ratificării, acceptării sau aprobării. Un stat membru al Consiliului Europei nu va putea să ratifice, să accepte sau să aprobe prezentul protocol fără ca, simultan sau anterior, să fi ratificat Convenția. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei.

Art. 7. Intrare în vigoare

1. Prezentul protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data la care zece state membre ale Consiliului Europei își vor fi exprimat consimțământul de a fi legate prin protocol, conform dispozițiilor art. 6.

2. Pentru orice stat membru care își va exprima ulterior consimțământul de a fi legat prin protocol, acesta va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data depunerii instrumentului de ratificare, de acceptare sau de aprobare.

Art. 8. Funcțiile depozitarului

Secretarul general al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale Consiliului:

- a) orice semnare;
- b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare;
- c) orice dată de intrare în vigoare a prezentului protocol, conform art. 4 și 7;
- d) orice alt act, notificare sau comunicare având o legătură cu prezentul protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest scop, au semnat prezentul protocol.

Încheiat la Vilnius la 3 mai 2002, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar, care va fi depus în arhivele Consiliului Europei.

Secretarul general al Consiliului Europei va transmite copie certificată fiecăruia dintre statele membre ale Consiliului Europei.

CARTA SOCIALĂ EUROPEANĂ REVIZUITĂ

(Traducere)

PREAMBUL

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, considerând că obiectivul Consiliului Europei este de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi cu scopul de a proteja și promova idealurile și principiile care sunt patrimoniul lor comun și de a favoriza progresul lor economic și social, în special prin apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, considerând că prin Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, și prin protocoalele la aceasta statele membre ale Consiliului Europei au convenit să asigure populațiilor lor drepturile civile și politice și libertățile specificate în aceste instrumente, considerând că prin Carta socială europeană, deschisă în vederea semnării la Torino la 18 octombrie 1961, și prin protocoalele adiționale la aceasta statele membre ale Consiliului Europei au convenit să asigure populațiilor lor drepturile sociale specificate în aceste instrumente pentru a ameliora nivelul lor de trai și a promova bunăstarea lor socială, reamintind că în cursul Conferinței ministeriale a drepturilor omului, desfășurată la Roma la 5 noiembrie 1990, a fost subliniată necesitatea, pe de o parte, de a prezerva caracterul indivizibil al tuturor drepturilor omului, fie că sunt civile, politice, economice, sociale sau culturale, și, pe de altă parte, de a conferi Cartei sociale europene un nou impuls, hotărâște, astfel cum s-a decis pe parcursul Conferinței ministeriale desfășurate la Torino la 21 și 22 octombrie 1992, să actualizeze și să adapteze conținutul material al cartei, pentru a ține seama în special de schimbările sociale fundamentale intervenite după adoptarea sa, recunoscând avantajul de a înscrie într-o carte revizuită, destinată să se substituie treptat Cartei sociale europene, drepturile garantate de carte, astfel cum au fost amendate, drepturile garantate de Protocolul adițional din 1988 și să adauge noi drepturi,

au convenit asupra celor ce urmează:

PARTEA I

Părțile contractante recunosc ca obiectiv al politicii lor, a cărei realizare o vor urmări prin toate mijloacele utile pe plan național și internațional, atingerea condițiilor specifice pentru asigurarea exercitării efective a următoarelor drepturi și principii:

1. orice persoană trebuie să aibă posibilitatea de a-și câștiga existența printr-o muncă liber întreprinsă;
2. toți lucrătorii au dreptul la condiții de muncă echitabile;

3. toți lucrătorii au dreptul la securitate și igiena în muncă;
4. toți lucrătorii au dreptul la o salarizare echitabilă care să le asigure lor, precum și familiilor lor, un nivel de trai satisfăcător;
5. toți lucrătorii și patronii au dreptul de a se asocia liber în organizații naționale sau internaționale pentru protecția intereselor lor economice și sociale;
6. toți lucrătorii și patronii au dreptul de a negocia colectiv;
7. copiii și tinerii au dreptul la protecție specială împotriva pericolelor fizice și morale la care sunt expuși;
8. lucrătoarele, în caz de maternitate, au dreptul la protecție specială;
9. orice persoană are dreptul la mijloace corespunzătoare de orientare profesională, în vederea sprijinirii sale în alegerea unei profesii adecvate intereselor și aptitudinilor sale profesionale;
10. orice persoană are dreptul la mijloace corespunzătoare de formare profesională;
11. orice persoană are dreptul de a beneficia de toate măsurile care îi permit să se bucure de cea mai bună stare de sănătate pe care o poate atinge;
12. toți lucrătorii și persoanele aflate în întreținerea acestora au dreptul la securitate socială;
13. orice persoană lipsită de resurse suficiente are dreptul la asistență socială și medicală;
14. orice persoană are dreptul de a beneficia de servicii sociale calificate;
15. orice persoană handicapată are dreptul la autonomie, la integrare socială și la participare în viața comunității;
16. familia, în calitate de celula fundamentală a societății, are dreptul la o protecție socială, juridică și economică corespunzătoare, în vederea asigurării deplinei sale dezvoltări;
17. copiii și adolescenții au dreptul la o protecție socială, juridică și economică corespunzătoare;
18. cetățenii uneia dintre Părțile contractante au dreptul de a exercita orice activitate lucrativă pe teritoriul unei alte părți contractante, în condiții de egalitate cu cetățenii acesteia din urmă, sub rezerva restricțiilor motivate de rațiuni serioase cu caracter economic sau social;
19. lucrătorii migranți, cetățeni ai uneia dintre Părțile contractante, și familiile lor au dreptul la protecție și asistență pe teritoriul oricărei alte părți contractante;
20. lucrătorii au dreptul la egalitate de șanse și de tratament în materie de angajare și de profesie, fără discriminare în funcție de sex;
21. lucrătorii au dreptul de a fi informați și consultați în cadrul întreprinderii;
22. lucrătorii au dreptul de a participa la determinarea și ameliorarea condițiilor de muncă și a mediului de muncă din cadrul întreprinderii;
23. orice persoană vârstnică are dreptul la protecție socială;
24. toți lucrătorii au dreptul la protecție în caz de concediere;
25. toți lucrătorii au dreptul la protecția propriilor creanțe în caz de insolvabilitate a patronului lor;
26. toți lucrătorii au dreptul la demnitate în muncă;

27. toate persoanele cu responsabilități familiale, care sunt angajate sau doresc să se angajeze în muncă, au dreptul să o facă fără a fi supuse discriminărilor și, pe cât posibil, fără să existe un conflict între responsabilitățile lor profesionale și familiale;

28. reprezentanții lucrătorilor din întreprindere au dreptul la protecție împotriva actelor susceptibile să le producă prejudicii și trebuie să li se acorde facilități corespunzătoare pentru a-și îndeplini atribuțiile;

29. toți lucrătorii au dreptul de a fi informați și consultați în procedurile de concediere colectivă;

30. orice persoană are dreptul la protecție împotriva sărăciei și excluderii sociale;

31. orice persoană are dreptul la locuință.

PARTEA a II-a

Părțile se angajează să se considere legate, conform dispozițiilor părții a III-a, de obligațiile ce rezultă din articolele și paragrafele următoare:

ART. 1

Dreptul la muncă

În vederea exercitării efective a dreptului la muncă, Părțile se angajează:

1. să recunoască drept unul dintre principalele obiective și responsabilități realizarea și menținerea celui mai ridicat și stabil nivel posibil de ocupare a forței de muncă, în vederea realizării unei ocupări depline;

2. să protejeze de o manieră eficientă dreptul lucrătorului de a-și câștiga existența printr-o muncă liber întreprinsă;

3. să stabilească sau să mențină servicii gratuite de angajare pentru toți lucrătorii;

4. să asigure sau să favorizeze o orientare, formare și readaptare profesională corespunzătoare.

ART. 2

Dreptul la condiții de muncă echitabile

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului la condiții de muncă echitabile, Părțile se angajează:

1. să fixeze o durată rezonabilă a muncii zilnice și săptămânale, săptămâna de lucru trebuind să fie redusă treptat, în măsura în care o permit creșterea productivității și ceilalți factori relevanți;

2. să prevadă zile de sărbătoare plătite;

3. să asigure acordarea unui concediu anual plătit de minimum 4 săptămâni;

4. să elimine riscurile inerente ocupațiilor periculoase sau insalubre și, atunci când aceste riscuri nu au putut fi încă eliminate sau suficient reduse, să asigure lucrătorilor angajați în astfel de ocupații fie o reducere a duratei muncii, fie concedii suplimentare plătite;

5. să asigure un repaus suplimentar care să coincidă, în măsura în care este posibil, cu ziua săptămânii recunoscută ca zi de repaus prin tradiția sau obiceiurile țării ori ale regiunii;

6. să asigure ca lucrătorii să fie informați în scris, cât mai curând posibil și în nici un caz mai târziu de două luni după angajare, despre aspectele esențiale ale contractului de muncă;

7. să asigure ca lucrătorii care desfășoară o muncă de noapte să beneficieze de măsuri care țin seama de natura specială a acestei munci.

ART. 3

Dreptul la securitate și la igiena în muncă

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului la securitate și la igiena în muncă, Părțile se angajează, în consultare cu organizațiile patronilor și lucrătorilor:

1. să definească, să pună în practică și să reexamineze periodic o politică națională coerentă în materie de securitate, de sănătate a lucrătorilor și de mediu de muncă. Această politică va avea drept obiect primordial ameliorarea securității și igienei profesionale și prevenirea accidentelor și lezării sănătății, care rezultă din muncă, sunt legate de muncă sau survin în cursul muncii, în special prin reducerea la minimum a cauzelor riscurilor inerente mediului de muncă;
2. să emită regulamente de securitate și igienă;
3. să asigure punerea în practică a măsurilor de control al aplicării acestor regulamente;
4. să promoveze instituirea progresivă a serviciilor de sănătate în muncă pentru toți lucrătorii, cu funcții eminamente preventive și de consiliere.

ART. 4

Dreptul la o salarizare echitabilă

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului la o salarizare echitabilă, Părțile se angajează:

1. să recunoască dreptul lucrătorilor la o salarizare suficientă, care să le asigure acestora, precum și familiilor lor un nivel de trai decent;
2. să recunoască dreptul lucrătorilor la o rată majorată a salarizării pentru orele suplimentare de muncă, cu excepția unor cazuri speciale;
3. să recunoască dreptul lucrătorilor și al lucrătoarelor la salarizare egală pentru muncă de valoare egală;
4. să recunoască dreptul tuturor lucrătorilor la o perioadă de preaviz rezonabilă, în cazul încetării angajării;
5. să nu autorizeze reținerile din salarii decât în condițiile și în limitele prescrise de legislația sau de reglementarea națională ori fixate prin convenții colective sau prin sentințe de arbitraj. Exercitarea acestor drepturi trebuie să fie asigurată fie prin intermediul convențiilor colective încheiate în mod liber, fie prin metodele legale de fixare a salariilor, fie prin orice altă modalitate adecvată condițiilor naționale.

ART. 5

Dreptul sindical

În vederea garantării sau promovării libertății lucrătorilor și a patronilor de a constitui organizații locale, naționale sau internaționale pentru protecția intereselor lor economice și sociale și de a adera la aceste organizații, Părțile se angajează ca legislația națională să nu aducă atingere și să nu fie aplicată de o manieră care să aducă atingere acestei libertăți. Măsura în care garanțiile prevăzute în prezentul articol se vor aplica poliției va fi determinată prin legislația sau prin reglementarea națională. Principiul aplicării acestor garanții membrilor forțelor armate și măsura în care ele se vor aplica acestei categorii de persoane sunt, de asemenea, determinate prin legislația sau prin reglementarea națională.

ART. 6

Dreptul de negociere colectivă

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului de negociere colectivă, Părțile se angajează:

1. să favorizeze consultarea paritară între lucrători și patroni;

2. să promoveze, atunci când este necesar și util, instituirea procedurilor de negociere voluntară între patroni sau organizațiile patronale, pe de o parte, și organizațiile lucrătorilor, pe de altă parte, în vederea reglementării condițiilor de angajare prin intermediul convențiilor colective;
3. să favorizeze instituirea și utilizarea procedurilor adecvate de conciliere și arbitraj voluntar pentru reglementarea conflictelor de muncă;

și recunosc:

4. dreptul lucrătorilor și al patronilor la acțiuni colective, în caz de conflict de interese, inclusiv dreptul la grevă, sub rezerva obligațiilor care ar putea rezulta din convențiile colective în vigoare.

ART. 7

Dreptul copiilor și al tinerilor la protecție

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului copiilor și al tinerilor la protecție, Părțile se angajează:

1. să fixeze la 15 ani vârsta minimă de angajare, fiind totuși admise derogări pentru copiii angajați în munci ușoare, determinate, care nu riscă să aducă atingere sănătății, moralității sau educației acestora;
2. să fixeze la 18 ani vârsta minimă de angajare pentru anumite ocupații determinate, considerate periculoase sau insalubre;
3. să interzică angajarea copiilor, care sunt încă supuși instrucției obligatorii, în munci care îi privează de beneficiul deplin al acestei instrucții;
4. să limiteze durata muncii lucrătorilor sub 18 ani, pentru ca aceasta să corespundă exigențelor dezvoltării lor și, mai ales, nevoilor lor de formare profesională;
5. să recunoască dreptul tinerilor lucrători și ucenici la o salarizare echitabilă sau la o alocație corespunzătoare;
6. să prevadă ca orele pe care tinerii le consacră formării profesionale pe durata timpului normal de muncă, cu consimțământul patronului, să fie considerate ca fiind incluse în ziua de muncă;
7. să fixeze la cel puțin 4 săptămâni durata concediilor anuale plătite ale lucrătorilor sub 18 ani;
8. să interzică angajarea lucrătorilor sub 18 ani în munci de noapte, cu excepția anumitor locuri de muncă determinate prin legislația sau prin reglementarea națională;
9. să prevadă ca lucrătorii sub 18 ani, angajați în locuri de muncă determinate prin legislația sau prin reglementarea națională, să fie supuși unui control medical periodic;
10. să asigure o protecție specială împotriva riscurilor fizice și morale la care copiii și tinerii sunt expuși și, în special, împotriva riscurilor care rezultă, într-o manieră directă sau indirectă, din munca lor.

ART. 8

Dreptul lucrătoarelor la protecția maternității

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului lucrătoarelor la protecția maternității, Părțile se angajează:

1. să asigure lucrătoarelor, înainte și după naștere, un repaus cu o durată totală de cel puțin 14 săptămâni, fie prin concediu plătit, fie prin prestații adecvate de securitate socială sau prin prestații din fonduri publice;

2. să considere ilegal ca un patron să anunțe concedierea unei femei în perioada cuprinsă între momentul în care aceasta a notificat starea sa de graviditate și încheierea concediului său de maternitate sau la o astfel de data încât termenul de preaviz să expire în cursul acestei perioade;

3. să asigure mamelor care își alăptează copiii pauze suficiente în acest scop;

4. să reglementeze munca de noapte a femeilor însărcinate, a femeilor care au născut recent sau a celor care își alăptează copiii;

5. să interzică angajarea, în munci subterane în mine și în orice alte munci cu caracter periculos, insalubru sau penibil, a femeilor însărcinate, a femeilor care au născut recent sau a celor care își alăptează copiii și să ia măsuri corespunzătoare pentru protejarea drepturilor acestor femei în materie de angajare.

ART. 9

Dreptul la orientare profesională

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului la orientare profesională, Părțile se angajează să asigure sau să promoveze, în funcție de necesități, un serviciu care va sprijini toate persoanele, inclusiv cele handicapate, să rezolve problemele referitoare la alegerea unei profesii sau la avansarea profesională, ținând seama de caracteristicile individului și de legătura dintre acestea și posibilitățile pieței muncii; acest sprijin trebuie să fie asigurat gratuit atât tinerilor, inclusiv copiilor de vârstă școlară, cât și adulților.

ART. 10

Dreptul la formare profesională

În vederea exercitării efective a dreptului la formare profesională, Părțile se angajează:

1. să asigure sau să favorizeze, în funcție de necesități, formarea tehnică și profesională a tuturor persoanelor, inclusiv a celor handicapate, în consultare cu organizațiile profesionale ale lucrătorilor și patronilor, și să acorde mijloacele care să permită accesul la învățământul tehnic superior și la învățământul universitar numai în conformitate cu criteriul aptitudinii individuale;

2. să asigure sau să favorizeze un sistem de ucenicie și alte sisteme de formare a tinerilor la locurile de muncă;

3. să asigure sau să favorizeze, în funcție de necesități:

a) măsuri corespunzătoare și ușor accesibile, în vederea formării lucrătorilor adulți;

b) măsuri speciale în vederea recalificării profesionale a lucrătorilor adulți, necesare ca urmare a evoluției tehnice sau a unei noi orientări a pieței muncii;

4. să asigure sau să favorizeze, în funcție de necesități, măsuri speciale de recalificare și de reintegrare a șomerilor de lungă durată;

5. să încurajeze deplina utilizare a mijloacelor prevăzute prin măsuri corespunzătoare, cum ar fi:

a) reducerea sau desființarea tuturor taxelor și cheltuielilor;

b) acordarea unei asistențe financiare în cazurile adecvate;

c) includerea în programul normal de lucru a timpului consacrat cursurilor suplimentare de formare, urmate de un lucrător pe durata angajării, la cererea patronului sau;

d) garantarea, printr-un control corespunzător, în consultare cu organizațiile profesionale ale lucrătorilor și patronilor, a eficienței sistemului de ucenicie și a oricărui alt sistem de formare pentru tinerii lucrători și, la modul general, a unei protecții adecvate a tinerilor lucrători.

ART. 11

Dreptul la protecția sănătății

În vederea exercitării efective a dreptului la protecția sănătății, Părțile se angajează să ia fie direct, fie în cooperare cu organizațiile publice și private măsuri corespunzătoare, care vizează, în special:

1. să elimine, în măsura în care este posibil, cauzele unei sănătăți deficitare;
2. să prevadă servicii de consultare și de educare în ceea ce privește ameliorarea sănătății și dezvoltarea simțului responsabilității individuale în materie de sănătate;
3. să prevină, în măsura în care este posibil, bolile epidemice, endemice și alte boli, precum și accidentele.

ART. 12

Dreptul la securitate socială

În vederea exercitării efective a dreptului la securitate socială, Părțile se angajează:

1. să stabilească sau să mențină un regim de securitate socială;
2. să mențină regimul de securitate socială la un nivel satisfăcător cel puțin egal cu cel necesar pentru ratificarea Codului european de securitate socială;
3. să depună eforturi pentru a aduce treptat regimul de securitate socială la un nivel mai ridicat;
4. să ia măsuri, prin încheierea de acorduri bilaterale sau multilaterale corespunzătoare sau prin alte mijloace și sub rezerva condițiilor stipulate în aceste acorduri, pentru a asigura:
 - a) egalitatea de tratament între cetățenii fiecărei părți și cetățenii celorlalte părți, în ceea ce privește drepturile de securitate socială, inclusiv pastrarea avantajelor acordate de legislațiile de securitate socială, indiferent de deplasările pe care persoanele protejate le-ar putea efectua între teritoriile părților;
 - b) acordarea, menținerea și restabilirea drepturilor de securitate socială prin mijloace precum totalizarea perioadelor de asigurare sau de angajare, îndeplinite conform legislației fiecăreia dintre părți.

ART. 13

Dreptul la asistență socială și medicală

În vederea exercitării efective a dreptului la asistență socială și medicală, Părțile se angajează:

1. să vegheze ca orice persoană care nu dispune de resurse suficiente și care nu este în măsură să și le procure prin propriile mijloace sau să le primească dintr-o altă sursă, în special prin prestații rezultate dintr-un regim de securitate socială, să poată beneficia de o asistență corespunzătoare și, în caz de boală, de îngrijirile impuse de starea sa;
2. să vegheze ca persoanele care beneficiază de o astfel de asistență să nu sufere, din acest motiv, o reducere a drepturilor lor politice sau sociale;
3. să prevadă ca fiecare să poată obține, prin servicii competente cu caracter public sau privat, orice sfat și orice ajutor personal, necesare pentru a preveni, a îndepărta sau a atenua starea de nevoie de ordin personal și de ordin familial;

4. să aplice dispozițiile paragrafelor 1-3 ale prezentului articol, în condiții de egalitate cu propriii cetățeni, cetățenilor celorlalte părți care se află în mod legal pe teritoriul acestora, în conformitate cu obligațiile pe care Părțile și le asumă în virtutea Convenției europene de asistență socială și medicală, semnată la Paris la 11 decembrie 1953.

ART. 14

Dreptul de a beneficia de servicii sociale

În vederea exercitării efective a dreptului de a beneficia de servicii sociale, Părțile se angajează:

1. să încurajeze sau să organizeze serviciile care utilizează metode specifice serviciului social și care contribuie la bunăstarea și la dezvoltarea indivizilor și a grupurilor în cadrul comunității, precum și la adaptarea lor la mediul social;
2. să încurajeze participarea indivizilor și a organizațiilor benevole sau a altor organizații la crearea sau la menținerea acestor servicii.

ART. 15

Dreptul persoanelor handicapate la autonomie, la integrare socială și la participare în viața comunității

În vederea garantării exercitării efective de către persoanele handicapate, indiferent de vârstă, de natura și de originea handicapului lor, a dreptului la autonomie, la integrare socială și la participare în viața comunității, Părțile se angajează, în special:

1. să ia măsurile necesare pentru a furniza persoanelor handicapate o orientare, o educație și o formare profesională în cadrul schemelor generale ori de câte ori este posibil sau, dacă nu este posibil, prin intermediul instituției specializate, publice sau private;
2. să favorizeze accesul la angajare al acestor persoane, prin orice măsură susceptibilă să încurajeze patronii să angajeze și să mențină în activitate persoane handicapate în mediul obișnuit de muncă și să adapteze condițiile de muncă la nevoile acestor persoane sau, atunci când din cauza handicapului acest lucru nu este posibil, prin organizarea sau crearea de locuri de muncă protejate, în funcție de gradul de invaliditate. Aceste măsuri pot justifica, dacă este cazul, recurgerea la servicii specializate și de însoțire;
3. să favorizeze deplina lor integrare și participare la viața socială, în special prin măsuri, inclusiv ajutoare tehnice, care vizează depășirea dificultăților lor de comunicare și de mobilitate și care să le permită accesul la mijloacele de transport, la locuință, la activități culturale și la petrecerea timpului liber.

ART. 16

Dreptul familiei la protecție socială, juridică și economică

În vederea realizării condițiilor de viață indispensabile dezvoltării familiei, celula fundamentală a societății, Părțile se angajează să promoveze protecția economică, juridică și socială a vieții de familie, în special prin intermediul prestațiilor sociale și familiale, al dispozițiilor fiscale, al încurajării construcțiilor de locuințe adaptate nevoilor familiale, al ajutoarelor pentru tinerele familii sau prin orice alte măsuri corespunzătoare.

ART. 17

Dreptul copiilor și al adolescenților la protecție socială, juridică și economică

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului copiilor și al adolescenților de a crește într-un mediu favorabil dezvoltării personalității lor și a aptitudinilor lor fizice și mentale, Părțile se angajează să ia fie direct, fie în cooperare cu organizațiile publice sau private toate măsurile necesare și corespunzătoare, care:

1. a) să asigure copiilor și adolescenților, ținând seama de drepturile și de obligațiile părinților, îngrijirile, asistența, educația și pregătirea de care au nevoie, în special prin crearea sau menținerea unor instituții ori servicii adecvate și suficiente în acest scop;
 - b) să protejeze copiii și adolescenții împotriva neglijenței, violenței sau exploatării;
 - c) să asigure o protecție și un ajutor special din partea statului pentru copilul sau adolescentul privat temporar ori definitiv de sprijinul familiei;
2. să asigure copiilor și adolescenților învățământ primar și secundar gratuit, precum și să favorizeze regularitatea frecvenței școlare.

ART. 18

Dreptul la exercitarea unei activități lucrative pe teritoriul celorlalte părți

În vederea exercitării efective a dreptului la exercitarea unei activități lucrative pe teritoriul oricărei alte părți, Părțile se angajează:

1. să aplice într-un spirit liberal regulamentele existente;
 2. să simplifice formalitățile în vigoare și să reducă sau să desființeze taxele consulare și alte taxe plătibile de către lucrătorii străini sau de către patronii lor;
 3. să flexibilizeze, în mod individual sau colectiv, reglementările care guvernează angajarea lucrătorilor străini;
- și recunosc:
4. dreptul de ieșire al cetățenilor lor care doresc să exercite o activitate lucrativă pe teritoriul celorlalte părți.

ART. 19

Dreptul lucrătorilor migranți și al familiilor lor la protecție și asistență

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului lucrătorilor migranți și al familiilor lor la protecție și asistență pe teritoriul oricărei alte părți, Părțile se angajează:

1. să mențină sau să se asigure că exista servicii gratuite corespunzătoare care să îi sprijine pe acești lucrători și, în special, să le furnizeze informații exacte și să ia toate măsurile utile, pe care le permit legislația și reglementările naționale, împotriva oricărei propagande înșelătoare privind emigrarea și imigrarea;
2. să adopte, în limitele jurisdicției lor, măsuri corespunzătoare pentru a facilita plecarea, transportul și primirea acestor lucrători și familiilor lor și pentru a le asigura, în limitele jurisdicției lor, în timpul călătoriei, serviciile sanitare și medicale necesare, precum și condiții bune de igienă;
3. să promoveze colaborarea, după caz, dintre serviciile sociale, publice sau private, din țările de emigrare și de imigrare;
4. să garanteze lucrătorilor care se găsesc în mod legal pe teritoriul lor, în măsura în care aceste chestiuni sunt reglementate de legislație sau de alte prevederi ori sunt supuse controlului autorităților administrative, un tratament nu mai puțin favorabil decât cel acordat cetățenilor lor în ceea ce privește următoarele aspecte:
 - a) salarizarea și alte condiții de angajare și de muncă;
 - b) afilierea la organizații sindicale și beneficiul avantajelor oferite de convențiile colective;

c) locuință;

5. să asigure lucrătorilor care se găsesc în mod legal pe teritoriul lor un tratament nu mai puțin favorabil decât cel acordat cetățenilor lor în ceea ce privește impozitele, taxele și contribuțiile aferente muncii, încasate de la lucrători;

6. să faciliteze, pe cât posibil, reîntregirea familiei lucrătorului migrant, autorizat să se stabilească pe teritoriul sau;

7. să asigure lucrătorilor care se găsesc în mod legal pe teritoriul lor un tratament nu mai puțin favorabil decât cel acordat cetățenilor lor pentru acțiunile în justiție referitoare la chestiunile menționate în prezentul articol;

8. să garanteze lucrătorilor care locuiesc în mod legal pe teritoriul lor că nu vor putea fi expulzați decât dacă amenință securitatea statului sau contravin ordinii publice sau bunelor moravuri;

9. să permită, în cadrul limitelor fixate de legislație, transferul tuturor câștigurilor și al economiilor lucrătorilor migranți, pe care aceștia doresc să le transfere;

10. să extindă protecția și asistența prevăzute de prezentul articol asupra lucrătorilor migranți care lucrează pe cont propriu, dacă măsurile respective sunt aplicabile acestei categorii;

11. să favorizeze și să faciliteze învățarea limbii naționale a statului de primire sau, dacă sunt mai multe limbi, a uneia dintre ele, de către lucrătorii migranți și membrii familiilor lor;

12. să favorizeze și să faciliteze, în măsura în care este posibil, învățarea limbii materne a lucrătorului migrant de către copiii acestuia.

ART. 20

Dreptul la egalitate de șanse și de tratament în materie de angajare și profesie, fără discriminare în funcție de sex

În vederea exercitării efective a dreptului la egalitate de șanse și de tratament în materie de angajare și de profesie, fără discriminare în funcție de sex, Părțile se angajează să recunoască acest drept și să ia măsurile adecvate pentru a asigura și a promova aplicarea sa în următoarele domenii:

a) accesul la angajare, protecția împotriva concedierii și reintegrarea profesională;

b) orientarea și formarea profesională, recalificarea și readaptarea profesională;

c) condițiile de angajare și de muncă, inclusiv salarizarea;

d) evoluția carierei, inclusiv promovarea.

ART. 21

Dreptul la informare și la consultare

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului lucrătorilor la informare și la consultare în cadrul întreprinderii, Părțile se angajează să ia sau să promoveze măsuri care să permită lucrătorilor sau reprezentanților acestora, în conformitate cu legislația și practica naționale:

a) să fie informați periodic sau la momentul oportun și de o manieră clară despre situația economică și financiară a întreprinderii în care sunt încadrați, fiind înțeles că divulgarea anumitor informații care pot prejudicia întreprinderea va putea fi refuzată sau că se va putea solicita ca acestea să fie confidențiale; și

b) să fie consultați în timp util asupra deciziilor propuse care sunt susceptibile să afecteze substanțial interesele lucrătorilor și, în special, asupra celor care ar putea avea consecințe importante în privința angajării în întreprindere.

ART. 22

Dreptul de a lua parte la determinarea și ameliorarea condițiilor de muncă și a mediului de muncă

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului lucrătorilor de a lua parte la determinarea și ameliorarea condițiilor de muncă și a mediului de muncă în întreprindere, Părțile se angajează să ia sau să promoveze măsuri care să permită lucrătorilor sau reprezentanților acestora, în conformitate cu legislația și practica naționale, să contribuie:

- a) la determinarea și ameliorarea condițiilor de muncă, de organizare a muncii și a mediului de muncă;
- b) la protecția sănătății și a securității în cadrul întreprinderii;
- c) la organizarea serviciilor și facilităților sociale și socio-culturale ale întreprinderii;
- d) la controlul respectării reglementărilor în acest domeniu.

ART. 23

Dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială

În vederea exercitării efective a dreptului persoanelor vârstnice la protecție socială, Părțile se angajează să ia sau să promoveze fie direct, fie în cooperare cu organizațiile publice sau private măsuri adecvate, destinate, în special:

- să permita persoanelor vârstnice să rămână membri deplin ai societății cât mai mult timp posibil, prin intermediul:

a) unor resurse suficiente care să le permita să ducă o existență decentă și să participe activ la viața publică, socială și culturală;

b) difuzării informațiilor privind serviciile și facilitățile disponibile pentru persoanele vârstnice și posibilitățile lor de a recurge la acestea;

- să permită persoanelor vârstnice să aleagă liber propriul stil de viață și să ducă o existență independentă în mediul lor obișnuit atâta timp cât doresc și cât acest lucru este posibil, prin:

a) punerea la dispoziție a unor locuințe corespunzătoare nevoilor acestora și stării lor de sănătate sau sprijin adecvat în vederea amenajării locuinței;

b) îngrijirea sănătății și servicii pe care starea acestora le impune;

- să garanteze persoanelor vârstnice care trăiesc în instituții o asistență corespunzătoare în privința vieții private și participarea la determinarea condițiilor de viață în instituție.

ART. 24

Dreptul la protecție în caz de concediere

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului la protecție în caz de concediere, Părțile se angajează să recunoască:

a) dreptul lucrătorilor de a nu fi concediați fără un motiv întemeiat, legat de aptitudinea sau de conduita acestora ori de cerințele de funcționare a întreprinderii, a instituției sau a serviciului;

b) dreptul lucrătorilor concediați fără motiv întemeiat la o indemnizație adecvată sau la o altă reparație corespunzătoare.

În acest scop, Părțile se angajează să asigure ca un lucrător care consideră ca a făcut obiectul unei măsuri de concediere fără un motiv întemeiat să aibă drept de apel împotriva acestei măsuri în fața unui organ imparțial.

ART. 25

Dreptul lucrătorilor la protecția propriilor creanțe în caz de insolvabilitate a patronului acestora

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului lucrătorilor la protecția propriilor creanțe în caz de insolvabilitate a patronului lor, Părțile se angajează să prevadă garantarea creanțelor lucrătorilor, care rezultă din contracte de muncă sau din raporturi de muncă, de către o instituție de garanție sau prin orice altă formă efectivă de protecție.

ART. 26

Dreptul la demnitate în muncă

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului tuturor lucrătorilor la protecția demnității lor în muncă, Părțile se angajează, în consultare cu organizațiile patronilor și lucrătorilor:

1. să promoveze sensibilizarea, informarea și prevenirea în materie de hărțuire sexuală la locul de muncă sau în legătură cu muncă și să ia orice măsură adecvată pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente;
2. să promoveze sensibilizarea, informarea și prevenirea în materie de acte condamnabile sau explicit ostile și ofensatoare, dirijate în mod repetat împotriva oricărui salariat la locul de muncă sau în legătura cu muncă, și să ia orice măsură adecvată pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente.

ART. 27

Dreptul lucrătorilor cu responsabilități familiale la egalitate de șanse și de tratament

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului la egalitate de șanse și de tratament între lucrătorii celor două sexe cu responsabilități familiale și între acești lucrători și ceilalți lucrători, Părțile se angajează:

1. să ia măsuri adecvate:
 - a) pentru a permite lucrătorilor cu responsabilități familiale să între și să ramana în viața activă sau să revina la aceasta după o absență datorată acestor responsabilități, inclusiv măsuri în domeniul orientării și formării profesionale;
 - b) pentru a ține seama de nevoile acestora în ceea ce privește condițiile de angajare și de securitate socială;
 - c) pentru dezvoltarea sau promovarea serviciilor publice ori private, în special a serviciilor preșcolare de zi și a altor modalități de îngrijire;
2. să prevadă posibilitatea pentru fiecare părinte, în cursul unei perioade după concediul de maternitate, de a obține un concediu parental pentru îngrijirea copilului, ale cărui durată și condiții vor fi fixate prin legislația națională, convențiile colective sau practica națională;
3. să asigure ca responsabilitățile familiale să nu poată constitui, ca atare, un motiv întemeiat de concediere.

ART. 28

Dreptul reprezentanților lucrătorilor la protecție în întreprindere și facilitățile acordate acestora

În scopul asigurării exercitării efective a dreptului reprezentanților lucrătorilor de a-și îndeplini funcțiile de reprezentanți, Părțile se angajează să asigure ca, în întreprindere:

a) aceștia să beneficieze de o protecție efectivă împotriva actelor care ar putea să le aducă un prejudiciu, inclusiv împotriva concedierii, și care ar fi motivate de calitatea sau de activitățile acestora ca reprezentanți ai lucrătorilor din întreprindere;

b) aceștia să beneficieze de facilități adecvate care să le permită să își îndeplinească rapid și eficient propriile atribuții, ținând seama de sistemul de relații profesionale care prevalează în țară, precum și de necesitățile, de importanța și de posibilitățile întreprinderii respective.

ART. 29

Dreptul la informare și la consultare în procedurile de concediere colectivă

În scopul asigurării exercitării efective a dreptului reprezentanților lucrătorilor de a fi informați și consultați în cazul concedierilor colective, Părțile se angajează să asigure ca patronii să informeze și să consulte reprezentanții lucrătorilor în timp util, înaintea acestor concedieri colective, asupra posibilităților de a evita concedierile colective sau de a limita numărul și de a atenua consecințele acestora, recurgând, de exemplu, la măsuri sociale însoțitoare care vizează, în special, ajutorul pentru redistribuirea sau recalificarea lucrătorilor respectivi.

ART. 30

Dreptul la protecție împotriva sărăciei și excluderii sociale

În scopul asigurării exercitării efective a dreptului la protecție împotriva sărăciei și excluderii sociale, Părțile se angajează:

a) să ia măsuri în cadrul unei abordări globale și coordonate pentru promovarea accesului efectiv în special la angajare, locuință, formare, învățământ, cultură, asistență socială și medicală al persoanelor care se găsesc sau care riscă să se găsească într-o situație de excludere socială sau de sărăcie și al familiei acestora;

b) dacă este necesar, să reexamineze aceste măsuri în vederea adaptării lor.

ART. 31

Dreptul la locuință

În vederea asigurării exercitării efective a dreptului la locuință, Părțile se angajează să ia măsuri destinate:

1. să favorizeze accesul la locuință la un nivel adecvat;
2. să prevină și să atenueze lipsa locuințelor, în vederea eliminării progresive a acestei situații;
3. să facă accesibil costul locuinței pentru persoanele care nu dispun de resurse suficiente.

PARTEA a III-a

ART. A

Angajamente

1. Sub rezerva dispozițiilor art. B de mai jos, fiecare parte contractantă se angajează:

a) să considere partea I din prezenta carte ca o declarație determinând obiectivele a căror realizare o va urmări prin toate mijloacele utile, conform paragrafului introductiv din partea respectivă;

b) să se considere legată de cel puțin 6 din următoarele 9 articole ale părții a II-a a cartei: art. 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 și 20;

c) să se considere legată de un număr suplimentar de articole sau de paragrafe numerotate ale părții a II-a a cartei, pe care le va alege astfel încât numărul total de articole și de paragrafe numerotate care o leagă să nu fie mai mic de 16 articole sau de 63 de paragrafe numerotate.

2. Articolele sau paragrafele alese conform prevederilor lit. b) și c) ale paragrafului 1 din prezentul articol vor fi notificate secretarului general al Consiliului Europei în momentul depunerii instrumentului de ratificare, de acceptare sau de aprobare.

3. Fiecare parte contractantă va putea, în orice moment ulterior, să declare, prin notificare adresată secretarului general, că se considera legată de orice alt articol sau paragraf numerotat care figurează în partea a II-a a cartei și pe care nu îl acceptase încă în conformitate cu paragraful 1 din prezentul articol. Aceste angajamente ulterioare vor fi considerate parte integrantă a ratificării, acceptării sau aprobării și vor produce aceleași efecte începând din prima zi a lunii următoare expirării unei perioade de o lună după data notificării.

4. Fiecare parte contractantă va dispune de un sistem de inspecție a muncii adecvat condițiilor sale naționale.

ART. B

Relația cu Carta socială europeană și cu Protocolul adițional din 1988

1. Nici o parte contractantă la Carta socială europeană sau la Protocolul adițional din 5 mai 1988 nu poate ratifica, accepta sau aproba prezenta carte fără a se considera legată cel puțin de prevederile corespunzătoare ale Cartei sociale europene și, dacă este cazul, ale Protocolului adițional de care era legată.

2. Acceptarea obligațiilor oricărei prevederi prin prezenta carte va avea ca efect faptul că, de la data intrării în vigoare a acelor obligații pentru partea contractantă respectivă, prevederile corespunzătoare din Carta socială europeană și, dacă este cazul, din Protocolul adițional din 1988 nu se vor mai aplica părții respective în cazul în care acea parte era legată de primul dintre cele două instrumente citate anterior sau de ambele instrumente.

PARTEA a IV-a

ART. C

Controlul aplicării angajamentelor conținute în prezenta carte

Aplicarea angajamentelor juridice conținute în prezenta carte va fi supusă aceluiași control ca și în cazul Cartei sociale europene.

ART. D

Reclamații colective

1. Dispozițiile Protocolului adițional la Carta socială europeană, prevăzând un sistem de reclamații colective, se vor aplica angajamentelor înscrise în prezenta carte pentru statele care au ratificat protocolul menționat.

2. Orice stat care nu este legat de Protocolul adițional la Carta socială europeană prevăzând un sistem de reclamații colective va putea, în momentul depunerii instrumentului de ratificare, de acceptare sau de aprobare a prezentei carte sau în orice alt moment ulterior, să declare, prin notificare adresată secretarului general al Consiliului Europei, că acceptă controlul obligațiilor înscrise în prezenta carte conform procedurii prevăzute în protocolul menționat.

PARTEA a V-a

ART. E

Nediscriminarea

Respectarea drepturilor recunoscute în prezenta carte trebuie asigurată fără deosebire de rasă, sex, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, sănătate, apartenență la o minoritate națională, naștere sau orice altă situație.

ART. F

Derogări în caz de război sau de pericol public

1. În caz de război sau în cazul altui pericol public care amenință viața națiunii, orice parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute în prezenta carte, în strictă măsură în care situația o reclamă și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu celelalte obligații decurgând din dreptul internațional.

2. Orice parte contractantă care și-a exercitat acest drept de derogare îl va informa, într-un interval de timp rezonabil, pe secretarul general al Consiliului Europei despre toate măsurile luate și despre motivele care le-au inspirat. De asemenea, aceasta trebuie să îl informeze pe secretarul general despre data la care aceste măsuri au încetat să fie în vigoare și la care dispozițiile cartei pe care le-a acceptat sunt din nou aplicabile în întregime.

ART. G

Restricții

1. Drepturile și principiile enunțate în partea I, atunci când vor fi efectiv aplicate, și exercitarea efectivă a acestor drepturi și principii, așa cum este prevăzut în partea a II-a, nu vor putea face obiectul unor restricții sau limitări nespecificate în părțile I și a II-a, cu excepția celor prescrise prin lege și care sunt necesare într-o societate democratică pentru a garanta respectarea drepturilor și libertăților altora sau pentru a proteja ordinea publică, securitatea națională, sănătatea publică sau bunele moravuri.

2. Restricțiile permise în virtutea prezentei carte și obligațiile recunoscute în aceasta nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care au fost prevăzute.

ART. H

Relații între carte și dreptul intern sau acordurile internaționale

Prevederile prezentei carte nu vor aduce atingere dispozițiilor dreptului intern și ale tratatelor, convențiilor sau acordurilor bilaterale ori multilaterale care sunt sau vor intra în vigoare și care acordă un tratament mai favorabil persoanelor protejate.

ART. I

Punerea în aplicare a angajamentelor asumate

1. Fără a aduce atingere mijloacelor de punere în aplicare prevăzute în aceste articole, dispozițiile relevante ale art. 1-31 ale părții a II-a din prezenta carte vor fi puse în aplicare prin:

a) legislație sau reglementare;

b) convenții încheiate între patroni sau organizații patronale și organizații ale lucrătorilor;

c) o combinație a acestor două metode;

d) alte mijloace corespunzătoare.

2. Angajamentele decurgând din paragrafele 1, 2, 3, 4, 5 și 7 ale art. 2, din paragrafele 4, 6 și 7 ale art. 7,

din paragrafele 1, 2, 3 și 5 ale art. 10 și ale art. 21 și 22 ale părții a II-a din prezenta cartă vor fi considerate ca fiind respectate de îndată ce aceste dispoziții vor fi aplicate, conform paragrafului 1 al prezentului articol, marii majorități a lucrătorilor respectivi.

ART. J

Amendamente

1. Orice amendament la părțile I și a II-a din prezenta cartă, destinat să extindă drepturile garantate prin cartă, și orice amendament la Părțile III-VI, propus de o parte contractantă sau de Comitetul guvernamental, este comunicat secretarului general al Consiliului Europei și transmis de secretarul general părților contractante la prezenta cartă.

2. Orice amendament propus conform prevederilor paragrafului precedent este examinat de Comitetul guvernamental, care înaintează textul adoptat Comitetului de Miniștri, după consultarea Adunării Parlamentare. După aprobarea sa de către Comitetul de Miniștri, acest text este comunicat părților contractante în vederea acceptării sale.

3. Orice amendament la partea I sau la partea a II-a din prezenta cartă va intra în vigoare, pentru Părțile contractante care l-au acceptat, în prima zi a lunii următoare expirării unei perioade de o lună de la data la care trei părți contractante îl vor fi informat pe secretarul general că l-au acceptat. Pentru orice parte contractantă care îl va accepta ulterior, amendamentul va intra în vigoare în prima zi a lunii următoare expirării unei perioade de o lună de la data la care partea respectivă îl va fi informat pe secretarul general despre acceptarea sa.

4. Orice amendament la părțile III-VI ale prezentei carte va intra în vigoare în prima zi a lunii următoare expirării unei perioade de o lună de la data la care toate Părțile contractante îl vor fi informat pe secretarul general ca l-au acceptat.

PARTEA a VI-a

ART. K

Semnarea, ratificarea și intrarea în vigoare

1. Prezenta cartă este deschisă semnării statelor membre ale Consiliului Europei. Ea va fi supusă ratificării, acceptării sau aprobării. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei.

2. Prezenta cartă va intra în vigoare în prima zi a lunii următoare expirării unei perioade de o lună de la data la care trei state ale Consiliului Europei își vor fi exprimat consimțământul de a fi legate de prezenta cartă, conform prevederilor paragrafului precedent.

3. Pentru orice stat membru care își va exprima ulterior consimțământul de a fi legat de prezenta cartă, aceasta va intra în vigoare în prima zi a lunii următoare expirării unei perioade de o lună de la data depunerii instrumentului de ratificare, de acceptare sau de aprobare.

ART. L

Aplicare teritorială

1. Prezenta cartă se aplică pe teritoriul metropolitan al fiecărei părți contractante. Orice semnatar poate, în momentul semnării sau în momentul depunerii instrumentului sau de ratificare, de acceptare sau de aprobare, să precizeze, prin declarație adresată secretarului general al Consiliului Europei, teritoriul care este considerat în acest scop drept teritoriul său metropolitan.

2. Orice semnatar poate, în momentul semnării sau în momentul depunerii instrumentului de ratificare, de acceptare ori de aprobare sau în orice alt moment ulterior, să declare, prin notificare adresată secretarului

general al Consiliului Europei, că prezenta carte se va aplica, în întregime sau în parte, aceluia sau acelor teritorii metropolitane specificate în respectiva declarație și cărora le asigură relațiile internaționale sau pentru care își asumă responsabilitatea internațională. Acesta va specifica în această declarație articolele sau paragrafele din partea a II-a a cartei pe care le acceptă ca obligatorii în privința fiecărui teritoriu desemnat în declarație.

3. Carta se va aplica pe teritoriul sau pe teritoriile desemnate în declarația menționată în paragraful precedent, începând din prima zi a lunii următoare expirării unei perioade de o lună de la data primirii notificării acestei declarații de către secretarul general.

4. Orice parte contractantă va putea, în orice moment ulterior, să declare, prin notificare adresată secretarului general al Consiliului Europei, că, în ceea ce privește unul sau mai multe teritorii la care carta se aplică în virtutea paragrafului 2 din prezentul articol, acceptă ca obligatoriu orice articol sau paragraf numerotat pe care nu îl acceptase încă în privința acestui teritoriu sau acestor teritorii. Aceste angajamente ulterioare vor fi considerate parte integrantă a declarației originale în ceea ce privește teritoriul respectiv și vor produce aceleași efecte începând din prima zi a lunii următoare expirării unei perioade de o lună de la data primirii notificării de către secretarul general.

ART. M

Denunțarea

1. Nici o parte contractantă nu poate denunța prezenta carte înainte de expirarea unei perioade de 5 ani de la data la care carta a intrat în vigoare în ceea ce o privește sau înainte de expirarea oricărei alte perioade ulterioare de 2 ani și, în toate cazurile, un preaviz de 6 luni va fi notificat secretarului general al Consiliului Europei, care va informa în aceasta privință celelalte părți contractante.

2. Orice parte contractantă poate, conform dispozițiilor enunțate în paragraful precedent, să denunțe orice articol sau paragraf al părții a II-a din carta pe care l-a acceptat, sub rezerva ca numărul articolelor sau paragrafelor prin care se leagă aceasta parte contractantă să nu fie niciodată mai mic de 16 în primul caz și de 63 în cel de-al doilea caz și ca acest număr de articole sau de paragrafe să continue să cuprindă articolele selectate de această parte contractantă dintre cele la care se face o referire specială în art. A paragraful 1 lit. b).

3. Orice parte contractantă poate denunța prezenta carte sau orice articol ori paragraf al părții a II-a din carte în condițiile prevăzute în paragraful 1 al prezentului articol, în privința oricărui teritoriu la care prezenta carte se aplică în virtutea unei declarații formulate în conformitate cu paragraful 2 al art. L.

ART. N

Anexă

Anexa la prezenta carte face parte integrantă din aceasta.

ART. O

Notificări

Secretarul general al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale Consiliului Europei și directorului general al Biroului Internațional al Muncii:

a) orice semnare;

b) depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare;

c) orice dată de intrare în vigoare a prezentei carte, în conformitate cu art. K;

d) orice declarație făcută în aplicarea art. A paragrafele 2 și 3, art. D paragrafele 1 și 2, art. F paragraful 2 și art. L paragrafele 1, 2, 3 și 4;

e) orice amendament în conformitate cu art. J;

f) orice denunțare în conformitate cu art. M;

g) orice alt act, notificare sau comunicare în legătură cu prezenta carte.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest scop, am semnat prezenta carte revizuită.

Încheiată la Strasbourg la 3 mai 1996, în limbile franceză și engleză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi depus în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va transmite copii certificate conforme fiecărui stat membru al Consiliului Europei și directorului general al Biroului Internațional al Muncii.

ANEXA 1

la Carta socială europeană revizuită

CÂMPUL DE APLICARE A CARTEI SOCIALE EUROPENE REVIZUITE ÎN PRIVINȚA PERSOANELOR PROTEJATE

1. Sub rezerva prevederilor art. 12 paragraful 4 și ale art. 13 paragraful 4, persoanele vizate la art. 1-17 și 20-31 nu includ străinii decât în măsura în care sunt cetățeni ai altor părți, care își au reședința legală sau care lucrează în mod regulat pe teritoriul părții respective, fiind înțeles că articolele menționate vor fi interpretate în lumina dispozițiilor art. 18 și 19. Prezenta interpretare nu exclude acordarea unor drepturi similare și altor persoane de către una dintre părți.

2. Fiecare parte va acorda refugiaților care corespund definiției Convenției de la Geneva din 28 iulie 1951 privind statutul refugiaților și Protocolului din 31 ianuarie 1967, care locuiesc legal pe teritoriul său, un tratament cât mai favorabil posibil și, în orice caz, nu mai puțin favorabil decât cel la care aceasta s-a angajat în virtutea convenției din 1951, precum și a celorlalte acorduri internaționale existente și aplicabile refugiaților mai sus menționați.

PARTEA I, paragraful 18, și PARTEA a II-a, articolul 18 paragraful 1

Se înțelege că aceste prevederi nu privesc intrarea pe teritoriul părților și nu aduc atingere prevederilor Convenției europene privind stabilirea resortisanților străini, semnată la Paris la 13 decembrie 1955.

PARTEA a II-a

Articolul 1 paragraful 2

Aceasta prevedere nu trebuie să fie interpretată ca interzicând sau ca autorizând clauzele sau practicile de securitate sindicală.

Articolul 2 paragraful 6

Părțile vor putea dispune ca această prevedere să nu se aplice:

a) lucrătorilor care au un contract sau un raport de muncă a cărui durată totală nu depășește o lună și/sau a cărui durată săptămânală de lucru nu depășește 8 ore;

b) atunci când contractul sau raportul de muncă are un caracter ocazional și/sau specific, cu condiția, în acest caz, ca motive obiective să justifice neaplicarea.

Articolul 3 paragraful 4

În scopul aplicării acestei prevederi, atribuțiile, organizarea și condițiile de funcționare ale acestor servicii trebuie să fie determinate prin legislație sau prin reglementări internaționale, prin convenții colective sau prin orice alt mijloc adecvat condițiilor naționale.

Articolul 4 paragraful 4

Această prevedere va fi interpretată astfel încât să nu interzică o concediere imediată în caz de abatere gravă.

Articolul 4 paragraful 5

Se înțelege că o parte își poate lua angajamentul cerut în acest paragraf, dacă reținerile din salarii sunt interzise pentru marea majoritate a lucrătorilor fie prin lege, fie prin convenții colective sau sentințe de arbitraj, singurele excepții fiind constituite de persoanele care nu sunt acoperite de aceste instrumente.

Articolul 6 paragraful 4

Se înțelege ca fiecare parte poate, în ceea ce o privește, să reglementeze prin lege exercitarea dreptului la grevă, cu condiția ca orice altă restricție eventuală a acestui drept să poată fi justificată în conformitate cu prevederile art. G.

Articolul 7 paragraful 2

Prezenta prevedere nu împiedică Părțile să prevadă în lege posibilitatea ca tinerii care nu au implinit vârsta minimă prevăzută să realizeze munci strict necesare pregătirii profesionale proprii atunci când munca se realizează sub controlul personalului competent autorizat și cu condiția ca securitatea și protecția sănătății tinerilor în muncă să fie garantate.

Articolul 7 paragraful 8

Se înțelege că o parte va îndeplini angajamentul cerut în acest paragraf, dacă se conformează spiritului acestui angajament, prevăzând prin legislația proprie ca marea majoritate a persoanelor în vârstă de până la 18 ani să nu fie angajată în munci de noapte.

Articolul 8 paragraful 2

Această dispoziție nu va fi interpretată ca și cum ar consacra o interdicție cu caracter absolut.

Pot interveni excepții, de exemplu, în cazurile următoare:

- a) dacă lucrătoarea a comis o greșeală ce justifică încetarea raportului de muncă;
- b) dacă întreprinderea respectivă își încetează activitatea;
- c) dacă termenul prevăzut de contractul de muncă a încetat.

Articolul 12 paragraful 4

Expresia și sub rezerva condițiilor stipulate în aceste acorduri, care figurează în introducerea acestui paragraf, este considerată ca având semnificația că, referitor la prestațiile care există independent de sistemul contributiv, o parte poate cere realizarea unei perioade de ședere determinate înainte de acordarea acestor prestații cetățenilor altor părți.

Articolul 13 paragraful 4

Guvernele care nu sunt părți la Convenția europeană de asistență socială și medicală pot să ratifice carta în ceea ce privește acest paragraf, sub rezerva acordării cetățenilor altor părți a unui tratament conform prevederilor convenției menționate.

Articolul 16

Se înțelege ca protecția acordată de această prevedere acoperă familiile monoparentale.

Articolul 17

Se înțelege că aceasta prevedere acoperă toate persoanele în vârstă de până la 18 ani, cu excepția situației în care majoratul este atins mai devreme, în virtutea legislației aplicabile, fără prejudicierea altor dispoziții specifice prevăzute de cartă, și anume la art. 7. Aceasta nu presupune obligația de a asigura învățământul obligatoriu până la vârsta menționată mai sus.

Articolul 19 paragraful 6

În scopul aplicării prezentei dispoziții, prin familie a lucrătorului migrant se înțelege cel puțin soțul/soția lucrătorului și copiii săi necăsătoriți, atâta timp cât ei sunt considerați minori de legislația pertinentă a statului primitor și sunt întreținuți de către lucrător.

Articolul 20

1. Se înțelege că materiile ce aparțin domeniului securității sociale, precum și prevederile referitoare la prestațiile de șomaj, la prestațiile pentru persoanele vârstnice și la prestațiile de urmaș pot fi excluse din câmpul de aplicare a acestui articol.

2. Nu vor fi considerate discriminări, în sensul prezentului articol, prevederile referitoare la protecția femeii, mai ales în ceea ce privește sarcina, nașterea și perioada postnatală.

3. Prezentul articol nu împiedică adoptarea de măsuri specifice vizând remedierea inegalităților de fapt.

4. Pot fi excluse din câmpul de aplicare a prezentului articol sau a unora dintre dispozițiile sale activitățile profesionale care, în funcție de natura lor sau de condițiile de exercitare, nu pot fi încredințate decât persoanelor de un anumit sex. Această dispoziție nu va fi interpretată ca obligând Părțile să decidă, pe cale legislativă sau reglementară, lista cuprinzând activitățile profesionale care, în funcție de natura lor, pot fi rezervate lucrătorilor de un anumit sex.

Articolele 21 și 22

1. În scopul aplicării acestor articole, expresia reprezentanți ai lucrătorilor desemnează persoanele recunoscute ca atare de legislația și practica națională.

2. Expresia legislația și practica națională vizează, după caz, în afară de legi și alte acte normative, convențiile colective, alte acorduri între patron și reprezentanții lucrătorilor, uzanțele și hotărârile judecătorești pertinente.

3. În scopul aplicării acestor articole, termenul întreprindere este interpretat ca vizând un ansamblu de elemente materiale și nemateriale, având sau nu personalitate juridică, destinat producției de bunuri sau prestării de servicii, în scop economic, și dispunând de putere de decizie în privința comportamentului său pe piață.

4. Se înțelege că pot fi excluse de la aplicarea acestor articole comunitățile religioase și instituțiile lor, chiar atunci când aceste instituții sunt întreprinderi, în sensul paragrafului 3. Instituțiile care desfășoară activități inspirate de anumite idealuri sau care se ghidează după anumite concepte morale, idealuri și concepte protejate de legislația națională pot fi excluse de la aplicarea acestor articole, în măsura în care acest lucru este necesar pentru protejarea orientării întreprinderii.

5. Se înțelege că, atunci când într-un stat drepturile enunțate în prezentele articole sunt exercitate în cadrul diverselor filiale ale întreprinderii, partea respectivă trebuie să fie considerată ca îndeplinind obligațiile ce decurg din aceste prevederi.

6. Părțile vor putea exclude din câmpul de aplicare a prezentelor articole întreprinderile ale căror efective nu ating un prag stipulat de legislația și practica națională.

Articolul 22

1. Această prevedere nu afectează atribuțiile și obligațiile statelor în materie de adoptare a reglementărilor referitoare la igiena și securitatea la locul de muncă sau competențele și responsabilitățile organelor însărcinate cu supravegherea respectării aplicării acestora.

2. Expresia servicii și facilități sociale și socioculturale vizează serviciile și facilitățile de natură socială și/sau culturală pe care le oferă anumite întreprinderi lucrătorilor, cum ar fi: asistența socială, terenurile de sport, sălile pentru hrănirea sugarilor, bibliotecile, taberele de vacanța etc.

Articolul 23 paragraful 1

În scopul aplicării acestui paragraf, expresia cât mai mult timp posibil se referă la capacitățile fizice, psihologice și intelectuale ale persoanei în vârstă.

Articolul 24

1. Se înțelege că în scopul aplicării acestui articol termenul concediere semnifică încetarea raportului de muncă la inițiativa patronului.

2. Se înțelege că acest articol acoperă toți lucrătorii, dar că o parte poate sustrage, în întregime sau parțial, de sub protecția sa următoarele categorii de salariați:

a) lucrătorii angajați în baza unui contract de muncă încheiat pe o perioadă determinată sau care prevede o muncă determinată;

b) lucrătorii care efectuează o perioadă de probă sau care nu realizează perioada de vechime cerută, cu condiția ca durata acesteia să fie stabilită dinainte și ca ea să fie rezonabilă;

c) lucrătorii angajați cu titlu ocazional pe o perioadă scurtă.

3. În scopul aplicării acestui articol, următoarele situații nu constituie motive întemeiate de concediere:

a) afilierea sindicală sau participarea la activități sindicale în afara orelor de program sau, cu consimțământul patronului, în timpul orelor de program;

b) faptul de a solicita, de a exercita sau de a avea mandat de reprezentant al lucrătorilor;

c) faptul de a fi depus o plângere sau de a fi participat la proceduri angajate împotriva unui patron pe motivul unor pretinse încălcări ale legislației sau de a fi prezentat un recurs în fața autorităților administrative competente;

d) rasa, culoarea, sexul, starea civilă, responsabilitățile familiale, sarcina, religia, opinia politică, originea națională sau socială;

e) concediul de maternitate sau concediul parental;

f) absența temporară de la muncă pe motiv de boală sau accident.

4. Se înțelege că indemnizația sau orice altă reparație adecvată în caz de concediere fără motiv întemeiat trebuie să fie determinată de legislația sau de reglementarea națională, prin convenții colective sau prin orice altă modalitate adecvată condițiilor naționale.

Articolul 25

1. Autoritatea competentă poate, în mod excepțional și după consultarea organizațiilor patronilor și lucrătorilor, să excludă categorii determinate de lucrători de la protecția prevăzută în această dispoziție, pe motivul naturii speciale a raporturilor de muncă.

2. Se înțelege că termenul insolvabilitate va fi definit de legislația și practica națională.

3. Creanțele lucrătorilor care fac obiectul acestei dispoziții vor trebui să cuprindă cel puțin:

a) creanțele lucrătorilor cu titlu de salarii aferente unei perioade determinate, care nu trebuie să fie mai mică de 3 luni într-un sistem de privilegii și de 8 săptămâni într-un sistem de garanții, care precede insolvabilitatea sau încetarea raportului de muncă;

b) creanțele lucrătorilor plătite cu titlu de concediu, datorate ca urmare a muncii efectuate în cursul anului în care a survenit insolvabilitatea sau încetarea raportului de muncă;

c) creanțele lucrătorilor cu titlu de sume datorate pentru alte absențe remunerate, aferente unei perioade determinate, care nu trebuie să fie mai mică de 3 luni într-un sistem de privilegii și de 8 săptămâni într-un sistem de garanții și care precede insolvabilitatea sau încetarea raportului de muncă.

4. Legislațiile și reglementările naționale pot limita protecția creanțelor lucrătorilor la o sumă determinată care va trebui să fie de un nivel social acceptabil.

Articolul 26

Se înțelege că acest articol nu obligă Părțile să adopte un act normativ.

Se înțelege că paragraful 2 nu acoperă hărțuirea sexuală.

Articolul 27

Se înțelege că acest articol se aplică lucrătorilor celor două sexe care au responsabilități familiale față de copiii aflați în întreținerea lor, precum și față de alți membri ai familiei lor directe, care au nevoie, în mod evident, de îngrijirea sau de sprijinul lor, atunci când aceste responsabilități limitează posibilitățile lucrătorilor de a se pregăti, de a intra, de a participa sau de a progresa într-o activitate economică.

Expresiile copii aflați în întreținere și alt membru al familiei directe, care are nevoie, în mod evident, de îngrijire și de sprijin sunt înțelese în sensul definit de legislațiile naționale ale părților.

Articolele 28 și 29

În sensul aplicării acestor articole, termenul reprezentanți ai lucrătorilor desemnează persoanele recunoscute ca atare de legislația și practica națională.

PARTEA a III-a

Se înțelege că prezenta carte conține angajamente juridice cu caracter internațional, a căror aplicare este supusă numai controlului prevăzut în partea a IV-a.

Articolul A paragraful 1

Se înțelege că paragrafele numerotate pot cuprinde articole care nu conțin decât un singur paragraf.

Articolul B paragraful 2

În sensul paragrafului 2 al art. B, prevederile cartei revizuite corespund prevederilor cartei care au același număr de articol sau de paragraf, cu excepția:

a) art. 3, paragraful 2, al cartei revizuite care corespunde art. 3, paragrafele 1 și 3, al cartei;

b) art. 3, paragraful 3, al cartei revizuite care corespunde art. 3, paragrafele 2 și 3, al cartei;

- c) art. 10, paragraful 5, al cartei revizuite care corespunde art. 10, paragraful 4, al cartei;
- d) art. 17, paragraful 1, al cartei revizuite care corespunde art. 17 al cartei.

PARTEA a V-a

Articolul E

O diferență de tratament întemeiată pe un motiv obiectiv și rezonabil nu este considerată ca discriminatorie.

Articolul F

Expresia în caz de război sau în cazul altui pericol public va fi interpretată astfel încât să acopere și amenințarea de război.

Articolul I

Se înțelege că lucrătorii excluși în conformitate cu anexa la art. 21 și 22 nu vor fi luați în considerare la stabilirea numărului lucrătorilor respectivi.

Articolul J

Termenul amendament va fi înțeles astfel încât să acopere și includerea de noi articole în cartă.

MECANISMUL DE CONTROL AL CARTEI

(Partea a IV-a a Cartei sociale europene)

ART. 21

Rapoarte referitoare la dispozițiile acceptate

Părțile contractante vor prezenta secretarului general al Consiliului Europei, într-o formă ce va fi stabilită de Comitetul de Miniștri, un raport bienal referitor la aplicarea dispozițiilor părții a II-a a cartei, pe care le-au acceptat.

ART. 22

Rapoarte referitoare la dispozițiile care nu au fost acceptate

Părțile contractante vor prezenta secretarului general al Consiliului Europei, la intervale corespunzătoare și la solicitarea Comitetului de Miniștri, rapoarte referitoare la dispozițiile părții a II-a a cartei, pe care nu le-au acceptat în momentul ratificării sau al aprobării sau printr-o notificare ulterioară. Comitetul de Miniștri va stabili, la intervale regulate, dispozițiile cu privire la care vor fi solicitate aceste rapoarte și care va fi forma lor.

ART. 23

Transmiterea copiilor

1. Fiecare parte contractantă va adresa copii de pe rapoartele prevăzute la art. 21 și 22 acelor dintre organizațiile sale naționale care sunt afiliate la organizațiile internaționale ale patronilor și lucrătorilor care vor fi invitate, conform art. 27 paragraful 2, să fie reprezentate la reuniunile subcomitetului Comitetului social guvernamental.

2. Părțile contractante vor transmite secretarului general orice observații cu privire la rapoartele menționate, primite din partea acestor organizații naționale, dacă acestea o solicită.

ART. 24

Examinarea rapoartelor

Rapoartele prezentate secretarului general în aplicarea art. 21 și 22 vor fi examinate de un comitet de experți, care va fi, de asemenea, în posesia tuturor observațiilor transmise secretarului general conform paragrafului 2 al art. 23.

ART. 25

Comitetul de experți

1. Comitetul de experți va fi alcătuit din cel mult 7 membri desemnați de Comitetul de Miniștri de pe o listă cuprinzând experții independenți de cea mai înaltă integritate și de o competență recunoscută în domeniul problemelor sociale internaționale, care vor fi propuși de către Părțile contractante.
2. Membrii Comitetului de experți vor fi numiți pe o perioadă de 6 ani. Mandatul lor va putea fi reînnoit. Totuși mandatele a 2 membri desemnați la prima numire vor expira la capătul unei perioade de 4 ani.
3. Membrii al căror mandat va expira la sfârșitul perioadei inițiale de 4 ani vor fi desemnați prin tragere la sorți de Comitetul de Miniștri imediat după prima numire.
4. Un membru al Comitetului de experți, numit în locul unui membru al cărui mandat nu a expirat, își va încheia activitatea la terminarea mandatului predecesorului său.

ART. 26

Participarea Organizației Internaționale a Muncii

Organizația Internațională a Muncii va fi invitată să desemneze un reprezentant în vederea participării, cu titlu consultativ, la deliberările Comitetului de experți.

ART. 27

Subcomitetul Comitetului social guvernamental

1. Rapoartele partilor contractante, precum și concluziile Comitetului de experți vor fi supuse spre examinare unui subcomitet al Comitetului social guvernamental al Consiliului Europei.
2. Acest subcomitet va fi compus din câte un reprezentant al fiecărei părți contractante. Acesta va invita cel mult două organizații internaționale ale patronilor și cel mult două organizații internaționale ale lucrătorilor să trimită observatori, cu titlu consultativ, la reuniunile sale. În plus, acesta va putea să consulte cel mult 2 reprezentanți ai organizațiilor internaționale neguvernamentale care au statut consultativ pe lângă Consiliul Europei, în privința problemelor pentru care acestea sunt special calificate, cum ar fi, de exemplu, bunăstarea socială și protecția economică și socială a familiei.
3. Subcomitetul va prezenta Comitetului de Miniștri un raport conținând concluziile sale, la care va anexa și raportul Comitetului de experți.

ART. 28

Adunarea consultativă

Secretarul general al Consiliului Europei va transmite Adunării consultative concluziile Comitetului de experți. Adunarea consultativă va comunica Comitetului de Miniștri avizul său asupra acestor concluzii.

ART. 29

Comitetul de Miniștri

Cu o majoritate de două treimi din numărul membrilor având dreptul de a face parte din acesta, Comitetul de Miniștri va putea, pe baza raportului subcomitetului și după consultarea Adunării consultative, să adreseze orice recomandări necesare fiecărei părți contractante.

CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPE (2000/C 364/01)

PROCLAMAȚIE SOLEMNĂ

Parlamentul European, Consiliul și Comisia proclamă în mod solemn textul următor drept
Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene,
Adoptată la Nisa, 7 decembrie 2000
Pentru Parlamentul European,
Pentru Consiliul Uniunii Europene,
Pentru Comisia Europeană,

Preambul

Popoarele Europei, pentru a crea între ele o uniune din ce în ce mai strânsă, au hotărât să împărtășească un viitor pașnic bazat pe valori comune.

Conștientă de patrimoniul său spiritual și moral, Uniunea se bazează pe valorile indivizibile și universale ale demnității umane, ale libertății, ale egalității și ale solidarității; ea are la bază principiul democrației și principiul statului de drept. Ea pune persoana în centrul acțiunii sale, instituind cetățenia Uniunii și creând un spațiu al libertății, securității și justiției.

Uniunea contribuie la apărarea și la dezvoltarea acestor valori comune în respectul diversității culturilor și al tradițiilor popoarelor Europei, ca și al identității naționale a statelor membre și al organizării puterilor publice ale acestora la nivel național, regional și local; ea caută să promoveze o dezvoltare echilibrată și durabilă și să asigure libera circulație a persoanelor, bunurilor, serviciilor și capitalurilor, precum și libera stabilire a reședinței.

În acest scop, este necesar să se consolideze protecția drepturilor fundamentale, în lumina evoluției societății, a progresului social și a dezvoltării științifice și tehnologice, punându-le în evidență prin reunirea lor într-o Cartă.

Prezenta carte reafirmă, cu respectarea competențelor și a sarcinilor Comunității și ale Uniunii, precum și a principiului subsidiarității, drepturile care rezultă în special din tradițiile constituționale și din obligațiile internaționale comune ale statelor membre, din Tratatul privind Uniunea Europeană și din tratatele comunitare, din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din Cartele sociale adoptate de Comunitate și de Consiliul Europei, ca și din jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene și a Curții Europene a drepturilor omului.

Exercitarea acestor drepturi antrenează responsabilități și obligații atât față de ceilalți, cât și față de comunitatea umană și generațiile viitoare.

În consecință, Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile enunțate în cele ce urmează.
Capitolul I. Demnitatea

Articolul 1. Demnitatea umană

Demnitatea umană este inviolabilă. Ea trebuie respectată și protejată.

Articolul 2. Dreptul la viață

- (1) Orice persoană are dreptul la viață.
- (2) Nimeni nu poate fi condamnat la pedeapsa cu moartea, nici executat.

Articolul 3. Dreptul persoanei la integritate

- (1) Orice persoană are dreptul la propria integritate fizică și mentală.
- (2) În cadrul medicinei și a biologiei, trebuie să fie respectate mai ales:
 - consimțământul liber și în cunoștință de cauză al persoanei, în modalitățile definite prin lege;
 - interzicerea practicilor eugenice, în special a celor care au drept scop selecția persoanelor;
 - interdicția de a face din corpul uman și din părțile sale, ca atare, o sursă de profit;
 - interzicerea clonării reproductive a ființelor umane.

Articolul 4. Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

Articolul 5. Interzicerea sclaviei și a muncii forțate.

- (1) Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de servitute.
- (2) Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.
- (3) Comerțul cu ființe umane este interzis.

Capitolul II. Libertățile

Articolul 6. Dreptul la libertate și la siguranță

Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță.

Articolul 7. Respectarea vieții private și familiale

Orice persoana are dreptul la respectarea vieții sale private și familiale, a domiciliului său și a comunicațiilor sale.

Articolul 8. Protejarea datelor cu caracter personal

- (1) Orice persoană are dreptul la protejarea datelor cu caracter personal care o privesc.
- (2) Aceste date trebuie să fie tratate în mod loial, în scopuri determinate și pe baza consimțământului persoanei în cauză sau în virtutea unei alte baze legitime prevăzute prin lege. Orice persoană are dreptul să accedă la datele strânse în privința ei și să obțină rectificarea lor.
- (3) Respectarea acestor reguli este supusă controlului unei autorități independente.

Articolul 9. Dreptul de a se căsători și dreptul de a întemeia o familie

Dreptul de a se căsători și dreptul de a întemeia o familie sunt garantate conform legislației naționale care reglementează exercitarea lor.

Articolul 10. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

- (1) Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie. Acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta convingerea sau religia în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.
- (2) Dreptul la obiecțiunea de conștiință este recunoscut conform legislației naționale care reglementează exercitarea lui.

Articolul 11. Libertatea de exprimare și de informare

(1) Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără ingerința autorităților publice și fără limitări frontaliere.

(2) Libertatea mediilor de informare și pluralismul lor sunt respectate.

Articolul 12. Libertatea de întrunire și de asociere

(1) Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere la toate nivelurile, mai ales în domeniile politic, sindical și civic, ceea ce implică dreptul oricărei persoane de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

(2) Partidele politice la nivelul Uniunii contribuie la exprimarea voinței politice a cetățenilor sau a cetățenelor Uniunii³.

Articolul 13. Libertatea artelor și a științelor

Artele și cercetarea științifică sunt libere. Libertatea academică este respectată.

Articolul 14. Dreptul la educație

(1) Orice persoană are dreptul la educație, ca și la accesul la formarea profesională și continuă.

(2) Acest drept cuprinde facultatea de a urma în mod gratuit învățământul obligatoriu.

(3) Libertatea de a crea instituții de învățământ cu respectarea principiilor democratice, ca și dreptul părinților de a asigura educația și instruirea copiilor lor conform convingerilor lor religioase, filosofice și pedagogice sunt respectate conform legislației naționale care reglementează exercitarea lor.

Articolul 15. Libertatea profesională și dreptul la muncă

(1) Orice persoană are dreptul de a munci și de a exercita o profesie liber aleasă sau acceptată.

(2) Orice cetățean sau cetățeană a Uniunii are libertatea de a căuta un loc de muncă, de a munci, de a se stabili sau de a furniza servicii în orice stat membru.

(3) Cetățenii statelor terțe care sunt autorizați să lucreze pe teritoriul statelor membre au dreptul la condiții de muncă echivalente acelorora de care beneficiază cetățenii sau cetățenele Uniunii.

Articolul 16. Libertatea de întreprindere

Libertatea de întreprindere este recunoscută conform dreptului comunitar și legislațiilor și practicilor naționale.

Articolul 17. Dreptul de proprietate

(1) Orice persoană are dreptul de a se bucura de proprietatea bunurilor pe care le-a dobândit în mod legal, de a le folosi, de a dispune de ele și de a le transmite prin moștenire. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică, în cazuri și condiții prevăzute de lege și în schimbul plății în timp util a unei juste despăgubiri pentru pierderea pe care a suferit-o. Folosința bunurilor poate fi reglementată de lege în măsura necesară interesului general.

(2) Proprietatea intelectuală este protejată.

Articolul 18. Dreptul de azil

Dreptul de azil este garantat cu respectarea regulilor Convenției de la Geneva din 28 iulie 1951 și a Protocolului din 31 ianuarie 1967 cu privire la statutul refugiaților și conform Tratatului instituind Comunitatea Europeană.

Articolul 19. Protecția în caz de îndepărtare, expulzare și extrădare

(1) Expulzările colective sunt interzise.

(2) Nimeni nu poate fi îndepărtat, expulzat sau extrădat către un stat în care există un risc serios să fie supus pedepsei cu moartea, torturii sau altor pedepse sau tratamente inumane ori degradante.

Capitolul III. Egalitatea

Articolul 20. Egalitatea în fața legii

Toate persoanele sunt egale în fața legii.

Articolul 21. Nediscriminarea

(1) Este interzisă orice discriminare bazată în special pe sex, rasă, culoare, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opiniile politice sau orice alte opinii, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere, un handicap, vârstă sau orientare sexuală.

(2) Este interzisă orice discriminare bazată pe naționalitate în domeniul de aplicare a Tratatului instituind Comunitatea Europeană și a Tratatului privind Uniunea Europeană, fără a se aduce atingere dispozițiilor speciale din respectivele tratate.

Articolul 22. Diversitatea culturală, religioasă și lingvistică

Uniunea respectă diversitatea culturală, religioasă și lingvistică.

Articolul 23. Egalitatea între bărbați și femei

Egalitatea între bărbați și femei trebuie să fie asigurată în toate domeniile, inclusiv în materie de angajare, de muncă și de remunerație.

Principiul egalității nu împiedică menținerea sau adoptarea de măsuri care prevăd avantaje specifice în favoarea sexului subreprezentat.

Articolul 24. Drepturile copilului

(1) Copiii au dreptul la protecția și îngrijirile necesare bunăstării lor. Ei pot să își exprime în mod liber opinia. Aceasta este luată în considerare în problemele care îi privesc, în funcție de vârstă și de maturitatea lor.

(2) În toate actele referitoare la copii, indiferent dacă acestea sunt efectuate de autorități publice sau de instituții private, interesul superior al copilului trebuie să fie un considerent preeminent.

(3) Orice copil are dreptul de a întreține în mod regulat relații personale și contacte directe cu cei doi părinți ai săi, cu excepția cazului în care acest fapt este contrar interesului său.

Articolul 25. Drepturile persoanelor vârstnice

Uniunea recunoaște și respectă dreptul persoanelor vârstnice de a duce o viață demnă și independentă și de a participa la viața socială și culturală.

Articolul 26. Integrarea persoanelor handicapate

Uniunea recunoaște și respectă dreptul persoanelor handicapate de a beneficia de măsuri care vizează să le garanteze autonomia, integrarea socială și profesională și participarea la viața comunității.

Capitolul IV. Solidaritatea

Articolul 27. Dreptul muncitorilor la informare și la consultare în cadrul întreprinderii

Muncitorilor și reprezentanților lor trebuie să li se garanteze, la nivelurile corespunzătoare, o informare și o consultare în timp util, în cazurile și în condițiile prevăzute de dreptul comunitar și de legislațiile și practicile naționale.

Articolul 28. Dreptul la negociere și la acțiuni colective

Muncitorii și angajatorii sau organizațiile respective au, conform dreptului comunitar și legislațiilor și practicilor naționale, dreptul de a negocia și de a încheia convenții colective la nivelurile corespunzătoare și de a recurge, în caz de conflict de interese, la acțiuni colective pentru apărarea intereselor lor, inclusiv la grevă.

Articolul 29. Dreptul de acces la serviciile de plasament

Orice persoană are dreptul de a accede la un serviciu gratuit de plasament.

Articolul 30. Protecția în caz de concediere nejustificată

Orice muncitor are dreptul la protecție împotriva oricărei concedieri nejustificate, conform dreptului comunitar și legislațiilor și practicilor naționale.

Articolul 31. Condiții de muncă juste și echitabile

- (1) Orice muncitor are dreptul la condiții de muncă sănătoase, sigure și demne.
- (2) Orice muncitor are dreptul la o limitare a duratei maxime de lucru și la perioade de odihnă zilnică și săptămânală, ca și la o perioadă anuală de concediu plătit.

Articolul 32. Interdicția muncii copiilor și protecția tinerilor la locul de muncă

Munca copiilor este interzisă. Vârsta minimă de admitere la muncă nu trebuie să fie inferioară vârstei la care încetează perioada de școlaritate obligatorie, fără a se aduce atingere regulilor mai favorabile tinerilor și fără derogări limitate.

Tinerii admiși să muncească trebuie să beneficieze de condiții de muncă adaptate vârstei lor și să fie protejați de exploatarea economică și de orice muncă ce ar putea dăuna securității, sănătății, dezvoltării lor fizice, mentale, morale sau sociale sau care le-ar putea compromite educația.

Articolul 33. Viața familială și viața profesională

- (1) Protecția familiei este asigurată pe plan juridic, economic și social.
- (2) Spre a putea concilia viața familială și viața profesională, orice persoană are dreptul de a fi protejată de orice concediere pentru un motiv legat de maternitate, ca și dreptul la un concediu de maternitate plătit și la un concediu parental ca urmare a nașterii sau adopției unui copil.

Articolul 34. Securitate socială și ajutor social

(1) Uniunea recunoaște și respectă dreptul de a avea acces la prestațiile de securitate socială și la serviciile sociale care asigură o protecție în cazuri precum maternitatea, boala, accidentele de muncă, dependența sau bătrânețea, ca și în cazul pierderii locului de muncă, conform modalităților stabilite de dreptul comunitar și de legislațiile naționale.

(2) Orice persoană care are reședința și se deplasează legal în interiorul Uniunii are dreptul la prestații de securitate socială și la avantaje sociale conform dreptului comunitar și legislațiilor și practicilor naționale.

(3) Pentru a lupta împotriva excluderii și a sărăciei, Uniunea recunoaște și respectă dreptul la un ajutor social și la un ajutor locativ, menite să asigure o existență demnă tuturor celor care nu dispun de resurse suficiente, conform stabilite de dreptul comunitar și de legislațiile și practicile naționale.

Articolul 35. Protecția sănătății

Orice persoană are dreptul de a avea acces la prevenție sanitară și de a beneficia de îngrijiri medicale în condițiile stabilite de legislațiile și practicile naționale. În definirea și punerea în practică a tuturor politicilor și acțiunilor Uniunii este asigurat un nivel ridicat de protecție a sănătății umane.

Articolul 36. Acces la serviciile de interes economic general

Uniunea recunoaște și respectă accesul la serviciile de interes economic general, așa cum este prevăzut de legislațiile și practicile naționale, conform Tratatului instituind Comunitatea Europeană, în scopul de a promova coeziunea socială și teritorială a Uniunii.

Articolul 37. Protecția mediului

Un nivel ridicat de protecție a mediului și ameliorarea calității sale trebuie să fie integrate în politicile Uniunii și asigurate conform principiului dezvoltării durabile.

Articolul 38. Protecția consumatorilor

În politicile Uniunii este asigurat un nivel ridicat de protecție a consumatorilor.

Capitolul V. Cetățenia

Articolul 39. Dreptul de vot și de eligibilitate în alegerile pentru Parlamentul European

(1) Orice cetățean sau cetățeană a Uniunii are dreptul de a vota și de a fi ales în alegerile pentru Parlamentul European în statul membru în care el sau ea își are reședința, în aceleași condiții ca și cetățenii acestui stat.

(2) Membrii Parlamentului European sunt aleși prin sufragiu universal, direct, liber și secret.

Articolul 40. Dreptul de vot și de eligibilitate în alegerile municipale

Orice cetățean sau cetățeană a Uniunii are dreptul de a vota și de a fi ales în alegerile municipale în statul membru în care el sau ea își are reședința, în aceleași condiții ca și resortisanții acestui stat.

Articolul 41. Dreptul la o bună administrare

(1) Orice persoană are dreptul ca problemele sale să fie tratate într-un mod imparțial, echitabil și în termen rezonabil de către instituțiile și organele Uniunii.

(2) Acest drept cuprinde, în special:

- dreptul oricărei persoane de a fi ascultată înainte ca împotriva ei să fie luată o măsură individuală care i-ar putea provoca un prejudiciu;
- dreptul oricărei persoane de a avea acces la dosarul care o privește, cu respectarea intereselor legitime de confidențialitate, a secretului profesional și de afaceri;
- obligația administrației de a-și motiva deciziile.

(3) Orice persoană are dreptul la repararea de către Comunitate a daunelor cauzate de instituțiile sau de agenții acestora în exercitarea funcțiilor lor, în conformitate cu principiile generale comune legislațiilor statelor membre.

(4) Orice persoană se poate adresa instituțiilor Uniunii în una din limbile tratatului și trebuie să primească un răspuns în aceeași limbă.

Articolul 42. Dreptul de acces la documente

Orice cetățean sau cetățeană a Uniunii sau orice persoană fizică și juridică cu reședința sau sediul social într-un stat membru are dreptul de a accede la documentele Parlamentului European, ale Consiliului și ale Comisiilor.

Articolul 43. Ombudsmanul

Orice cetățean sau cetățeană a Uniunii sau orice persoană fizică și juridică cu reședința sau sediul social într-un stat membru are dreptul de a-l sesiza pe Ombudsmanul Uniunii în situații de rea administrare în acțiunea instituțiilor sau a organelor comunitare, cu excepția Curții de Justiție și a Tribunalului de Primă Instanță, în exercitarea funcțiilor lor jurisdicționale.

Articolul 44. Dreptul de petiționare

Orice cetățean sau cetățeană a Uniunii sau orice persoană fizică și juridică cu reședința sau sediul social într-un stat membru are dreptul de a prezenta petiții Parlamentului European.

Articolul 45. Libertatea de circulație și de sejur

(1) Orice cetățean sau cetățeană a Uniunii sau orice persoană fizică și juridică cu reședința sau sediul social într-un stat membru are dreptul de circulație și de liberă ședere pe teritoriul statelor membre.

(2) Libertatea de circulație și de sejur poate fi acordată, conform tratatului care instituie Comunitatea Europeană, cetățenilor țărilor terțe care și-au stabilit reședința în mod legal pe teritoriul unui stat membru.

Articolul 46. Protecția diplomatică și consulară

Orice cetățean al Uniunii beneficiază, pe teritoriul unei țări terțe în care statul membru al cărui cetățean este nu este reprezentat, de protecția autorităților diplomatice și consulare ale oricărui stat membru, în aceleași condiții ca și naționalii acestui stat.

Capitolul VI. Justiția

Articolul 47. Dreptul la un recurs efectiv și la un tribunal imparțial

Orice persoană ale cărei drepturi și libertăți garantate de dreptul Uniunii au fost violate are dreptul să se adreseze efectiv unui tribunal, cu respectarea condițiilor prevăzute în prezentul articol.

Orice persoană are dreptul la examinarea cauzei sale în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită în prealabil prin lege. Orice persoană are posibilitatea de a fi consiliată, apărută și reprezentată.

Un ajutor jurisdicțional va fi acordat celor care nu dispun de resurse suficiente în măsura în care acest ajutor ar fi necesar pentru a se asigura efectivitatea accesului la justiție.

Articolul 48. Prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare

(1) Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi legal stabilită.

(2) Respectarea dreptului la apărare este garantată oricărui acuzat.

Articolul 49. Principiile legalității și proporționalității delictelor și pedepselor

(1) Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii. Dacă, posterior săvârșirii acestei infracțiuni, legea prevede aplicarea unei pedepse mai blânde, trebuie aplicată aceasta din urmă.

(2) Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de ansamblul națiunilor.

(3) Pedepsa aplicată nu trebuie să fie disproporționată în raport cu infracțiunea.

Articolul 50. Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași infracțiune

Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit pentru comiterea unei infracțiuni pentru care a fost deja achitat sau condamnat în Uniune printr-o hotărâre judecătorească penală definitivă, conform legii.

Capitolul VII. Dispoziții generale

Articolul 51. Câmpul de aplicare

(1) Dispozițiile prezentei Carte se aplică instituțiilor și organelor Uniunii, cu respectarea principiului subsidiarității, ca și statelor membre, numai atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii. În consecință, ele vor respecta drepturile, se vor conforma principiilor și le vor promova aplicarea, în conformitate cu competențele care le-au fost conferite.

(2) Prezenta Cartă nu creează nici o competență și nici o sarcină nouă pentru Comunitate și pentru Uniune și nu modifică competențele și sarcinile definite de tratate.

Articolul 52. Întinderea drepturilor garantate

(1) Orice limitare în exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute prin prezenta Cartă trebuie să fie recunoscută prin lege și să respecte conținutul esențial al drepturilor și libertăților. În vederea respectării principiului proporționalității, nu pot fi aduse limitări decât dacă ele sunt necesare și răspund efectiv unor obiective de interes general recunoscute de Uniune sau exigenței de a proteja drepturile și libertățile celorlalți.

(2) Drepturile recunoscute prin prezenta Cartă care se întemeiază pe tratatele comunitare sau pe tratatul asupra Uniunii Europene se exercită în condițiile și în limitele definite de acestea.

(3) În măsura în care prezenta Cartă conține drepturi care corespund unor drepturi garantate prin Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, sensul și întinderea lor sunt aceleași cu cele pe care li le conferă respectiva Convenție. Această dispoziție nu împiedică acordarea unei protecții mai extinse de către dreptul Uniunii.

Articolul 53. Nivelul de protecție

Nici o dispoziție a prezentei Carte nu trebuie interpretată ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale recunoscute, în câmpul lor de aplicare respectiv, de către dreptul Uniunii, dreptul internațional și convențiile internaționale la care sunt parte Uniunea, Comunitatea sau toate statele membre și mai ales Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ca și de către constituțiile statelor membre.

Articolul 54. Interzicerea abuzului de drept

Nici una dintre dispozițiile prezentei Carte nu trebuie interpretată ca implicând un anumit drept de a exercita o activitate sau de a îndeplini un act care vizează distrugerea drepturilor sau libertăților recunoscute în prezenta Cartă sau limitări mai ample ale drepturilor și libertăților decât acelea care sunt prevăzute de prezenta Cartă.

ORDIN nr.248/311 din 2002

al ministrului de interne și al ministrului sănătății și familiei pentru aprobarea Listei cuprinzând țările cu care România a încheiat acorduri, înțelegeri, convenții sau protocoale pentru acordarea asistenței medicale pe bază de reciprocitate în domeniul sănătății

Textul actului publicat în M.Of. nr. 307/9 mai. 2002

LISTA

cuprinzând țările cu care România a încheiat acorduri, înțelegeri, convenții sau protocoale pentru acordarea asistenței medicale pe bază de reciprocitate în domeniul sănătății și condițiile în care se poate beneficia de aceasta

1. Republica Albania în condițiile Convenției privind colaborarea în domeniul problemelor sociale dintre Guvernul României și Guvernul Albaniei, semnată la 13 mai 1961
2. Regatul Unit al Marii în condițiile Convenției de asistență medicală dintre Guvernul Britanii și Irlandei României și Guvernul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord de Nord, semnată la 28 septembrie 1973
3. Republica Armenia în condițiile Acordului dintre Ministerul Sănătății al României și Ministerul Sănătății al Republicii Armenia privind colaborarea în domeniul sănătății și științelor medicale, semnat la 22 noiembrie 1994
4. Republica Bulgaria în condițiile Acordului de cooperare în domeniul sănătății și științelor medicale dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Bulgaria, semnat la 28 februarie 1996
5. Republica Cipru în condițiile Acordului de cooperare dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Cipru privind cooperarea în domeniul sănătății publice și științelor medicale, semnat la 15 februarie 1998
6. Republica Populară în condițiile Acordului de cooperare în domeniul sănătății și Chineză științelor medicale dintre Ministerul Sănătății al României și Ministerul Sănătății al Republicii Populare Chineze, semnat la 4 iulie 1995
7. Republica Croația în condițiile Acordului dintre Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul R.S.F. Iugoslavia de colaborare în domeniul asistenței medicale a asiguraților, semnat la 20 martie 1976
8. Republica Cuba în condițiile Acordului de cooperare în domeniul sănătății și științelor medicale dintre Ministerul Sănătății din România și Ministerul Sănătății din Republica Cuba, semnat la 5 mai 1995

9. Republica Arabă Egipt în condițiile Acordului de cooperare în domeniul sănătății și științelor medicale dintre Ministerul Sănătății din România și Ministerul Sănătății din Republica Arabă Egipt, semnat la 13 noiembrie 1995
10. Republica Elenă în condițiile Acordului dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Elene privind cooperarea în domeniul sănătății, semnat la 16 iunie 1999
11. Republica Federală în condițiile Acordului dintre Guvernul Republicii Socialiste Iugoslavia România și Guvernul R.S.F. Iugoslavia de colaborare în domeniul asistenței medicale a asiguraților, semnat la 20 martie 1976
12. Republica Liban în condițiile Acordului de cooperare în domeniul sănătății și științelor medicale dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Liban, semnat la 22 martie 1996
13. Republica Lituania în condițiile Înțelegerii de cooperare dintre Ministerul Sănătății al României și Ministerul Sănătății al Republicii Lituania în domeniul sănătății și științelor medicale, semnată la 19 septembrie 1995
14. Republica Macedonia în condițiile Acordului dintre Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul R.S.F. Iugoslavia de colaborare în domeniul asistenței medicale a asiguraților, semnat la 20 martie 1976
15. Republica Moldova în condițiile Protocolului adițional al Înțelegerii de colaborare în domeniul sănătății și științelor medicale dintre Ministerul Sănătății din România și Ministerul Sănătății din Republica Moldova, semnat la 24 aprilie 1996
16. Federația Rusă în condițiile Acordului de cooperare în domeniul sănătății și științelor medicale dintre Ministerul Sănătății al României și Ministerul Sănătății și Industriei Medicale al Federației Ruse, semnat la 6 decembrie 1996
17. Republica Arabă Siriană în condițiile Convenției de colaborare în domeniul sănătății publice dintre Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul Republicii Arabe Siriene, semnată la 19 februarie 1974
18. Republica Slovenia în condițiile Acordului dintre Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul R.S.F. Iugoslavia de colaborare în domeniul asistenței medicale a asiguraților, semnat la 20 martie 1976
19. Republica Tunisiană în condițiile Acordului de cooperare în domeniul sănătății și științelor medicale dintre Ministerul Sănătății din România și Ministerul Sănătății Publice din Republica Tunisiană, semnat la 16 octombrie 1995

20. Republica Turcia în condițiile Acordului privind cooperarea în domeniul sănătății și științelor medicale dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Turcia, semnat la 10 ianuarie 1991
21. Ucraina în condițiile Acordului de cooperare în domeniul sănătății și științelor medicale dintre Ministerul Sănătății din România și Ministerul Sănătății din Ucraina, semnat la 29 martie 1996
22. Republica Ungară în condițiile Convenției dintre Guvernul României și Guvernul Ungariei privind colaborarea în domeniul prevederilor sociale, semnată la 7 septembrie 1961